

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**SURİYELİ SİĞİNMACILARA YÖNELİK SUNULAN SOSYAL
HİZMETLERDE KURUMSAL PAYDAŞLARDAN AİLE VE SOSYAL
HİZMETLER BAKANLIĞI HİZMETLERİ
KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ**

Demet HENDEK ERDOĞAN

Tez Danışmanı

Doç Dr. Yusuf PUSTU

**YÜKSEK LİSANS TEZİ/KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI/
GÖÇ YÖNETİMİ**

ARALIK 2021

**SURİYELİ SİĞINMACILARA YÖNELİK SUNULAN SOSYAL
HİZMETLERDE KURUMSAL PAYDAŞLARDAN
AİLE VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI
HİZMETLERİ
KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ**

Demet HENDEK ERDOĞAN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ/KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI/
GÖÇ YÖNETİMİ**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

ARALIK 2021

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

(İmza)

Demet HENDEK ERDOĞAN

10.12.2021

TEŞEKKÜR

Bilgi, öneri ve yönlendirmeleri ile tez çalışmamda önemli katkı sunan, nezaketli ve anlayışlı yaklaşımlarıyla beni rahatlatan, bana yol gösteren ve model olan sevgili Danışmanım Doç Dr. Yusuf PUSTU ile jüri üyelerim Doç Dr. Çiğdem ERDEM ve Doç Dr. Tekin AVANER'e;

Hayatın öğretisinde ve eğitim sürecim boyunca her daim bana inanarak benim yanımda olan ve özverilerini esirgemeyerek destek veren değerli ve emektar annem Hanife HENDEK, babam Fahrettin HENDEK ve ağabeyim K. Bülent HENDEK ve sevgili eşi Nuray TUNA HENDEK'e ve beni çalışmaya isteklendirmekten vazgeçmeyen candan kardeşim Gülay KIZILTAŞ ATICI'ya;

Tez çalışmamın hazırlanması aşamasında hayatıma katılarak bana yardım eden ve sabır gösteren sevgili eşim Uğur ERDOĞAN ve eşimin saygı değer ailesine;

Bu süreçte küçük birer birey de olsalar gösterdikleri, kendilerinden büyük olgunluk için kızım Bensus Deniz ERDOĞAN ve yeğenim Deren Deniz ERDOĞAN'a;

Yine özdeş biçimde manevi destekleri ve hissettirdikleri sevgileriyle beni güçlendiren tüm hocalarıma, amirlerime, büyüklerime ve dostlarıma canı gönülden teşekkür ederim ve bütün bunları bir gönül borcu bilirim.

Tezimin, yurdunda yaşayan ve bakıma, yardıma ve desteğe ihtiyacı olan tüm aileler ile çocuklara, kadınlara, engelli ve yaşlı bireylere yönelik çalışmaların geliştirilmesinde bilgi sunmasını ve yıllardır hizmet ettiğim Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca rehber olarak önemsenmesini temenni ederim.

Demet HENDEK ERDOĞAN

SURIYELİ SİĞINMACILARA YÖNELİK SUNULAN SOSYAL HİZMETLERDE
KURUMSAL PAYDAŞLARDAN AİLE VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI
HİZMETLERİ

KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ
(Yüksek Lisans Tezi)

Demet HENDEK ERDOĞAN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Aralık 2021

ÖZET

Toplumun ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel ve psikolojik yapısı içerisinde yaşamsal ömrünü koruyan ve devam ettiren insan, yine bu ve başka tür sebeplerle yaşadığı yeri değiştirebilmekte veya zorunda bırakılmaktadır. Her ne sebeple olursa olsun bağlı olduğu yerden, insanlardan ve yaşam kültüründen ayrılan bu kişiler yeni yaşam alanlarında mekan, zaman ve amaç üçleminde çeşitli sosyal sorunlar yaşamaktadırlar. Çünkü göç, göç eden kişiyi ve göç edilen ülkedeki insanları etkilemekte, mecburiyeti karşısında ise çözümü daha güç ve travmatik yönelimli bir biçimde kendini gösterebilmektedir ki Ortadoğu’da yaşanan Arap Baharı olaylarının Suriye’ye sığınan uzantısı da bu yönde bir geçmiş oluşmuştur. Ülke içinde çıkan çatışma ve savaştan kaçarak 2011 yılında Türkiye’ye yönelen ve kitlesel bir akına dönüşen Suriyeli sığınmacılara önce acil insanı yardım kapsamındaki hizmetlerle eşlik edilmiştir. Geçici olduğu düşünülen bu ikamenin ülke geneline yayılması ve büyük çoğunluğunun kalıcılığının temellenmesi ile Suriyeli sığınmacılara haklarında belirleyici olan “geçici koruma statüsü” verilmiştir. Türkiye’yi dünyanın en çok Suriyeli sığınmacı barındıran ülkesi yapan bu durum yapılan çalışmalara odak olmakla birlikte kitlesinde farklı sosyo kültürel ve demografik özelliklere sahip aile, çocuk, kadın, engelli, yaşlı ve sosyal yardıma ihtiyaç duyan ve sosyal hizmet bilimi ve mesleğinin temel sorumluluğunda olup hassasiyetle ve özenle yaklaşım gerektiren yeni bir müracaatçı grubu oluşumuna da neden olmuştur. Ayrıca, risk faktörlü sosyal sorunların önlenmesinde ve çözümünde sosyal hizmet müdahale ve yöntemlerine ve sosyal hizmetlere erişime ihtiyacı artırmıştır. Sosyal hizmetin insan hakları, sosyal adalet ve eşitlik ilkeleri çerçevesinde göç ile değişen ve çeşitlenen bu sorunlara bütüncül bir bakış açısıyla yeni çözümler üretmesi, psiko-sosyal destek sistemleri geliştirmesi, hali hazırda olan hizmetlerini yeniden organize etmesi, çok yönlü sosyal politikalar uygulaması ve bunların yasal bir zemine kavuşturulması önem kazanmıştır. Bu bağlamda Türkiye’de konuya hizmet eden ana kurumsal paydaşlardan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının Suriyeli sığınmacılara yönelik sunulan sosyal hizmetlere erişimin ortaya konulması, yeterliliğinin en eski ve güçlü sosyal refah devleti olan ve Avrupa’da en çok Suriyeli sığınmacı barındıran Federal Almanya Cumhuriyetinin sosyal hizmet uygulamaları ile karşılaştırmalı analizinin yapılarak nasıl bir konumda bulunduğu belirlenmesi ve hizmet geleceğine öneriler konulması hedeflenmiştir. Bu çalışmanın konusu aracılığında, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının göç yönetiminde kurumsal kapasitesinin artırılması ve kalite yönetim standartlarının geliştirilmesine, yasa koyucularına, sosyal hizmet mesleği uygulayıcılarına ve alanla ilgili akademisyenlere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler : Göç, Mülteci, Sosyal Hizmet, Suriyeli Sığınmacılar, Türkiye
Sayfa Adedi : 213
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Yusuf PUSTU

MINISTRY OF FAMILY AND SOCIAL SERVICES FROM CORPORATE
STAKEHOLDERS IN SOCIAL SERVICES OFFERED TO SYRIAN ASYLUM
SEEKER
COMPARATIVE ANALYSIS
(Master Thesis)

Demet HENDEK ERDOGAN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
GRADUATE EDUCATION INSTITUTE
September 2021

ABSTRACT

The human being, who preserves and maintains his life in the economic, political, social, cultural and psychological structure of the society, can or is forced to change his place of residence for these and other reasons. These people, who leave their place, people and life culture for whatever reason, experience various social problems in the triad of space, time and purpose in their new living spaces. Because migration affects the migrant and the people in the migrated country, it can manifest itself in a more difficult and traumatic way in the face of its necessity. The Syrian refugees, who fled the conflict and war in the country and turned to Turkey in 2011 and turned into a mass influx, were first accompanied by services within the scope of emergency humanitarian aid. With the spread of this substitution, which is thought to be temporary, throughout the country and the permanence of the majority of them, the "temporary protection status", which is decisive for their rights, has been given to the Syrian refugees. This situation, which makes Turkey the country hosting the most Syrian refugees in the world, is the focus of the studies, but it is the main responsibility of the social work science and profession, which has different socio-cultural and demographic characteristics in its population, such as families, children, women, the disabled, the elderly and those who need social assistance. and it has led to the formation of a new client group that requires a careful approach. In addition, the need for social work interventions and methods and access to social services has increased in the prevention and solution of social problems with risk factors. Within the framework of human rights, social justice and equality principles, social work should produce new solutions with a holistic perspective, develop psycho-social support systems, reorganize existing services, implement multi-faceted social policies, and implement these with a legal perspective. grounding has become important. In this context, revealing the access to social services provided by the Ministry of Family and Social Services, one of the main institutional stakeholders serving the issue in Turkey, and the social work practices of the Federal Republic of Germany, which is the oldest and strongest social welfare state in terms of competence and hosts the most Syrian refugees in Europe. It is aimed to determine what kind of position it is in by making a comparative analysis with In the mediation of the subject of this study, it is thought that the Ministry of Family and Social Services will contribute to increasing the institutional capacity in migration governance and developing quality management standards, legislators, social work profession practitioners and academicians related to the field.

Key Word : Miration, Refugee, Social Service, Syrian Refugees, Turkey
Page Number : 213
Thesis Advisor : Doç. Dr. Yusuf PUSTU

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
İÇİNDEKİLER	vi
TABLoların LİSTESİ	ix
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	x
GRAFİKLERİN LİSTESİ	xi
KISALTMALAR	xii
1.GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
1.GÖÇ KAVRAMI VE OLGUSAL NİTELİĞİ, HUKUKİ KORUMA STATÜLERİ, YASAL DAYANAKLARI İLGİLİ KURUMLAR	5
1.1.Göç Kavramı ve Olgusal Niteliği	5
1.1.1.Göç Türleri ve Nedenleri	24
1.1.2.Göçün Etkileri	34
1.1.2.1. Kaynak ülke açısından göçün etkileri	35
1.1.2.3. Transit ülke açısından göçün etkileri	37
1.2.1. Mülteci	37
1.2.3. İkincil Koruma	39
1.2.4.Geçici Koruma	39
1.2.6.Uluslararası Koruma ve Kapsamı	41
1.3. Göç İle İlgili Ulusal ve Uluslararası Yasal Dayanaklar	50
1.3.1.Ulusal Yasal Dayanaklar	51
1.3.2. Uluslararası Yasal Dayanaklar	54
1.4.İlgili Kurumlar	55
1.4.1. T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü	55
1.4.2. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği	57

İKİNCİ BÖLÜM.....	63
2.TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ SIĞINMACILARA YÖNELİK POLİTİKALAR VE SOSYAL HİZMETLER.....	63
2.1. Türkiye’de Suriyeli Sığınmacıların Durumu.....	65
2.2. Türkiye’de Suriyeli Sığınmacıların Sorunları	68
2.2.1. Barınma Sorunu.....	69
2.2.2. Dil Sorunu	70
2.2.3. Ekonomik Sorunlar	71
2.2.4. Eğitim Sorunları	73
2.2.5. İş Bulma, İstihdam ve Ücret Sorunu	74
2.2.6. Psiko-Sosyal Sorunlar	74
2.2.7. Sağlık Hizmetlerine Erişim Sorunu.....	75
2.2.8. Sosyal Destek Sorunu.....	77
2.2.9 Resmi Kayıt, Belge ve İşlemlerdeki Sorunlar	77
2.2.10. Toplumsal Sorunlar	79
2.3. Türkiye’de Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Politikalar	80
2.4. Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Çok Yönlü Politikalardan Sosyal Hizmet ve Mesleki Yönü	84
2.4.1.1. Birinci kuşak haklar ve sosyal hizmet	94
2.4.1.2. İkinci kuşak haklar ve sosyal hizmet.....	95
2.4.1.3. Üçüncü kuşak haklar	96
2.4.1.4. Dördüncü kuşak haklar.....	96
2.6. Türkiye’de Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Kurumsal Sosyal Hizmet Uygulamaları	102
2.6.1. ASHB’nın Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Sunduğu Sosyal Hizmetlerde Kurumsal Paydaşlığı.....	107
2.6.2. Kızılay’ın Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Uyguladığı Sosyal Hizmetler	144

2.6.3. AFAD’ın Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Uyguladığı Sosyal Hizmetler	145
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	149
KAYNAKÇA.....	189
ÖZGEÇMİŞ	213

TABLolarIN LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1.1 Uluslararası Göçmenler, 1970-2019	47
Tablo 1.2 Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Yasal Dayanaklar	82
Tablo 2.1 Türkiye'ye Göç Eden Suriyelilerin Yıllara Göre Sayısı	103

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1. Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Yapısı	67
---	----

GRAFİKLERİN LİSTESİ

Sayfa

Grafik 1.1. 2018 itibarıyla ilk 5 ev sahibi ülkede mültecilerin sayısı (milyon)	49
Grafik 1. 2. Çatışma ve şiddet kaynaklı yeni ülke içinde yerinden edilme vakaları, 2008-2018	(milyon)
	50
Grafik 1.3. Yıllara Göre Uluslararası Koruma Başvurusu	57
Grafik 2.1. Kamp Dışında Yaşayan Suriyelilerin Türkiye’de Yaşadıkları Konut Tipleri	
	70
Grafik 2.2. Suriyelilerin Psikososyal Desteğe Gereksinimleri	75
Grafik 2.3. Suriyelilerin, Türkiye’deki Sağlık Hizmetlerinden Faydalanma Durumları	
	77

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliğı
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADEM	Aile Destek Merkezleri
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
ASDEP	Aile Sosyal Destek Projesi
ASHB	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ASHİM	Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü
ASPB	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
ATHGM	Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü
BAMF	Federal Göçmen ve Mülteci Dairesi
BM	Birleşmiş Milletler
BMAS	Federal Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CEDAW	Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi
ÇE	Çocuk Evleri
ÇEKOM	Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi
ÇES	Çocuk Evleri, Çocuk Evleri Sitesi
ÇHGM	Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
ÇKK	Çocuk Koruma Kanunu
ÇODEM	Çocuk Destek Merkezleri
ÇOKİM	Çocuk Koruma, İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimi
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
CSWE	Sosyal Hizmet Eğitim Konseyi
EBDY	Engelli Bakıma Destek Yardımı
EBRM	Engelli Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi
ECHO	Avrupa Komisyonu İnsani Yardım ve Sivil Koruma Birimi
EYHGM	Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü
GBRADM	Gündüzlü Bakım Rehabilitasyon ve Aile Danışma Merkezi
GİGM	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
IASSW	Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği

IFSW	Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
İGİM	İl Göç İdaresi Müdürlüğü
KADES	Kadın Destek Uygulaması
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KKE	Kadın Konukevi
KSGM	Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
NASW	Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği
OECD	İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OHCHR	İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi
ÖBM	Özel Bakım Merkezleri
SED	Sosyal Ekonomik Destek
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel
Müdürlüğü	
SHM	Sosyal Hizmet Merkezi
SODAM	Sosyal Dayanışma Merkezleri
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
SUY	Sosyal Uyum Yardımı
SYDTF	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu
SYDV	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
SYGM	Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü
ŞEY	Şartlı Eğitim Yardımı
ŞÖNİM	Şiddeti Önleme Merkezi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	Türk Dil Kurumu
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UGÖ	Uluslararası Göç Örgütü
UNFPA	Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
UNICEF	Çocuklara Yardım Fonu
vb.	ve benzeri

vd.	ve diğlerleri
WFP	Dünya Gıda Programı
WHO	Dünya Sağlık Örgütü
YADES	Yaşlı Destek Programı
YİMER	Yabancılar İletişim Merkezi
YÖK	Yüksek Öğretim Kurulu
YTATB	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

1.GİRİŞ

İnsan hareketliliği olarak tarihsel görüntüye sahne olan göç olgusal olarak ekonomik, siyasi, sosyal ve doğal etkilerle isteğe bağlı ya da istek dışı sebepleri karşılamaktadır. Amacı, boyutu, alanı, zamanı, yasal durumu ve göç edenin/göç alanın özelliği göçün yönünü ve arkada bırakılan ülke ile ufkun görüldüğü ülkeyi etkileme gücünü ortaya koymaktadır. Bu çok yönlü etkinin, göçün yansıttığı sorunsalları zorunlu ve kitlesel büyüklükte yaşanan göçlerde daha menfi hissettireceğini düşündürmektedir.

Alan yazında yapılan araştırmalar ve çalışmalarda oluşan genel kanı, insanın ihtiyaç ve gereksinimlerini karşılaması açısından göçün barınma ve gıda, eğitim, sağlık, sosyal hizmet ve yardımlara erişim, dil bilmeme, istihdam, psikososyal ve sosyal uyum gibi sorunlara kaynaklık ettiğidir. Doğal olarak bireyler, toplumlar, devletler ve devleti teşkile eden alt yapı unsurları ve ülke yararına faaliyet gösteren gönüllü kişi/grup/örgütler; insan hakları, sosyal adalet ve eşitlik ilkeleri yolunda bütüncül/genelci ve interdisipliner bir yaklaşımla bu sorunların en aza indirilmesi veya giderilmesinde sosyal refahın artırılmasına hizmet etme rolündeki en önemli aktörlerdir.

Sosyal adaletin ve eşitliğin sağlanmasında sosyal devlet anlayışı öne çıkmaktadır ki devlet insan haklarını korumak (Yıldırım ve Aslan, 2019; 662) kapsamlı görev ve sorumluluklar üstlenmek zorundadır. Sözü edilen haklar ekonomik, siyasal, kültürel ve sosyal haklar olarak bölgesel, ulusal ve evrensel hukuk belgelerinde düzenlenmektedir. Üstelik dönemsel olarak değişmekte ve çoğalmaktadır. Bu nedenle, devletin öncelikle toplumda dezavantajlı grup olarak tabir edilen çocuk, kadın, engelli ve yaşlı, yoksulluk ve yoksunluk içinde bulunup göçün olumsuz etkisini en çok yaşayan mülteci ve sığınmacı statüsüne sahip bireylerin haklarını savunması ve kullanmasını sağlaması gerekmektedir.

Orta doğuda 18 Aralık 2010 tarihinde Arap halklarının demokrasi, özgürlük ve insan hakları taleplerinden ortaya çıkan “Arap Baharı” adıyla anılan Tunus’ta başlayıp Mısır, Yemen, Cezayir ve Ürdün’e, buralardan Suriye’ye sıçrayan protestolar, mitingler, gösteriler, iç çatışmaların kısa sürede Suriye’de savaşa dönüşmesi ve diğer ülkelerdekilerle kıyaslanamayacak derecede yıkıcı sonuçlar doğuran Suriye krizinin

(Danahar, 2015. akt. Samur ve Cihangir, 2019: 218) ardından komşu ülkelere ve Türkiye'ye yönelen göç akını, büyüklüğü ve nedeni bakımından sorunlarını da o oranda taşımıştır. Dünyada yaşanan en büyük insani krizlerden biri olarak ülkelerin insan hakları konusunda ağır ve eleştirel bir sınav vermesine neden olmuştur.

Türkiye, bulunduğu coğrafi konumunun getirisi, uyguladığı “açık kapı politikası” ve sosyo-ekonomik yapısının çekici etkisini, dünyanın en çok Suriyeli sığınmacı barındıran ülkesi olma tercihinde yaşamaktadır. Suriyeli sığınmacılara acil insani yardım sunarak son derece hoşgörülü yaklaşan Türkiye, insan hakları ve göç konusundaki evrensel düzeyde taraf olduğu metinlere ve ilkelere riayet etmiştir. İlk andan itibaren AFAD'ın çabaları ile geçici barınma alanları oluşturularak oluşabilecek sorunların büyük oranda önüne geçilmeye çalışılmıştır. Ardından ülke genelinde yine sosyal hizmet anlamında birçok insani yardım faaliyeti ve hizmetler hem halk tarafından hem sosyal kurumlar hem de devlet eliyle sürdürülmüştür.

Türkiye, ayrıca diğer ülkelere gitmek isteyen Suriyeli sığınmacılar için transit bir ülke konumunda yer almıştır. Ayrıcalıkla Avrupa ülkelerine yasal olmayan yollar da dahil olmak üzere gitmek için denemeler halen devam etmektedirler. Ancak, Avrupa ülkelerinin çoğunun Suriyeli sığınmacılara oldukça duyarsız davranması, Suriye'ye komşu olan ülkelerin bu konudaki sorumluluğu ve yükünü gitgide artırmıştır.

Dolayısıyla daha önce göç tercübesi olsa da ilk defa kitlesel olarak bu kadar sığınmacı ile aynı anda ve ansızın karşılaşmış olan Türkiye'de sistemli ve programlı bir göç politikası ve olaya tanıdık olan yasal enstrümanlar olmadığı için Suriyeli sığınmacılara yönelik yasal düzenlemeler yapılması gerekliliğinden hareketle İGM tarafından, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlara gelen veya sınırları geçen yabancılar olarak tanımlanan sığınmacılara geçici koruma sağlanmış (YUKK, Madde 91/1) ve ülke içindeki statülerinin ve haklarının yasal zemini oluşturulmuştur.

Suriye'den Türkiye'ye gelen sığınmacılar, önce AFAD tarafından kamplara/geçici barınma merkezlerine yerleştirilmiştir. Sonraları kendi istekleri ile buralardan ayrılanlar veya gelip yer bulamayanlar Türkiye genelinde ve çoğunluğu büyükşehirlerde yaşamaya başlamışlardır. Türkiye'de 2011 yılının Mart ayından bu yana artan sayıda ülkeye giriş yapanlardan kayıt altına alınabilen ve geçici koruma

statüsü sağlanan Suriyeli sığınmacı sayısı 3.713.334 (GİGM, 2021-<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>) kişi olarak belirlenmiştir.

Bu durumda gerek gönüllülük alanında gerek kamusal alanda özellikle sığınmacı grupların heterojen yapıları, sosyo-ekonomik özellikleri ve pek çok konuda yaşadıkları sorunlar göz önüne alındığında kapasite geliştirme, modifiye etme ve yeni yasal düzenlemelerde ihtiyaç duyulan sosyal hizmet uygulamaları hayati önemde yer bulmaktadır. İnsanı ve insan haklarını odağında tutan sosyal hizmetleri bu konuda mühim görevler beklemektedir. Sosyal hizmet mesleği İnsan Hakları Beyannamesi (1948) öncülüğünde ayırım yapmaksızın toplumun her bir bireyine sosyal refah ve sosyal adalet ulaştırılmasını amaç edinmiş ki bu gerekçeli Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların insan onuruna ve haysiyetine yaraşır bir yaşam sürdürmeleri sorumluluğunu taşımaktadır.

İşte Türkiye'de, risk/dezavantajlı grubunda bulunan Suriyeli sığınmacıların tüm ihtiyaçlarının giderilmesi, sorunlarının çözülmesi, toplumsal uyumun sağlanması, psikososyal sağlıklarının korunması ve geliştirilmesini esas alan sosyal hizmetleri ve buna yönelik sosyal politikaları üretmek, uygulamak ve izlemek görevi verilen Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Suriyeli sığınmacılara yönelik sunduğu sosyal hizmetleri tezin konusuna almaya gereklilik doğmuştur. Aileyi, çocuğu, engelli, yaşlı, kadını ve sosyal yardımları temel alan ve koruyan, insan odaklı ve hak temelli hizmet anlayışını benimseyen Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının sosyal hizmet uygulamaları, hizmetlere ilişkin göç yönetimi bağlamında çözüm önerileri ve ana sosyal refah devleti olan Federal Almanya Cumhuriyetinde sunulan sosyal hizmet uygulamaları ile karşılaştırmalı analiz yapılarak hizmet konumuna bakılmak istenmiştir.

Amaca hizmet eden konulardan ilk bölümde göç kavramı ve olgusu ele alınmış olup bu kavramın yasal dayanaklarına ulusal ve uluslararası açılardan yer verilmekte, göçmen türleri üzerinde durulmaktadır. Buna ek olarak Türkiye'de kurumsal göç politikalarını yürüten kurumlar ile göç ile ilgili tabi olunan mevzuatlar üzerinde durulmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye yönelmesi ile ilgili bilgiler çerçevesinde; dünya genelinde ve Türkiye'de Suriyeli sığınmacıların durumu, geliş nedenleri, nüfus durumu ve demografik yapılarına yönelik bilgiler

verilmekte, Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacıların karşı karşıya kaldıkları sorunlar ele alınmaktadır.

Üçüncü bölümde Suriyeli sığınmacılara yönelik politikalar kapsamında; sosyal hizmet, müdahale alanları, sosyal hizmetlerin sığınmacılar açısından önemi ve Türkiye’de Suriyeli sığınmacılara yönelik kurumsal sosyal hizmet uygulamaları detaylı bir biçimde aktarılmıştır. Bu bağlamda ASHB’nın Suriyeli sığınmacılara yönelik uyguladığı sosyal hizmetler ile Almanya’da uygulanan sosyal hizmet uygulamalarının karşılaştırmalı analizine yer verilmektedir. Son bölümse ise çalışmanın sonucunda; Suriyeli sığınmacıların ASHB’ nın verdiği sosyal hizmetlere erişimi, ASHB tarafından sunulan sosyal hizmetlerin yeterliliği, hizmetlerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasına duyulan ihtiyaç, sunulan sosyal hizmetler ile Almanya’da uygulanan sosyal hizmetler karşılaştırıldığında ASHB ’nın hizmetlerinin nasıl konumlandığı hipotezlerine karşı elde edilen bulgular ve bu çerçevede geliştirilen öneriler bulunmaktadır.

Araştırma, veri toplama ve analiz bakımından nitel araştırma yöntemi ile yapılmıştır. Bu nedenle, literatür taraması, konu hakkında okunan dergi, kitap ve tez ve makalelerden (elektronik ortamda bulunanlar dahil), raporlardan, broşürlerden yararlanılmış olup ayrıca ASHB ile resmi yazışma yapılarak bilgi edinme yoluna gidilmiştir. ASHB’nın ilgili birimlerinin her biri ile ayrı yazışma yapılması gerekli olmuştur. Ancak bazı birimlerden açık bilgiye ulaşabilirken bazı birimler bilgi verilmesi konusunda uygunluk sağlamamıştır. Bu nedenle, kurumun bazı birimlerinden istenen yeterlilikte bilgi alınamamış olup hem kurumun hem de diğer web sitelerinde bulunan açık bilgilerden, rapor ve bültenlerden yararlanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GÖÇ KAVRAMI VE OLGUSAL NİTELİĞİ, HUKUKİ KORUMA STATÜLERİ, YASAL DAYANAKLARI İLGİLİ KURUMLAR

1.1.Göç Kavramı ve Olgusal Niteliği

Göç, insanın varlığıyla birlikte yaşamaya başlanan, bireysel veya toplu olarak ulusal ve uluslararası coğrafyada yer değişikliği ve istemli veya istemsiz haliyle çeşitli sebeplere dayalı insan hareketliliği biçiminde gerçekleşen, toplumsal etkileşimi ve değişimi içinde barındıran etkide disiplinlerarası bir olgudur.

I. Dünya Savaşı sonrasında ulus devlet anlayışında yaşanan değişim ile ülkelerin sınırlarının çizilmesi, soğuk savaşın sona ermesiyle özellikle finansal, teknolojik ve bilişim alanlarında çok büyük fırsatlar yaratan ama aynı zamanlı farklı sorunları da beraberinde getiren küreselleşmenin etkisi ve çeşitli ülkelerde yaşanan türlü sorunlar ve çatışmalar dolayısıyla yoğunluğu ve etkileri daha belirgin oranda artan göç; siyaseti ve toplumları yeniden şekillendiren ulusaşırı (Castles ve Miller, 2008: 147-148) bir özellik kazanmıştır. Bu haliyle dünya gündeminde ön plana çıkarak tüm ülkeleri ilgilendiren bir konu haline gelmiş ve günümüzün önemli dünya sorunları arasında sayılmaktadır.

Ülkelerin genelinde hali hazırda yaşanan ekonomik krizler ve savaşlar başta olmak üzere gelir dağılımında olan eşitsizlik, istihdam sıkıntısı, insan hakları ihlalleri, demokratik olmayan rejimlerin baskı ve zulmüne maruz kalma, doğa olayları vd. sebeplerle; iyi bir gelecek, güvenlik ve itibar için insan arzusunun bir ifadesi olarak (Ban Ki-Moon, 2017. akt. Akyıldız, İ.E.,2019: 5) göçün önümüzdeki zaman içerisinde de artarak devam edeceği öngörülmektedir. Öyleyse, farklı bağlamlarda yeni biçimlerle ortaya çıkmaya ve toplumsal dönüşüm süreçlerinde rol oynamaya devam ettikçe göçü ve yarattığı değişimi anlamlandırma ve kavramlaştırma çabası da sürecektir (Öner, 2012: 13-279).

Bugünüyle kavramsal boyutuna bakıldığında göç; IOM tarafından süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, ekonomik göçmenler, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dahil edilerek “bir kişinin veya bir grup insanın, uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer

değiştirmesi” olarak tanımlanmıştır (IOM, 2009: 35,36.). UNFPA’na göre kişinin köken yerinden başka bir yere giderek orada kalıcı yerleşmesi ve böylece ikamet yerinin değişmesi anlamına gelmektedir (www.unhcr.org.tr, 2021.) TDK sözlüğünde; ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret olarak yer almıştır (https://sozluk.gov.tr/).

Tomanbay (1999: 103) göçü, bir kişi, aile, grup ve topluluğun ekonomik, politik, kültürel vb. nedenlerle sürekli içinde yaşadığı toplumdan kalkarak bir başka toplumda yerleşme ve yaşama amacıyla yer değiştirmesi biçiminde tanımlamıştır. Aksoy’a göre insanların, dini, sosyal, ekonomik, siyasi veya doğal nedenlerden dolayı bireysel, grup veya kitlesel olarak hayatlarının bir kısmını veya tamamını geçirmek üzere bir ülkeden veya yaşam yerinden bir başkasında kalmak veya yerleşmek için yapılan coğrafi yer değiştirme anlamı taşımaktadır (Aksoy, 2012: 293. akt. Gazi, M.A. ve Çakı, C., 2019: 293). Özer’de benzer biçimde göçü nüfusun belirli bir kesiminin bahsedilen nedenlerle bulunulan yerden ayrılıp başka bir yere yerleşmek üzere gidilmesi (Özer, 2006: 335.) olarak ifade etmekle birlikte göçün sosyal boyutu ile ilgili olarak tüm yönleriyle toplum yapısını değiştiren bir nüfus hareketi olduğunu ifade etmektedir (Özer, 2004: 11). Kofman’da insanlık tarihinin başlamasıyla ortaya çıkan, yalnız yaşadıkları yerin değişmesini değil aynı zamanda sosyo-ekonomik ve kültürel değişimleri içeren, farklı insanların farklı nedenlerle yaşadıkları yeri uzun ya da kısa süreli terk etmesidir diyerek göçü sosyal içerikliş olarak ele almıştır (Kofman, 2000:1. akt. Barın, 2015:0-56). Göçü bir nüfus hareketi olarak gören Çiçekli (2013: 3940), bir kişi ya da grubun, ülke içinde bir yerden bir yere gitmesi veya uluslararası bir sınırı geçmesi, süre ve nedenine bakılmadan yer değiştirme sonucu ortaya çıktığına değinmiştir (Özkan, 2019: 128). Nitekim coğrafi olarak mekan değiştirme sürecinin her yönüyle toplumun yapısını farklılaştıran (İnan, 2016: 15), asıl yaşanılan yerden gidilmek istenen yere doğru yapılan bir nüfus hareketi olduğu anlaşılmıştır (Karpat, 2003: 3).

Ancak, bu yer değiştirme hareketini genel ifadeyle değerli ve önemli bir şekilde etki yaratacak bir zaman diliminde olan bir yer değiştirme hareketi olarak algılamak gerekecektir (Erder, 2000: 9). Bahse konu olan ekonomik, siyasi, iklimsel veya bireysel nedenlerle bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta ve uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal ve kültürel düzeydeki

yer değiştirme hareketi (Yalçın, 2004: 13); kişilerin yaşamakta olduğu topraklardan, alıştıkları sosyal yapılarından, hali hazırda sahip oldukları ekonomik imkanlardan kısacası toplumsal yaşamın birçok unsurundan uzaklaşarak veya uzaklaştırılarak yeni yaşam alanlarına kapı açası yönündedir (Toros, 2008: 9).

Söz konusu fiziki yer değiştirme hareketinin göçe konu olabilmesi için göç tanımının temelinde olan mesafe ve zaman boyutu ile göç hareketinin kalıcı amaçlı olup olmadığı göz önüne alınmaktadır (Ünalın, 1998: 14-15). Yine de göç olgusu genellikle kalıcı yer değiştirmeler için kullanılmaktadır. BM, bir birey veya topluluğun göç etmiş sayılabilmesi için, her ne kadar altı ayı da kabul eden bazı ölkeler olmasına rağmen OECD ölkelerinin çoğunluğunda kabul edildiği üzere coğrafı hareketliliğin bir yıl ve üzerinde bir süreyi kapsaması, önemli veya uzun bir mesafe kat etmesi, siyasal sınırları aşması, yani uluslararası bir nüfus hareketliliğinin olmasını gerekli görmektedir (Kurtuluş, 1999: 10). Ayrıca, yerleşme amacıyla yapılmış olması ve kısa mesafeler arasında değil, “kişi veya toplulukların içinde yaşadığı fiziki ve çoğu kere sosyal çevrelerini değiştirecek” şekilde geręekleřtirilmesi gerekmektedir (Akkayan, 1981: 22).

Castles ve Miller, konuya farklı bir bakıştan kapı aralayarak toplumsal değişimin neden olduğu kollektif bir eylem olarak göçün hem kaynak (göç veren) ve hem hedef (göç alan) ölkedeki insanları ve dolayısıyla bütün bir toplumu etkileyen dinamikte olan bir olgusal yapı olduğundan bahsetmektedir (Castles, S. and Miller, M.J., 2008: 29). Bu bakış doğrultusunda göçü; sosyal, ekonomik, siyasal, askeri, hukuksal, eğitimsel, költürel, bireysel ve diğer nedenlerle idari yerleşim birimleri, coğrafı bölgeler ve/veya ölkeler arasında geręekleřen, geçici veya kalıcı süreli yerleşim yeri değişikliklerine karşılık gelen dinamik bir süreç olarak tanımlamak da olanaklıdır. (Toros, 2008: 32).

Göç, algı olarak sabit sınırları aşan bir hareketlilikdir. Mevcut coğrafı veya idari sınırların ötesine, yeni yerleşim yerlerine ve yeni sosyal gruplara doğru yaşanan hareketler olarak içeriğinde homojen bir yapıya sahip olmayıp farklı sosyallikler içeren, oluş sebebi, türü ve sonuçları itibarıyla toplumların yaşamalarını şekillendiren önemli bir olgudur (Keser, 2011: 34) Toplumların yapılarını her alanda etkileyen göç BM Topluluğu tarafından aşağıdaki gibi tanımlanmıştır;

Göç, “bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde bir yerden başka bir yere gitmesi” olarak tanımlanmakta

ve süresi, yapısı ve nedenine bakılmaksızın insanların yer değiştirmesi sonucunu doğuran nüfus hareketleri bu kapsama dâhil edilmektedir. Söz konusu yer değiştirme hareketleri gönüllü ya da zorunlu sebeplerle gerçekleşebilmektedir. Silahlı çatışmalar, doğal afetler, siyasal veya ekonomik sebeplerle milyonlarca insan doğup büyüdüğü toprakları terk etmektedir (BM Küresel Göç İstatistikleri, (<http://esa.un.org/unmigration/wallchart2013.htm>)).

Göç, kendi temel belirleyicileri olan bireyleri ve toplumları (Adıgüzel, 2010: 6) temel insan haklarından, yaşama hakkı ve can güvenliğinden yoksun bırakma gibi kapsamlı ve insani niteliği olan bir olgudur (Akıncı vd., 2015: 61-62). Birey ve toplumsal yapıda oluşturduğu, davranışsal değişiklikler ile aynı zamanda bir sosyal sorundur (Delice ve Yaşar, 2014: 2). Toplumsal ve ekonomik dönüşümlere yol açan bir neden, aynı zamanda “[...] kaynaklar, iş olanakları, nüfus büyümesi, güvenlik ve insan hakları bakımından ülkeler arasındaki farklılıklara karşı doğal bir tepki [...]” , yani bir sonuç olarak (İçduygu, 1999. akt. Bayraklı C., 2007: 21) bireysel veya kitlesel formda, zorunlu veya gönüllü olarak yaşadıkları yerden ayrılıp başka bir yere göçen insanlar göçün doğası gereği gittikleri yerde çeşitli sorunlar yaşamakta ve yaşatmaktadırlar. Göç sonucunda, göç alan/göç veren ülkedeki bütün toplumsal yapıları etkilediği gibi geride kalanları, geline yerdeki kişileri ve “kendi anlam dünyalarında ciddi bir değişim yaşadıklarından” en çok da göç eden kişileri etkilemektedir (Adıgüzel, 2016: 26).

Genel düşünüldüğünde öncelikle bireylerin zihinlerindeki algı değişimi ile başlayan, yerin değiştirilmesi ile devam eden ve son olarak göç edilen yere uyum süreci ile tamamlanan bir süreç (Demirel, 2004: 7. akt. Yolcu vd., 2016: 193.) yaşanması beklenirken her zaman bu düz çizgide süregiden bir evrilme göstermeyebilir. Bu nedenle, bir ülkeden başka bir ülkeye göç etmek farklı, çok zor, endişe verici ve daha az sayıda kişinin yaptığı bir eylemdir (Bartram vd., 2017:14). İnsanlar çeşitli boyutlarda ve alanlarda yaşadıkları göç sırasında kültürün maddi ve manevi öğelerini de taşımakta ve farklı kültürlerden insanlarla karşılıklı olarak birbirlerinin hayatlarını etkilemektedirler. Çünkü göç kavramı, fiziki bir yer değiştirmenin yanında sosyo-ekonomik ve kültürel bir yapıdan diğerine geçişi de ifade etmektedir (Çağlayan ve Kemik., 2018: 143). Göç alan yer veya ülkelerde görülen dil, eğitim, nüfus artışı, barınma veya konaklama, istihdam, alt yapı hizmetleri, çevre

kirliliği, sosyal hizmetlerdeki müracaatçı kesimin ve sosyal yardım taleplerinin artması gibi sorunlar göçün getirdiği diğer etkiler olarak kendini göstermektedir (Yılmaz A., 2014: 2).

Göçün yalnızca bir mekan değiştirilmesi olmadığı toplumsal yapının bütün unsurlarının değişmesi, göç eden göçmenin göç edilen yerde yeniden sosyalleşmesi, bütün ilişkilerini yeniden düzenlenmesi demek olduğu açıkça ortaya konulmuştur. Bu durum, göçü devinsel bir noktaya getirmiş ve çok düzeyli bir hal almasını sağlamıştır. Uluslararası alanda küreselleşmeyle beraber daha büyük sorunların ortaya çıkmasına ve karmaşık bir sarmal olmasına sebep olmuştur. Yerel yönetimlerden, uluslararası örgütlere kadar herkes konuyu gündemine almakta ve çeşitli açılardan çözüm bulmaya çalışmaktadır (Adıgüzel, 2016: 6).

Sosyal, politik, ekonomik, ekolojik veya bireysel nedenlerden kaynaklanan, hem zaman hem mekan ve hem de amaç açısından irdelenmesi gereken bir değişim süreci ve toplumsal yapıda farklı sonuçlara yol açması bakımından temelde sosyolojik bir olgu olan göç (İnan, 2016: 15) genel olarak toplumu, toplumsal hareketlilik biçimlerini, gelişmeyi, çatışmayı, kalkınma ve değişimi çok yakından ilgilendiren, bireylerin ve sosyal grupların, coğrafi, iktisadi, siyasi vb. nedenlerle zaman ve mekanda yer değiştirmesi ile eyleme dönüşen ve eylemin bitiminden sonra da etkileri devam eden süreçler bütünüdür (Çakır, 2011: 210).

Göç evrensel bir olay (Koçak ve Terzi, 2012: 164) olarak bir ülkenin nüfusunu ve politikalarını da önemli düzeyde etkilemektedir (Yıldırım, 2016: 273). Her ülke etkileri açısından benzer tecrübeler yaşamasına rağmen kendine özgü farklı politikalar ve yaklaşımlar geliştirmektedir. Bu durum, ülkelerin kendi tarihsel süreçleri, deneyimleri ve yapılarından kaynaklanmakta (Castles ve Miller, 2008: 147-148) ve nedenleri ve sonuçları ile birlikte ele alınmaktadır (Taşçı, 2009: 177). Tüm bu tanımlarından anlaşılacağı üzere karmaşık ve çok boyutlu göç kavramını tanımlayan unsurlar arasında, yer değiştirme, belirli bir mesafeyi kat etme, geçicilik, kalıcılık, sosyal-kültürel hareketlilik ve hareketliliğin büyüklüğü, kişilerin veya grupların irade kullanma, nedenleme, yönlendirme/yönlendirme ve organize etme/olma durumları gibi unsurların yer aldığı göze çarpmaktadır (Akıncı, vd., 2015: 58-83-Çağlar, 2018: 31). Bu durumun göçe ilişkin tanımlarda ve sınıflandırılmasında da çeşitliliğe neden olduğu bilinmekle birlikte ana teması “yer değiştirme hareketi” olan göç; toplumların

demografik, kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik yapısını ve bunların gelişimini biçimlendiren dinamik bir süreci zorunlu kılmaktadır (Akıncı, B. vd., 2015: 58-83) Bireysel, toplu ve kitlesel göç, isteğe bağlı ve zorunlu göç, devamlı ve kesin göç gibi çeşitlendirmelerin (Tümertekin ve Özgüç, 2004. akt.. Akıncı ve vd., 2015: 62) yanında göç; nedenleri (zorunlu ve gönüllü göç), amaçları (çalışma, sığınma) ve hedefe varmakta kullanılan yöntemleri (yasal, yasa dışı) gibi farklı sınıflandırmalar içinde değerlendirilmektedir (Yılmaz, 2014: 2). Uluslararası göçün genel ayrımı ise (De Tapia 2002: 17. akt. Ünlü vd. 2018: 5-18): sürekli yerleşenler, süreli sözleşmeli işçiler, süreli profesyonel çalışanlar, gizli veya yasadışı çalışanlar, sığınmacılar ve mülteciler ile yapılmaktadır.

Ancak günümüzde göç kavramı; iklime bağlı göçler, sağlık göçleri, yaşlı göçleri, emekli göçleri ve bunların hepsini kapsayan bir şekilde ortaya çıkan yaşam biçimi göçleri gibi yeni kavramsal kategorilerde de değerlendirilmeye başlanmıştır (Özbek ve Şahan, 2016: 160. akt. Sözer, M.A., 2019: 418-431). Bu yeni kategorilere karşılık yeni göç akımları gelişirken var olan göç biçimleri genel eğilimleriyle varlığını sürdürmekte ve göçün hızlanması, farklılaşması, küreselleşmesi, siyasallaşması ve kadınlaşması temelinde daimiyetini sürdürmektedir (Castles ve Miller, 2008: 12). Castles ve Miller'a göre bu politikleşme uluslararası göçteki küreselleşme, çeşitlenme hızlanma ve kadınlaşma eğilimleri ile birlikte kendini göstermektedir.

Bu nedenle, göç olgusuna yönelik tüm değişkenlerin olduğu ve boyutlarının ele alındığı bir göç tanımı/teorisi henüz yazıla gelmiş değildir. Ancak, farklı bilimsel disiplinler göçün tanımına kendi alanları sınırında önemli katkılarda bulunmuşlardır (İnan, 2016: 15). Toplumun yapıları ile olan ilişkisi, sahip olduğu çok boyutlu yapısı ve sonuçlarının yarattığı farklı etkileri nedeniyle birçok bilim dalının çalışma alanına girmiştir. Göçle ilgili konulara farklı bakış açılarıyla değinilmiştir (İçduygu ve Sirkeci, 1999: 249). Coğrafya açısından göç, sadece mekansal değişiklik olarak ele alınırken, demografi açısından göç eden kişilerin sayısı önem arz etmektedir. Ekonomi, göç olgusunu bir üretim faktörünün bir ülkeden diğer ülkeye geçişi olarak ele almakta iken; sosyal psikoloji, göç sürecini doğuşu, gerçekleşmesi ve etkileri açısından daha çok grup ve toplum boyutunda psikolojik öğeler itibarıyla ele almaktadır (Eker, K. 2008: 8). Ülke içinde meydana gelen (iç göç) ve ülkeler arası biçimde gerçekleşen (dış göç) bir hareket olarak göç, siyasal, finansal, sosyal birçok nedenle gerekli hale

gelebilmektedir (Oral ve Çetinkaya, 2017: 2). Yalnızca bir disipline sıkıştırılamayacak göç olgusu (Akkoyunlu Ertan ve Ertan: 2017: 7-39), bu yanıyla demografide tanımlanması çok zor olan kavramlardan biri olarak görülmektedir (Akşit, 1998: 67). Ayrıca kavramın; antropoloji, sosyoloji, ekonomi, hukuk, yönetim, tarih, coğrafya, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, sosyal çalışma ve sosyal hizmetler, lojistik vb. pek çok alanın ortak ilgi konusu olması da ona çok boyutlu bir nitelik kazandırmakta (Mutluer, 2003: 9) ve böylelikle gerek kavramın, gerekse de ilişkili diğer kavramların tanımlanmasını güçleştirmektedir (Akşit, 1998: 67. akt. Çağlar, T., 2018: 32).

Göç olgusuna göç eden kişiler tarafından bakıldığında genellikle daha iyi yaşam şartları ve sosyal konum arayışı ön plana çıkmaktadır. Bu amaçlar ulaşmak sadece göçmenlerin elinde olmayıp göç edilen ülkenin göçmen politikaları, toplumsal yapı ve göçmenlere karşı tutum ve davranışlarda önemli etkenler arasındadır. Bu bağlamda toplumların göçmenlere bakış açısı kendilerine yakın olanlara daha hoşgörülü olurken kendilerine uzak inşalara karşı daha mesafeli hatta düşmanca bir tutum sergileyebilmektedir (Canatan, 2013: 317-332).

Birçok ülkede, önemli sayılara ulaşan göçmenliğe karşı halkın genelinin olumsuz tepkisi (tedirginliği) vardır. Çoğunlukla yerli halk, çok az haklı gerekçelerle göçmenler 'bizim işimizi alacaklar' korkusuna sahiptir. Bizden değil diye tanımlanan göçmenler için halkın bir kısmı, kamu hizmetlerinin tedarik edilmesi konusunda endişe duymaktadır: Bu sorunu göçmenlerin sayılarının fazlalığı olarak düşünmek yerine fazla talep olması Bartram v.d., 2017: 8) durumunda arzın genişletilmesi, göçmenlerin ekonomiye yapacakları katkılarıyla bu sorun çözülebilir) halkın çoğu sağlık, eğitim, toplu konut gibi meselelerde karşılaştıkları tüm zorlukların sebebini göçmenler olarak görmektedirler.

Buna rağmen göç insan tarihini ve yaşayan her şeyin hayatını ve yeryüzüne dağılışını değiştiren en etkin olarak farklı fizyolojik yapısı, dili, dini, adetleri olan insanları diğerleriyle kaynaştırmış, değişik tohumların ve örgütlenme şekillerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Kaya ve Erdoğan, 2015: 153-170). Toplumsal yapıya eklemlenmeler her toplum yapısında önemli değişiklikleri meydana getirmektedir. Bu süreç sanıldığı kadar kolay geçen bir süreç değil aksine sancılı bir süreçtir. Bu nedenle bu süreçte uygulanan politikalar toplumların geleceklerine yön vermede önemli bir etkiye sahiptir (Yolcu, vd., 2016: 193).

Göç, siyasal, finansal, sosyal birçok nedenle gerekli hale gelebilmektedir (Oral ve Çetinkaya, 2017: 2). Bazı insanlar yaşam düzeyinin yükseltilmesi, buna yönelik iş imkanı bulunması, yüksek ücretler elde edilmesi, eğitim seviyesinin artırılması v.b. nedenlerle doğdukları, yaşamlarını geçirdikleri, sevgi bağlarının bulunduğu yerden gönüllü olarak göç ederken bazıları da kötü muamele, zulüm, baskı, savaş, sürgün, etnik durum, sınırların değişmesi, doğal olaylar v.b. nedenlerle göç etmek zorunda kalmaktadır. Yani, insanlık yaşamı süresince yaşanan göçler, mekanda eşit olmayan bir biçimde dağıtılmış olan ekonomik imkânlardan faydalanma isteğinin bir sonucu olabileceği gibi ekonomik sistemler veya devlet otoritesinin uygulamaya koyacağı savaşlar ve sürgünler sonucunda ortaya çıkması mümkündür (Kaygalak, 2009: 9. akt. Günay vd., 2017: 38). Göç etmeye zorlanmak toplumların yaşayabileceği en travmatik yaşantılardan biridir. Göçe zorlanmış kişilerin, göç etmemiş kişilerle karşılaştırıldığında birçok travmatik yaşantı ve ruhsal sorun yaşadıkları görülmektedir. Zorunlu göç isteyerek yapılan göç ile kıyaslandığında, insanın sosyal uyum, hayat beklentileri, kişinin dünya üzerine olan temel varsayımları gibi yaşamsal kavramlarını çok daha derinden etkiler. (Lecaj, 2019: 52). Çünkü bu yer değiştirme derin etkiler barındırmaktadır. Göç eylemini gerçekleştiren kişiler bu süre içinde yalnızca kendilerini, yakınlarını veya fiziksel eşyalarını değil aynı zamanda yeteneklerini, hayat deneyimlerini, kültürlerini ve geleceğe yönelik hayallerini de yanlarında götürmektedir. Bu sebeple göç edenin hem ayrıldığı hem de yolculuk ettiği düzeni etkileyecek unsurları beraberinde barındırdığı bir değişim süreci söz konusudur (Görgün, 2017: 1321).

Göç olgusu her dönem değişik anlamlar ve betimlemelere tabi tutularak asimilasyon, entegrasyon, çok kültürlülük, ve uyum gibi birçok yeni kavramların ve politikaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Dünyadaki çoğu ülke de bu oluşumdan önemli derecede etkilenmiştir. Ekonomik yaşamdan kültüre kadar hayatın her yönünü etkileyen temel değişim araçlarından birisi olmuştur. (Sayın vd., 2016: 2).

Bu noktada, göç olgusunun beraberinde getirdiği ve toplumsal etkiler yaratan kavramlardan da söz etmek yerinde olacaktır:

-Asimilasyon: Asimilasyon, Latince kökende “benzer yapmak” (assimilare) manasına gelirken, toplumların karşılaşması sonucu sosyal ve kültürel olarak başat

toplumun edilgen toplumu uzun ve tek yönlü bir süreçte kendine benzetmesi ve etkilemesi şeklinde gerçekleşmektedir.

Asimilasyon gönüllü olarak çoğunluğa uyma isteğinden kaynaklanabileceği gibi, ana akım toplumun azınlık toplumu üyelerine asimile olmaları yönünde uyguladığı baskılardan da kaynaklanabilmektedir (Berry vd., 2006. akt. Saygın ve Hasta, 2018: 317). Tarihsel süreçte göçle birlikte yaşanan kültürel karşılaşmalara yönelik ilk ortaya konan asimilasyon politikası, doğrudan negatif bir anlamla göçmenin göç ettiği ülkede kendi kimliğini kaybetmesini (İlhan ve Albayrak, 2019: 453) göçmenlerin toplum içinde dağıtılması, özümsemesi ve sonunda göç alan toplumdan ayırt edilemez hale gelmesidir.” (Toksöz, 2006: 32-40). Bu sayede homojen bir toplum yaratmak amacıyla farklı etnik ve kültürel grupların sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan giderek birbirlerine benzeşmesi stratejisi sonucunda farklılıkların ortadan kaldırılması hedeflenmektedir (Özcan, 2007: 24).

Yerli halkın çoğunun göçmenlerden ne yapmalarını beklediğini belirtmek için normatif olarak da kullanılan asimilasyon kelimesi (Bartram, 2017: 40), TDK tarafından “özümleme, benzeşme ve farklı kökenden gelen azınlıkları veya etnik grupları, bunların kültür birikimlerini, kimliklerini baskın doku ve yapı içinde eriterek yok etme sürecinin sonu.” (<https://sozluk.gov.tr/>); kendi kültürüne yabancı bir alan içine girme ve yeni bir kültürün hayat tarzını aşamalı olarak kabullenerek aynı kültüre ait olma süreci.” olarak tanımlanmaktadır (Fitzpatrick, 1966: 5-7; Schnapper, 2005: 194. akt. Taşçı ve Kara, 2019: 279).

Görüldüğü üzere kültürel uyumdan farklı ve zıt bir durumda olan asimilasyon dil, gelenek, değer ve davranışlarda ya da hatta temel hayati çıkarlarda ve aidiyet duygusunda değişiklik meydana getirmektedir (IOM, 2009). Sosyolojik olarak içinde doğup büyüdüğü toplumun dışında yaşayan bir göçmenin tamamen baskın olan topluma benzemesi yanında kültürel birikimlerinin eriyip gitmesi ve özgün kültürel kimliğini kaybetmesi olarak görülmekte ve hakim bir toplum veya kültür ile benzetmek isteyen veya benzetilmek istenen kişi veya grubun asimilasyonun önemli iki aktörü olduğu kabul edilmektedir (Adıgüzel, 2010: 199-200. akt. Esen ve Duman, 2019: 27-28).

Asimilasyon bir ülkeye gelen yabancıların mutlaka kendi ülkelerinin kültürel mirasını bir tarafa koymaları ve geldikleri ülkenin baskın kültürel öğelerine kendilerini

adapte etmeleri şeklinde tanımlanan ve göçmenlerin kültürel farklılıklarının eritilerek yok edilmesini içeren erime potası yaklaşımlarını temel almaktadır (Gordon, 1964: 104-125-126. akt. Taşçı ve Kara, 2019). Berry (2005)'e göre ise göçmenin egemen kültüre doğru yönelerek kendi kültürel kimliğini muhafaza etmekten vazgeçip baskın (göç ettiği ülkedeki hakim olan) kültürel öğeleri kabul ettiğini belirtmektedir (akt. Adıgüzel, 2010).

Fitzpatrick (1966) asimilasyonu kültürel ve sosyal (yapısal) asimilasyon olarak ikili bir görüngede ele alarak kültürel asimilasyonun, bir toplumu ayırt edici kılan beklentiler, davranış kalıpları, normlar ve değerleri kabul etmek anlamına geldiğini, bu sayede göçmenler göç ettikleri toplumun kendi ayırt edici özelliklerini kaybetmesi ile asimile olduklarını; sosyal (yapısal) asimilasyonun ise göç edilen toplumun sosyal hareketliliği içinde göçmenin kendi sosyal çerçevesini kaybetmesi ve yeni ortamın içinde kendini değiştirmesi ve yok olması olduğunu ifade etmektedir (Fitzpatrick, 1966: 5-7; Schnapper, 2005: 194. akt. Taşçı ve Kara, 2019: 280).

Asimilasyon genellikle zaman içinde doğrusal bir değişim süreci olarak düşünülürken, bazı ırksal, etnik veya dini azınlık grupları için süreç, önyargı üzerine inşa edilen kurumsal engellerle kesintiye uğrayabilir veya engellenebilir. Her iki durumda da, asimilasyon süreci insanların birbirine daha çok benzemesiyle sonuçlanır. Süreç ilerledikçe, farklı kültürel geçmişe sahip insanlar, zamanla giderek aynı tutumları, değerleri, duyguları, ilgileri, bakış açısını ve hedefleri paylaşmaktadırlar. Bu nedenle; sosyal bilimciler, göçmen ve ırksal azınlık nüfusu arasındaki yaşamın dört temel ve ortak yönüyle asimilasyon sürecini incelemişlerdir. Bunlar arasında sosyoekonomik durum, coğrafi dağılım, dil edinimi ve evlilikler arası oranlar yer almaktadır.

Asimilasyon teorileri, göçü itme-çekme faktörleri üzerine kurgulayan bir anlayışla oluşturulmuştur (Yaman, 2017: 94). Asimilasyon temelde iki önemli teoriye sahiptir. Bunlar, bir ülkeye gelen yabancıların mutlaka kendi ülkelerinin kültürel mirasını bir tarafa koymaları ve geldikleri ülkenin baskın kültürel öğelerine kendilerini adapte etmeleri şeklinde tanımlanan İngilizliliğe uygunluk teorisi ve ilk teoriden farklı olarak göçmenlerin kültürel farklılıklarının eritilerek yok edilmesini içeren erime potası yaklaşımıdır (Gordon, 1964: 104-125-126. akt. Taşçı ve Kara, 2019: 272).

Bunlar haricinde Irk İlişkileri Döngüsü, Asimilasyon Süreci ve Asimilasyonun Yüzleri teorileri de bulunmaktadır (Yalçın, 2002: 47).

William I. Thomas, Florian Znaniecki, Robert E. Park ve Ernest Burgess gibi ABD’de Chicago Üniversitesi öncülüğündeki isimlerin yer aldığı sosyal bilimciler tarafından geliştirilen asimilasyon teorilerine bakıldığında asimilasyonun, ana topluma katılım sağlayan toplumsal grubun süreç içerisinde sosyal ve kültürel olarak ana topluma benzemesi; ırk, etnik köken ve din unsurları ya da ekonomik durum etkisi altında değişkenlik gösterebileceği bir süreç olduğu görülmektedir.

Asimilasyon, 20. yüzyılın büyük bir bölümünde ideal olarak görülse de günümüzde pek çok sosyal bilimci, asimilasyon yerine entegrasyon, çok kültürlülük ve uyumu ideal bir model olarak görmektedir. Zaten, 1960’lardan itibaren anti-demokratik olduğu da söylenebilecek olan asimilasyon teorilerinin yerini entegrasyon kavramı almaya başlamıştır (Kastoryano, 2000:48. akt. Taşçı ve Kara, 2019: 287).

-Entegrasyon: TDK’ya göre entegrasyon kelimesi, uyum ve bir araya gelebilme, bütünleşme olarak açıklanmaktadır. Latince kökeni olan kelime “parçaları bütün içinde birleştirmek” anlamına gelmektedir. Bu nedenle, Türkçede bütünleşme olarak karşılanan entegrasyon kavramı sosyolojide, toplumdaki gruplar, kurumlar ve sosyal yapının diğer unsurları arasındaki uyumu ifade etmektedir (Günay, 2012: 343. akt. Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 2019: 78).

IOM (2009) tarafından farklı ülkelerde ve bağlamlarda farklı kullanılan ve anlaşılan entegrasyon, göçmenlerin hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul edildiği süreç” olarak kaydedilmiştir. Genellikle göçmenler ve ev sahibi toplumlar arasında iki yönlü bir sürece atıfta bulunmaktadır. Ev sahibi toplumların göçmenleri kabul konusundaki gerekli somut koşulların, ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği, daimi yerleşmenin anlaşılmaması gerektiği, göçmenlerin ve ev sahibi toplumların haklarına ve yükümlülüklerine, farklı türde hizmetlere ve işgücü piyasasına erişime, göçmenleri ve ev sahibi toplulukları ortak bir amaç için bir araya getiren temel değerlerin tanımlanmasına ve bunların gözetilmesine ilişkin hususlara işaret ettiği belirtilmektedir.

Çağlar ve Onay (2015: 33) entegrasyon kavramını uyum ile eş anlamlı olarak görürken Adıgüzel (2016: 174) ise bu kavramı “yeniden toplumsallaşma” olarak ifade

etmekte ve göç edenlerin göç ettikleri yerde yaşayan toplumla bütünleşerek o toplumla birlik içerisinde yaşaması olarak tanımlamaktadır.

Entegrasyon aynı zamanda genelde paylaşılan kimlik ve aidiyet duygularının gelişimi anlamına gelmektedir. Burada problem göçmenlerin kendilerini artık bir ecnebi olarak hissetmemeleri değil, anlamlı bir şekilde Amerikalı, İngiliz, Hollandalı ve benzeri olarak hissetmeleri ve yerlilerin de onları bu anlamda kabul etme noktasına gelmeleridir (Bartram, 2017: 181).

Yalnızca azınlık grubun kendi iradesi ile bir üst kültüre entegre olma ve aidiyet hissetmesiyle değil, dominant grubun kültürel çeşitliliğe karşı açıklığı ve kapsayıcılığı ile de gerçekleşmektedir. Farklı grupların kültürel anlamda birbirlerinin yaşam biçimlerine ve haklarına saygı duymaları bu süreçte önemlidir (Berry, 2011: 6).

Entegrasyonun asimile edilmeden de gerçekleşebileceği savına sahip mozaik model ile farklı toplumsal kimliklerin tanınmasına vurgu yapılmışken Kaya (2014: 11-28), mozaik, eritme potası, salata kasesi, kaynaşma gibi benzetmeler yerine renklerin sınırlarında belirginliğin olmadığı ebru sanatına benzetim yapılmasının daha doğru ve üretici olacağını belirtmiştir (Kaya, 2014: 25-26).

İlk olarak sosyolog Emile Durkheim tarafından kullanılan ve modern toplumlarda işbölümü ile gerçekleşeceği ifade edilen toplumsal bütünleşme BM tarafından: “tüm üyelerin katıldıkları diyalog, dinamik barışsal sosyal ilişkiler olarak tanımlanmıştır”. Avrupa Komisyonu (2003), bu çizgide yaptığı tanımda entegrasyonu “üçüncü ülke vatandaşlarının ve göç ettikleri toplulukların haklarının ve yükümlülüklerinin karşılıklılığına dayanan iki yönlü bir süreç olarak bütünsel bir bakışla ele almıştır. 2011'de “menşe ülkelerinin entegrasyon sürecini desteklemekte rol oynayabileceklerini” belirterek üç yönlü bir süreç olarak tanımlamıştır (Akt. Şimşek, 2019: 176).

Berry, entegrasyon olgusunun bir toplumda bireylerin, kendi özgün kimliklerini ve özelliklerini sürdürmelerinin yanı sıra toplumla uyumlu ilişkiler kurabilmelerinin de değerli olduğu bir etkileşim stratejisi olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda azınlık ve çoğunluğun birbirine uyum sağlaması ile azınlık grupları çeşitli haklara hizmetlere ve fırsatlara ulaşabilmektedir (Berry, J. W., 1997:5-68). Martikainen (2010: 265) ise bireysel göçmen veya göçmen grupların, yeni ev sahibi toplumun farklı sosyal alanları

ve bölümlerine dahil olma süreci olarak entegrasyonu sosyal açıdan ele almıştır (Akt. Taşçı ve Kara, 2019: 283).

Entegrasyon kademeli olarak gerçekleştiği gibi hızlı olarak da yaşanabilmektedir. Toplumlarda zaman içerisinde kaynaşma ve dönüşüme neden olmaktadır. Göçmenlerin kendi etnik kültürlerini devam ettirirken bir yandan da ev sahibi toplum ile bütünleşmesini içermektedir. Buna göre, bütünleşmenin psikolojik, sosyokültürel (Searle ve Ward. akt. Berry, 1997), ekonomik (Berry, 1997: 13-14), yasal/politik, sosyo-ekonomik, kültürel/dinsel (Penninx, 2005. akt. Türker ve Yıldız, 2015: 23-34) boyutları olduğu ülkelerin göç ve entegrasyonu politikalarının, Göç ve Entegrasyon Politika İndeksi'ne (Migrant Integration Policy Index, 2015) göre siyasi uyum, iş uyumu, aile birliği, sağlık, eğitim, kalıcı ev, vatandaşlık hakları ve ayrımcılık olmak üzere 8 başlık altında incelendiği görülmektedir (İlhan ve Albayrak, 2019: 453.). Entegrasyon politikaları, ideal düşünce yapısında; ev sahibi toplumu göçmen topluluğa; aynı şekilde göçmen topluluğu da ev sahibi topluma tanıtmayı ve her iki tarafın, barış ve uyum içerisinde yaşamalarını sağlamayı hedeflemektedir (Sosyal Entegrasyon Rehberi, 2017: 21).

Bu gerçekleşmezse izolasyon, marjinalleşme-gettolaşma, sosyal gerçeklikten kopma/sosyal gerçekliğin dışında kalma, radikalleşme ve sosyal gerilimler v.b. gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkacaktır. İyi ve başarıya ulaşan entegrasyon sürecinde bahsedilen olumsuzlukların muhtemelen oluşmayacağı, hatta önleneceği noktasında sorunların çözümlenmesi ile her iki taraf için yarar sağlayacaktır (Sosyal Entegrasyon Rehberi, 2017: 39). Yalnızca hakim toplumun yararına olan ve onun talep etmesi gereken bir süreç olarak görülmemeli, bilakis göçmenlerin de kendilerini ifade etmelerine ve sosyo-ekonomik ilerlemelerine, kültürel açıdan zenginleşmelerine imkan sağlayan bir süreç olarak değerlendirilmelidir (Arslan, 2019: 74-88. akt. Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 2019: 78).

Avrupa toplumunda da birlikte yaşam için en son geliştirilmiş bir ideal olarak sunulan entegrasyon göç alan toplum ve göçmen taraflar arasında gerçekleşen; birlikte yaşam için belirlenmiş ortak prensipler üzerine kurulu; haklar ve sorumluluklar dengesini gözeten; göçmenlere ekonomik, sosyal, kültürel ve politik fırsatlar sunması beklenen; uzun vadeli dinamik bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Açık Toplum Enstitüsü, 2010:18). Çokkültürlü ve çok etnikli toplumlarda entegrasyonun, yapısal ve

kültürel uyumun sağlanması karmaşık ve çok yönlü ilişkileri içeren bir süreçtir. Sadece işbölümü ve kurumların birbirleriyle uyumlu ilişkileri bu tür toplumlarda entegrasyonun sağlanması için yeterli değildir. Böyle toplumlarda entegrasyonun gerçekleşmesi; farklı etno-kültürel grupların ülkedeki her türlü imkandan eşit yararlanabilmesine, aralarındaki çatışma potansiyelinin azaltılmasına ve uyumlu bir yaşamı sürdürmelerine bağlıdır (Toksöz, 2006:18; Arslan, 2019: 74-88. akt. Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 2019: 78).

Kimi entegrasyon politikaları, kültürel farklılıkların uzun vadede kültürel bir senteze evrilecekleri beklentisi içerisinde görünmektedir. Kimileri ise entegrasyonu asimilasyon hedefinden bir önceki aşama olarak nitelemektedir. Castles, azınlıkları hakim kültür içinde eritmenin hedeflediği entegrasyon politikalarını “asimilasyonun yavaş ve kibar biçimi” olarak nitelemektedir (Castles ve Miller, 2003:420).

Ancak, göçmenlerin; geldikleri topluma eşit ve adil bireyler olarak katılırken, aidiyet duygusu ile bağlı kalarak, kendi öz kültürlerinden kopmadan, kültürel kimliklerinden ve değerlerinden vazgeçmeden yaşamalarını, yani “göçmen entegrasyonu” gerekmektedir.

Günümüzde entegrasyon ve kaynaşma; toplumun birbiriyle daha fazla etkileşim içinde olmalarını sağlama, toplumda çeşitli unsurlar arasında birlik ve dayanışma duygularını pekiştirmeyi, ortak bir aidiyet hissi ve değerler topluluğu çevresinde tanımlanacak ortak bir kimlik yaratmayı amaçlayan siyasi bir proje olarak tanımlanmaktadır.

Entegrasyonun her ülkeye göre farklılıklar gösterdiği; farklı tarihsel süreçlere, deneyimlere, bakış açılarına ve sistemlerine sahip olunduğu görülmektedir. Entegrasyonun gerçekleşmesinde sağlamanın yapılabilmesi için de siyasi entegrasyon, sosyal entegrasyon, hukuksal entegrasyon, akademik ve mesleki eğitim, iş gücü, sağlık göstergelerine bakılması gerekmektedir.

Sonuç olarak entegrasyon sorunsalının ortaya çıkmasındaki etkenler ortak olsa da bu sorunsala verilen cevaplar tarihsel, siyasi, sosyal ve hukuksal bağlamda ülkelerin kendi yaşanmışlıkları, deneyimleri, toplumsal ve kurumsal yapıları tarafından şekillenmiş ve kavramsallaştırılmış ve asimilasyondan entegrasyona ve kaynaşmaya doğru bir yol alınmıştır.

Bu nedenlerden yola çıkılarak iş gücü açığına ilişkin ülkelerle ikili antlaşmalar imzalanması, kültürel ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi, göçmen politikalarının

düzenlenmesi ve yasadışı göçmenliğin önlenmesine ilişkin çalışılması, hükümetlerin- iş çevrelerinin-sendikaların ve iş kurumlarının görüşlerinin alınarak yıllık kotalar belirlenmesi suretiyle göçmen alımına gidilmesi, entegrasyon sağlanması için öncelikle dil ve eğitim konusunda çalışmalar yürütülmesi, her konuda eşit ve adil olarak düzenleyici kuralların konulması ve uygulanması önemli görülmektedir. (Unutulmaz, 2016; 135-137).

-Çok kültürlülük: Çok kültürlülük, genel manada bir toplumda farklı toplumsal yapılarıdaki kültürlerin bir arada çatışmadan yaşadığı bir toplum tipini ifade etmektedir. Bu farklı kültürlerin aynı çatı altında beraberce ve ayrı ayrı yer almasının savunulmasıdır.

Kongar'a göre bir toplumu oluşturan bireylerin ve grupların dil, din, ırk, tarih, coğrafya açısından farklı kökenlerden gelmesine dayanan çok kültürlülük, tek bir siyasal birim halinde ve ortak sınırlar içinde yaşayan toplumlarda söz konusudur (Kongar, 2021).

Toplumsal özellikleri silmeden var olma ve hep birlikte bir arada yaşama becerisinin olması, küreselleşen günümüz dünya toplumu için niteliksel halde önemli bir gereklilik ve zorunluluk durumundadır. Bu nedenle, çok kültürlü toplumlarda, farklılıkların ve özellikle azınlıkların temsil edilme durumu önem kazanan sosyo-politik konulardan biri olmaktadır. Grup adına, bir karar alma sürecinin adil olup olmaması, başka şeyler yanında, azınlığın çıkarları ve perspektiflerine kulak verilmesi ve bunların hesaba katılması anlamına gelmektedir. Bunu başarmak için bir ülkede bir topluluğa/gruba özgü dini, lisani, kültürel farklılıkların siyasi ve kamusal anlamda hukuk sistemi tarafından tanınması gerekmektedir.

Aynı kapsamda, kültürel çeşitliliğin olumlu karşılanmasını ve yüceltilmesini esas alan, göçmenleri asimile etmek yerine çok etnikli yapı içinde farklılıkları tanıyan bir politika girişimidir. Bu politikanın temelinde, yurttaşların eşitliği ve kültürel çeşitliliğin kabul edilmesi vardır. Kültürel çeşitliliğin tanınması, toplumsal eşitlik ve toplumsal bütünleşme temel ilkeleridir (Anadolu Üniversitesi, 2021).

Çok kültürlü toplum yapısına dair politikalardan en önemli örnekler, gelişmiş Batı ülkelerinde görünmektedir. Çok kültürlülük kavramı ilk olarak 1957'de İsviçre'de kullanılsa da, 1981 yılında Kanada hükümeti tarafından bir siyaset biçimini belirtmek üzere kullanılmıştır. Çokkültürlülük Yasası ile toplumundaki tüm etnik kökenli

grupları tanıyarak bütünleştirici ve toplumda etkili birer birey olmaları için teşvik eden bir ülke olmuştur (Özensel, 2012: 57). Bu akım hızla yayılarak diğer Anglosakson ülkelerde görülmeye başlamıştır (Sengstock, 2009: 239. akt. Özensel, 2012: 57).

Çok kültürlülük yaklaşımının hüküm sürdüğü ülkelerde, göçmenlerin "köken" kültürlerini terk edecekleri ve hedef ülkenin yerlileri ile kültürel olarak özdeş olacakları beklentisi yoktur. Çok kültürlülük kavramının temel özelliği, bireylerin eşitliği üzerine klasik liberal yaklaşıma karşı, grup düzeyindeki kimliği meşrulaştırmasıdır; göçmen kökeninin etnik kimliği, bireysel ve ulusal kimliklerin arasında yer alır ve erime potasında yok olmak yerine artık 'mozaik' veya 'salata kasesi' oluşturmaya yardımcıdır (Bartram, 2017: 221-222).

Çok kültürcü söylemin ana amacı, farklılıklara hoşgörü ve ahenk ile kurgulanan ve en üst düzeyde fayda sağlayarak bir toplum inşa etmektir (Yalçın, 2002: 46. akt. Taşçı ve Kara, 2019: 288). Yalçın'ın (2002: 52. akt. Taşçı ve Kara, 2019: 290) Scott ve Inglehart'dan aktardığına göre, burada önemli olan iki başlık bulunmaktadır. Bunlar, toplumda bütün kurumların farklılıkları temsil etmesi ve tehditkar olmaması koşuluyla bütün farklı kültürlerden gruplara karşı hoşgörülü olunmasıdır.

Bir yandan da siyasi, ekonomik, toplumsal birçok nedeni bulunan çok kültürlülük, içinde bulunduğumuz yüzyılda göç, bölgesel çatışmalar, savaşlar, açlık, sefalet, insani ihtiyaçlar gibi nedenlerle önemli bir problem halini almıştır. Diğer yandan göçle birlikte çok farklı kültürlerden gelen insanların etkileşiminin bir sonucu olarak uyum sorunları da ortaya çıkmaktadır (Gemici ve Çatal, 2019: 51).

Bu çerçevede, Kymlica (2012: 298-299) tarafından Batı demokrasileri için çok kültürlülük sürecini engelleyecek veya kolaylaştıracak beş temel faktör bulunduğunu belirtmekte ve bunların etnik ilişkilerin güvensiz hale gelmesi (güvenlik tedbirlerinin azaltılması), insan hakları, sınır kontrolü, göçmen grupların çeşitliliği ve ekonomik katkılar olarak belirlendiği görülmektedir (Akt. Adıgüzel, 2016: 166-167).

Küreselleşmenin en yoğun yaşandığı süreçte eşitlik, karşılıklı toplumsal kabul, sosyal adalet ve hukuksal hak ve sorumluluklar ile ayrımcılık karşıtlığı ilkelerine dayalı olarak toplumda her bir bireyin tanınmasını sağlamayı hedefleyen çokkültürlülük halen ideal bir entegrasyon biçimi olarak görülmektedir.

-Sosyal Uyum: Uyum sözcüğünün anlamı TDK sözlüğünde, “Toplumsal çevreye veya bir duruma uyma, uyum sağlama” olarak tanımlanmıştır (<https://sozluk.gov.tr>). GİGM YUKK’da (Madde 96) “Ne asimilasyon ne de entegrasyondur. Göçmenle toplumun gönüllülük temelinde birbirlerini anlamalarıyla ortaya çıkan harmonizasyon.” olarak betimlemiştir (<https://www.goc.gov.tr>). IOM (2009), göçmenleri hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası gibi kabul eden durum anlamında tanıtmıştır.

Heckmann’a göre yeni bir toplumsal grubun mevcut sosyal yapılar aracılığı ile topluma kazandırılmasının yanı sıra, bu süreçte bu yeni grubun, içinde yaşadığı toplumun sosyo-ekonomik, hukuki ve kültürel ilişkilerine nasıl dahil edileceğini ifade eden bir olgudur (Heckmann, 2005: 2 akt. Yüksek, 2020: 5). Göçmenler ve yerli halk arasındaki farkı sorunsallaştıran ve ortak kimlikler ve paylaşılan değerleri teşvik ederek bu tarz problemleri çözme arayışı (hükümet politikaları yoluyla) içinde olan düşünceler öbeğidir (Bartram, 2017: 293). Bireyin çevresi ile içerisinde yaşadığı toplumla/toplulukla arasında sürtüşme, kavga ve çatışmaların olumlu dış ve iç tepkilerle dengeye dönüşme yetisidir (Tomanbay, 1999:284). Karpat (2002) tarafından ise göçmenlerin farklı bir kültür içine yerleşmesi, bağdaşması, ancak kendi kültür özelliklerini belirli şekilde korumasına zemin hazırlayan kavram şeklinde tanımlanmaktadır (Akt. Şimşek, 2020: 5).

Uyum kavramı, özellikle göç ve göçmenlik sürecine paralel olarak toplumların gündemine alınmıştır. Hem göç alan hem de göç veren ülkeler ve kişiler açısından giderek daha çok önem kazanmış bir konudur (Canbey Özgüler, 2018: 2). Uyum süreci; sağlık durumu, iletişim yeterlilikleri, farkındalıklar, kabul duygusu, kültürel davranış becerileri, ekonomik yeterlilikler gibi çok boyutlu bir yapıdadır (Şeker, 2015: 15). Hukuki (Yasal haklar), ekonomik (Gelir, iş) ve kültürel ve sosyal (Ayrımcılık korkusu, sosyal, kültürel bağlar) ölçütleri bulunmaktadır (Karasu, 2016: 995.akt. Sezgin ve Yolcu, 2016:417-436). Toplumsal uyum, ortak aklı hedeflemek, sosyal ilişkiler ve ait olma hissi olarak üç temel boyutta açıklanabilir. Bu bağlamda toplumsal uyumu içeriğinden ziyade yaşam kalitesi, eşitlik-eşitsizlik ve paylaşılan değerler şeklinde sonuçları ile ifade etmek uygundur (Schiefer vd, 2017: 581. akt. Şimşek, 2020: 5). Ayrıca, toplumun farklılıkları ve benzerlikleri bireylerin uyum sorunlarının artmasına ya da azalmasına neden olmaktadır.

Göç nedenleri ile de doğrudan bağlantılıdır. Ülkedeki emek gücü açığını kapatmak için yapılan göç ile savaştan kaçıp hayatını kurtarma için yapılan göçün aktörlerinin uyumu ve uyum süreçleri de aynı araçlarla yönetilememektedir (Canbey Özgüler, 2018: 2).

Sosyal uyum toplumdaki her kesimi ilgilendirmekle birlikte iki taraflı dinamik bir süreci yaşatmaktadır. Son zamanlarda dünyada ve Türkiye’de çözülmesi gereken en önemli sorunlardan biri olarak görülmekte ve göçmenlerin toplumsal kabulü ve sosyal uyumunu ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel açılardan etkileyen önemli bir toplumsal mesele haline gelmiştir. Özenle yönetilmesi gereken uyum süreci, karşılıklı etkileşimi içerdiğinden kültürleşmeyi de beraberinde getirmektedir. Bu etkileşim uyuma ilişkin politikaların üretilmesini gerekli kılmış ve oluşturulan ve uygulanan uyum politikalarının başarılı olabilmesi için sürece tüm paydaşların ve toplumun katılımı gerektirmektedir (Yüksel ve Aydemir, 2020: 285).

Devletlerin sosyal uyum hedefi, göç eden bireylerin ülkeye girdiği ilk andan itibaren kendini göstermekte, verilen statü, haklar ve hizmetlere göre şekil almaktadır. Zorunlu ve uluslararası göç açısından bakıldığında ise özellikle kitlesel göç gibi beklenmedik ve kalıcılığı artan yoğun nüfus hareketlilikleri hem göç eden hem de göç alan toplumu ilgilendiren çok boyutlu ve karşılıklı bütünleşme sürecinin önemini artıran bir durumdur (UGÖ, 2013: 30. akt. Koçan ve Kırlioğlu, 2020: 1856).

Ayrıca, göç ve göçmenliğe ilişkin farklı yaklaşımlarla geliştirilen temel teoriler yanında birçok teori bulunmaktadır. Abadan Unat (2002: 6-7)’ın belirttiği gibi bir devletin sahip olduğu nüfus konusu, Alman kökenli İngiliz coğrafyacı ve harita uzmanı olan Georg Ravenstein tarafından ilki 1885 yılında, ikincisi 1889 yılında yayımlanan “Göç Yasaları” adlı makaleler ile konu ele alınmaya başlanmış ve göç ve mesafe, göç ve basamakları, yayılma ve emme süreci, göç zincirleri, doğrudan göç, kır kent yerleşimcileri farkı ve kadın erkek farkı diye yedi kanun belirlenmiştir. Sonraları yapıla çalışmalarda; Everett Lee (1966), “Bir Göç Teorisi” adlı makalesi ile “itme çekme kuramı” nda göçe ait itici ve çekici faktörleri; yaşanan yerle ilgili faktörler, gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler, işe karışan engeller, bireysel faktörler olarak belirlemiştir (Yalçın, 2004: 30). Castles ve Miller (1998) göçe sebep olan düşük gelir, düşük hayat standardı, ekonomik fırsatların yokluğu, politik baskılar gibi etmenleri itme faktörleri; yüksek kazanç, işgücü talebi, ekonomik fırsatlar ve politik özgürlük

ise çekme faktörleri olduğunu ifade etmiştir (Castles ve Miller, 1998: 20–21). Willam Petersen ise itme ve çekme faktörlerinin sebepleri ve bireysel ve sınıfsal farklılıkların neler olduğundan hareketle ilkel göçler, zoraki göçler, yönlendirilen göçler, serbest göç ve kitlesel göç olarak beş göç tipi belirlemiştir. Stouffer ise göçmeni göçün başrolü olarak görerek bireylerin kararları ve bu kararlara iten sebepleri araştıran “kesişen fırsatlar kuramı” (1940) nı savunmuştur. Samir Amin, Immanuel Wallerstein, Andre Gunder Frank “merkez çevre kuramı” na dünya, merkez ve çevre ayrımını birbirine ekonomik temelde bağımlı olarak var olabildiğini; Faist, “göç sistemleri kuramını” ile uluslararası ilişkileri ekonomik ve politik temelli olarak varsaymış ve göçmenin göç ile ilişkisini ve göçmenliğinin içeriğini belirleyerek üç ana niteliğini ortaya koymuştur. Bunlar göç hareketinin ortaya çıkmasındaki bireysel tavırlar, göç sitemlerindeki süreçler ve ulus aşırı toplumsal alanlar olarak açıklanmıştır. İlişkiler ağı (Network) kuramında; göç edilen ve göç alan ülke ile kurulan ilişkiden, sosyal ağlardan bu ağların göçün sürdürebilir olmasına etkilerini belirlemiştir (Çağlayan, 2006: 67-91). Hoffmann-Nowotny (1981) tarafından geliştirilen “sosyal sistemler teorisi” ile göç, bireysel veya toplumsal yapıdan kaynaklanan gerilimlerin giderilmesinin istendiği sonucuna hizmet etmektedir. Lewis (1954), Todaro (1969) ve Harris ve Todaro (1970) tarafından geliştirilen “neoklasik teori” ise çağdaş göç teorileri başlangıcı kabul edilerek göç olgusunu makro ve mikro çerçevede ele alıp işgücü piyasasından elde edilen gelirin farklılığı nedeniyle ortaya çıktığını savunur (Özcan, 2017: 187-207).

Çeşitli nedenlerle yaşanan kitlesel hareketler sebebiyle 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra daha yoğun görülen göç sayesinde özellikle gelişmiş ülkelerdeki göçmen sayısında ciddi artışlar olmuştur. Bu durum, güvenlik sorunu ve yabancı düşmanlığını gündeme getirmiştir. Ayrıca, sağlık, eğitim, istihdam, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlere erişim vs. gibi temel konularda toplumları ve devlet politikalarını zorlar hale gelmiştir.

Göçün getirdiği bu sorunlara çözümler bulmak için yeni hizmet modelleri ve politikalar geliştirmek gerektiği ortaya çıkmıştır. Kurumlar, yerel yönetimler ve STK sosyal hizmet ve politika gelişimde, uygulanmasında ve takibinde temel ihtiyaçların karşılanması yanında sosyal sorunların önlenmesinde önemli görevler ve sorumluluklar üstlenmişlerdir.

Göçün devamında göçmen kabul eden devletlerin de stratejik bir şekilde geliştirme yapması gerekir. Devletler, toplumun refahını ve uyum sürecini zaman zaman çokkültürlülük gibi siyasi bir çözüm ile şekil verirken zaman zaman da asimile gibi sorun çıkarabilecek yaklaşımlarda bulunabilir. Bu durumda hem göçmenler hem de göç alan devletler açısından kültürel bir boyut meydana gelebilir. Bu da devlet ve toplum arasında karmaşaya neden olabilir. Göç eden bireylerin aşması gereken uyum süreci problemi, hedef devletin/toplumun altyapı ve uyum sürecini doğru yönetmesi gerekmektedir. (Bartram vd, 2017: 181). Azınlık ve ana akım topluma üye bireylerin beraber yaşamalarını kolaylaştıracak yöntemler kullanmaları gerekmektedir (Saygın ve Hasta, 2018: 316).

1.1.1.Göç Türleri ve Nedenleri

İnsanlar yaşadıkları mekanları çeşitli nedenlerle terk etmek durumunda kalmışlardır. İnsanın iradesi dışında gelişen doğa hadiseleri tarihsel süreç içerisinde göçün en önemli nedenlerini oluşturmuşken, sanayi devrimi sonrasında asli belirleyicisi insan olan ekonomik, siyasi ve sosyal nedenler göçün en önemli nedeni haline gelmiştir (Keleş, 1983: 6). Özellikle ulaşım ve iletişim araçlarındaki gelişmelere paralel olarak insanların daha iyi bir hayat sürme istekli göçlerde (Sencer, 1979: 28) büyük bir artış olmuştur (Ekici ve Tuncel, 2008: 13-14).

İnsanların yaşadıkları toprakları bırakıp yeni yerlere göç etmesinin temelinde yatan birçok neden bulunmaktadır (Günay vd., 2017: 39). Genel itibarıyla dünya genelinde göçlerin nedenleri oldukça değişken olsa da bu alanda yapılan çalışmalar en yaygın göç sebeplerini ele almaktadır. Ancak, genel olarak göçün en temel sebebi, ülkeler arasındaki refah seviyelerindeki farklılık ve bunun algılanış şekli olarak görülmektedir (Özcan, 2004: 146. akt. Eker, 2008: 187). Bireyin ya da kitlelerin bir bölgeden diğerine ya da bir ülkeden başka bir ülkeye göç nedenleri çok fazla ve birbiriyle ilişkili olarak karmaşıktır (Oral ve Çetinkaya, 2017: 4).

Göç, ülke sınırları içinde veya uluslararası alanda yaşanmakta olan bölgenin uygunsuz şartlarından kurtulmak veya bir başka bölgede bulunan avantajlardan yararlanmak amacıyla gerçekleştirilebilmektedir. Pozitif veya negatif bir olgu olarak değerlendirilmeyen göç olgusu, yalnızca modern çağın gelişmeleri karşısında bir tepki olarak nitelendirilmektedir. Bu tepki, sebebi ne olursa olsun bağlı bulunduğu toplumsal yapı içinde politik ve sosyal etkilere yol açmaktadır (Kane, 1995: 10).

Uluslararası göç faaliyetlerinin sebebi genel hatları ile ekonomik, sosyal, siyasal veya demografik etkenler çerçevesinde gerçekleşmektedir.

Tarih boyunca var olan göçün eski dönemlerdeki en önemli nedenleri doğa olayları, afetler, kıtlık iken günümüzde ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel nedenler öne çıkmaktadır (Oral ve Çetinkaya, 2017: 3). Uluslararası göçün ekonomik nedenleri de benzer olarak daha yüksek maaşlı bir işte çalışarak gelecekte refah ve net gelirin artış beklentisidir.

Ekonomik, sosyal, siyasal veya doğa-çevresel unsurlar gibi çeşitli sebepler ile gerçekleşen göç, bu özelliklerine göre sınıflandırılmakta ya da kavramlaştırılmaktadır. Buradan baktığımızda; göçün amacına, gerçekleştiriliş tarzına, nedenlerine, iştirak edenlerin özelliklerine, göç edilen mekanın özelliklerine ve daha birçok faktöre bağlı olarak sınıflandırılabildiğini görebiliriz (Adıgüzel, 2016:20).

Kapsam, içerik ve nitelik bakımından; mevsimlik-sürekli-geçici göçler, zorunlu-gönüllü göçler, emek göçü, iç-dış göç, işçi göçü, beyin göçü, mübadele göçü, siyasal ve sosyo ekonomik göçler olarak da değerlendirmeye alınmaktadır (Naz, 2015:19. akt. Günay vd., 2017:42-46).

Göçe türleri, alan (yerel-uluslararası), zaman (geçici-kalıcı), boyut (bireysel-grup-kitlese), sebep (gönüllü-zorunlu) ve yasal durum (yasal-yasadsız) kategorileriyle de tanımlanabilmektedir (Faist, 2003: 47. akt. Adıgüzel, 2016: 27). Adıgüzel (2016) ise göçün tüm boyutlarını göz önüne koyarak oluşturduğu tabloda göç kriterlerini; amaç (ekonomik-ekonomik değil), alan (iç-dış göç), göçü tetikleyen unsur (zorunlu-gönüllü), süre (geçici-sürekli), son yerleşim yeri (transit-yerleşik), yasal statü (yasal-yasadsız), göçmen özelliği (vasıflı-vasıfsız) ve boyut (bireysel-kitlese) olarak belirlemiştir. Özkalp (1995: 209. akt. Çağlar, 2018: 33)'de göçleri, göç eden grupların özelliklerine bağlı olarak grup göçü ve bireysel veya aile göçü olarak ikiye ayırmakta iken sebep-sonuç ilişkileri açısından iç göç, dış göç, gönüllü göç, zorunlu göç, kısıtlı ya da sürekli göç biçiminde bir ayırım yapmaktadır. Petersen (1958: 259-264, akt. Kaypak vd.,2017: 1185) ise ilkel, zorlama-zoraki, yönlendirilen, serbest ve kitlese göçler olarak beş göç tipinden söz ederken; Yalçın (2004: 17-21), bireyin iradesi (gönüllü-zorunlu), yoğunluk (bireysel ve kitlese), ülke sınırları (iç-dış), yerleşme süreleri (geçicilik ve süreklilik) gibi esasların belirleyici olduğundan bahsetmektedir.

Görüldüğü üzere tüm belirlemelerde zaman (geçici/daimi göç), mesafe (kısa mesafeli/uzun mesafeli göç), aşılın sınır (iç/dış/bölgesel göç), verilen karar (gönüllü/yöneltilen/zorunlu göç), dahil olanlar (bireysel/kitlesel göç), sosyal organizasyon (aile/klan/bireysel), politik organizasyon (sponsorlu/serbest), sebep (ekonomik/ekonomik olmayan) ve amaçlar açılarından ele alındığı söylenebilir (Kosinski'den akt. Datta, 2003/20. akt. Çağlar, 2018: 33).

Çalışmanın konusunun yetkinliğinde zorunlu ve kitlesel olarak gerçekleşen göç türleri üzerinde ayrıntılı durularak literatürde yer alan diğer göç türlerine daha kısaca değinilecek olup sözü geçen sınıflandırmalara ve kavramlara yer verilecektir.

Göç durumu, her ne ölçütle sınıflandırılrsa da genel manada temel ölçütün göç edenin iradesi olmalıdır. Bu açıdan göçün gönüllü ve zorunlu olarak yapıldığı aktarılabılır (Çağlar, 2018: 33). Yani, bireyin iradesi/rızası/isteği/gönüllülük hali ile yapılp yapılmadığına göre belirlenen göç sürecine dahil olan birey/aile/topluluklar yaşadıkları yerlerden gönüllü olarak ayrılacakları gibi doğal olarak kaçınılması imkansız olan (<https://sozluk.gov.tr/>) ölüm tehlikesi, işkence görme ve cezalandırılma korkusu, birtakım şahsi hürriyetlerin sınırlandırılması ve resmi otoritelerin baskıları sonucunda da ayrılmak zorunda kalabilmektedirler (Adıgüzel, 2016: 27-28). Bu ayrıma göre oluşturulan kavramsallaştırmada gönüllü göç eden kişilere göçmen, zorunlu göç eden kişilere mülteci veya sığınmacı denilmektedir. İnsanların hayatta kalabilme amacıyla çatışma, doğal afet, kıtlık, salgın hastalık, etnik baskılar ile diğer toplumsal, iktisadi ve siyasal nedenlerle topluca yer değiştirmesi anlamına gelen zorunlu göç; mülteci, sığınmacı ve yerinden edilmiş insanları içermektedir (Öner, 2012: 17).

Gönüllü göçte insanlar isteği doğrultusunda herhangi bir kısıtlama ya da baskıya maruz kalmadan göç etmektedirler (Günay vd., 2017: 46). Gönüllülük halinde eğitim, istihdam, ekonomik durumu iyileştirme, daha iyi yaşama şartları ve refah düzeyinin yükseltilmesi, evlilik/aile birleşmesi ile sağlık imkanlarından daha fazla yararlanılması (Koçak ve Terzi, 2012:171) gibi temel amaçlar ile bireylerin kendi istekleri doğrultusunda ve beklentilerine uygun olarak bir bölgeden bir başka bölgeye hareket etmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Ayrıca, çalışma ortamı güvenilirliği, ücretlerin tatmin edici olması, yabancı eşle evlilik veya bireysel hakların genişletilmesi gibi sebepler etkili olmaktadır (Ünsal, 2019: 53-54).

Zorunlu göç, bireylerin kendi istemleri dışında yaşadıkları yerlerden zorla veya mecburen ayrılmak zorunda kalmalarıdır (Tekin, 2015: 93). Devletlerin uyguladığı politika veya yaşanan bazı olaylar ve durumlar sonrasında mecburi olarak yaptırılan göç türüdür (Koçak ve Terzi, 2012: 71). Başka bir deyişle; çatışma, zulüm, kıtlık ve sel gibi çevresel nedenlerle kendi ülkelerinden başka ülkelere göç etmeye zorunlu bırakılma durumudur (Şemşit, 2018: 278). Terör, asayişsizlik, kan davası türünden toplumsal rahatsızlıklar, cezalandırılma korkusu, baskı gibi kişisel özgürlüklerin sınırlandırılmasıyla bireyleri, kendileri için daha güvenli bir yer aramaya iten göçlerdir (Akgür, 1997: 57. akt. Sulu, 2018: 21). IOM'a göre zorunlu göç; baskı ve zorunluluk yaratan unsurlar nedeniyle gerçekleşen tüm göç hareketleridir. Baskı unsurları ise insanların hayatlarına ve geçimlerine yönelik tehditler ile doğal ve insan kaynaklı afetleri kapsar. Mülteci hareketleri ve ülke içinde yerinden edilmelerin yanı sıra, doğal ve çevresel afetler, kimyasal ve nükleer felaketler, kıtlık, kalkınma projeleri vb. sonucunda ortaya çıkan göçler zorunlu göç örnekleridir. (IOM, 2003: 25. akt. Eker, 2008: 12). Örneklerden de anlaşılabileceği gibi göç alan ülkelerin nüfusunun artmasına, düzensiz kentleşmeye, kayıtsız işgücü ile işsizlik oranının yükselmesine v.s. diğer etkilere sebep olmaktadır (Günay vd., 2017: 44).

Küreselleşme ile yaşanan insan hareketliliğinin serbestliği bireysel olarak insanları daha iyi yaşam koşullara, kırsaldan kente, azgelişmiş ve/veya gelişmemiş ülkelere gelişmiş ülkelere doğru göç etmeye yönlendirirken bir yandan da başta savaş ve çatışmalar dahil olmak üzere can güvenliği maksatıyla yapılan zorunlu nüfus hareketleri kitlesel göçlere neden olmaktadır (Tümtaş ve Ergun, 2016: 1347).

İnsan veya doğal kaynaklı gelişmeler üzerine hayatları ve durumları tehdit altında olanların mecburi olarak gerçekleştirdiği bu nüfus hareketleri (IOM, 2009: 69. akt. Korkmaz, 2016: 85) çok sayıda insanın kısa bir sürede yer değiştirmesi biçiminde olursa kitlesel göçe dönüşebilmektedir.

Geçim sıkıntısı ve ekonomik gerekçelerle ekonomik kazanç elde edilebilecek daha gelişmiş ülkelere doğru göç eden göçmenlerden oluşan gönüllü göç hareketlerinden farklı olarak savaş, çatışma ve şiddetten kaçan göçmenlerden oluşan zorunlu göç hareketlerinde insanlar yaşamını kurtarmak ve savaş ve şiddetin olumsuz etkilerinden korunmak amacıyla memleketlerini ve ülkelerini zorunlu olarak terk

etmek suretiyle daha güvenli ülkelere göç etmek zorunda kalmaktadırlar (Tunç, 2015. akt. Özkaptan, 2018: 356).

Kitlesel/toplu göç, yüksek sayılarda ani insan hareketi; menşe ülke dışına (istisnai ve düzensiz) gruplar halinde hareket edilmesi; çok sayıda kişinin katıldığı bir hareket ya da belirli bir zamanda toplumun bir kısmının hareket etmesi anlamına geldiğinden (<https://sozluk.gov.tr/>) büyük nüfus gruplarının, çeşitli sebeplerle bir yerleşim yerinden veya bölgeden başka bir bölgeye, ülkeye toplu olarak kitleler halinde göç etmesi durumudur (Çağlar, 2018: 33).

Kitlesel göçlerde zorunlu göçler gibi toplumlar ve devletler açısından pek çok sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlara ilişkin krizler oluşturabilmekte (Aktay, 1999: 5. akt. Tekin, 2015: 97) ve ülke nüfusunun artmasına sebebiyet vermektedir. Uzun bir süreçte bireysel veya küçük çaplı göçlerle, kısa sürede büyük kitlesel göçlerin etki boyutu oldukça farklı sonuçlar meydana getirmektedir. Özellikle siyasal iktidarların karşılamada zorlandığı veya karşılayamadığı kitlesel göç dalgaları mekansal, sosyal ve siyasal birçok karmaşık sorunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Li, Frieze, 2012: 5-8. akt. Ekici ve Tuncel, 2015: 14). Kaynak ülke insanları açısından da, hedef ülke toplumu ve devleti açısından da bir sosyal travma olarak nitelendirilebilecek pek çok problemi bünyesinde barındırmaktadır (Şahin ve Aydemir, 2018: 144).

Bu durum, farklı koşullara sahip olmaya ve farklı politikalara dayanmakta fakat devamlı değişen bir etiket ve kimlik sorunu yaşatmaktadır (Buz, 2004: 30-31) Özellikle, kitlesel ve kontrolsüz şekilde gerçekleştiğinde (Kaygalak, 2009: 18-20. Akt. Günay vd., 2017: 38) göç, ülkelerin ekonomik, sosyo-kültürel ve politik yapısını (Özer, 2004: 24) değiştirmekle kalmayıp insanların fizyolojik ve psikolojik yapılarında da etkili olmaktadır (Ökten, 2012: 172. akt. Tekin, 2015: 12).

BM, zorunlu göçe maruz kalanları ya da ülke içinde yerinden olmuş kişileri, “zorla ya da mecbur kalarak evlerinden veya sürekli yaşamakta oldukları yerlerden, özellikle silahlı çatışmaların etkilerinden, genel olarak şiddet içeren durumlardan, insan hakları ihlallerinden veya doğal ya da insan kaynaklı felaketlerden korunmak için, uluslararası kabul görmüş devlet sınırlarını geçmeksizin kaçan ya da bu yerleri terk eden kişi veya bu tip kişilerden oluşan gruplar şeklinde tanımlamaktadır (BM, 2005: 1).

IOM (2009: 104) zorla yerinden edilmeyi; “silahlı çatışma hukukunda, işgal altındaki toprakların içinde sivillerin bireysel veya toplu hareketi; zorla yerinden edilme ya da yerinden edilme, kişilerin başta silahlı çatışma, sivil itaatsizlik ya da doğal veya insan eliyle yaratılmış felaketler nedeniyle bireysel veya toplu olarak isteği dışında ülkesinden veya topluluğundan hareket etmesi” anlamını taşımakta; oturduğu yerinden edilmiş kişiler ise “ülke/bölgeyi kendi isteği veya özellikle uluslararası kurumların yönlendirmesiyle terk eden ancak güvenli ve kalıcı olarak ülkesine geri dönemeyen insanlar” olarak belirtilmektedir.

Gönüllü göçler, daha kaliteli bir eğitim alabilmek, daha iyi bir yaşam sürebilmek ve maddi yönden daha da rahat edebilmek için insanların kendi istekleriyle yaptıkları göç hareketi; zorunlu göçte ise hiç beklenilmedik zamanda oluşan doğal afetler, savaşlar ve terör olaylarından dolayı gerçekleşen göç hareketi varsayılmaktadır (Koçak ve Terzi, 2012:10). Burada elbette ki gönüllü göçün toplumsal yapıya etkisi ile doğal afetler veya savaş, terör, sürgün gibi güvenlik kaygılarından (Çobanoğlu, 1996: 12. akt. Ekici ve Tuncel, 2015: 9-22) dolayı yaşanmak zorunda kalınan zorunlu göçün etkileri aynı olmamakta hatta çok farklılık göstermektedir. Birincisinde ekonomi, ikincisinde politikanın daha belirleyici unsur olduğu görülmektedir (Li, Frieze, 2012: 5-8. Ekici ve Tuncel, 2015: 14). Zorunlu göç, göçe dahil olanların sosyal uyumunu, hayat beklentilerini ve yaşamsal kavramlarını çok daha derinden etkilemekte, sebepleri ve sonuçları bakımından da farklılıklar göstermektedir (Aker vd., 2002: 99. akt. Tekin, 2015: 93). Güvenlik sorunu başta olmak üzere ekonomik, eğitim, sağlık, barınma, istihdam, kültürel uyum ve psikososyal sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Kitlesele göçlerde ise ulusal kültürlerin ve yapılarda değişime neden olabilmektedir (Özmete ve Arslan, 2018: 200).

İnsan akını veya kitlesele bir dalga adıyla isimlendirilen bu göçün etki boyutunun anlaşılması için nasıl gerçekleştiğinin bilinmesi önemlidir (Ekici ve Tuncel, 2015: 14). Dünya güncelinin karşı karşıya kaldığı göç, daha konforlu ve daha iyi yaşam talebini uyardığı için bireysel nitelik taşımaktadır. Eski çağlarda kıtlık, iklim değişikliği ya da siyasal sebeplerle büyük kitlesele göçler kendisini gösterirken, günümüzde kitlesele göçler yalnızca savaş nedeniyle ortaya çıkmaktadır (Günay vd., 2017: 38). Savaşlar nedeniyle gerçekleşen zorunlu göç hareketi kitlesele göç şeklinde çok sayıda kişiden

oluştugu için göç alan ülke ve göç edenler açısından birçok düzenleme yapılması gerekliliğini zorunlu kılmaktadır (Özkaptan, 2018: 356).

Kitlesel ve zorunlu göçün, özellikle de bunun uluslararası biçiminin yarattığı sığınmacı/mülteci akını, hem göç etmek zorunda kalan topluluk hem de göç edilen ülke ve toplum açısından uzun süreli travmatik sonuçlar doğurmaktadır. Bahse konu olan bu travma; göç edenler açısından sosya- kültürel uyum sorunları, aidiyet-kimlik bunalımı, sosyal ve siyasal katılımın sınırlı olması, işsizlik ve dolayısıyla yoksulluk ve yoksulluk, suça karışma, gelecek umudunun olmaması, ayrımcılık/dışlanma, geride bırakılanlara karşı özlem, göçe zorlayanlara karşı nefret, hukuki statü belirsizliği vd. birçok konuda yaşanabilmektedir. Böyle bir durumda marjinalleşme, protesto etme ve karşıt duruşta yer alma gibi davranışlar sergilenebilmektedir. Göç alan ülke insanlarında ise güvensizlik, ani ve plansız nüfus artışı, düzensiz yapılaşma, temel kamu hizmetlerini tanımadıkları farklı kültürel yapıdaki kişilerle paylaşmak zorunda kalma ve hizmet kalitesinin düşmesi, işsizlik oranının artması, uyumsuzluğun baş göstermesi gibi kaygılar ve sorunlar ortaya çıkabilmektedir (Özkaptan, 2018).

Göç türleri, iç göçler ve dış göçler olarak belirlenen iki ana başlık altında da incelenebilir. İç göç, bir ülke sınırları içinde meydana gelen herhangi bir durum ya da olgu sonucu bir bölgeden başka bir bölgeye, bir şehirden başka bir şehre sürekli veya geçici bir şekilde gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine denilmektedir (Erol ve Ersever, 2014: 50).

Geri kalmış bölge ve şehirlerden daha gelişmiş durumda olan bölge ve şehirlere doğru yönelen (Özer, 2004: 24) bu göç, kısa süreli olabileceği gibi daha uzun süreli de olabilmekte veya kalıcılık gösterebilmektedir. Ülke nüfusunda bir değişim yaşanması beklenmez iken bölgelerin, şehirlerin ve daha küçük yerleşim birimlerinin nüfus oranlarında bir değişim oluşturmaktadır (Eraldemir, 2013:10. akt. Günay vd., 2017: 42). İnsanları bu göçe iten nedenlerin başında ekonomik, sosyal ve siyasal nedenler gelmekle birlikte hoşgörü, iş ve istihdam, fikir özgürlüğü, üretim imkanlarına ulaşma kolaylığı ve hızlı ulaşım kültürel yapı vb. etkenlerde görülmektedir.

İç göçte kendi içinde ayrımlanarak mevsimlik göçler, sürekli göçler, emek göçleri ve zorunlu ve gönüllü göçler olarak yaşanabilmektedir (Koçak ve Terzi, 2012: 169). Mevsimlik göçler; yılın belli bir zaman diliminde geçici olarak başka bir yerde çalışmak, tatil yapmak, gezip dinlenmek gibi nedenlerle göç edilmesidir (Koçak ve

Terzi, 2012: 167). Toplumsal yapıda ve nüfus yapısında herhangi bir değişimin oluşturmayaacağı (Tüfekçi, 2002:15 Günay vd., 2017: 42), ekonomik katkılarının olacağı belenmektedir. Lakin herhangi bir sorunlar yaşanmaması da mümkün değildir.

İnsanların ülkede süre sınırlaması olmaksızın kalmaları, yaşadıkları yerleri terk ederek başka bölgelerde hayatlarını kalıcı olarak sürdürmeleri için yaptıkları göç hareketine sürekli göç denilmektedir. Gönüllü veya zorunlu olabilmektedir (Günay vd., 2017: 43). Geçici göçler ise; belirli bir zamanda ve belirli bir iş ve sebepten dolayı herhangi bir yere yapılan göçe denilmektedir (Naz, 2015: 20. akt. Günay vd., 2017: 43). Bu göçlerin göç veren ve alan yer bakımından etkileri daha sonra bahsedileceği üzere farklılık göstermektedir.

Emek göçleri; sosyo-ekonomik olarak iyi yaşam koşullarında yaşamak, istihdam olanakları bulmak gibi sebeplerle yaşanan ve iş olanakları açısından gelişmiş ülkelere yönelimli gerçekleştirilmektedir. Gönüllü de zorunlu da olabilmektedir.

Yukarıda açıklandığı için burada ayrıntılı olarak açıklanmayacak olan zorunlu ve gönüllü göçler; artık biliniyor ki devlet tarafından ya da bireylerin kendi arzusuna istinaden belirtilen nedenlerle yapılan göçlerdir.

Dış göçler, hem gönüllü hem de zorunlu olabilmektedir. Yaşam şartlarını iyileştirmek için yaşandığında gönüllü; savaş, kıtlık, doğal afet ve terör gibi sebeplerle zorunlu olarak yaşanmaktadır. Bu süre uzun ve uzak mesafeli olarak görülmektedir. İnsanların kendi yaşadığı ülkeden çıkıp diğer ülkelerde bir yaşam kurması, bu göç türünün çoğunlukla “uluslararası göç” kavramı ile birlikte anılmasına neden olmaktadır (Akıncı vd., 2015: 58-83). Uluslararası göç, siyasi sığınma talebi, daha iyi eğitim olanakları, aile birleştirme politikaları, şiddet ve savaş ortamından kaçış, siyasi istikrarsızlıklar, refah artışı gibi birçok nedenle yaşanmış ve yaşanmaya devam etmektedir (Özkan Deliduman, 2018: 18).

Beyin göçleri, işçi göçleri ve mübadele göçleri diye ayrıştırılmaktadır (Koçak ve Terzi, 2012: 169). Yüksek düzeyde eğitime sahip kişilerin oluşturduğu nitelikli işgücünün, özellikle daha iyi yaşam ve çalışma olanakları ve daha yüksek ücret düzeyi bulunan ülkelere gitmesi olarak tanımlanan beyin göçü, uluslararası göçte etkili olan bir göç türüdür (Gökbayrak, 2008: 72).

Kaynak ülke ile hedef ülke arasında iş imkanları, kazanç farklılıkları, yaşam kalitesinin düşüklüğü, güvensizlik, belirsizlik ve nitelikli iş gücü ihtiyacına bağlı faktörlerle artan oranda ilerleyen beyin göçü uluslararası göç akımları içerisinde önde yer alan bir durumdadır (IOM, 2005; Castells, 2005. akt. Gökbayrak, 2008: 73). Beyin göçü, alan ülke ile veren ülke açısından farklı etkiler oluşturmakta; alan ülkede kalkınmayı, refah seviyesini yükseltirken veren ülkede kayıplara neden olmaktadır.

İşgücü göçü de insanların yaşadıkları ülkede istihdam olanağı bulamaması veya az olması, çalıştığı işten maddi ve sosyal tatmin sağlayamaması, fırsat ve sınıfsal eşitsizlik yaşaması gibi nedenlerle az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere doğru iş bulmak ve çalışmak amacıyla gerçekleştirilen eğitilmiş ve nitelikli işgücü hareketidir (Özkan Deliduman, 2018: 19).

Mübadele, değişim veya değiş-tokuş manasına dayanarak nüfus hareketliliğinde; iki ülkenin kendi aralarında anlaşarak vatandaşlarını karşılıklı olarak değiştirmesi anlamına gelmektedir. Özellikle yaşanan savaşların sonrasında sınırların değişmesiyle ekonomik ve sosyal bağların ve kültürel ve dinsel unsurların devamlılığının sağlanması için vatandaşların rızası olmaksızın yapılan zorunlu bir göçtür. Göç edenlerin uyum sorunu, göç veren ülkenin de işgücü kaybı gündeme gelmektedir (Sayın vd., 2016: 93).

Göçün yasal statüsü bakımından “yasal ve yasadışı” olarak da isimlendirilen düzenli ve düzensiz göç de yapılan bir başka sınıflandırmadır. Düzenli göç, planlı ve gönüllü yapılmakta iken düzensiz göç, bir ülkeye yasa dışı yollardan giriş yapılarak bu şekliyle ülkede kalınması veya yasal sürenin bitiminde ülkeden ayrılmaması söz konusu olmaktadır. Ekonomik ve sosyal güvenlik, işsizlik yaşanması, savaş veya insan haklarının göz ardı edilmesi sebep olan konular arasındadır.

Göç eden grupların özelliklerine bakıldığında grup göçü ve bireysel veya aile göçünün olduğu da görülmektedir. Grup göçü, ilkel çağlarda ve genelde kabile yaşam modelinde rastlanan, avcılık ve toplayıcılık döneminde görülen ve ilkel kabilelerin kendilerine yiyecek ve yeni yerler bulmak amacı ile bir yerden başka bir yere doğrulan göç hareketidir. Bireysel veya aile göçü ise gelişmiş ülkelere yönelen bir göç türüdür (Çağlar, 2018: 26-49).

Başka bir ülkeye giden işçilerinin yerini, ülkenin diğer bölgelerinden gelen işçilerin doldurması sonucunda oluşan iç göç boşluğu ya da bir ülkenin düşük doğum

ve ölüm oranları sonucunda nüfus azalması ve yaşlanmasını telafi etmek için ihtiyaç duyduğu uluslararası göç ikame göçü sağlamaktadır (IOM, 2009).

Göç eden için göç edilen yere önceden göç eden akraba ya da çalışmaya gitmiş olan eşin yanına aile birleşimini sağlamak için yapılan göçler de vardır. Zincirleme göç denilen (Öztekin, 2016:7. akt. Çağlar, 2018: 10) bu göçlerde göç edene akraba tarafından barınma, iş imkanı vd. konularda destek olunmaktadır. Bu durum, göç eden için yeni tanıştığı toplumsal yapıyla uyumunu ve bireysel kaygılarını rahatlatıcı bir unsur olmaktadır.

Bütün bu aktarılan göçlere ek olarak döngüsel göç ve dönüş göçleri de literatürde bulunmaktadır. Döngüsel göç, dairesel göç isimlendirilmesiyle ülkeler arasında geçici ya da daha kalıcı şekilde gerçekleşen akışkan insan hareketi olarak açıklanmakta, gönüllü olarak gerçekleştiğinde kaynak ülke ile hedef ülkenin işgücü ihtiyaçlarını karşılama gibi bir yararı olduğundan bahsedilmektedir. Dönüş göçü de yakın tanımla; genelde, bir kişinin en az bir senesini başka bir ülkede geçirdikten sonra kaynak ülkesine veya ikamet yerine gitmesidir. Bu dönüş gönüllü veya zorunlu olabilmektedir (IOM, 2009).

Göç hareketleri sosyal, siyasal ve ekonomik nedenlerinin yanında güvenlik boyutu açısından da incelenmesi gerekmektedir. İç savaş, baskı, iç karışıklık, hayat şartları, güvensizlik ortamı, gelir düzeyinin düşük olması gibi sorunlar güvenlik nedenlerinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Güvenlik nedenleri göç politikalarını değiştirmiş ve ülkelerin bazı göçleri uluslararası bir güvenlik tehdidi olarak kabul etmesine neden olmuştur.

Göçün gerçekleşmesinde bireylerin ya da toplumların kendi ülkelerindeki itici nedenler ile gidilecek ülkelerdeki çekici nedenler önemli etkenlerdir. Ulusal bir kaynakta yaşanan azalma, özel bir hizmet için talep düşüklüğü, madenlerin, ormanların ya da tarımsal arazilerin tükenmesi, işçilerin ihtiyaçlarındaki farklılıklar, politika, din ya da etnik kökenden kaynaklı ayrımcı uygulamalar, bir topluma kültürel açıdan yabancılaşma, istihdam fırsatlarının eksikliği, doğal ya da insan eliyle yapılan felaketlerden dolayı insanların kendi ülkelerinden ayrılmasına sebep olan itici nedenlerdir. Artan istihdam olanakları, yüksek miktarlarda gelir elde edebilme imkanları, eğitim ve öğrenim için var olan fırsatlar, çevre ve genel yaşam koşulları, eşlerden ya da aile üyelerden birinin göç etmesi gibi faktörler gidilecek yerin

çekiciliğini belirleyen ve göç kararının verilmesinde etkili olan çekici nedenlerdir. Göç nedenleri hem göçmenler hem de zorunlu olarak ülkelerini terk eden sığınmacılar için benzerlik gösterebilmektedir. Sığınma istenmesine yol açan göç olayları genellikle politik, ekonomik, savaş kaynaklı, çevresel ve etnik sebeplerden kaynaklanabilmektedir. Politik nedenler, muhalif düşüncede olanlara karşı insan haklarını ihlal şeklinde ortaya çıkmaktadır. İnsanların kendi kendilerine yetebilirliklerinin engellenmesine, eğitim ve ekonomik faaliyetlerinin kısıtlanmasına neden olan uygulamaların hayata geçirilmesi göç olayının gerçekleşmesine neden olabilmektedir. Kuraklık, açlık ve yaygın işsizlik nedeniyle ekonomik yönden zora giren insanlar bulundukları yerleri değiştirerek daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilecekleri yerlere göç etmeyi tercih edebilmektedir. Bir ülkedeki ekonomik koşullardaki yetersizlikler insanların diğer ülkelere göç etmelerinde önemli etkindir. İnsanlar farklı yerleşim yerlerine giderek ekonomik refahı yakalamayı amaçlamaktadır. Özellikle kitlesel olarak yer değiştirmelerin yaşanmasında yaşanan savaşlar önemli bir yer tutmaktadır. Savaş sonrası gerçekleştirilen göç hareketlerinin kısa ve uzun vadede önemli etkilere neden olmakta, savaş nedeniyle ülkelerin ekonomik ve insan kaynakları ciddi boyutlarda zarar görmektedir. Yaşanılan savaşlar, yoksulluk, ekolojik değişim, doğal ve insanların neden olduğu felaketler göç olayının yaşanmasında çevresel nedenler olarak ortaya çıkmaktadır. Toprak kayıpları, çevrenin tahrip edilmesi ve tarım alanlarının bozulması gibi nedenler göç olaylarını etkileyen en yaygın çevresel nedenlerdir. Çevresel nedenler, demografik baskılar ve süregelen yoksulluğun bir araya gelmesi politik ve sosyo-ekonomik anlaşmazlıkları artırmakta ve bu durumda insanların yaşam alanlarını terk etmelerine neden olmaktadır. Göç olayının gerçekleşmesinde birbirinden kesin çizgilerle ayrılamayacak faktörler mevcuttur.

Sebepleri ve çeşitleri ile birlikte göçün etki boyutu anlaşılabilir hale gelmektedir. Bundan dolayı tarihsel süreç boyunca meydana gelen göç faaliyetlerinin neden ve türlerine yer verilmiştir (Ünsal, 2019: 53-54).

1.1.2.Göçün Etkileri

Göç hareketleri kaynak, hedef ve transit ülkeler açısından farklı etkilerde bulunmaktadır. Bunlar ayrıca irdelemekle birlikte genel olarak incelendiğinde;

- Ülkenin demografik yapısında değişime neden olduğu,

- Nüfus artışı nedeniyle konut problemine, çarpık kentleşme ve gecekondulaşma sorununa,
- Kentlerde çevre sağlığı sorunlarına,
- Sağlık, eğitim, güvenlik, ekonomi gibi alanlarda sorunlara,
- Kamusal hizmetlerde aksamalara,
- Kültürel çatışmalara,
- Çevre sorunlarında artışa,
- İş gücü ve istihdam sorunlarına ve gelir dağılımında değişimlere,
- Göç veren kaynak ülkenin nüfusunun azalmasına, göç alan hedef ülkenin nüfusunun artışına,
- İşsizlik oranının artmasına ve bunun sonucunda hırsızlık, gasp, gibi güvenlik ile kültürel yapı sorunlarına sebep olmaktadır (Koçak ve Terzi, 2012: 168):

1.1.2.1. Kaynak ülke açısından göçün etkileri

Uluslararası göçler, kaynak ülke açısından ülke nüfusunda azalma sağlaması bakımından olumlu bir gelişme olarak görülse de kalifiye bireyler, daha iyi imkânlarla sahip olmak için yer değiştirenler, daha yüksek ücret ve kariyer olanaklarını tercihe den kişiler göç ettikleri bölgelerde veya ülkelerde kalmakta, kaynak ülkeye geri dönmemektedirler. Bu durum göç veren ülke açısından önemli ölçüde beşeri sermaye kaybı anlamına gelmekte, ülkenin gelişme hızında yavaşlamaya yol açabilmektedir (Sayın vd., 2016: 3). Buna ek olarak ifade edilmelidir ki göç faaliyetleri göç eden kitleler kadar, göç veren ülke için de farklı etki boyutlarına sahiptir. Kaynak ülkede gerçekleşen olumsuzluklar, özellikle iç savaşlar, çatışmalar ve kargaşa ortamı ekonomileri olumsuz yönde etkilemekte ve göç verilmesine neden olmaktadır (Akgül vd, 2015: 3).

Göç eden gruplar veya bireyler, gittikleri yeni ülkelerde oradaki mevcut kültür ve medeniyetle tanışmakta ve çok kültürlü bir yapı kazanarak vizyonlarını genişletmektedir. Bu sayede göçmenler farklı alanlarda beceriler elde edebilmekte, iş alanında tecrübe sahibi olmakta ve nitelik kazanmakta, kadın ve özellikle kız çocukları

sosyal ve ekonomik yaşamda var olmaya yönelik davranış biçimleri kazanmaktadır (Yılmaz, 2014: 1693).

1.1.2.2. Hedef ülke açısından göçün etkileri

Uluslararası alanda gerçekleşen göç faaliyetleri uzun vadede hedef ülke açısından ekonomik yönden çeşitli avantajlar ortaya çıkarabilmektedir. Göçmenler hedef ülkeye vardıklarında dayanıklı ya da dayanıksız tüketim mallarına yönelik bir talep gerçekleştirmekte, bu durum sonucunda iç talep canlanmaktadır. Talep artışının hızlı şekilde gerçekleştirilebilmesinde ülke genelinde üretim faaliyetleri artışa geçmekte ve bu da ekonomik büyüme hızına olumlu yönde katkı sağlamaktadır. Buna ek olarak göçmenlerin kendi ülkelerine ait talepleri, dilleri ve sektörleri hakkında bilgi sahibi olmaları sebebiyle hedef ülkeden kaynak ülkeye bir ihracat ağı da oluşturulabilmektedir. Genel itibarıyla göçmenler, kendi becerilerini gelişmiş ülkelerde çok daha iyi kullanabilecekleri ve gösterebileceklerine yönelik motivasyon ile göç faaliyetlerine girişmektedir. Gelişmiş ülkeler ise genel olarak kendilerine yararlı olacak kişileri seçmeye daha eğilimlidir. Bu nedenle ülke ekonomisine sağlanan katkı bir sürpriz değildir (Gür, 2017: 12).

Göçmenler hedef ülkeye vardıkları ve burada yaşamaya başladıkları ilk dönemlerde gıda ürünlerine ve tarım sektörüne yönelik talep yükselmesi, kısa vadede fiyatların yükselmesine neden olabilmektedir. Yine kira ve konut ücretlerinde de artışlar meydana gelebilmektedir. Örneğin Suriyeli mültecilerin yoğun olarak yaşadığı sınırı bölgelerimizde bu gelişmeler yaşanmıştır (Ünsal, 2019: 56).

Göçmen grupları hedef ülkeye geldiklerinde istihdam açısından da çeşitli etkiler yaratmaktadır. Emek piyasasında ortaya çıkan arz sonucunda yeni iş olanakları ortaya çıkarılabilmektedir. Aynı şekilde işçi bulmada sıkıntı yaşamayan ülkelerde göçmenlerin işçi piyasasına dâhil olması sonucunda işsizlik oranı artış gösterebilmekte ve kayıt dışı istihdam ve ücretlerin aşağı çekilmesi olasılığı da artmaktadır (Gür, 2017: 20).

Bütün bu etkilere ek olarak mülteciler için birtakım özel durumlar da söz konusudur. Farklı sebeplerle yaşadıkları ülkeden ayrılan/ayrılmak zorunda kalan bu kişiler, Hedef ülkeye vardıklarında sosyal yardımlarla yaşamlarını sürdürmek durumunda kalmaktadır (Ünsal, 2019: 56).

1.1.2.3. Transit ülke açısından göçün etkileri

Düzenli ya da düzensiz bir ülkede yer alan göçmenlerin, hedef ülkeye ulaşmak için yola çıktıklarında bir ülkeden geçerken “transit göç” yapmış olur. Transit ülke ise coğrafi bakımdan hedef ülke ve kaynak ülke arasında kalan bölgedir. Aynı zamanda “geçiş göçü” olara da isimlendirilir. Dinamik bir kavram olan transit göç, bilimsel açıdan belirsiz, politik ve ideolojik anlamlar yüklenen göç biçimidir.

Transit ülkede bulunan halk, yerleşmek için yeni bir bölge arayışında olan insanlar açısından bir rahatsızlık içindedir. Düzensiz göçün yanı sıra döngüsel hareketi içeren birçok göç çeşidi transit göç kapsamına girmektedir (Şemşit, 2018: 284).

Hedef ülkeye ulaşmak amacıyla bulunan göçmenler, transit ülkeyi geçici bir süre için burada iklim-hava şartlarının uygun olmasını beklemek, yasadışı geçişlerde güvenliğin sağlanması, gerekli olan sınır belgelerinin eksiklerinin tamamlanması gibi amaçlarla kullanılmaktadır. Bu süreç, hem bireysel hem de organizasyonel açıdan bir gelir kaynağı haline getirilmiştir. Göçmenler, kaçakçılar için birer gelir kaynağı olarak değerlendirilirken göçmenler ise kaçakçılar kötü fakat zorunlu olarak nitelendirir (Ünsal, 2019: 58).

Farklı biçimlerde gerçekleşebilen göçle bir yerden başka bir yere hareket eden topluluklar ya da bireylere yönelik farklı sınıflandırmalar söz konusudur. Gerçekleşen göçün özelliklerine göre bu sınıflandırmalar değişmektedir. Uluslararası literatürde de farklı siyasi ve hukuki karşılık bulmasına rağmen “göçmen (migrant)”, “sığınmacı (asylum-seeker)” ve “mülteci (refugee)” ifadeleri çoğu zaman birbirlerinin yerine geçecek şekilde kullanıldığından aşağıda sözü geçen sınıflandırmalara yer verilmektedir (Çağlar, 2018: 29).

1.2. Hukuki Koruma Statüleri

1.2.1. Mülteci

Mültecilik/göçmenlik kavramı genel kabule sahip bir tanımlamaya sahip olmasa da, bireysel tercihler, bireysel irade, göçe karar vermeye neden olan durumlar bu kavramın göç eylemini karşılayıp karşılamadığını ifade etmektedir. Mültecilik, ırk, din, tabiiyet, içinde bulunulan sosyal grup veya siyasi bakış açısı gibi sebepler öne sürülerek zulme uğrama endişesi sebebiyle vatandaşı olunan ülke tarafından koruma

altına alınmak isteyen kişiler için kullanılan bir kavramdır (Oral ve Çetinkaya, 2017: 2). BM tarafından mülteci tanımlaması şu şekilde yapılmaktadır:

Irkı, dili, dini, belirli bir toplumla ilişkili ya da siyasi düşüncesinden dolayı zulüm göreceğinden haklı olarak korktuğundan bireyi olduğu ülkenin dışında olan ve o devletin korumasından faydalanmayan ya da korktuğu için faydalanmak istemeyen, veya bir yere bağlı vatandaşlığı olmadığından ve bu tür olaylar dolayısıyla öncesinde ikameti bulunan ülkesinin de olmadığı için oraya geri gidemeyen ya da zulümden korktuğu için gitmeyi istemeyen kişilerdir” (UNHCR, 2017).

Göç gerçekleştikten sonra yeni bir coğrafyaya veya bölgeye gelen birey veya grup, bir taraftan yeni geldiği bölgeye alışma sürecine girmekte ve burada bir yer edinme çabasına girmekte, bir taraftan da asimile olmamak, değerlerini kaybetmemek ve en önemlisi de hayatta kalabilmek için çaba sarf etmektedir. Göç süreci, gidilen bölgede yaşamakta olan toplumun yapısına uygun bir yaşam biçimini zorunlu hale getirmekte olup bu süreçte ayakta kalabilme, var olabilme gibi çabaları gerekli hale getirmektedir. Mülteciler, göç ettikleri bölgede yer alan araçları (toprak, şehir, siyaset vb.) iktidar aracı veya iktidara engel olarak nitelendirmektedir (Semran, 2010: 188). Bu bakış açısı, yerleşilen yeni bölgede değişimlerin oluşmasına da zemin hazırlamaktadır.

Mültecilerin, gittikleri bölgelerde hayatta kalabilmesi ve güçlenmesi için toplum yapısı içinde kendileriyle benzer özelliklere sahip kesimlerle dayanışma içinde yaşayabilmesi önem arz etmektedir. Ayrıca mülteciler, kazanımları çok daha fazla olacağı için yerleşik durumdaki kişilerden daha fazla risk alabilmektedir. Bu risk, mültecilerin kendi yaşam ve yaşam alanlarına yönelik fırsatlar yaratabilmede olumlu etki yaratmaktadır. Yine bu risk, olumsuz sonuçlar elde edilmesine de yol açabilmektedir. Özellikle bölgeye adapte olmada sorunlarla karşı karşıya kalınması, yeni gidilen bölgede ortaya çıkan çarpık kentleşme, kamu hizmetlerindeki yetersizlikler çeşitli geçici çözümlere neden olabilmektedir (Ekici ve Tuncel, 2015: 15).

1.2.2. Şartlı Mülteci

Şartlı mültecilik; Avrupa ülkelerinden başka ülkelerde yaşanan çeşitli olumsuz durumlar nedeni ile dini, ırkı, belli bir gruba mensubiyeti ya da siyasi görüşleri sebebi ile vatandaşı olduğu ülkenin sınırları dışında bulunan ve kendi ülkesinden koruma

alamayan veya korktuğu şeyler sebebi ile istekte de bulunamayan bu gibi sebeplerden dolayı farklı bir yerde olmak zorunda kalan ve geri dönmek istemeyen vatansız kişilere verilen statü olarak ifade edilmektedir (GİGM, Şartlı Mülteci Tanımı; Acar, 2019: 1215).

Toplumun belli kesimlerinde ortaya çıkan endişe ve tedirginliğe rağmen toplumda şartlı mültecilere karşı kabul seviyesi yüksektir. Ancak bu kabul zamana ve koşullara göre değişebilmektedir. Mültecilere karşı tepkisel davranış biçimlerinin de dikkate alınması gerekmektedir. Aksi halde başlangıçta belirsiz veya az miktarda olan tepkiler zaman içinde artış gösterebilir ve toplumsal düzenin bozulmasına neden olabilir. Ekonomi, güvenlik, eğitim ve sağlık gibi yaşama yönelik temel konularda ortaya çıkan herhangi bir sorunda şartlı mülteciler sebep olarak görülebilir ve bu da tepkilere yol açabilir. Şartlı mülteciler aynı zamanda ucuz işgücü potansiyeline sahip olduğu için ücretlerin düşmesi ve istihdam yetersizliği gibi sorunlar zaman zaman gündeme gelebilmektedir. Dolayısıyla rutinin, huzurun, refahın kaybedilme riskine karşı tepkiler hızla büyüyebilmektedir (Acar, 2019: 1218).

1.2.3. İkincil Koruma

İkincil koruma; mülteci sınıfına dâhil edilemeyen, daha önce ikamet ettiği ülkeye iadesi durumunda zarara uğrama riski bulunduğuna yönelik güçlü gerekçeleri olan, kendisini o ülke korumasına teslim edemeyen, hakkında ikincil koruma statüsünden hariç tutulma nedenlerinden biri gerçekleşmemiş olan vatansız ya da üçüncül ülke uyruklu kişiler için verilen bir statüdür. Bir kişinin ikincil koruma statüsünde olabilmesi için, ikamet ülkesine geri gönderilmesi durumunda ölüm cezasına mahkum edilecek, şahsına yönelik bir risk veya tehditle karşı karşıya kalacak olması sebebiyle ikamet ettiği ülke korumasından yararlanamıyor ya da tehdit nedeniyle yararlanmak istemiyor olması gerekmektedir (Çelik, 2015: 79).

1.2.4. Geçici Koruma

Toplulukların hareketi, toplulukların yeni geldiği bölgede hâlihazırda yaşamakta olan taraf açısından birçok zorluğa neden olabilmekte, ayrıca göçlerde bireysel prosedürlerin uygulanması oldukça zorlaşmaktadır. Bu sebeple, sürekli olarak gerçekleşen kitlesel hareketler için geçici bir koruma meydana getirilmiş, acil çözümler üretilmesi için zaman kazanılması sağlanmıştır. Örneğin, Mart 2011’de

Suriye vatandaşlarının iç karışıklılar nedeniyle Türkiye'ye sığınan Suriyeli mülteciler için geçici koruma statüsü oluşturulmuştur (Özyiğit Ökten vd, 2018: 755).

Türkiye'de mevcut mevzuatta geçici koruma rejimi yer almamakla birlikte Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) 91. maddede geçici koruma şöyle ifade edilmiştir (YUKK, Md. 91):

(1) Çeşitli sebepler ile ülkesinde ayrılmak durumunda kalmış ve o ülkeye geri dönemeyen, geçerli sebeplerden dolayı acil ve geçici olarak kitlesel bir şekilde ülkemize gelen yabancılara koruma sağlanabilir.

(2) Bu şekilde gelen kişilerin Türkiye'ye kabulü, burada kalışı, hak ve sorumlulukları, Türkiye'den çıkacakları zaman yapılacak olan çıkış işlemleri, grupların kitlesel olarak yapacakları hareketlere karşı alınacak tedbirler, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

22 Ekim 2014 tarihinde “Geçici Koruma Yönetmeliği” Resmi Gazete’de yayınlanmış, bu yönetmelik doğrultusunda geçici koruma kapsamına alınan kişilere ülkede ve şehirlerde kalma hakkı verilmiştir. Buna göre kamu güvenliği, kamu düzeni ya da kamu sağlığı ile ilgili bir sakınca ortaya çıkmadığı takdirde geçici korunanların, Göç İdaresi Müdürlüğü tarafından belirlenen şehirlerde kalmasına izin verilmiştir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014: Madde 24).

Ayrıca söz konusu Kanunun 25 inci maddesinde, bir Geçici Koruma Kimlik Belgesi düzenlemesi yapılması yönünde karar alınarak Türkiye’de kalma hakkı verilmekte ancak bu kimlik belgesinin bir ikamet belgesi olarak değerlendirilmeyeceği, Türk vatandaşlığına başvuru için kullanılamayacağı da kanunda belirtilmiştir.

1.2.5.Geri Göndermeme İlkesi

Mülteci hukukunda temel nokta, sığınma arayan bireyi ülkesini terk etmek zorunda bırakan sebeplerin makul gerekçelere dayanması koşuluyla, bu bireye uluslararası alanda koruma sağlanması ve bu korumanın ulusal koruma sağlanana kadar sürdürülmesidir. Geri göndermeme ilkesi, mülteci hukukunun temel amacı

çerçevesinde sığınmacılara tanınan tamamlayıcı koruma ilkeleri arasında en önemlisidir.

Geri göndermeme ilkesi doğrultusunda sığınma talebinde bulunan kişi, özgürlüğünün ve hayatının risk altında olacağı muhtemel bir ülkeye geri gönderilemez. Bu birey dönmek durumunda kaldığı ülkede zulüm görme riski taşımakta ise sınırda görevli olan personelin reddetmeme sorumluluğu da bu ilkenin en önemli parçalarından biridir. Bu ilke doğrultusunda ortaya çıkan ve uluslararası hukukla da ilgili olan temel sorun ise ilkenin hukuki niteliğidir (Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1025). Bir görüşe göre, geri göndermeme ilkesi bugünkü mülteci hukukunun, uluslararası örf ve adetler hukukunun, uluslararası insan hakları hukukunun temel parçalarından biri haline gelmiş olup emredici bir niteliktedir (Aoife, 2008: 373).

1.2.6.Uluslararası Koruma ve Kapsamı

Uluslararası koruma, devletlerin kendi halkının sahip olduğu hakların güvence altına alınmasının sağlanamaması ya da sağlamaması durumunda bu halk için ulusal koruma olanağı kalmaması nedeniyle ihtiyaç duyulan korumanın sağlanması olarak ifade edilebilir (Çelik, 2015: 71).

Tarih süreci içinde ortaya çıkan uluslararası koruma, özellikle Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yerlerinden edilen, kaçırılma, gönderilme ve sürgün edilme gibi sebeplerle yeni bölge ve coğrafyalara giden mültecilere bir koruma belgesi verilmesi ile başlamıştır. Ancak 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun kabul ettiği İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi kapsamında 14. madde çerçevesinde, “Herkesin zulüm altında başka bir ülkeye sığınma, sığınma olanaklarından faydalanma hakkı mevcuttur.” ifadesi yer almıştır. BMMYK tarafından 1950 yılı Aralık ayı itibarıyla BMMYK Tüzüğü kabul edilmiş, 1 Ocak 1951 tarihinde ise BMMYK görevi yürürlüğe alınmıştır. BMMYK önerisi doğrultusunda 25 Haziran 1951'de Cenevre'de bir konferans yapılmıştır. Bu konferansta mültecilere davranış ilkeleri doğrultusunda sözleşme taslağı 28 Haziran 1951 tarihi itibarıyla imzaya açılmış, 1951 Sözleşmesi (Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme) 22 Nisan 1952'de yürürlüğe girmiştir (Zenginkuzucu, 2018: 40). Söz konusu sözleşme, ilk kez uluslararası alanda kabul gören net bir mülteci tanımlaması yaparak mültecilere ilişkin haklar, devletlere sorumluluk olarak verilmiştir. Sözleşmenin ilk maddesinde detaylı şekilde bu durum açıklanmıştır:

1 Ocak 1951'den önce ortaya çıkan olayların sonucunda ve ırkı, dili, dini, belirli bir toplumla ilişkili ya da siyasi düşüncesinden dolayı zulüm göreceğinden haklı olarak korktuğundan bireyi olduğu ülkenin dışında olan ve o devletin korumasından faydalanmayan ya da korktuğu için faydalanmak istemeyen veya bir yere bağlı vatandaşlığı olmadığından ve bu tür olaylar dolayısıyla öncesinde ikameti bulunan ülkesinin de olmadığı için oraya geri gidemeyen ya da zulümden korktuğu için gitmeyi istemeyen her bireye uygulanır. Birden çok tabiiyeti olan bir birey hakkında vatandaşı olduğu devlet ifadesi, bir ülkenin vatandaşı olduğu devletlerden her birini amaçlar ve bir birey, haklı olarak bir endişe olmadan, tabiiyetini haiz olduğu devletlerden herhangi birinin gözetiminden faydalanamıyorsa, tabiiyetini haiz olduğu devletin gözetiminden mahrum kalmayacaktır (Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme: Madde 1).

Ayrıca, Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Protokol (1967 Protokolü), 31 Ocak 1967'de imzaya alınmış ve 4 Ekim 1967 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu protokol kapsamında 1961 Sözleşmesi'nde yer alan zamana ilişkin kısıtlar kaldırılmış, seçimlik coğrafya sınırlama olanağı da bazı bildirimler haricinde kaldırılmıştır (Zenginkuzucu, 2018: 41).

Koruma imkanı, uluslararası alanda farklı mülteci grupları için sağlanmaktadır. Bu çerçevede uluslararası koruma kapsamına alınan ve bu imkandan faydalanabilen sınıflandırmaya yer verilmektedir.

-Mülteciler

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre mültecilik, coğrafi sınırlara bakılarak belirlenmektedir. Mülteci, Avrupa ülkelerinde yaşanan olaylar nedeniyle dini, aidiyeti, ırkı, toplumsal bir gruba üyeliği ya da siyasi görüşlerine bakılarak yaşama hakkının elinden alınabileceği, işkenceye maruz kalacağı, insanlık dışı ve onur zedeleyeceği muamelelerle karşı karşıya kalabileceği korkusu ile vatandaşı olduğu ülkeyi terk etmek mecburiyetinde kalmış kişiler şeklinde ifade edilmektedir (Zenginkuzucu, 2018: 43).

1951 Sözleşmesi (Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme)'nin 7. maddesinde sığınmacılarla alakalı bir koruma ilkesi kabul edilmiştir. Bu maddeye göre, şartların daha uygun olduğu durumların dışında, her devletin, mültecilere, tüm yabancılara davrandığı şekilde muamele göstermesi gerekliliğinden söz edilmiştir.

Bu madde çerçevesinde her mülteci bulunduğu sözleşmecî devlet sınırları içinde hiç değilse yasal bakımdan, ülkede bulunan bir yabancı ile eşit hak ve muameleye sahip olabilecektir. Aynı zamanda yaşamın insanca sürdürülebilmesi ile ilgili ihtiyaç duyulan temel haklar için de ülke vatandaşları ve mültecilerin eşit haklara sahip olması kabul edilmektedir.

1951 Sözleşmesi'ne göre mültecilerin özel durumları ve kendilerine dair durumlarından ötürü de bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bu çerçevede, mülteciler için uygulanması öngörülen temel kategoriler belirlenmiştir. Ayrıca sözleşmede, yabancı bir kişiyle bir mültecinin asgari seviyede olabilecek en iyi muameleye maruz kalması şeklinde bir düzenleme yapılmış, aynı zamanda mültecilere ilişkin özel bazı düzenlemeler de gerçekleştirilmiştir. 1951 Sözleşmesi kapsamında mültecilere şu haklar verilmiştir: "Menkul ve gayrimenkul mülkiyete ait kira ve diğer sözleşmelerle ilgili hakları, her mülteciye, mümkün olduğu kadar müsait ve her halde genel olarak aynı koşullardaki yabancılara sağlanandan daha az müsait olmayan bir şekilde uygulayacaktır." (Madde 13).

"Konut edinme bakımından, bu konu yasalar ve yönetmeliklerle düzenlendiği ya da kamu makamlarının kontrol, ne tabi olduğu oranda, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu 186 mültecilere, her halde genel olarak aynı şartlar altındaki yabancılara uygulanandan daha az olmayacak biçimde, mümkün olduğu kadar müsait bir muamele sağlayacaklardır." (Madde 21).

Yukarıda bahsi geçen maddelere ek olarak madde 16'da mültecilerin adalete erişimi, madde 4'te din ve vicdan hürriyeti, madde 3'te ayrımcılık yasağı, madde 23'te sosyal yardım, madde 24'te sosyal güvenlik gibi haklar da belirlenen sınırlar çerçevesinde verilmektedir.

-Sığınmacılar

Devletler için, sığınma hakkının korunması bakımından uluslararası anlaşmalar bağlayıcı unsurlar içermektedir. Egemen konumdaki devletler, sahip oldukları anayasalarda sığınma hakkı ile ilgili düzenlemeler yapmakta ve sığınma hakkının korunması-sürdürülmesi için faaliyet göstermektedir. İlk başvurusu henüz yanıt alamamış olduğu için sığınmacı kategorisinde bulunan kişi veya kişilerin sığınma

hakkına sahip olması ile ilgili temel ilkelerden olan “geri göndermeme ve insanca muamele görme” ilkelerinden faydalanabilmesi son derece önemlidir (Çalık, 2015: 125).

Sığınmacı şayet resmi prosedürler tamamlandığında mülteci statüsüne geçmeye hak kazanırsa ülkeye giriş yaptığı ilk andan itibaren mülteciymişçesine muamele görmekte ve mültecilere verilen haklardan faydalanabilmektedir. Sığınma hakkı ile ilgili en önemli uygulamalardan biri de “geçici koruma rejimi”dir. Ülkesinden zorlanma sonucu ayrılmak zorunda kalan, ülkesine çeşitli sebeplerden dolayı dönüş yapamayan, kitlesel olatac acil koruma bulmak maksadıyla bir ülke sınırına ulaşan ve bu sınırı geçen yabancılara uygulanan bu rejim, bu kişilerin durumuna ilişkin uygun çözümler bulunana kadar uygulamaya alınan bir ara uygulama olarak ifade edilebilir. Geçici koruma statüsünde yer alan sığınmacıların gereksinimleri sığındıkları devletin sorumluluğunda karşılanmaktadır (Çalık, 2015: 126).

Avrupa Birliği Hukuku çerçevesinde Temel Haklar Şartı 18 ve 19. maddelerde geri gönderme yasaklanmış ve sığınma hakkı korunmuştur. Bu uygulamalarda 1951 Cenevre Sözleşmesi Koruma Hukuku hükümleri doğrultusunda hareket edilmektedir. Avrupa Birliği, sığınma hakkı için büyük oranda garanti sağlamaktadır ancak bunun yanı sıra sığınmacıların kolay varışları için de ek imkânlar verilmektedir. Avrupa Birliği’nden sığınma talep eden kişiler genellikle hâlihazırda bu ülkelere giriş için vize sahibi olan kişilerdir ve bu kişiler normal şartlarda ödenmesi gereken vize masraflarını karşılayamadıkları için sınırları düzensiz bir biçimde geçmektedirler.

Sığınma Prosedürü Yönetmeliği’nin 43. maddesinde sığınma taleplerinin işleme alınması için izin bulunmaktadır. Fakat başvuru, değerlendirme aşamasında uygun bulunmayabilmektedir. Aynı yönetmeliğin 31. maddesinde prosedürlerde hızlandırma uygulamalarının gerekliliği durumlarında içerikle ilgili kararlar alınabilmektedir. Ülke sınırları içinde gerçekleşen sığınma taleplerinde uygulanan garantiler ve temel ilkeler bu durum için de geçerliliğini korumaktadır. Yönetmeliğin 24. maddesinde cinsel şiddet içerikli tecavüz, taciz ve benzeri olaylar sebebiyle mağduriyet yaşayan ve garanti ihtiyacı duyan kişiler için sınır prosedürlerinin kullanımından kaçınılması bir zorunluluk olarak değerlendirilmektedir (Avrupa Konseyi, 2014: 35-36).

-Ülkesine Geri Dönerler

Soğuk Savaş'ın bitiminden hemen sonra gönüllü geri dönüşler meydana gelmiş ve bu da yeni bir sığınma rejimini ortaya çıkarmıştır. Ülkeye geri dönme standartlarında belirleyici olan ve söz konusu standartlara uyumlu hareket edilmesinde dünya çapında bir yaklaşım oluşturulmasının amaçlandığı yeni bir süreç meydana gelmiştir. Bu süreç dâhilinde, gönüllü geri dönüş kavramının yanı sıra güvenli dönüş (safe return) ve dayatılmış dönüş (imposed return) olmak üzere yeni iki kavram alan yazına dâhil edilmiştir.

Ortaya çıkan yeni yaklaşım, hâlihazırda idealin altında olan geri dönüş koşullarının, mülteciler ülkelere geri döndüğünde yeterli olacağı inancına dayanmaktadır. Bu süreçte, BMMYK tarafından bir destek mahiyetinde, dönüş süreçlerinde aktif hareketliliğe ilişkin çalışmalara başlanmıştır. Uzun vadeli çatışma süreçlerinde mültecilerin sığındıkları ülkelerde kalacakları ortaya çıkmış, bu nedenle insani yardım olarak sağlanan olanaklar yerine mülteciler için kalıcı çözümler bulunmasına ilişkin politikalar önem kazanmıştır.

BMMYK bu politikalar için fon desteği sağlayarak icraatlarda da aktif bir role sahip olmuştur. Bu gelişmelerle eş zamanlı biçimde, iltica ettikleri ülkelerde mültecilerin kalmasına ve asimile olmasına yönelik endişeler meydana gelmeye başlamış, geleceğin belirsizliği kaygıya yol açmıştır. Bu gelişmeler nedeniyle çatışma yaşanan taraflar için bir rejim değişikliği veya siyasal bir çözüm beklenmeden gönüllü geri dönüşlerin sayısında artış meydana gelmiştir.

Her ne kadar uzun vadede kendi ülkelerine dönmeleri mülteciler için en uygun seçenek olarak değerlendirilmekte ise de, ilticaya sebep olan dinamiklerde bir değişiklik ortaya çıkmaması veya sorunların gittikçe büyümesi sebebiyle geri dönüşle ilgili çözümler yeterli olamamıştır. Bir nebze mültecilerin geri dönüşü sağlanabilse de, mülteci sorunu tam anlamıyla çözülememiştir (İçduygu ve Ayaşlı, 2019: 3-4).

-Vatansızlar

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu madde 3'te vatansız kişiler "herhangi bir devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmayan ve yabancı sayılan kişi" olarak tanımlanmaktadır. 1954 Sözleşmesi'nin ilk maddesine göre ise göç durumu ile bağlantılı olup olmaması önem arz etmeksizin tüm kapsamlar için vatansızlık geçerli kabul edilmiştir. Vatansız bir kişi, yaşamı boyunca hiçbir uluslararası sınırdan geçmemiş, hep aynı coğrafyada yaşamış biri olabileceği gibi mülteci konumunda da

bulunabilmektedir. Tamamlayıcı koruma kapsamına uygun olabilmektedir. 1951 Sözleşmesi'ne göre değerlendirilmesi uygun görülen vatansız kişiler koruma hakkına sahip olabilmektedir.

Vatansız kişiler genel itibarıyla topluma tam olarak katılımdan ve insan haklarının pek çoğundan mahrum durumda bulunmaktadır. 1954 Sözleşmesi, vatansız kişiler için bazı haklar tanımakta ve bir ötekileştirme durumunu engellemeyi hedeflemektedir. Sözleşmede bulunan hükümler, uluslararası insan hukukuna yönelik standartlar ve taraf devletlerde yer alan vatansızların yükümlülüklerini ve temel haklarını belirlemekte, bunların korunmasını sağlamaktadır (Vatansız Kişilerin Korunmasına İlişkin El Kitabı, 2014: 8).

-Kendi Ülkelerinde Yerinden Edilen Kişiler

Göç hareketleri, özellikle kitlesel göçler daima bireylerin kendi istekleri sonucunda meydana gelmemiştir. Özellikle teknolojik gelişmelerle birlikte silah teknolojisinin de büyük oranda gelişme göstermesi sonucunda kitlesel zarar verebilecek silahların oluşturulması mümkün hale gelmiş, bu silahlar nedeniyle oluşan felaket alanlarının genişlemesi, şiddetin gittikçe etkisini artırması gibi nedenlerle, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kitleler zorla yerlerinden edilmiştir.

Zorla yerinden edilen kişiler, gönderildikleri bölgelerde daima iyi şartlarla karşı karşıya gelmemekte, göç eden kitlede birçok kişi göç sırasında kötü şartlara bağlı olarak ölmektedir. Göç yolculuğunu tamamlamayı başaranlar ise geldikleri yeni bölgede kısmi ölçekte insani ölçütlere uygun yaşam şartlarına sahip olabilmektedir. Geri kalanlar ise oldukça kötü şartları kabul etmek zorunda kalmakta ve sokaklarda, aşırı kalabalık evlerde yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır. Tarih boyunca çözilemeyen ve gitgide büyüyen bir mesele haline gelen mülteciliğin yol açtığı olumsuz durumların çözülebilmesi için hiç değilse asgari seviyede birçok adım atılmıştır (Çiçeksoğüt, 2017: 5).

Ülkesinden, yerinden zorla edilen kişiler, sığınma hakkı bakımından en önemli kitlelerden birini oluşturmaktadır. Bu kitle, BM İnsan Hakları Komisyonu'nun 1998'de hazırladığı "Ülkesinde Yerinden Edilmiş Kişilere Yönelik Kılavuz İlkeler"e göre, "Zorla ya da zorunda kalarak evlerinden veya sürekli yaşamakta oldukları yerlerden, özellikle silahlı çatışmaların, yaygın şiddet hareketlerinin, insan hakları ihlallerinin veya doğal ya da insan kaynaklı felaketlerin sonucunda veya bunların

etkilerinden kaçınmak için, uluslararası düzeyde kabul görmüş hiçbir devlet sınırını geçmeksizin kaçan ya da bu yerleri terk eden kişiler ya da kişi gruplarıdır.” şeklinde ifade edilmektedir.

Ülkesinden zorla edilen kişiler, mültecilerle aynı korunma gereksinimlerine sahiptir. Bu kişiler başka bir devletin sınırına gitmedikleri ve bu sınırdan geçmedikleri için Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği ya da 1951 Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde değerlendirilmemektedir (Çalık, 2015: 123).

Küresel tahminlere göre 2019’da dünya genelinde ortalama 272 milyon civarında uluslararası göçmen bulunduğu, bu rakamın küresel nüfusun % 3,5’ine denk olduğu ifade edilmiştir. Birçok kişi sınır ötesi göç etmemekte olsa da ülke içinde gerçekleşen göçlerin de oldukça fazla olduğu bilinmektedir. Ancak ülkeler arası göçler hem oransal bakımdan hem de sayı bakımından daha hızlı bir ivme ile artmaktadır (Dünya Göç Raporu, 2020: 10-11).

Genel itibarıyla geçen elli yıllık süre içinde uluslararası göçmenlerin sayısı daha önceki yıllara göre daha hızlı artmıştır. 2019 yılı için toplamda 272 milyon olarak tahmin edilen göçmen sayısı 1990 yılında 153 milyon olarak kaydedilmiştir. 1970 yılında ise uluslararası göçmenlerin sayısı 84 milyon olarak ifade edilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1.1 Uluslararası Göçmenler, 1970-2019

Yıl	Göçmen Sayısı	Göçmenlerin Dünya Nüfusu İçindeki Yüzdesi
1970	84.460.125	%2,3
1975	90.368.010	%2,2
1980	101.983.149	%2,3
1985	113.206.691	%2,3
1990	153.011.473	%2,9
1995	161.316.895	%2,8
2000	173.588.441	%2,8
2005	191.615.574	%2,9
2010	220.781.909	%3,2
2015	248.861.296	%3,4
2019	271.642.105	%3,5

Kaynak: 2020 Dünya Göç Raporu

2019 yılında toplam göçmen nüfusunun yaklaşık % 74'ünün çalışma çağında yani 20 ila 64 yaş aralığında bulunduğu tespit edilmiştir. 20 yaşından daha küçük olan göçmenler 2000 ile 2019 yılları arasında ufak bir düşüş meydana gelmiş (% 16,4'ten % 14'e), 65 yaş üzeri göçmenler ise 2000 yılından itibaren sabit kalmıştır (ortalama % 12).

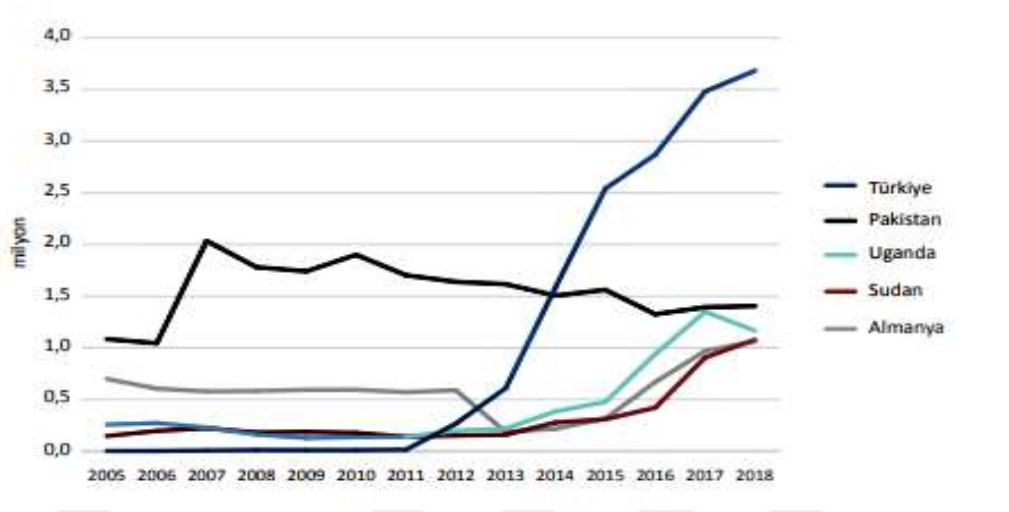
2019'da Asya ve Avrupa, yaklaşık olarak sırasıyla 84 milyon ve 82 milyon göçmeni kabul etmiştir. 2019 yılında neredeyse 59 milyon uluslararası göçmenle veya küresel göçmen stokunun % 22'si ile Kuzey Amerika; % 10'u ile Afrika; % 4'ü ile Latin Amerika ve Karayipler; % 3'ü ile Okyanusya izlemiştir (Dünya Göç Raporu, 2020: 11-12).

2018 yılında Türkiye, büyük kısmı Suriyelilerden oluşan 3,7 milyon mülteciye kapılarını açmış, özellikle son beş yıldır en büyük ev sahibi konumundaki ülke haline gelmiştir. Suriye'nin sınır komşuları olan Lübnan ve Ürdün de ilk on ülke arasında yer almıştır (Grafik 1).

İkinci büyük menşe ülke durumunda bulunan Afganistan'dan gelen mültecilere ise Pakistan ve İran İslam Cumhuriyeti büyük oranda ev sahipliği yapmış ve son beş yıllık en büyük ev sahipliği yapan ülke sıralamasında ilk onda yer almıştır.

2018'de küresel mülteci nüfus artışı sürerken, 590.000'in üzerinde mülteci, menşe ülkeye geri dönüş yapmıştır. 2017 yılında geri dönüş yapan mülteci sayısı 667,400 olarak kaydedilmiş olup bir yıllık sürede bir düşüş meydana geldiği görülmektedir. Geri dönüşlerin büyük bir kısmı (220.000 civarı) Türkiye'den Suriye Arap Cumhuriyeti'ne yapılmıştır (Dünya Göç Raporu, 2020: 30).

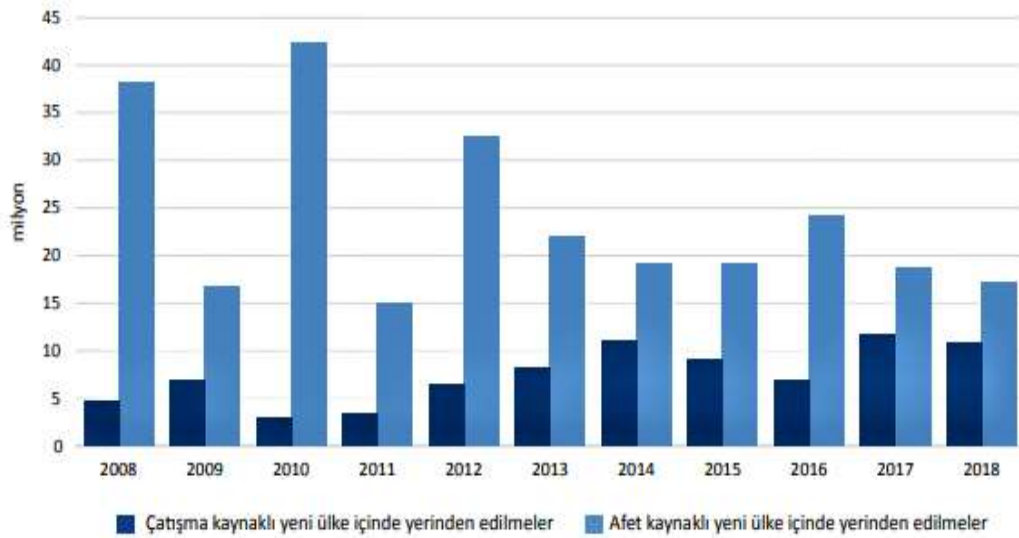
Grafik 1.1. 2018 itibarıyla ilk 5 ev sahibi ülkede mültecilerin sayısı (milyon)

Kaynak: 2020 Dünya Göç Raporu

Uluslararası göçler kadar ülke içinde göçe zorlanan kişiler de toplam göç ve göçmen oranını yükseltmektedir. “2018 sonunda 148 ülke ve bölgeye yayılmış halde toplamda 28 milyon ülke içine yerinden edilme durumu tespit edilmiştir. Yerinden edilme vakalarının ortalama % 61’i doğal afetler sebebiyle gerçekleşirken %39’u şiddet ve çatışma sebebiyle meydana gelmiştir.

Grafik 1. 2. Çatışma ve şiddet kaynaklı yeni ülke içinde yerinden edilme vakaları, 2008-2018 (milyon)

Kaynak: 2020 Dünya Göç Raporu

Kontrol altına alınamayan, önlenemeyen, çözüm bulunamayan şiddet ve çatışma olayları, dünya genelinde son yıllarda büyük bir kısmı çocuk ve kadınlardan oluşan mültecilerin sayısını ani bir biçimde yükseltmiştir. Mülteci krizine yönelik birkaç ülke çözüm önerileri sunar ve çalışmalar yaparken genel olarak mülteciler konusunda yetersiz kaldığı görülmektedir.

2019 yılı itibarıyla 6,6 milyon Suriyeli mülteci, küresel mülteci nüfusunun 1/3'ünü oluşturmaktadır. Türkiye ise geçici koruma altındaki 3,6 milyon kayıtlı Suriyeli mülteciyle, en yüksek sayıdaki mülteci topluluğuna ev sahipliği yapmaktadır (UNCHR, <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>).

1.3. Göç İle İlgili Ulusal ve Uluslararası Yasal Dayanaklar

Tarihin çok eski dönemlerinden beri, mülteci hukuku uluslararası hukukun unsurlarından biri olup bireylerin grup halinde yaşamaya başlaması şiddet, baskı ve zulüm gibi eylemleri de beraberinde getirmiştir. Söz konusu kavramların sosyal hayattaki varlığı ise, bunlara maruz kalan kitlelerin yer değiştirmeleri sorununun, uluslararası alanda düzenlenmesini gerektirmiştir. Konuyla ilgili çalışmaların sonucunda ortaya çıkan kurum ve kuruluşlar, günümüz mülteci hukukunun temelini

oluşturmaktadır. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra insanlığa ve insan haklarına yönelik ihlaller sonucunda dünya genelinde yoğun nüfus hareketleri meydana gelmiş bu hareketler ise Birleşmiş Milletlerin en önemli gündem maddelerinden birini mülteci hukuku oluşturmuştur. Uluslararası çerçevede mülteci hukukuna ilişkin temel belgeler Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme (1951) ile Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü'dür. Ancak bu alanda başka belgelerde de konu ele alınmıştır.

“Mülteci hukuku açısından, Türkiye'nin içinde olduğu coğrafik bölge, her zaman önemli nüfus değişimlerine şahit olmuştur. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'ni onay verilmesinden ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü'ne dahil olduktan sonra, uzun zaman iç hukukunda olay hakkında umumi bir düzenlemesi bulunmayan Türkiye'nin mülteci hukukuna ilişkin milli mevzuatına bakıldığında, öncelik olarak değişik kanunlardaki birbirinden farklı kararlarla mülteci problemine çözüm bulunabilen dönem dikkat çekmiştir. Yapılan değişiklikler işleyişte problemlere sebep olduğu için, içinde olduğumuz Avrupa Birliği'ne dahil olma süreci içinde, bir tek mülteci hukuku mevzuatı yapılma çalışmaları başlatılmış ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 11.04.2013 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanmıştır” (Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1009-1010).

Baskı ve zulüm gibi sebeplerle ülkesinden ayrılmak durumunda kalan, geldikleri ya da ulaştıkları bölgelerde insan haklarına yönelik ihlaller ile karşı karşıya kalanların uluslararası düzeyde koruma altına alınması hem hukuki hem insanı hem de ahlaki bir sorumluluktur. Bu çerçevede aşağıda, mülteci hukuku ile ilgili olarak uluslararası ve ulusal yasal dayanaklara yer verilmektedir.

1.3.1.Ulusal Yasal Dayanaklar

Mülteci hukukuna yönelik gelişmeler, Türkiye için daima önemli bir yere sahip olmuştur. Çünkü Türkiye, tarih boyunca göç hareketlerinin yaşandığı başlıca coğrafyalardan bir tanesidir. Anadolu toprakları önce Selçuklu Devleti ve ardından Osmanlı Devleti dönemlerinde kitlesel nüfus hareketlerine sahne olmuştur. Günümüzde ise Türkiye, bir geçiş ülkesi konumunda bulunmaktadır. Göç etmek durumunda kalan kişilerin bir bölümü ekonomik sebeplerle yapmış olsa da asıl göç etme sebebi özellikle doğu ve güneyden gelen, bulundukları ülkelerde çeşitli

problemlerle karşı karşıya kaldıkları, ölüm, işkence, dini baskılar gibi yaşam alanlarını kısıtlayacak muamelelere maruz kalmış olmalarındandır. Türkiye özellikle 1980 sonrasında gelen kitlesel göçlerle, büyük oranda etkilenmiştir (Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1012).

Türkiye’de mülteciler için uygulanan ulusal yasal mevzuata ek olarak, Türkiye’nin de dâhil olduğu uluslararası yasal dayanaklar da bulunmaktadır. T.C. İçişleri Bakanlığı GİGM’ne göre göç ile ilgili ulusal mevzuat şöyle sıralanabilir:

- 6458 Sayılı “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”,
- 5683 sayılı "Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun”,
- 5682 sayılı "Pasaport Kanunu”,
- 5543 sayılı "İskân Kanunu”,
- 4817 sayılı "Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun",
- 492 sayılı "Harçlar Kanunu",
- 4875 sayılı "Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu",
- 5901 sayılı "Türk Vatandaşlık Kanunu".

Ulusal mevzuatın oluşmasında etkili olan yönetmelikler ise şunlardır:

- 29.04.1983 tarihli "Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği",
- 30.11.1994 tarihli “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek
- Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca
- Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus
- Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”.
- 20.08.2003 tarihli 25205 sayılı “Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu

Uygulama

- Yönetmeliği”

- 29.08.2003 tarihli 25214 sayılı "Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında

Kanunun

- Uygulama Yönetmeliği",
- 20.10.2006 tarihli 26325 sayılı "Türkiye’de Oturan Yabancıların Nüfus
- Kayıtlarının Tutulması Hakkında Yönetmelik",

- 22.04.2014 tarihli 28980 sayılı “Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik”,

- 22.10.2014 tarihli 29153 sayılı “Geçici Koruma Yönetmeliği”,

- 26.04.2016 tarih ve 29695 sayılı "Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve

- Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik",

- 17.03.2016 tarihli 29656 sayılı “İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Mağdurların

- Korunması Hakkında Yönetmelik”,

- 15.01.2016 tarih ve 8375 sayılı "Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik".

Göç yönetimi, özellikle Türkiye için uzun yıllar boyunca ciddi sorunları beraberinde getiren, sorunlara net şekilde çözümler bulunamayan konuların başında gelmiştir. Ancak 4 Nisan 2013 tarihinde geniş bir katılımı ile hazırlanan ve TBMM genel kurulu tarafından kabul edilen “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” göç idaresinde yeni bir dönemi beraberinde getirmiştir. 6458 sayılı YUKK 28615 sayılı ve 11 Nisan 2013 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Temel olarak YUKK ile yabancıların ülkeye girişleri, ikametleri, yasadışı göç, düzenli göç yönetimi, ilticacılar ve sığınmacılara yönelik uluslararası alanda gerçekleştirilen anlaşmalara paralel, insanın merkezde bulunduğu bir yaklaşımla yeni bir düzenleme gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir (İçişleri Bakanlığı Basın Açıklaması 18.04.2013/ No: 2013/55, <https://www.icisleri.gov.tr/basin-toplantisi-18-04-2013>).

Kanun amacı; yabancıların Türkiye’ye girişi, burada kalışı, Türkiye’den koruma talebinde bulunan yabancılara karşı sağlanan korumanın kapsam ve uygulamasına yönelik usul ve esasların düzenlenmesi olarak belirtilmektedir (YUKK: Madde 1).

Kanuna göre ülkeye gelen yabancıların sahip oldukları Çalışma İzni Muafiyet Teyit Belgesi ile ikamet izni verilmektedir. Yabancılar açısından en ağır yaptırım olan “sınır dışı edilme” ile buna bağlı olan “idari gözetim” kararları Avrupa İnsan hakları Mahkemesi içtihatları çerçevesinde düzenlenmiştir. Aynı zamanda İçişleri Bakanlığı’na yabancılar ile mevcut vatandaşlar arasındaki uyumun kolaylaştırılabilmesi çerçevesinde “uyum faaliyetleri” planlamaları öngörülmüştür.

Türkiye’ye iltica ve göç çerçevesinde, kurumsal ve kavramsal açılardan birçok yeniliği de beraberinde getiren YUKK ile İçişleri Bakanlığı’na bağlı bir teşkilat yapısına sahip olan GİGM kurulmuştur.

1.3.2. Uluslararası Yasal Dayanaklar

Uluslararası alanda mülteci hukukuna yönelik birçok yasal dayanak söz konusudur. Bunların bir kısmı doğrudan mültecilere yönelik hazırlanmış olup bir kısmı dolaylı olarak mültecilere yönelik detaylara yer vermektedir. Uluslararası alanda mülteciler için çeşitli yasal dayanaklar oluşturan belgeler şöyle sıralanabilir (<https://www.unhcr.org/tr/turkiyedeki-multeciler-ve-siginmacilar>):

- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1950)
- Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin 1954 Sözleşmesi
- Vatansızlığın Azaltılmasına İlişkin 1961 Sözleşmesi
- Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, 1966
- İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme, 1984
- Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme’nin Seçmeli Protokolü
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
- Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol
- Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu.

1.3.3. Türkiye’nin Göç İle İlgili Tabi Olduğu Ulusal ve Uluslararası Mevzuat

Dünyada en yüksek mülteci sayısına/nüfusuna sahip olan ülke durumunda olan Türkiye’de yaklaşık 4 milyon mülteci uluslararası koruma kapsamındadır. Bunların 3,6 milyonu Suriyeli, 142 bini Iraklı, 172 bini Afganistanlıdır. 2011 yılında başlayan göç dalgası ile Türkiye’ye gelmeye başlayan Suriyeliler, mülteciler, vatansızlar, geçici koruma altında ülkemizde yaşamaktadır. 2014 yılında kabul edilen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çerçevesinde sığınmacılar ve mülteciler için bir koruma

sağlanmıştır. Bu dönemde aynı zamanda ilk göç kuruluşu statüsündeki GİGM (GİGM) kurulmuştur.

“Türkiye Cumhuriyeti hükümeti tarafından sığınma mevzuatının tamamlanması, uygulanması amacıyla Suriyelilerin hukuki statüleri, uluslararası koruma kapsamında mevcut olan kişiler ile Türkiye’de Suriyelilerin iş gücü piyasasına erişimlerine yönelik bir dizi yönetmelik de hayata geçirilmiştir” (Heinrich Böll Derneği, 2012: 5).

1.4.İlgili Kurumlar

Türkiye’de göç politikalarında en üst düzey belirleyici merci Bakanlar Kurulu’dur. 6458 sayılı YUKK’un 105. Maddesi kapsamında düzenlenen Göç Politikaları Kurulu ile birlikte görevini yürüten Bakanlar Kurulu, Göç İdaresi Genel Müdürü ve bazı bakanlardan müteşekkildir (Demirhan ve Aslan, 2015: 23-62).

Türkiye’de göç ve göç yönetimi ile ilgili iki kurumdan biri GİGM, diğeri ise BMMYK’dır. GİGM göç ve iltica konuları ile ilgilenmekte, BMMYK ise iltica eden ve başvuruda bulunan kişileri seçen, üçüncü bir ülkeye yerleştiren kurumdur. Aşağıda bu iki kurumun konuyla ilgili faaliyetlerine yer verilmektedir.

1.4.1. T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

GİGM, 04/04/2013 tarihli ve 28615 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile kurulmuştur. Değişiklik yapılmadan önce Kanunda bulunan 103. madde Genel Müdürlüğün kuruluşunu düzenlemektedir. Anayasal değişikliklere uyum sağlanması amacı çerçevesinde 9 Temmuz 2018 tarihli ve 30473 mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 703 sayılı KHK ile 6458 sayılı YUKK’un GİGM’nin kuruluşunu düzenleyen 103. maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

GİGM’nün kuruluşuna ilişkin hükümler, 15/07/2018 tarihli ve 30479 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 4 sayılı Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 158 inci maddesiyle yeniden düzenlenmiştir (GİGM, <https://www.goc.gov.tr/genel-mudurlugun-gorevleri>). Genel müdürlük, merkez, yurtdışı ve taşra teşkilatlarına sahiptir. Yurtdışı teşkilatı aracılığıyla düzensiz

göçe kaynak oluşturan ülkelerde görevlendirilen personel ile düzensiz göçmenlerin hızlı bir biçimde ülkelerine dönmelerinin sağlanması amaçlanmaktadır.

Buna ek olarak sekretaryası GİGM'ne bağlı olarak İçişleri Bakanının başkanlığında Aile ve Sosyal Hizmetler, AB, Sağlık ve Ulaştırma, Dışişleri, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, İçişleri, Millî Eğitim, Kültür ve Turizm, Maliye, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanı Denizcilik ve Haberleşme bakanlıkları müsteşarları ve Göç İdaresi Genel Müdüründen oluşan “Göç Politikaları Kurulu” oluşturulmaktadır. Kurul, yılda en az bir defa Kurul Başkanının çağrısı ile toplanacaktır. Gerekli hallerde olağanüstü toplanma da gerçekleştirilebilir.

GİGM temel olarak Türkiye'deki düzenli ve düzensiz göçe ilişkin uluslararası korumanın sağlanması için ülkesini savaş ve zulüm gibi sebeplerden dolayı terk etmiş olan kişilere uluslararası koruma statüsünün belirlenmesi için yetkili mekanizma olarak çalışmaktadır. Sınır ötesi göçmenlerin, uluslararası koruma başvurusu yaptıklarında başvuruya ilgili karar verinceye kadar Türkiye'de kalmalarına izin verilmekte ve bazı temel haklardan ve hizmetlerden yararlanmaları sağlanmaktadır. Başvuru olumlu değerlendirilirse uluslararası koruma statüsüyle Türkiye'de kalması ve bazı temel hak ve hizmetlerden yararlanmaya devam etmesi sağlanmaktadır.

GİGM göçmenlerin kayıt işlemlerini yapmakta ve uygun görülenlere kimlik vermektedir. Geri Gönderme Merkezlerinin hizmetlerini diğer kurumlarla işbirliği yaparak sağlamakta; merkezlerde göçmenlere yönelik acil ve temel sağlık hizmetlerinin verilmesi, yakınları, avukatları, konsolosluk ve BMMYK yetkilileri ile görüşmelerinin sağlanması, çocukların yüksek yararı gözetilerek barındırılması, eğitim ve öğretimden yararlanmaları gibi hizmetleri yürütmektedir. Ayrıca, uluslararası koruma sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilere Kabul ve Barınma Merkezlerinde (Kabul ve Barınma Merkezleri İle Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik: Madde 3/1-ğ) beslenme, barınma, sağlık, sosyal yardım ve sosyal hizmetlere erişim imkanı sunmaktadır. İhbar hattı YİMER (157) Türkçe, İngilizce, Arapça, Farsça, Rusça, Almanca ve Peştuca dillerinde yurt dışından da erişilebilir olarak 7 gün 24 saat hizmet vermektedir. Yabancıların vize, ikamet izni, uluslararası koruma, geçici koruma konularında bilgilendirme yapmakta, insan ticareti mağduru

tespiti ve göçmen kaçakçılığı konularında ihbarları değerlendirmektedir (<https://www.goc.gov.tr/hak-ve-yukum-lulukler>)

GİGM web sitesinde, yıllara göre uluslararası koruma başvurusu grafiğine yer verilmektedir:

Grafik 1.3. Yıllara Göre Uluslararası Koruma Başvurusu

Kaynak: T.C. Göç İdaresi Genel Müd.

<https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler>

Verilen grafiğe göre, özellikle 2014 yılı ve 2018 yılı arası dönemde uluslararası koruma başvuruları oldukça artmış, 2019 yılında başvurularda bir miktar düşüş görülmüştür.

1.4.2. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

BMMYK, II. Dünya Savaşından sonra evlerini yitiren veya evlerini terk etmek zorunda kalan milyonlarca Avrupalıya yardım etmek amacıyla 1949 yılında BM Genel Kurulu kararına dayanarak 1950 yılında BM'nin yan organı olarak Cenevre'de kurularak üç yıl içinde görevini tamamlaması öngörülmüştür. Ancak, kuruluş bugün hala yoğun çalışmalarına devam etmekte, dünya genelinde göçmen ve mültecilere koruma ve yardım sağlamaktadır (<https://www.unhcr.org>).

BMMYK'nın görevleri, kurulduğu yıl kurul tarafından kabul edilen Tüzüğü ve daha sonraki alınan kurul kararları ile belirlenmiştir. Dünya genelinde mültecilerin korunmasıyla ve mülteci sorunlarına kalıcı çözümler bulmakla görevli olan BMMYK faaliyetleri, insani ve sosyal nitelik taşımakta, siyasi boyuta sahip bulunmamaktadır. Her iki sorumluluğun da devletlerle yakın bir işbirliği gerektirmesi nedeniyle, BMMYK'ya uluslararası mülteci hukukuyla ilgili belgelerin uygulanmasına nezaret etme yetkisi verilmiştir. Ancak bu yetki, BMMYK'nın bağlayıcı yapmamakta ve yaptırım uygulayabilmesini kapsamamaktadır. Yine de BMMYK, nezaret etme yetkisini yerine getirmesi için gereken unsurlardan yoksun olmasına rağmen, ikna yöntemini sıklıkla kullanarak devletlerin göç politikalarına müdahalede bulunabilmektedir. Devletlerin uluslararası mülteci hukuku ile ilgili hak ve yükümlülüklerini yorumlama ve uygulamalarına nezaret etme yetkisini uluslararası koruma kapsamında taraf devletlere bazı haklar ve yükümlülükler doğuran 1951 Mülteci Hukukuna İlişkin Cenevre Sözleşmesinden almaktadır (Güler, 2018: 66).

BMMYK'nın temel iki görevi; mülteciler, ülkelerine geri dönenler, vatansız kişiler, kendi ülkeleri içinde yerinden edilmiş olanlar ve sığınmacılara uluslararası korumanın sağlanmasında devletlere destek olmak ve bu kişilerin haklarının ve refahının korunması için uluslararası koruma sağlamaktır. Koruma, barınak, sağlık ve eğitim alanlarında destekleyici çalışmalar yürütmektedir. İhtiyaç içindeki herkesin sığınma talebinde bulunma hakkına sahip olmasını ve başka bir ülkede güvenli bir şekilde korumaya erişmesini temin etmek için, ortaklar ve ev sahibi topluluklarla birlikte çalışmaktadır (<https://www.unhcr.org>).

Dünya genelinde mültecilerin korunmasıyla ve mülteci sorunlarına kalıcı çözümler bulmakla görevli olan BMMYK uluslararası mülteci koruma rejiminin temelini oluşturan 1951 Mültecilerin Hukuki Durumlarına İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'nün güçlendirilmesi suretiyle bu rejimin daha etkin hale getirilmesi amacını da gütmekte ve stratejisini ve hizmetlerini bu prosedür ile beraber BMMYK Tüzüğü ile Mültecilere İlişkin Küresel Mutabakatı (2018) çerçevesinde yürütmektedir (<http://cenevreofisi.dt.mfa.gov.tr/>). Bu belirlenen yasal çerçevede, uluslararası korumaya ihtiyaç duyanların sorunları üç farklı yöntemle kalıcı olarak çözülmeye çalışılmaktadır. Birinci yöntem, kaynak ülkedeki olumsuzlukları ve yaşamsal tehlikeleri bertaraf ederek mültecilerin geri gönderilmesidir. Mültecilerin bulundukları

ülkelere uyumları sağlanarak yaşamlarını sürdürmesi ikinci yöntemdir. Üçüncü yöntem de kaynak ülkelerinden ve bulundukları ülkelere farklı olarak, mültecilerin üçüncü ülkeye yerleştirilmeleridir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014: 17-18).

BMMYK, Türkiye'deki mülteci müdahalesine destek sağlamak üzere, yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde belediyelerin de içinde yer aldığı kamu kurum ve kuruluşlarıyla ayrıca ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları, diğer Birleşmiş Milletler kuruluşları, özel sektör, mülteciler ve ev sahibi topluluklarla ortaklaşa çalışmalar yürütmektedir.

BMMYK, ırk, din, politik düşünce ve cinsiyet ayrımı yapmaksızın ve tarafsız bir şekilde mültecilere ve diğer insanlara ihtiyaçları doğrultusunda koruma ve yardım sağlamaktadır. BMMYK, bütün faaliyetleri arasında en çok çocukların ihtiyaçlarını karşılama ve kadın haklarını yükseltme çabası içinde;

- Eğitim (MEB, YÖK ve YTATB işbirliği yapmakta),

- Yetkinlik programları ve ekonomiye katılım (T.C. Devleti, Özel Sektör işbirliği yapmakta, Mesleki Eğitim ve Beceri Geliştirme Programları, Girişimcilik Programları),

- Kamp Alternatifleri, Sosyal Uyum ve Harmonizasyon,

- Koruma (Mültecilere Sağlanan Korumanın Güçlendirilmesi, Kayıt ve Mülteci Statüsü Belirleme Süreçleri, Çocuk Koruma, Cinsel ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddeti Önleme ve Mücadele, Topluluk Katılımı),

- Topluluklarla İletişim (Etkinlikler, Danışma Hattı, Yardım web sitesi, facebook adresi, Hizmet Danışmanlığı platformu gibi),

- Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı (3RP) (Kurumlar arası koordinasyon,

- Sınır Ötesi İnsani Yardım (temel yardım malzemeleri, barınma desteği ve koruma hizmetlerinin sağlanması),

- Üçüncü Ülkeye Yerleşme (GİGM ile işbirliği yapmaktadır) başlıklarında hizmetler yürütmekte ve faaliyetler sürdürmektedir (<https://www.unhcr.org>).

Türkiye’de BMMYK’nın temel faaliyet alanlarına bakıldığında; BM kuruluşlarının Suriye mülteci krizine müdahalesine yönelik çalışmalara liderlik ettiği ve koordinasyonu sağladığı, uluslararası koruma ihtiyacındaki kişilerin koruma ve sosyal destek mekanizmalarına erişimini güçlendirmek için çalıştığını, T.C. Devleti yetkilileriyle çalışarak kamp ve kentsel alanlardaki mültecilere insani yardım sağladığı, ulusal sığınma sisteminin güçlendirilmesi için mevzuat ve kurumsal kapasite gelişimini destekleme çabaları olduğu, Suriyeli olmayan mültecilerin kayıt ve statü belirleme işlemi sonrası üçüncü ülkeye yerleştirilmelerini takip ettiği görülmektedir. Bu çalışmalar kapsamında hazırladığı “UNHCR – HELP” web sitesinde Arapça, Farsça, İngilizce ve Türkçe dillerinde mültecilerin ve sığınmacıların hakları, yükümlülükleri ve kendilerine sunulan hizmetlere ilişkin bilgi sahibi olunabilmektedir (<https://help.unhcr.org/turkey/tr/>)

Türkiye’de Suriyelilerin koruması geçici koruma rejimi ile güvence altına alındığından Suriyelilerin kayıt işlemlerini ya da statüsü belirleme işlemleri BMMYK Türkiye Temsilciliği tarafından yapılmamaktadır (<https://www.unhcr.org>). Mültecilerin Hukuki Durumlarına İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesini Türkiye coğrafi sınırlama getirerek imzaladığı için sadece Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylardan dolayı kendisine sığınan kişileri mülteci olarak kabul ettiğinden uluslararası korumaya ihtiyacı olduğu için Türkiye’ye Avrupa dışındaki ülkelerden gelen ve başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye’den ikamet izni talep eden yabancıların başvuruları GİGM tarafından incelendikten sonra BMMYK’ya bildirimde bulunulmakta, kişilerin bu kuruluşa kaydolmaları ve görüşme yapmaları sağlanmaktadır. Yapılan değerlendirmede, başvuru sahibi söz konusu sözleşmede belirtilen mülteci tanıma uygun özelliklere sahip ise “şartlı mülteci statüsü” tanınmakta ve geçici ikamet izni verilmektedir. Bu kişiler üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar uluslararası koruma altına alınmaktadır (T.C. İç İşleri Bakanlığı GİGM, 2017: 6).

BMMYK, Türkiye’de özel ihtiyaçları bulunan ve ek ya da tamamlayıcı müdahalelere ihtiyaç duyan geçici koruma altındaki Suriyelilerin tespit edilmesinde ve müdahalede, kurumsal kapasitenin geliştirilmesinde Türk Hükümetine ve insani yardım kuruluşlarına yardımcı olmakta, çeşitli makamlara operasyonel destek hizmeti vermektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018: 59)

BMMYK 2020 Küresel Eğilimler Raporu verilerine göre savaşlardan, şiddetten, zulümden ve insan hakları ihlallerinden kaçarak zorla yerinden edilmiş insanların sayısı dünya genelinde yaklaşık 82,4 milyona yükselerek rekor seviye ulaşmış durumdadır. (26,4 milyon mülteci-BMMYK'nın yetkisi altındaki 20,7 milyon mülteci) Ülkeleri dışına kaçan tüm insanların üçte ikisinden fazlası Suriye (6,7 milyon), Venezuela (4 milyon), Afganistan (2,6 milyon), Güney Sudan (2,2 milyon) ve Myanmar (1,1 milyon) ülkelerinden gelmektedir. Türkiye, son yedi yıldır dünya çapında en büyük Suriyeli sığınmacı nüfusuna (3,7 milyon mülteci) ev sahipliği yapmaktadır. Dünyada genelinde görünen bu sayısal yüzün yanında kendilerine tabiiyet verilmeyen ve eğitim, sağlık hizmetleri, istihdam ve hareket özgürlüğü gibi temel haklara erişemeyen milyonlarca insan olduğu da tahmin edilmektedir (<https://www.unhcr.org>) ki bunca insanın korunması ve bakımında ülkeleri destekleyici ve yapıcı rol oynayan BMMYK gibi devletlerarası kuruluşların öncelikle barınma ve beslenme gibi temel yaşamsal ihtiyaçların karşılanması ve yardım edilmesindeki işlevleri, eğitim, sağlık, sosyal hizmetler ve adalet hizmetleri gibi kamu hizmetlerinden yararlanmalarına katkıda bulunmaları önem kazanmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 20). Suriyeli sığınmacılara yönelik politikaların geliştirilmesi ve uygulanmasında, sunulan hizmetlere erişimleri konularında yardımcı rol üstlenerek resmi kurumlarla işbirliği içinde çalışmaktadır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018: 59).

İKİNCİ BÖLÜM

2.TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ SİĞINMACILARA YÖNELİK POLİTİKALAR VE SOSYAL HİZMETLER

Türkiye’de özellikle Suriye İç Savaşı sonrası göçmen nüfusunda büyük bir artış olduğu görülmektedir. GİGM’nün verilerine bakılarak elde edilen sonuçlarda 13 Eylül 2018 tarihinde toplam 716.816 yabancı olduğu görülmektedir. Bu sayı 2017 yılında 112.415 kişi iken 2018 yılında getirilen geçici koruma statüsü ile 3.559.262 kişi olarak kaydedilmiştir. Bu sayı ilerleyen yıllarda artmakta ve yalnızca dört milyon civarında Suriyeli mülteci olduğu bildirilmektedir. Suriyeli mültecilerle birlikte geçici koruma statüsü verilen Afgan, İranlı, Somalili ve Iraklı diğer milletlerdir (Rittersberger Tılıç ve Bal, 2019: 29).

Suriye’de yaşanan iç savaş ve terör eylemleri birçok Suriyeliyi göç etmek durumunda bırakmıştır. Ülkelerinde temel hakları ellerinden alınan insanlar, doğup büyüdüğü yerleri mecburi sebeplerden dolayı terk etmek noktasına gelmişlerdir. Bu sebeple sınır komşusu olarak en çok Türkiye’ye geçiş yoğunlaşmıştır. Bu geçişler 29 Nisan 2011 tarihinde kitlesel olarak yapılmaya başlanmıştır. O tarihten itibaren birçok Suriyeli mülteci Türkiye’ye giriş yapmıştır (Bostan, 2018: 47).

2018 Kasım ayında Türkiye’de kayıtlı olan toplam 3.607.563 Suriyeli olduğu açıklanmıştır. Suriye’de iç savaş ve terör eylemleri sebebi ile yurtlarından ayrılmak durumunda kalan kişilerin sayılarının ortalama 6,6 milyon olduğu düşünülmektedir. Bu da yaşanan olaylar sonrası Suriye nüfusunun yarısından fazlasının göç etmek durumunda kaldıklarını göstermektedir (Bostan, 2018: 40).

Türkiye’nin Suriyeli mültecilere kapılarını açmasından sonra acil olarak sığınan Suriyelilere yönelik ilgili ve yetkili birimlerce kamp alanları kurulmuştur. Buralarda temel ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmış; yeme-içme, barınma, hijyen gibi gereksinimleri acil olarak giderilmiştir. Girişler kitlesel şekillerde olduğu için çok sayıda mülteci kabul edilmiş ve ilk olarak gelenlerin statüsü, kimliğine bakılmaksızın herkese eşit haklar tanınmıştır.

Yoğunluktan dolayı acil olarak yerleşim alanları hazırlanmış ve buralara diğer illerden temel ihtiyaçları karşılayacak şekilde yardımlar ulaştırılmıştır (Kaya ve Yılmaz, 2014: 28).

Türkiye’de Suriyeli mültecileri kabul edene kadar mevcut yönetmelik olan 1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliği’ne bakılarak işlem yapılıyordu. Yine Suriyelilerin geçişine onay verildikten sonra 2011’in yarısına kadar bu yönetmelik doğrultusunda kabuller yapılmıştır. Ancak kitlesel geçişler olduğu için ve biranda ülkeye çok sayıda mülteci girmesinden dolayı çeşitli sorunlar meydana gelmiştir. Daha önceki yıllarda bu şekilde yoğun göç kabul edilmediği için yönetmelikte değişiklik yapılmamıştır. Fakat Suriyeli geçişlerinden sonra bu alan üzerinde durularak gelen sığınmacılar misafir olarak nitelendirilmiş ve Ekim 2011’den sonra 1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliği’nin 10 uncu maddesine göre geçici koruma kapsamına alınmıştır.

Bu tanımlama yetersiz kalmıştır. Çünkü gerek geçici koruma statüsünün tanımı gerekse ayrıntı ve detaylardaki eksikliklerden dolayı sorunları tam olarak çözmediği görülmüştür. Bu sebeple, kamuoyu erişimine açılmadan Mart 2012 itibari ile geçici koruma yönergesi çıkarılmıştır. Meydana gelen sorunlar bu şekilde giderilmiştir.

2012 yılından sonra Suriye’deki iç savaşın hala devam ediyor olması, Türkiye’ye gelen mültecilerin onlar için oluşturulan sığınma yerlerinin dışında da yaşamaya başlamaları, kamuoyu içerisinde tepkilere yol açmaya başlamış ve yeni hak ve sorumlulukların neler olduğunu açıklayan bir metnin yayımlanmasını gerekli kılmıştır. Bu sebeple 2013’te YUKK, 2014 yılında da Geçici Koruma Yönetmeliği yasalaşmıştır.

Suriyeli mültecilerin sebep olduğu mülteci krizlerine çözüm olarak geliştirilen yönetmelikte, mültecilerin ne kadar süre ülke sınırları içerisinde kalınmasına izin verildiği bilgisi bulunmamaktadır. Bu alanda bir sınır çizilmemiştir. Bahsi geçen yönetmelikte geçici koruma altına alınan kişilere yönelik sunulacak imkanlar ülkeye kabul, kalacak yerlere sevk etme, geçici koruma kimliği düzenleme, silahsızlandırma, sağlık kontrolü, sığınma yeri bulunmayan şehirlerde yaşayabilme hakları mevcuttur (Yazıcı ve Düzkaya, 2017: 446, 447).

Çalışmanın bu bölümünde, genel hatları ile dünya genelinde ve Türkiye’de Suriyeli sığınmacıların durumları, demografik yapısı, karşılaştıkları sorunlar, Suriyeli

sığınmacılara yönelik sosyal hizmet ve sosyal politikalara yönelik bilgilere yer verilmektedir.

2.1. Türkiye’de Suriyeli Sığınmacıların Durumu

2011 yılı Mart ayında Suriye Arap Cumhuriyetinde başlatılan rejim karşıtı protestolar ve bu protestoları takiben ortaya çıkan şiddet olaylarının ülke genelinde yayılması ve iç savaşa dönüşmesi sonucunda Suriyelilerin yarısından fazlası can güvenliklerinin sağlanmaması sebebiyle ülke içinde yer değiştirmiş veya komşu ülkelere sığınmıştır. İç savaşın şiddetlenmesi ve uzaması sonucunda göç yoğunluğu da artmış, Suriyeliler Türkiye, Ürdün, Lübnan, Irak ve Mısır gibi birçok ülkeye göç etmiştir. Bir kısım Suriyeli ise Avrupa Birliği ülkelerine sığınmıştır. Bu noktada Türkiye, “açık kapı” politikası ile en fazla göç alan ülke konumuna gelmiştir. Suriyeli sığınmacılar Türkiye’de ilk olarak “misafir” olarak konumlandırılmış, ardından “geçici koruma statüsü” ile gelenlerin standartlarının yükseltilmesine çalışılmıştır. Bu büyüklükte ve hızda bir göç sürecine hazırlıksız olsa da Türkiye bir acil eylem planı gerçekleştirerek sığınmacılar için kurulan kamplarda temel hizmetleri sunmuştur.

Ülkede ortaya çıkan ve bir anda şiddetlenen iç savaş sebebiyle ortaya çıkan göçler, Türkiye gibi diğer sınır ülkeleri ve AB ülkelerini de etkilemiştir. Göçmenler ile ilgili tartışmalar gittikçe artmış, AB bu alanda çeşitli politikalar geliştirilmesi ile ilgili olarak harekete geçmiştir. AB, AB üyesi ülkelere ilişkin göçün engellenmesi/en aza indirilebilmesi amaçları çerçevesinde sınır hattında bulunan ülkelerle anlaşarak bir dizi önlemler alma çabasına girmiştir. Bu çerçevede AB, kendisiyle tam üyelik müzakerelerini sürdüren Türkiye’nin geri kabul anlaşmasını imzalaması için bir girişimde bulunmuş, 2003’te önerilen geri kabul anlaşması 2013’te imzalanmıştır (Aktaş, 2018: 130-131).

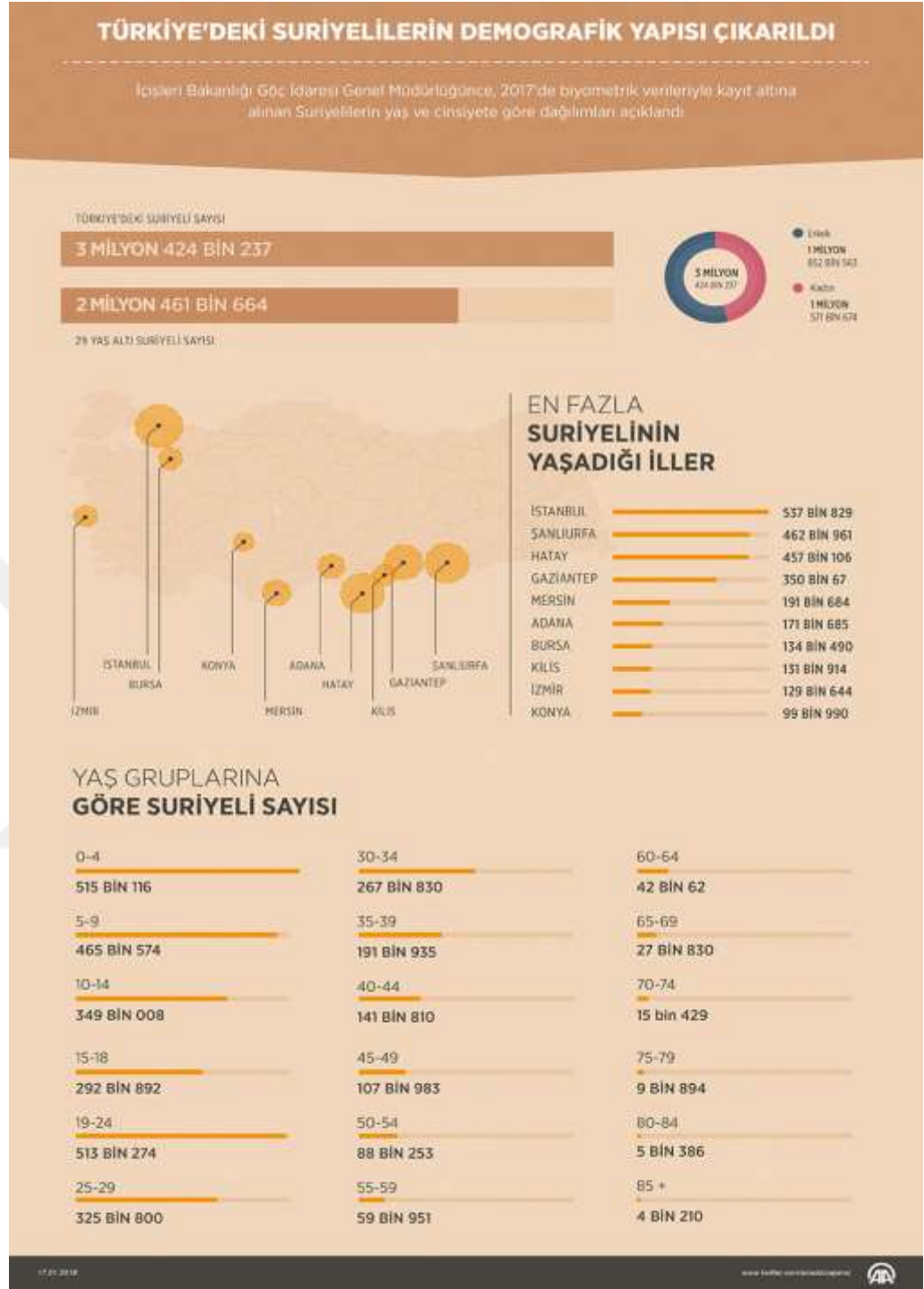
Türkiye’ye kitlesel biçimde gelen Suriyeli göçmenlerin sayısının net olarak saptanması oldukça zordur. Bu durumun temel nedenlerinden biri, Nisan 2011’den Ocak 2013’e kadarki süreçte geri dönecekleri düşünülen Suriyelilere yönelik düzenli bir kayıt oluşturulmamıştır. Ayrıca Suriye’de çatışmaların yoğunlaştığı dönemlerde bir günde ortalama yüz bin kişinin sınırdan geçtiği dahi görülmüştür. Bu yoğunlukta akın akın gerçekleşen göç hareketinin kaydının tutulması imkansız bir hal almıştır. Bir başka neden, bir kısım Suriyeliye, Türkiye’ye giriş yaptıktan sonra ulaşılammış olmasıdır. Ulaşılabilen göçmenlerin bir kısmı ise burada kalmak

istemedikleri/mecburen kaçtıkları için kayıt edilmek istememiştir. Aynı şekilde, ilerleyen süreçte sınır dışı edilme riski, kayıtların Suriye hükümetine ulaşmasına yönelik korku gibi sebeplerle de kayıttan kaçan birçok Suriyeli olmuştur. Ülke içinde sürekli bir devinim halinde bulunan Suriyelilerin tam anlamıyla kayıt altına alınması göç sürecinin başlangıcından beri mümkün olamamıştır (Dedeoğlu, 2016: 10).

“Türkiye’de bulunan mevcut Suriyeli sığınmacı sayısı halen net olarak bilinmemekle birlikte BMMYK güncel verilerine göre Türkiye’deki mülteci ve sığınmacı, yaklaşık 3.6 milyon Suriye vatandaşı ve 330.000’e yakın kayıtlı mülteci ve diğer milletlerden sığınmacı bulunmakta olup Suriyeli mültecilerin %98’inden fazlası Türkiye genelinde 81 ilde yaşamaktadır” (UNCHR, <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>).

“Türkiye’de geçici koruma kapsamında yer alan Suriyelilerin dağılım verilerine göre İstanbul’da 537.829 Suriyeli yaşamaktadır. İstanbul’un 14.804.116 olan İstanbul nüfusunun % 3,63’ü güncel verilere göre Suriyelilerden oluşmaktadır. (Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyedeki-suriyelilerin-demografik-yapisi-cikarildi/1033253>).

Bu verilere göre toplamda 228 bin 251 Suriyeli barınma merkezlerinde hayatlarını devam ettirmektedir.

Şekil 1.1. Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Yapısı

Kaynak: Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/8549>

Dünya genelinde ve Türkiye’de önemli sorunlarla karşı karşıya kalan Suriyeli sığınmacıların büyük bir bölümü, öncelikli olarak daha iyi şartlarda yaşamaktan ziyade hayatta kalabilmektedir. Sığınmacılar, geçen zamana rağmen halen güvenlik, barınma, sağlık, yasal statü, istihdam, oryantasyon, eğitim gibi birçok alanda birçok sorunla

karşı karşıya kalmaktadır. Bu noktada Suriyeli sığınmacıların karşı karşıya kaldığı sorunların ele alınması gerekmektedir.

2.2. Türkiye’de Suriyeli Sığınmacıların Sorunları

Türkiye özellikle son 30 yıl içerisinde fazla sayıda zorunlu olarak göç kabul etmek durumunda kalmıştır. Bu göçlerin büyük bir çoğunluğu komşu ülkelerden ve o ülkelerde çıkan iç savaş sebebiyledir. Bu göçler sırası ile 1988 Irak, 1989-1995 Bulgaristan, 1991 Irak, 1992-1995 Bosna, 1998-1999 Kosova’dan yapılmıştır.

Kaynaklara “Arap Baharı” olarak geçen olay 2010 Aralık ayında ilk Tunus’ta başlamıştır. Bir halk ayaklanması olan olay daha sonra Mısır, Bahreyn, Cezayir, Sudan, Libya, Lübnan, Yemen ve Ürdün’e de geçmiştir. Suriye’ye sığraması Mart 2011 ile olan ayaklanmalar, iç çatışmalara ve terör örgütlerinin de faaliyet göstermeleri ile ülke genelinde içinden çıkılmaz kargaşa ortamları meydana getirmiştir. Bu kaos ortamı sebebi ile insanlar en temel hakları olan yaşama haklarını koruyabilmek adına kitlesel olarak başka yerlere göçlere başlamıştır.

Milyonlarca Suriyeli ülkelerini terk etmek durumunda kalmış ve bu göçlerin büyük çoğunluğu sınır komşusu olan Türkiye’ye yapılmıştır. İlk olarak bu geçişlere herhangi bir izin verilmemiş olsa da 29 Nisan 2011’den itibaren kitlesel geçişlerin önü açılmıştır (Bostan, 2018: 47).

Bu geçişler ilk olarak geçici bir durum olarak değerlendirilip acil olarak gelen mültecilere barınma, yeme-içme gereksinimlerini karşılayacakları olanaklar sağlanmaya çalışılmıştır. Ülkelerinde bulunan olağanüstü durumlar sebebi ile oradaki konumu, statüsü fark etmeksizin ülkelerini terk etmek durumunda kalmışlardır. Bu sebeple mülteci olarak Türkiye’ye Suriye’den gelen kişilerin hepsine aynı imkanlar verilmeye sağlanmıştır (Kaya ve Yılmaz, 2014: 28).

29 Nisan 2011’den sonra hızlı bir şekilde Suriyeli mülteci kabulleri yapılmış ve kısa bir sürede ülkedeki Suriyeli sayısı milyonları bulmuştur. İlk başlarda kontrollü ve kayıtlı şekilde alınsa da sayı fazlaşınca barınma yerlerindeki imkanlar da yeterli gelmemeye başlanmıştır. Ayrıca önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere bu durum kamuoyu için sorun teşkil etmeye başlamış ve olayın hukuki olarak da netleştirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Mevcut yürürlükte olan 1994 İltica ve Sığınma

Yönetmeliği'ndeki geçici koruma altına alma tanımlaması yetersiz geldiği için hukuki düzenlemeler yapılmıştır.

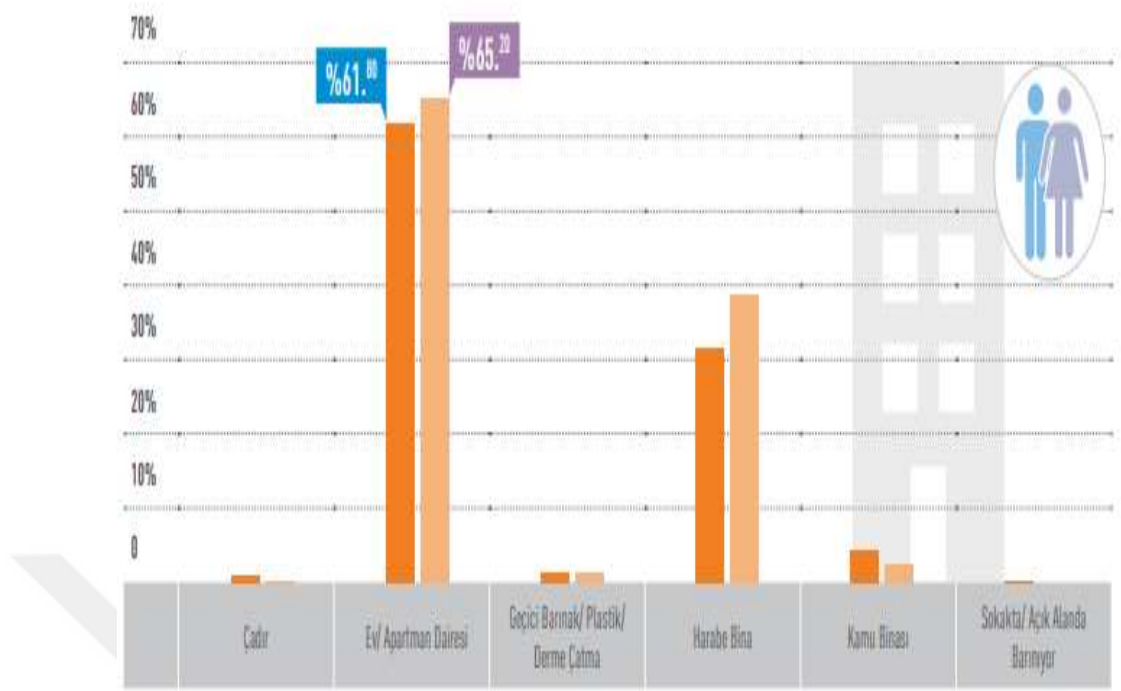
Önce 1994 yönetmeliğinin 10. Maddesinde revizeler yapılmış ancak bu yetersiz kalınca 2013 yılında YUKK, Geçici Koruma Yönetmeliği ise 2014 yılında yasa haline getirilmiştir. Bu değişikliklerle yaşanan problemlere büyük ölçüde çözümler sunulmaya çalışılmıştır. Yasalarda ne gibi hizmetlerin sunulacağı belirtilirken, Suriye'deki mevcut savaş halinin devam etmesinden ve durumda herhangi bir iyileşme meydana gelmemesinden ötürü geçici koruma hakkının ne zaman sonlanacağı hakkında bir bilgiye yer verilmemiştir (Yazıcı ve Düzka, 2017: 446, 447).

Bu bölümde, Türkiye'ye geçici olarak sığınan ve gittikçe burada kalıcı hale gelmeye başlayan Suriyelilerin karşı karşıya kaldığı sorunlar üzerinde durulmaktadır.

2.2.1. Barınma Sorunu

Geçici Koruma Yönetmeliği'nde öne çıkan maddeler arasında en önemlisi, geçici koruma kapsamına alınan sığınmacılara ikamet izni verilmesidir. “Ülkesine geri dönemeyen ya da yerinden zorla edilmiş olan sığınmacılar için verilen ikamet süresi bir yıl ile sınırlandırılmıştır. Söz konusu süre, gerekli hallerde altı aylık periyotlar halinde bir yıl daha uzatılabilmektedir. Bu sürenin aşıldığı zorunlu ikamet durumlarında, Avrupa Konseyi kararı ile bir yıl daha ekleme yapılabilmektedir. Bu süre sonunda tamamlayıcı ve geçici niteliklere sahip olan statünün yol açtığı belirsizliklerin aşılabilmesi için Avrupa Komisyonu'na üye olan ülkeler tarafından bir değerlendirme yapılabilmekte, değerlendirme sonucunda bu kişilerin geri dönmesi ya da kalıcı statüye geçiş işlemlerinin başlatılması yönünde tedbirler alınmaktadır” (Kaya ve Yılmaz Eren, 2015: 43).

Aşağıda, Suriyeli sığınmacıların ikamet ettiği konut tiplerine yönelik grafiğe yer verilmektedir:

Grafik 2.1. Kamp Dışında Yaşayan Suriyelilerin Türkiye’de Yaşadıkları Konut Tipleri

Kaynak: AFAD, 2017: 89.

Grafik 6’ya göre “erkek sığınmacıların %62’si ve kadın sığınmacıların %65’i apartman dairesi ya da bir evde yaşamaktadır. Erkek sığınmacıların %32’si ve kadın sığınmacıların %31’i harabelerde yaşamını sürdürmektedir. Ayrıca erkek ve kadın sığınmacıların her birinin %1’i derme-çatma geçici düzen veya plastik korumalar altında yaşamaktadır. Elde edilen bu bulgulara göre Suriyeli misafirlerin büyük çoğunluğu bir ev ya da apartman dairesi ya da harabe binalarda ikamet etmektedir.”

2.2.2. Dil Sorunu

Suriyeli göçmenler, yabancı dil olarak Türkçeyi öğrenme sürecinde dil becerilerine ilişkin sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Yapılan araştırmalara göre Türkçe dil bilgisi yapısının farklı olması, kelime öğreniminin zorluğu, konuşma zorlukları, Türkçe harf ve kelimelerin telaffuzlarında zorluklar meydana gelmektedir.

2015 yılında Demirci tarafından yapılan bir araştırmada, Arapça ve Türkçenin menşe ve yapı bakımından farklılık arz ettiği, Araplara Türkçe öğretiminin çeşitli dezavantajlara yol açtığı, öğrencinin moral ve motivasyonun, alfabeler arası farklılıkların, okumaya yönelik tavır ve tutumların, ders içinde kullanılan

materyallerin öğretim sürecini doğrudan etkilediği tespit edilmiştir (Demirci, 2015: 333-358).

Fatma Bölükbaş tarafından yapılan bir başka araştırmada ise iki dilin dil bilgisi kurallarının birbirinden tamamen farklı olması ve bu sebeple Suriyeli öğrencilerin Türkçeyi tamamen ayrı bir kategoride değerlendirdikleri tespit edilmiştir. Bu çalışmada özellikle Türkçe kelimelerin öğrenilememesi, unutulması ve kelimeler için uygun bir karşılık arama gibi sorunlar olduğu ortaya konmuştur (Bölükbaş, 2016). 2017 yılında Biçer ve Alan tarafından yapılan bir çalışmada, Türkçe öğrenen Suriyelilerin dil kursunda Türk arkadaşlarından yardım aldıkları ve anlamadıkları kısımlar olduğu saptanmıştır. Türkçe ve Arapça dil kullanımı ve harf dizilimlerinin farklı olması sebebiyle Türkçe dil bilgisi ediniminde zorlandıkları da bu çalışma ile ortaya konmuştur (Biçer ve Alan, 2017).

Suriyeli göçmenlerin ayrıca yazma esnasında Arapça yazımın tam tersi yönde yazmak gerekliliği noktasında da zorlandıkları bilinmektedir. Özellikle Arapça ana diline sahip olan Suriyelilere Türkçe öğretiminde diller arası ses farklılıkları, metnin yazılış yönündeki farklılık gibi sorunlar öne çıkmaktadır. Bunlara ek olarak Suriyeli göçmenler Türkçeyi akıcı bir biçimde konuşamamakta materyallerin yetersiz olduğu düşünülmekte, ders kaynaklarının eksik olduğu ifade edilmektedir. Özellikle çocuklarda göç sonrası alışma evresinde dil sorunlarının önemli ölçüde etkili olduğu belirtilmektedir (Ünal vd, 2018).

2.2.3. Ekonomik Sorunlar

Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacılar birçok maddi güçlükle karşı karşıya kalmaktadır. Esasında ekonomik açıdan sorunlar ele alındığında, çift yönlü bir tablo açığa çıkmaktadır. Bir taraftan nüfus artışına bağlı enflasyon artışı ve kira ücretlerinin yükselmesi sonucunda halk arasında bir rahatsızlık durumu ortaya çıkarken bir taraftan da pazara ilginin artması üreticiler açısından tatmin edici kazançlar sağlamaktadır. Özellikle sığınmacıların bulunduğu kentlerde ortaya çıkan hareketlilik sonucunda küçük esnafın satışları yükselmektedir (Oytun ve Gündoğdu, 2015: 8).

Araştırmalara göre Suriyeli sığınmacılar arasında yer alan çocukların birçoğu ailelerinin geçinebilmesine yardımcı olmak için çalışmak zorunda kalmaktadır. Bu çocukların bir kısmı dilenirken, bir kısmı da kâğıt mendil, sigara, su satarak para

kazanmaktadır. Suriyeli çocukların birçoğunun kayıt dışı çalıştığı tespit edilmiştir (Aktaş, 2018: 139).

Suriye iç savaşının en önemli mağdurları olan çocuk mülteciler, eğitim hakkından mahrum kalarak ailelerine destek olmak zorunda kalmaktadır. Kırsal alanlarda tarlalarda ve bahçelerde çalıştırılan mülteci çocuklar, kentlerde sokakta ve atölyelerde çalıştırılmaktadır. Özellikle sınır kentlerde trikotaj atölyelerinde, kuru meyve ve tekstil fabrikalarında, ayakkabı imalat atölyelerinde, tarım işçiliğinde, araba tamirhanelerinde ve sokaklarda çalıştırılmaktadır (Akpınar, 2017: 23).

TİSK raporuna göre Suriyeli sığınmacılar işgücü piyasasında görünmez kabul edilmekte, bu sebeple de göçmenlerin maruz kaldığı sorunlara dikkat çekilmesi ve bu sorunların giderilmesinde önemli bir engel meydana gelmektedir. Yasla düzenlemelere dâhil olamayan göçmenler hem ucuz hem de sosyal güvenceye sahip olmayan insan yığınları haline gelmiş durumdadır.

Suriyeli sığınmacıların büyük bir bölümü ücretli işçi olarak istihdam edilmekte, bunların neredeyse tamamı imalat sanayide kayıt dışı olarak çalıştırılmaktadır. Sığınmacıların önemli bir bölümü yine kayıt dışı olarak gündelik işlerde (mevsimlik tarım işçiliği, çiftlik işçiliği, plastik ve atık kâğıt toplayıcılığı, inşaat vb.) çalıştırılmaktadır (Akpınar, 2017: 24).

Suriyeli sığınmacılar, yasal izinleri olsa da olmasa da geniş bir çalışma alanına sahip hale gelmiştir. Bunlara yönelik bir yasal işlem yapılmamaktadır, bunun temel sebebi ise sığınmacıların birçoğunun çalışmaya mecbur olmasıdır. Sonuçta birçok sığınmacı, dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de yasadışı, sigortasız, en az ücret düzeyinde, sağlıksız koşullarda “ucuz işgücü” olarak kullanılmaktadır. Bu alandaki temel sorunun bir başka boyutu ise Türk işçilerin mevcut şartlarının sığınmacılar sebebiyle daha da kötüleşmesidir.

Mevcut durumda işsizlik düzeyinin yüksek olduğu Türkiye’de sığınmacıların iş alanlarını çok düşük ücretlerle doldurması, işgücü piyasalarında dengesizliklere yol açmaktadır. Ayrıca sığınmacıların yoğun olduğu bölgelerde, sözü geçen nedenden ötürü ciddi problemler ve gerginlikler ortaya çıkabilmektedir (Aktaş, 2018: 141).

Çalışma alanındaki düzenlemeler, Suriyeli sığınmacılarla ilgili en fazla tartışmaya yol açan ve günlük yaşamdaki etkileri açısından en fazla araştırılan konu

olmuştur. Bu gibi göç hareketlerinde ekonomik alanda tedirginlik ortaya çıkmakta olup bu tedirginliğin temel nedeni piyasada işgücü arzında oluşan artış ile işgücü piyasası dinamiklerinin aniden değişmesidir.

Bu durum sığınmacılar açısından çok daha farklı bir öneme sahiptir. Bir bölgeye gelen sığınmacı, bir süre burada kaldıktan sonra ekonomik yaşama dâhil olarak, gereksinim duyduğu/arzu ettiği hayatı kurma isteği duymaktadır. Bu çerçevede, ekonomik bakımdan önemli bir istismar meydana gelmektedir (Erdoğan ve Ünver, 2015: 45).

Bazı Suriyeli sığınmacılar ise iyi bir gelir durumuna sahip olup büyük şehirlerde Türk vatandaşları ile aynı ve hatta çoğu zaman onlardan çok daha iyi şartlarda yaşamaktadır (Aktaş, 2018:141).

2.2.4. Eğitim Sorunları

Suriyelilerin yakın gelecekte geri dönmeyeceklerinin ortaya çıkması sonucunda eğitim gibi son derece önemli bir alana yönelik düzenlemeler yönetmelik ve genelgelerle desteklenmiştir. Bu çerçevede Milli Eğitim Bakanlığı 23 Eylül 2013 ve 26 Eylül 2013 tarihlerinde “Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler” adlı genelge yayımlamış, Aralık 2014’te AFAD “Geçici Koruma Altındaki Yabancılar İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesi” adlı bir genelge yayımlamış ve bu genelgeler çerçevesinde Suriyelilerin eğitime yönelik sorunlarına çözümler üretilmiştir (Ertaş ve Kıraç, 2017: 104, 105):

Suriyeli çocukların eğitim faaliyetlerinin sürdürülmesi, onların ihtiyaç duydukları dilde eğitim alabilmesi devletin sorumluluğunda olup bu çocuklara aynı zamanda Türkçe öğretimi – Türkçe entegrasyonu da sağlanmaktadır (Erdem, 2017: 461).

Suriye’den gelen kitlenin en önemli mağduru çocuklardır. Türkiye’nin tamamen yabancıları oldukları için yeni yaşamlarına hazırlanmada önemli bir eğitime ihtiyaçları bulunmaktadır. Dâhil olacakları eğitim süreci sığınmacı çocukların kültürel ve ruhsal durumlarını etkilemektedir. Öğrenim sürecindeki çocuklar, hem kendi dillerinde hem de Türkçe eğitim alabilmelidir (Koç vd., 2015: 86).

2.2.5. İş Bulma, İstihdam ve Ücret Sorunu

Türkiye’de sığınmacıların istihdam sorunları, karmaşık bir konudur. Türkiye, bu alanda çeşitli düzenlemeler yaparken temel olarak insani yardım yapılmasını amaçlamaktadır. Ancak bu aşamada ülkenin iş gücü ve iş gücü piyasasının dengesinin de korunması zorunludur.

1961 Anayasası ile yabancıların çalışma özgürlüğüne yönelik net olmasa da bilgi verilmektedir. Anayasanın 40. maddesinde “İktisadi ve sosyal hayat adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacıyla göre düzenlenir.” ifadeleri yer almaktadır.

Sığınmacı bireyin yaşı, ekonomik durumu, eğitim durumu, cinsiyeti, bağımlı ya da bağımsız çalışma durumu sorunları ve çözümü farklılaştıran unsurlardır. Ayrıca bir kısım Suriyeliler bölgede mevsimlik tarım işçisi, inşaat işçisi olarak çalışmaya başlamışlardır (Koç vd., 2015: 88-89).

2.2.6. Psiko-Sosyal Sorunlar

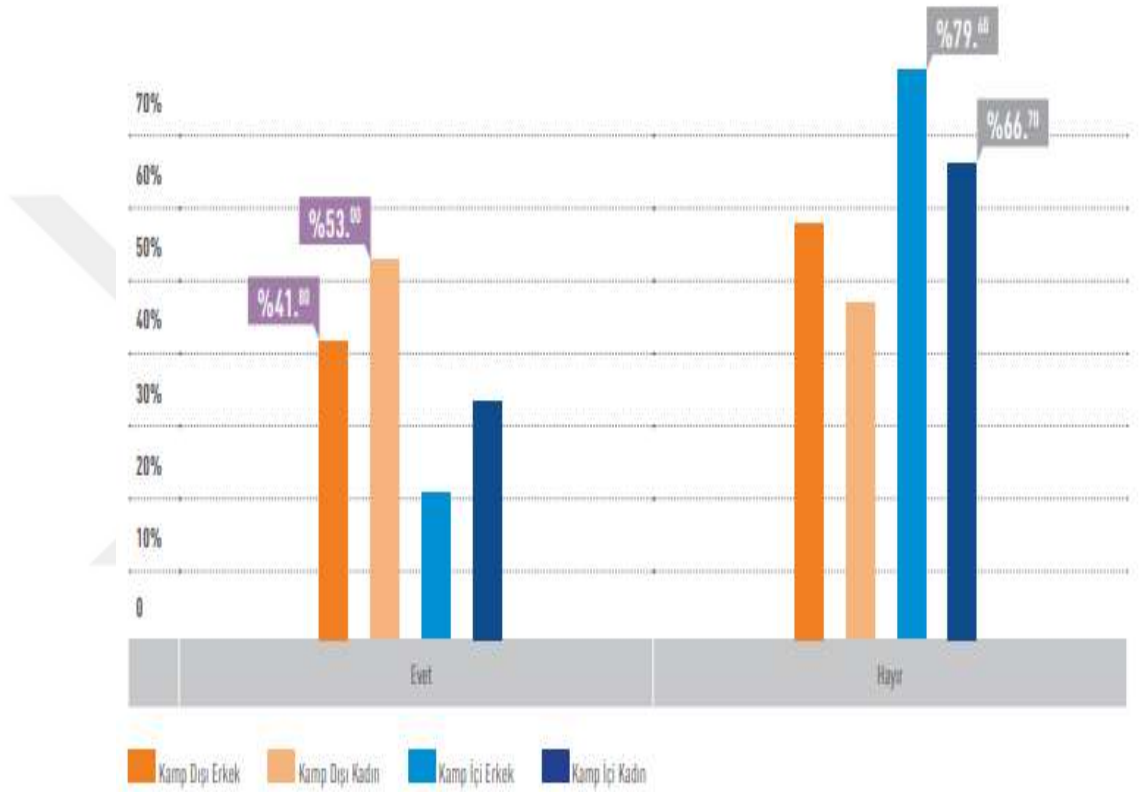
Suriyeli sığınmacılar, yabancı olmanın bir getirisi olarak dışlanma, işsizlik, çatışmalar gibi birçok sorunda doğrudan sorumlu tutulmakta olup bu durum genel olarak sığınmacılara karşı gözlemlenen bir durumdur. Sığınmacıların gittikleri ülkede bulunan mevcut vatandaşlar, sığınmacılar her çeşit problemin müsebbibi olarak görmeye meyillidir. Türkiye’ye Suriyelilerin gelmesinden hemen sonra başlayan ücret düşüşleri bu problemlerin başında gelmektedir. Sosyal ve psikolojik olarak ortaya çıkan bir başka sorun ise akrabalık ilişkilerinde kendini göstermektedir. Sınra yakın bölgelerde ikamet eden birçok aile, sınırın diğer tarafındaki akrabalarına ev sahipliği yapmaktadır (Koç vd., 2015: 80).

Toplumsal yapıya adapte olamama, sosyal olarak toplumdan dışlanma, iyi niyete karşılık bulamama, çocukların karşı karşıya kaldıkları akran zorbalıkları ve dil- eğitim sorunları da psikososyal sorunlar arasında sayılabilir.

Kişilerin geri dönmek üzere ya da uzunca bir süre için ülkesini terk etmek durumunda kalması, bunu tercih etmesi veya zorla yerinden edilmesi yeni yerleşilen bölgede uyum zorluklarını beraberinde getirmektedir. Ayrıca göç öncesi, göç dönemi ve göç sonrasında ortaya çıkan psikososyal etkiler birbirinden farklı olarak ele alınmaktadır. Her üç dönem içinde ortaya çıkan fiziksel şiddet, işkence, yağma,

katliam, yaralanma veya ölümlere şahit olma, yıkım, ekonomik zorluklar ve travmalar ruhsal problem olasılığını artırmaktadır (Ceylan vd., 2017: 596).

AFAD tarafından gerçekleştirilen saha araştırması çerçevesinde, Suriyeli sığınmacıların ve ailelerinin psikososyal desteğe ihtiyaç duyup duymadıklarına yönelik bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışma doğrultusunda raporda, elde edilen sonuçlara göre aşağıdaki grafiğe yer verilmektedir:

Grafik 2.2. Suriyelilerin Psikososyal Desteğe Gereksinimleri (AFAD, 2017: 106).

Grafiğe göre, Suriyeli sığınmacıların kendilerinin ya da ailelerinin psikososyal desteğe ihtiyacı olduğunu düşünen kişi oranı % 41,90; olmadığını düşünen kişi oranı % 58,10'dur. Genel toplamda destek gereksinimi duyan erkeklerde yüzde % 40,30 oranında iken, kadınlarda bu oran % 49,50 olarak saptanmıştır.

2.2.7. Sağlık Hizmetlerine Erişim Sorunu

Türkiye’de kayıt yaptıran ve geçici koruma kimlik belgesine sahip olan Suriyeli sığınmacılar, sağlık hizmetlerinden yararlanabilmektedir. Ancak sağlık hizmeti veren kurumlar ve hastanelerde dil bariyeri bulunmaması, sağlık alanında sığınmacılar için

önemli bir sorun oluşturmaktadır. Sağlık sorunlarını tercüme sıkıntısı sebebiyle hekimlere net ve doğru bir biçimde iletemeyen sığınmacılar için dil önemli bir sorun haline gelmektedir. Buna ek olarak sığınmacılar birçok sağlık kurumunda ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaktadır.

Suriye’den gelenlerin sağlık hizmetleri için aile hekimleri ile temasa geçmesi gerekmektedir. Bu noktada iletişim kuramama, hızlı yer değişiklikleri, mevcut aile hekimliği kayıtlarının dolu olması gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır (Karaca ve Doğan, 2014: 48).

AFAD raporunda Suriyeli sığınmacıların sağlık hizmetlerinden yararlanma durumlarına ilişkin grafiğe aşağıda yer verilmektedir:

Grafik 2.3. Suriyelilerin, Türkiye’deki Sağlık Hizmetlerinden Faydalanma Durumları

Kaynak: AFAD, 2017: 102.

Grafik 5 ile ilgili olarak raporda şu bilgilere yer verilmektedir:

“Genel toplamda Suriyeli misafirlerin yüzde 66’sı sağlık hizmetlerinden faydalandığını ifade ederken, erkeklerde bu oran yüzde 66,90 kadınlarda ise yüzde

61,40'tır. Kamplardaki Suriyeli misafirler arasında sağlık hizmetlerinin kullanım oranı oldukça yüksektir.” (AFAD, 2017: 101).

2.2.8. Sosyal Destek Sorunu

Sosyal imkanlar ve refah açısından barınma alanları, Suriyeliler için asgari sosyal yardım ve sosyal güvenliğin sağlanabileceği biçimde düzenlenmiştir. Sosyal alanlar, eğitim, sağlık, hijyen, güvenlik gibi olanaklar barınma alanlarında diğer bölgelere kıyasla oldukça iyi durumdadır. Suriyelilerin yararlanabilmesi için spor alanları, sosyal tesisler, kurslar, ibadet yerleri açılmaktadır (Koç, vd., 2015: 82).

“Geçici koruma statüsü altında Suriyeliler için yönetmelik çerçevesinde sosyal yardım ve hizmetler de sağlanmaktadır. Hukuksal uyum doğrultusunda Suriyeliler için vatandaşlık hakkı, geçici kimlik belgesi alabilme, oturma izni, çalışma izni, kamu hizmetlerinden yararlanma izni gibi birçok alanda, belli sınırlar çerçevesinde izin verilmiştir” (Yıldırım vd., 2017: 114).

2.2.9 Resmi Kayıt, Belge ve İşlemlerdeki Sorunlar

Yabancıların her ne sebeple olursa olsun göç ettikleri ülkede korunması ve haklarına ve kamu hizmetlerine erişimlerinin sağlanmasına aracılık eden en önemli yöntem, kayıt yönetimidir (Karaca ve Doğan, 2014: 29). Suriyeli sığınmacılar için de en önemli resmi sorun kayıtlama işlemlerindeki düzensizlikte görülmektedir. Suriye krizi ilk başladığında bu sayıda sığınmacının Türkiye'ye geleceği tahmin edilmemiş, bu sebeple de ilk iki yıl boyunca düzenli bir kayıtlama gerçekleştirilememiştir. Kısa süre içinde sığınmacıların ülkesine geri döneceğine yönelik beklenti, kayıtlama sisteminin öncelikli olarak ele alınmasını engellemiştir. Giriş yapılan sınır bölgelerinde valilikler, kaymakamlıklar, AFAD, Kızılay gibi kurumlar insani yardımların organize edilmesi ve istismarların engellenmesi yönünde kısmi kayıt işlemleri yürütmüş ancak uzun bir süre bu kayıtlar merkezi bir kayda dönüştürülemediği (Erdoğan ve Ünver, 2015: 29). Suriyeli sığınmacılar için oluşturulan kamplarda kalanların kayıtları yapılırken kampta yaşamayanlara ulaşmanın zorluğu, kendilerinin çeşitli nedenlerle ve bilgi eksikliğinden kaynaklanan kayıt altına alınmak istememeleri için kayıt altında olmayan Suriyeliler birçok ilde akrabaları ya da tanıdıkları yanında kalmakta ve kendi imkanları dahilinde yaşamaktadırlar (Apak. 2016: 25).

Genel olarak bu konu ile ilgili temel sorunlar şöyle sıralanabilir (Erdoğan ve Ünver, 2015: 31, 32).

- Biyometrik kayıtlamaya uygun bir biçimde parmak izi alınması ve fotoğraf çekilmesi mümkün olsa da, diğer bilgiler büyük oranda “beyan esası” üzere yürütülmüştür. Belgeye dayalı olmayan bu kayıtlama sisteminde doğru olmayan veriler ortaya çıkabilmektedir.

- Yardımlardan daha fazla faydalanmak veya yer değiştirebilmek amacıyla, aynı kişilerin birden fazla defa kayıt yaptırdığı görülmektedir. Bu konuda suiistimaller halen sürmektedir.

- Merkezi bir kayıt sistemi oluşturulmadan önce kayıtlar bölgesel olarak ve farklı usuller kullanılarak yapıldığı için verilerin örtüşmesinde sorunlar ortaya çıkabilmektedir.

- Geçici koruma statüsü sebebiyle üçüncü bir ülkeye geçişin engellenmesi sebebiyle bilinçli olarak kayıttan kaçınan birçok sığınmacı bulunmaktadır. Ayrıca kayıt sistemi bulunulan yerde ikamet zorunluluğu getirdiği için kısıtlanma korkusu meydana çıkmaktadır. Bunlara ek olarak kayıtlı bilgilerin Suriye tarafından elde edilmesi korkusu da bilinçli kayıt olmama durumunun temel nedenleri arasında yer almaktadır.

- Kayıtlama usulünde meslek, eğitim gibi bilgilerin ayrıntılı olarak yer alması gerekmekte ise de bu detaylar zorunlu olarak ifade edilmediği için birçok kayıttaki detaylarda belirsizlik söz konusu olabilmektedir.

- Türkiye’den başka ülkeye geçen sığınmacıların mevcut kayıtları silinememektedir. Her ne kadar Türkiye’den geçerek Avrupa’ya giden sığınmacıların birçoğu kayıtlı olmasa da aralarındaki kayıtlıların sayısı bilinmemektedir.

2014 yılında çıkarılan “Geçici Koruma Yönetmeliği” çerçevesinde Suriyeli sığınmacılar geçici koruma statüsü kapsamına alınmış, yönetmelik uyarınca sığınmacılara geçici koruma kimlik belgesi verilmiştir. Bu belge ile sığınmacılar tercümanlık, sosyal yardım, eğitim, sosyal hizmetler ve sağlık gibi alanlarda hizmet alabilmektedir (Yıldırım vd, 2017: 111).

Sigortalı olarak çalışma iznine sahip olmayan sığınmacılar düşük ücretlerle sigortasız olarak çalışmakta, bu da daha ucuz işgücünü beraberinde getirmektedir. Tekstil, tarım, inşaat gibi temel sektörlerde ve başka sektörlerde düşük ücretlerle ve

ağır koşullarda çalışmak durumunda olan sığınmacıların ücretleri, yeni gelen sığınmacıların da bu sisteme dahil olması ile daha da düşmektedir. Bu alandaki yasal boşluk sebebiyle sığınmacılar çok düşük ücretlerle çalıştırılmakta, bu da Türk işçilerinin iş yaşamlarını olumsuz yönde etkilemektedir (Aktaş, 2018: 140).

Türkiye'ye giriş yapan Suriyeli sığınmacılar arasında resmi yollarla gelenler, kayıtsız gelenler ya da yasadışı yollarla ülkeye giriş yapanlar, çalışma açısından farklı statülerde yer almaktadır. 2011 yılı Nisan ayından sonra pasaportu ile ülkeye giriş yapanlar için çalışma izni alanında kolaylıklar sağlanmıştır. Ancak illegal olarak gelen sığınmacılar hem ikamet hem de çalışma alanında ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Suriyeli sığınmacıların çalışma izni alabilmesi mümkün hale getirilmiş, bu izinler açık iş alanına uygun pozisyonda bulunan kişiler arasından gerçekleştirilmiştir (Erdoğan ve Ünver, 2015: 41)

Türkiye'de kayıt dışı ekonominin içinde bulunanlar geçici de olsa barınma ve iş sorunlarını görece çözebilmiş durumda, ancak gecekondü bölgelerinde ve kötü koşullara sahip konutlarda barınmakta, genellikle inşaat işçiliği, hamallık, tezgahçılık, temizlik ve bakıcılık vd. vasıfsız olarak ağır ve düşük ücretli işlerde çalışmakta ve bu durum sömürölmelerine yol açmaktadır (Danış, 2004: 14).

Yalnızca çalışma alanında değil, sağlık ve sosyal hizmetler, sosyal yardımlar, eğitim ve ikamet gibi alanlarda da evrak eksikliği sebebiyle Suriyeli sığınmacılar sorunlar yaşamakta olup birçoğu yasadışı yollardan giriş yaptığı için bu sorunlar bir çözüme kavuşturulmadan devam etmektedir.

2.2.10. Toplumsal Sorunlar

Suriyeli sığınmacılar birçok ülkede toplumsal sorunlar ile karşı karşıya kalmaktadır. Yerleşik halk tarafından maddi olanakların paylaşımı, işlerinden olma, kiraların artışı, yerleşmiş kültür gibi açılardan tehdit olarak görölen sığınmacılar, dışlanma, ayrımcılık ve düşmanlığa maruz kalmaktadır.

Ayrıca sığınmacıların karşı karşıya kaldıkları toplumsal sorunlar arasında geldikleri ölkelerin diline, kültürüne, yaşam biçimine yabancı olmaları, geldikleri yeni çevrede horlanma, kabul edilmeme gibi sorunlar yer almaktadır.

2.3. Türkiye’de Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Politikalar

Türkiye, coğrafi konumu itibariyle ve açık kapı politikasıyla göçmen nüfusu hızla artan ülkeler arasında dünyadaki popülerliğini 2011 yılında başlayan ve devam eden Suriye’deki iç savaş ve çatışmalar neticesinde kitlesel sığınma talebiyle sınırlarına gelen göçmenler sayesinde kazanmıştır.

Suriye’deki savaşın bu kadar uzayacağı ve bu kadar karmaşık hale gelerek sığınmacı akınlarına yol açacağı başlangıçta öngörülememiştir. Bu durum politikaların bugün bile büyük ölçüde “geçicilik” üzerine inşa edilmesine yol açmaktadır. Suriyelilerin kısa zaman içinde ülkelerine döneceklerine dair beklentiler, süreç yönetiminde de temel referans noktası olmuştur. Ancak aradan geçen zaman, politik tercihlerin ve beklentilerin değil, sosyolojik gerçeklerin kendini hissettirdiği bir dönem olmuştur.

Türkiye’deki Suriyelilerin artık Türkiye’den geri dönüş ihtimallerinin düşük hale geldiği, sürekli olarak Türkiye’de yaşama ihtimallerinin ise kolayca değişmeyecek kadar güçlendiği görülmektedir. Bu durumda Suriyeliler için uyum/entegrasyon/kaynaşma merkezli özel politikalara olan ihtiyaç da kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Geçici koruma statüsünde Türkiye’de bulunan ve 4 milyonu geçtiği düşünülen Suriyeli sığınmacının barınma, sağlık, eğitim, istihdam, psiko-sosyal destek ve sosyal hizmet ve yardımlara ulaşım vs. ihtiyaçlarının karşılanması da bu oranda iş yükü ve kontrol gerektirmektedir.

Kitlesel olarak Türkiye’ye giriş yapan ve Türkiye’de yaşayan ya da üçüncü ülkeye gitmek için transit ülke olarak geline Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacılar için kurumlar arası koordinasyon sağlanması ve hizmetlerin etkin yürütülmesi, düzenli kayıtların tutulması amacıyla yeni yasal düzenlemeler yapılmıştır.

Bu düzenlemelerde ASHB’nın da çok önemsedığı psikososyal destek programı kapsamında görevlerini merkez ve taşra teşkilatı ile yerine getirmektedir. Ayrıntılı olarak aktarılacak bu hizmetler her geçen gün Suriyeli sığınmacıların durumuna göre yeniden şekillendirilmektedir.

Türkiye, Suriyeli sığınmacılara ülkeye giriş yaptığı ilk günlerden itibaren özverili olmuş, sığınmacıların temel gereksinimlerinin karşılanması için çaba göstermiştir. Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacılar için planlanan politikalar ile bu politikaların gerçekleşmesi yönündeki uygulamalar ülke genelinde olumlu görülmüştür. Sığınmacılar için uygulanmakta olan sağlık ve sosyal hizmetlerin her biri yasal dayanaklar çerçevesinde şekillenmektedir. Bu çerçevede aşağıdaki tabloda, sığınmacılara yönelik yasal dayanaklara yer verilmektedir (Gültaş ve Balçık, 2018: 194):

Tablo 1.2. Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Yasal Dayanaklar

Yasal Dayanak	Tarih
AFAD Yönetmeliği	19.02.2011
Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu	04.04.2013
Geçici Koruma Yönetmeliği	22.10.2014
Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar	25.03.2015
AFAD ve Sağlık Bakanlığı Protokolü	01.07.2015
AFAD Suriyeli Misafirlerin Sağlık ve Diğer Hizmetleri Hakkında Genelge	12.10.2015
Göçmen Sağlığı Merkezleri/Birimlerine Dair Yönerge	03.09.2015
Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetine Dair Esaslarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Esaslar	04.11.2015
AFAD ve Sağlık Bakanlığı Protokolü	01.01.2016

Suriye’den Türkiye’ye gelen sığınmacılar, AFAD tarafından başlangıçta kamplara yerleştirilmiştir. Yine AFAD tarafından geçici barınma merkezleri dışında bulunan sığınmacılara da eğitim, sağlık ve gıda yardımları yapılmıştır. GİGM raporuna göre sığınmacılar en fazla İstanbul, Şanlıurfa ve Hatay İllerinde ikamet etmektedir ve bunların sadece % 6’sı geçici barınma merkezlerinde bulunmaktadır.

Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne taraf olan Türkiye, bu sözleşmeyi “coğrafi sınırlama” çekincesi ile kabul ettiğinden yalnızca Avrupa’dan gelip iltica edenlere “mülteci” statüsü verilebilmektedir. Avrupa dışından gelenler ise “geçici koruma” statüsü ile kabul edilmektedir. Bu nedenle, Türkiye’ye gelen Suriyeli sığınmacılar önce hukuki bir dayanağı olmayan “misafir” statüsünde kabul edilmiş olsalar da Suriyeli Vatandaşların Kabulüne ve Barındırılmalarına İlişkin 2012 tarihli Başbakanlık tarafından yayımlanan genelge ile “geçici koruma” altına alınmışlardır (Akkoyunlu Ertan ve Ertan, 2017: 19).

Sağlık hizmetleri ve diğer hizmetlere yönelik ilk düzenleme ise 2013/08 nolu Suriyeli Misafirlerin Sağlık ve Diğer Hizmetleri Hakkında Genelge ile kapsamı genişletilerek Türkiye genelinde 11 İlden 81 İl’e çıkarılmıştır. Ayrıca geçici koruma altına alınan Suriyeli sığınmacıların tedavi giderlerinin AFAD Genelgesinin 1 inci maddesi doğrultusunda “Türk vatandaşlarına benzer şekilde tedavi edici, koruyucu, acil sağlık hizmetleri şeklinde ve Sağlık Uygulama Tebliği (SUT) kapsamında herhangi bir ücret alınmaksızın verilmesine” karar verilmiştir. Sağlık Bakanlığı tarafından sığınmacılara yönelik verilen sağlık hizmetlerinin sunumunu düzenleyen “Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslara Ait Yönerge” 2015’te revize edilmiştir. 25.03.2015 tarih ve 2875 sayılı bu yönergenin 8 inci maddesinin birinci fıkrasında; “Geçici korunanlara birinci basamak sağlık hizmetleri Halk Sağlığı Müdürlüğünce verilir” hükmü yer almaktadır. Geçici Koruma Yönetmeliğinin 27 nci maddesinin (a) bendinde yer alan “Sağlık hizmetlerini yürütmek üzere sürekli faaliyet gösterecek sağlık merkezleri kurulabilir. Sağlık merkezinin bulunması halinde, yeterli sayıda ambulans ve sağlık personeli bulundurulur” hükmü ve Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar’da yer alan madde 6’ya ek olarak yapılan değişikliğe göre; “geçici korunanlar, geçici barınma merkezlerinde ya da geçici barınma merkezleri dışında oluşturulan göçmen sağlığı merkezlerinden faydalanabilirler” hükmü yer

almaktadır. Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacılara 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği’ne dayanarak sağlık hizmetlerinden faydalanabilmeleri amacı ile ‘Geçici Koruma Kimlik Belgesi’ verilmektedir.

Ayrıca Türkiye’de uygulanan programlar kapsamında, geçici koruma altına alınan Suriyelilere yönelik yeni doğan taramaları gerçekleştirilmektedir. Şimşek ve arkadaşlarının yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre, “bir il merkezinde bulunan Suriyeli kadınların % 50’sinde demir eksikliği, % 45,6’sında B 12 eksikliği ve % 10,5’inde folik asit eksikliği saptanmıştır, bunlardan en az birinin eksikliği ise % 78,4’dür. Bunun meydana getireceği sağlık problemlerinin önüne geçilebilmesi amacıyla Suriyeli bebek ve çocuklara ücretsiz demir ve D vitamini dağıtılmakta, Suriyeli hamilelere de demir ve vitamin takviyesi ücretsiz verilmektedir” (Şimşek vd., 2015: 197. Akt. Gültaş ve Balçık, 2018: 197).

Belirtildiği üzere Türkiye ile Suriye 2009 yılında karşılıklı anlaşarak vize uygulamasını kaldırmıştır. Bu kapsamda 2011 yılından bu yana Suriye’den Türkiye’ye sığınan Suriyeliler açık kapı politikası uygulamasına istinaden kabul edilmektedir. Ancak, bu insanların büyük kitlesel gruplar halinde gelmeleri sebebiyle kayıt altına alınmasında yaşanan eksiklikler ve ülke içinde kayıtsız kalanların yerlerinin belirlenememesi bu zorunlu ve kitlesel göçün kontrolünü zorlaştırmıştır. Ülkeye pasaportlarıyla giriş yapan Suriyeli sığınmacılar yanında hiçbir belgesi olmadan gelenler de Türkiye’ye kabul edilerek geçici barınma merkezlerine yerleştirilmişlerdir (Dinçer v.d., 2013: 11. akt. Akkoyunlu Ertan, 2017: 17-18). Türkiye’ye gelen birçok Suriyeli sığınmacının resmi evrakında eksiklikler bulunması nedeniyle gelenler ile ilgili güvenilir bilgiye ulaşılamamaktadır (AFAD, 2014: 16). Bu durum, gerek güvenlik gerekse de yeni ekonomik, sosyal, kültürel sorunların kaynağını oluşturmuştur. Suriyeli sığınmacıların ülkede nerede, hangi koşullarda ve ne kadar süredir yaşadıklarının bilinmesi, bu nüfusun kayıt altına alınması gereği çok açık olmakla birlikte, Suriyeli sığınmacıların insani ihtiyaçlarının karşılanarak ülkede uyum içinde yaşamalarını sağlamak, sürdürülebilir bir göç politikasının en önemli amaçlarından birisi olmalıdır (Akkoyunlu Ertan, 2017: 18-19).

Bu haliyle ulusal ve uluslararası alanda en gündemli ve önemli konu olan Suriyeli sığınmacılara yönelik politikaların göçle “mücadele” ve göçün “kontrolü”

veya “denetimi” ile birlikte göçün yönetişimine dayanması ve uygulanması, kararlı ve etkin adımlar atılarak işlevsel olmasına önem verilmelidir (İçduygu vd., 2014: 261).

Türkiye’nin BMMYK ve diğer uluslararası kuruluşların kamplara erişimini Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla sınırlamış ve sadece sınırlı sayıda (10-12) uluslararası STK’nın yapılan faaliyetleri göstermesine izin vermektedir. Oysaki Türkiye’nin sığınmacılara yönelik uluslararası yardıma ihtiyaç duyduğu noktada konusunda istekli ve deneyimli STK lar ile iş birliği sağlaması da etkili olabilir (İhlamur Öner, 2011: 44).

2.4. Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Çok Yönlü Politikalardan Sosyal Hizmet ve Mesleki Yönü

Sosyal hizmetin tarihsel sürecinde yardımseverliğin temelinden adımlandığı ve yaşanan toplumsal değişimlerden ve sosyal devlet anlayışının gelişiminden yapılanarak hız aldığı görülebilir. Gelişiminin özellikle 19. yüzyılda İngiltere ve ABD’de yoksul göçmen ailelere yapılan gönüllü ev ziyaretlerine dayalı sosyal yardımlarla başladığı (Artan 2011: 17. akt. Bingöl, 2015: 69-77) bilinen sosyal hizmetler; İngiltere’de I. Elizabeht döneminde (1558-1603) çalışabilir durumda olan kişilere iş bulmayı veya yaşanan bölgedeki kilisenin bulacağı işlerde çalışmasını zorunlu kılan, işsiz ve çalışamayacak durumda olan yoksullara asgari yaşam için gerekli yardımı düzenleyen, engelli ve yaşlı bireyler için yoksul evleri işletilmesini ve işletilmesini çocukların çıraklık eğitimlerini üstlenmekten sorumlu ve 1601 tarihinde yürürlüğe giren Yoksul Yasası ile ilk yasal ve zorunlu kamusal yardım sistemi ile kendini göstermiştir (Kovancı, 2003: 23-27). Avrupa’da aydınlanma çağına damgasını vuran 18. ve 19. yüzyılı kapsayan Endüstri Devriminin ve kapitalist sistemin getirisi olan yeni sosyal sorunlara çözüm arayışında hayırsever sosyal hizmet yaklaşımlarının yetersiz kalması, günümüzdeki anlamıyla sosyal hizmetin bir bilim ve meslek olarak sosyal adalet ve sosyal hak ekseninde ele alınmasına yol açmıştır (Kongar, 1972: 147-148. akt. Bingöl, 2015: 67-77). Bu dönemde yaşanan toplumsal sorunların, kamu müdahalesi yolunu açan sosyal politikalar ile çözüm bulunabileceği yaklaşımı; insan hakları, hukuk ve sosyal devlet anlayışıyla devletin refah devletine dönüşümüne, değinildiği gibi hayırseverlik düşüncesinden hak temelli sosyal hizmet uygulamalarına ve sosyal hizmetin güçlenerek gelişmesiyle bir meslek olmasına yaramıştır (Yolcuoğlu

ve Artan, 2017: 259). Bu nedenle sosyal hizmetler toplumsal değişme süreci içinde devletin görev ve sorumluluk alanı içine girerek insanlar için bir hak niteliği kazanmıştır (Karataş, 2002: 3).

Türkiye’de de sosyal hizmet daha çok hayırseverlik üzerinden başlayan bir tarihe sahiptir. Osmanlı Devleti döneminde aile, meslek kuruluşları (ahî birlikleri) ve vakıflar gibi geleneksel kurumlarda yer bulduğu görülen sosyal hizmetler ile bireylerin sosyal ve mesleki risklere karşı korunmaları, toplumsal yardımlaşma ve dayanışmanın gerçekleştirilmesi sağlanmıştır (Sallan Gül, 2006: 261). Osmanlı-Rus Savaşı sonrası ülkeye yönelen göçle birlikte artan sayıda dilencileri, sokaklarda başıboş gezen kimsesiz çocukları, cami avlusunda yatan kimsesiz muhtaçları bir araya toplayıp ıslah ederek sanat sahibi yapmak, kimsesizlerin son ömürlerini huzur içinde yaşamalarını sağlamak amacıyla II. Abdülhamid Han döneminde 1890 yılında İstanbul’da kurulan Darülaceze (<https://www.darulaceze.gov.tr/>) ile başlayan sosyal hizmet süreci, Cumhuriyet dönemindeki yeni reformlar ve kamusal düzen içinde kurumsallaştırılmıştır. 1957 yılında çıkartılan 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun ile ilk kez çocuk refahı alanında devlete sorumluluk yüklenmiş ve her İlde kurulan Koruma Birlikleri aracılığıyla korunmaya muhtaç çocukların tespitinin ve bakımının sağlanması sorumluluğu verilmiştir (Acar, 2005:18).

Sosyal sorunlara ve yoksulluğa karşı alınacak olan önlemlerin belirlenmesi ve mücadele çalışmaları, sosyal hizmet kuruluşlarının koordinasyonunun ve işbirliğinin sağlanması, sosyal hizmetin ve yaptığı çalışmaların tanıtılması, farkındalığının artırılması, sosyal hizmetlere dair istatistiki verilerin kayıt altına alınması için 1959 yılında Sosyal Hizmetler Enstitüsü kurulmuştur. Bu mesleği icra edecek sosyal hizmet uzmanlarının eğitimi ve yetiştirilmesine ilişkin de 1961 yılında Enstitü bünyesinde Sosyal Hizmetler Akademisi kurulmuştur. 1967 yılında ise Hacettepe Üniversitesi Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bölümü kurulmuştur (Kongar, 1978: 196)

Buna gelişime paralel olarak mezunların istihdamı 1963 yılında kurulan Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bünyesinde Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğünde sağlanmıştır. İllerde hizmet vermek üzere Sosyal Hizmet Koordinasyon Kurulları ve İl Sağlık Müdürlüklerine bağlı Sosyal Hizmet Müdürlükleri oluşturulmuştur (Yeler, 2019; 15).

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanununda, kişi ve ailelerinden ve çevre koşullarından ya da istemleri dışında oluşan sosyal yoksunlukların belirlenmesi, bunların ve diğeri ihtiyaçların karşılanmasına, öncelikli olarak önleyici ve çözümlayici yaklaşımla yardım sağılanması ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve kişilerin farkındalıklarının artırılarak güçlendirilmesine çalışan sistemli ve programlı hizmetler bütünü olarak görölmekte iken IFSW ile IASSW yaptığı yeni tanımla sosyal değışimi, gelişimi, toplumsal bütünlüğü ve refahı, yine bireylerin her konuda güçlendirilmesini ve kendi kararlarını alabilmesi yönünde desteklemesi için diğeri bilimlerle birlikte hareket etme sorumluluğı ve teorik tabanı bulunan bir disiplin olarak görölmektedir (Bknz; (<https://Www.Ifsw.Org/Sosyal-Hizmet-Nedir/>))

Diğeri tanımlarda ise sosyal hizmet “Yoksulluktan kaynaklansın veya kaynaklanmasın toplumdaki mevcut ortalama yaşayış ve algılayış seviyesine ellerinde olmayan sebeplerle süreli veya süresiz olarak ulaşamayıp sosyal veya ekonomik yönlerden desteklenme ihtiyacı olan kişilere karşılıklı veya karşılıksız şekilde sunulan parasal veya ayni (mal, malzeme yardımı, rehberlik, yönlendirme, psikolojik destekleme gibi hizmetler (Çengelci, 1996: 4. akt. Bingöl, 2015: 70) ”; “Özel gereksinim gruplarının bakım ve korunmalarının toplumun sorumluluğı ve görevi olduğından hareketle resmi, yarı resmi ve gönüllü etkinliklerle bu tür nüfus gruplarının bakımlarını, korunmalarını iş edinen, insanların yardımsız çözemedikleri bireysel ve toplumsal sorunların çözümü için geliştirilen sistemli, düzenli ve sürekli faaliyetler (Tomanbay, 1999: 237. akt. Bingöl, 2015: 70) betimlemeleriyle açıklanmıştır.

Sosyal hizmetler denildiğinde Barker’ın özgül tanımına yer vermeden geçmemek gerektiğı düşünölerek Barker’ın, “İnsanların sağılık ve iyilik hallerinin geliştirilmesinde, başkalarına bağımlı olma hallerinin önlenmesinde ve kendilerine daha yeterli hale gelmelerinde, aile ilişkilerinin güçlendirilmesinde, bireylerin, ailelerin, grupların veya toplulukların sosyal işlevlerini yerine getirebilmelerine yardımcı olan ve bu amacı alanın uygulayıcıları sosyal hizmet uzmanları/sosyal çalışmacılar ve psikoloji, sosyoloji, ekonomi, eğıitim, sağılık, felsefe, hukuk, antropoloji, siyaset v.d. alanların uygulayıcıları ile işbirliğine dayanan faaliyetler bütünü” (Barker 1999: 453. akt. Danış, 2007: 58) dediğı sosyal hizmetlere geniş manada; kişi, grup, aile veya toplulukların kendi yapılarından ve şartlarından doğan

ya da kendi yapıları ve şartlarından kaynaklanmayan fiziksel, zihinsel, ruhsal sebeplerle ortaya çıkan durumun etkisinin ve eşitsizliğin giderilmesi veya azaltılması, farkındalığın sağlanarak insan kaynağının ortaya çıkartılması ve güçlendirilmesi, oluşan sosyal sorunların çözümlenmesi, hayat standartlarının daha iyi hale gelmesi ve yükseltilmesi, bireylerin ve toplumların karşılıklı uyumunun sağlanması, insan onur ve haysiyetine yaraşır biçimde yaşaması amacıyla mesleki etiği ve yöntemleri bulunan bir disiplin ve bütün bunlar için rehberlik ve danışmanlık, psiko-sosyal destek ve sosyal yardım, bakım ve rehabilitasyon v.d. alanlarında devlet veya özel sektör eliyle gönüllü kişi ve kuruluşlar tarafından sunulan sistemli hizmetlerin bütünü de diyebiliriz.

Sosyal hizmetin yapılan bu pek çok tanımının ortaklığında, insanlara ihtiyaç duyduğu yardımı sağlayarak ve destek vererek sosyal işlevselliklerinin arttırılması yatmaktadır. Diğer ifadelerden ise toplumsal şartların oluşturulmasına odaklandığı çıkarılabilir (Selçuk ve Güzel, 2016: 462).

Bu nedenle, toplumda yer alan bireylerle mikro, aile/grupla mezzo ve ulusal ve uluslararası toplumla makro düzeylerde ve kamu/özel kuruluşlar ile STK yordamında çalışılmaktadır (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Merkezi, 2000).

Yapısı itibariyle teorik ve uygulama alanını içinde barındıran ve uygulama alanı daha ağır basan bir meslek olan sosyal hizmetin uygulamasını NASW beş temel amaç üzerine bina etmektedir:

1. Problem çözme sürecini etkinleştirmek, baş etmek ve insanların gelişimsel kapasitelerini artırma.
2. İnsanları kendilerine kaynak, hizmet ve fırsat sağlayan sistemlerle ilişkilendirmek.
3. İnsanlara kaynak ve hizmet sağlayan sistemlerin insancıl çalışmaları ve etkinliğini özendirmek.
4. Sosyal Politikaları Geliştirmek ve İyileştirmek.
5. İnsan ve Toplum Refahını Özendirmek.

Bu temel amaçların yanında CSWE de sosyal hizmetin amacını şöyle tanımlamaktadır:

- a. Sosyal refahı teşvik etmek,
- b. Küresel bakımdan insanların bireysel ve kültürel farklılıklarını tanımak, saygı duymak, herkes için sosyal ve ekonomik adaleti sağlamak,
- c. İnsan hakları ihlallerinin önüne bilimsellikle geçmek, ,
- d. Yoksulluğu ortadan kaldırmak,
- e. Her bir bireyin yaşam kalitesini araştırarak yükseltmektir (Zastrow, 2013. akt. Beki, 2010: 40).

Kongar’a göre sosyal hizmeti, diğer alanlardan ayıran üç temel konu başlığı bulunmaktadır. Bunlar;

1. Sosyal hizmet, sorun çözmeye yöneliktir.
2. Sosyal hizmet, uygulamaya yöneliktir.
3. Sosyal hizmet, insanı tüm olarak ele almaktadır (Kongar, 1978: 37-38).

“Çevresi içinde birey” bakış açısıyla bireyin biyolojik, entelektüel, duygusal, sosyal, ailevi, tinsel, ekonomik ve toplumsal yönlerinin bilinmesi gerekir (Selçuk ve Güzel, 2016: 465). İnsanı bütün olarak ele alıp durumunu değerlendirme ve müdahale akışında; sosyal hizmet mesleği uygulayıcısının birey, aile ya da toplumla çalışmakta iken uygun teknik ve beceriler kullanarak farklı durumlardaki sorun sahiplerinin kendi geleceklerini belirlemelerine yardımcı olacak müdahalelerde bulunma ilkesiyle hareket eden ve sorun veyahutta ihtiyacın ortaya çıkmasına etki eden faktörlerin karşılıklı ilişkileri açısından ele alınmasına ve durumun bir bütün içinde her boyutuyla değerlendirilmesini sağlayan bir yaklaşım olan genelci yaklaşımı uygulamaktadır (Kongar, E. 1978: 38). Abraham H. Maslow’un; insanların doğuştan gelen ve zamanla davranışlarına yansır dediği, üst üste sıraladığı ve biri gerçekleştikten sonra diğerine geçiş yapılabileceğini savunduğu “ihtiyaçlar hiyerarşisinde” belirlediği; fizyolojik (bedensel anlamda insanın ihtiyaç duyduğu nefes alıp verme, besin, su, cinsellik, uyku, denge, boşaltım vs.), güvenlik (vücut, iş, kaynak, etik, aile, sağlık, mülkiyet güvenliği), ait olma ve sevgi (aile, arkadaşlık, cinsel yakınlık), saygınlık (kendine saygı, güven,

başarı, diğerlerinin saygısı, başkalarına saygı) ve en son kendini gerçekleştirme (erdem, yaratıcılık, doğallık, problem çözme, önyargısız olma, gerçeklerin kabulü) gereksinimlerinin karşılanması amacıyla arabulucuk, savunuculuk, öğretici, danışman, vaka ve iş gücü yöneticisi, personel geliştiricisi, yönetici, sosyal değişme ajanı, profesyonel, (Sheafor ve Horejisi, 2003. akt. Duyan, 2003: 13-14), program geliştirici, eşgüdüm sağlayıcı, rollerini kullanarak insanların ihtiyaç duyduğu desteği uygulamalı şekilde sağlayan en temel sosyal bilimlerden biridir.

Sosyal hizmet mesleğine bir sorumluluk yükleyen insanların yardım ve desteğine ihtiyaç duyma durumu, sosyal sorunlara çözüm bulmak için bilgi ve modeller üretme, yaklaşımlar geliştirme ve uygulamada doğru müdahalelerde bulunabilme adına kendi mesleki alanı içerisinde mesleki ilke ve değerler esasında çalışmalarını yürütmesini gerektirmektedir. Bu nedenle, sosyal hizmet faaliyetlerinin belirlenmesi ve uygulanmasında; ülke ihtiyaçlarına öncelik verirken, ulusal değerler kadar evrensel değerleri de gözetten bir yaklaşımla aile ve birey gelişimi, çocuk ve engellilik alanları, gençlik ve kadın refahı, yaşlılık ve gerontoloji, göç, mülteciler ve sığınmacılar, okul sosyal hizmeti, LGBTİ (https://idealsosyalhizmet.com/category/sosyal-hizmet-alanlari/), yoksulluk, suçluluk, işsizlik, sağlık (psiko-sosyal ve kültürel boyutlarıyla), tıbbi sosyal hizmet, psikiyatrik sosyal hizmet, psiko-onkoloji, madde bağımlılığı, alkolizm, AIDS, çalışma yaşamı, orduda sosyal hizmet, insan hakları, sivil toplum ve bu çerçevedeki diğer sosyal alanlar ve sorunlara yönelmiştir (Toplum ve Sosyal Hizmet, 2000)

Sosyal hizmetler, bireylerin sosyal işlevselliği arttırmak için sosyal bakım, sosyal tedavi ve sosyal güçlendirme biçimindeki üç müdahale yöntemini, kendi bireysel, grup ve toplumsal çalışma yöntemlerini kullanarak gerçekleştirmektedir. Sosyal bakım; ihtiyacı olan insanların temel ihtiyaçları (yiyecek, barınma, korunma vb.) ve psikolojik ihtiyaçlarının (sahiplenme, kabul görme, kendini iyi hissetmeme vb.) karşılanabilmesi için yapılan eylem ve çabaları içermektedir. Bakım ihtiyacı olan çocukların, engelli veya yaşlı bireylerin sosyal hizmet kuruluşlarında bakımının sağlanması gibi insanların gelecek yaşantılarını düzenlemek ve iyilik hallerini artırmak örnek olarak verilebilir. Sosyal tedavi; bireylerin ve ailelerinde bulunan üyelerin duygu, düşünce ve davranışlarında olan işlev bozukluklarını ve problemleri düzeltmek ve alışkanlıklarını değiştirmek için tasarlanan faaliyetleri içermektedir.

Birey ve ailelerin değişimini, eğitim, danışmanlık hizmetleri ve çeşitli terapiler yoluyla kolaylaştırmak amaçlanmaktadır. Sosyal güçlendirme; işlevsellik sorunu olmayan insanların yetenek ve kapasitelerinin artırılmasını ve geliştirilmesini içermektedir. Her çeşit hobi faaliyetleri, eğitici ve mesleki ve evlilik ilişkilerini geliştirme kurs programları gibi eğitim destekleme odaklı hizmetler yer alır (Sheafor ve Horejsi, 2002. akt. Selçuk ve Güzel, 2016: 462; Duyan, 2003: 6-7).

Sosyal hizmetin, sosyal işlevsellik yanında ikinci odağı destekleyici ve güçlendirici çevre oluşturup biçimlendirmektir (Duyan, 2003: 7). İnsanca, eşit ve etkili koşulların oluşturulması ve geliştirilmesi, sosyal refahın ve adaletin tesis edilmesi gerekli politikaların üretilmesine katkıda bulunacaktır.

NASW (1999), mesleki tutum ve davranışları belirleyen (Cılga, 2004: 72-74) mesleki değerleri; insana hizmet, insan değer, insan ilişkilerinin önemi ve yetkinliktir (kültürel yetkinlik de dahil) (<https://www.socialworkers.org/>). Sosyal hizmet uygulamalarında müracaatçıların korunmasıyla beraber sosyal hizmetin mesleki statüsünün ve müracaatçı-meslek personeli ve meslektaşlar arasındaki ilişkinin niteliklerini tanımlaması (Kut, 1988: 11-12. akt. Gökçearslan Çifçi ve Gönen, 2011: 150-151), mesleki rehberlik ve yönlendirme sağlama gibi çok önemli işlevlere sahip olan, felsefi ve ahlaki içerikli, ortak yaklaşım, bakış açısı ve anlayış kazandıran ve mesleği kontrol ve disipline etmede kullanılan etkili araçlar olarak beliren (Gökçearslan Çifçi, Gönen, 2011: 150) etik değerleri ise Seyyar ve Genç (2010); mesleki yeterlilik, gelişim, istişare, sorumluluk, farkındalık sorumluluğu, saygı, insan sevgisi, ayrımcılık yapmama, sosyal ilişki kurma, mahremiyet ve gizlilik, maddi istismardan kaçınma, psiko-sosyal istismardan kaçınma, sağlıklı iş ilişkileri ve kurumsal sadakat (Seyyar ve Genç, 2010) olarak başlıklandırmışlardır. Gökçearslan Çifçi ve Gönen (2011) ise değer ve etik ilke bağdaşını kurarak; hizmet değerinin etik ilkesini öncelikle sosyal sorunları ve ihtiyaçları olanlara yardım etmek, sosyal adalet değerinin etik ilkesini sosyal adaletsizliklerle mücadele etmek, bireylerin değer yargıları ve saygınlıkları değerinin etik ilkesini her insanın kendine özgü değer yargıları olduğuna ve bu nedenle saygı görmesi gerektiğine inanmak, insan ilişkilerinin önemi değerinin etik ilkesini insan ilişkilerinin önemini kabul etmek, dürüstlük değerinin etik ilkesini güvenilir ve dürüst bir biçimde davranmak, yeterlik

değerinin etik ilkesini mesleki yeterliklerini uygulama alanlarında göstermek ve geliştirmek (Gökçearslan Çifçi ve Gönen, 2011: 343) olarak belirlemiştir.

Kullandığı kavramlara bakınca sosyal hizmetin bir insan hakları mesleği olduğunu ve her bireyin doğuştan değerli olduğunu kabul ettiği açıktır. Toplumda eşitliğe dayalı bir sosyal yapının oluşmasını sağlayarak insanların onur ve haysiyetini korumak onlara güvence ve gelişme olanakları sunmak amacındadır. BM İnsan Hakları Komisyonu demiştir ki; insan hakları sosyal hizmet kuramlarından, mesleki değer ve etik kurallarından ve uygulamasından ayrı tutulamaz (UNCHR,1992. akt. Şanlı vd., 2017: 11). Zaten mesleki değerlerin pek çoğu insan hakları kavramının içinden doğmuştur. İnsan haklarına yön veren yaşamın değeri, özgürlük, eşitlik ve ayrımcılık gözetmeme, adalet, dayanışma, toplumsal sorumluluk, evrim, barış ve şiddetin olmaması, doğal çevrenin korunması gibi değerler sosyal hizmet mesleğinin de aynı ölçüde başvurduğu kavramlardır (Yıldırım ve Aslan, 2019; 643-644).

Aynı düzlemde birey ve toplum da birbirinden ayrılamaz. Bu sebeple hem bireysel özgürlükler hem de toplumsal refah için sosyal hizmet gerekli ve elzemdir. İçerisinde birçok yaklaşım, yöntem ve farklı disiplinlere yer veren sosyal hizmet mesleği Türkiye’de ve dünyanın birçok ülkesinde var olarak önemli bir konumdadır.

2.4.1. Sosyal Hizmet ve İnsan Hakları

İnsanlar tarih süresince bir sebeple çeşitli haksızlık, şiddet, baskı ve adaletsizlikle karşılaşmış ve temel hak ve özgürlüklerini kazanmak için mücadele etmişlerdir. Bu nedenle, insan hakları doğuştan gelen, her bireyin sırf insan olmak suretiyle kazandığı devredilemeyen ve ihlal edilemeyen evrensel nitelikli haklar olması sebebiyle “hak” kavramının içinde yer alan insanlık onurunu korumayı amaçlayan özel haklardır. Öyleyse doğamızın temelinde yer alan ve onlar olmaksızın insanca yaşayamayacağımız hak ve özgürlükler olarak tanımlanabilecek olan insan hakları tarihsel aşamalardan geçerek bir bilinç gelişimine ulaşmıştır.

Tarihsel sürecinde M.Ö. 1760’lı yıllarda Mezopotamya’nın Babil ülkesinde ortaya çıkan ve yazıyı bulan Sümerlerin ve Akadların kralı olan Hammurabi’nin adaletsizliğin önüne geçip halkın refahını artırma amacıyla ilan ettiği ilk yazılı belge Hammurabi Yasalarına dayanan insan haklarının elde edilşinin oluşumu, 1215 tarihli Magna Carta (Büyük Özgürlük Sözleşmesi), 1689 sonrası oluşturulan Yurttaş Hakları Beyannamesi, 1776 ABD Bağımsızlık Bildirgesi, 1789 tarihli Fransa İhtilali

sonrasında ilan edilen İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi gibi önemli adımlarla 18. yüzyılın sonlarını da içine alan ve 19. Yüzyıl Aydınlanma Çağı ve Endüstri Devriminin toplumsal hayata etkisi ile dönüm noktasına gelmiştir. Toplumda ekonomik ve sosyal haklar bağlamında yeni gelişmeler yaşanmış ve işçi hakları üzerine durulmuştur. 20. yüzyıla gelindiğinde azınlıkların korunması, halkların kendi kaderini tayin etme hakkı ve yabancı hakları gibi haklar dünya gündeminde yer almıştır (Şanlı vd., 2017: 3). BM Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948 tarihinde kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile insan hakları hem evrensel hem de kurumsal yapıya kavuşturulmuştur.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin birinci maddesinde bütün insanların özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğdukları belirtilmiştir. İkinci maddesi ile herkesin ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka türden kanaat, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuş veya başka türden statü gibi herhangi bir ayrım gözetilmeksizin, bu Bildirgede belirtilen bütün hak ve özgürlüklere sahip olabileceği ve bağımsız, vesayet altında ya da kendi kendini yönetemeyen ya da egemenliği başka yollardan sınırlanmış bir ülke olsun ya da olmasın, bir kişinin uyruğu olduğu ülke ya da memleketin siyasal, hukuksal ya da uluslararası statüsüne dayanarak hiçbir ayrım yapılamayacağı (<https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/>); Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (4 Kasım 1950)'nin "İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme" prosedürünün birinci maddesine göre sözleşmeye taraf olan devletlerin bu temel hak ve özgürlüklerden yararlanmalarının sağlanacağı (https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf) güvence altına alınmıştır. Aynı zamanda ulusal ve uluslararası alanda istikrar, barış ve güvenliğin sağlanması açısından bağlayıcılığı olan ve yaptırımlar dahi uygulayan bir değerler sisteminin kurulmasına gelecek sağlamıştır.

İnsan haklarını teminat altına alan ve taraf devletlere denetim sistemi öngören bir Avrupa Konseyi Sözleşmesi olan Avrupa Sosyal Şartı (1961)'nin güvenceye aldığı haklar ise herkesin günlük hayatında kullandığı ve ilgilendiren konut, sağlık, eğitim, istihdam ve çalıştırma, hukuki ve sosyal korunma, kişilerin dolaşımı ve ayrımcılık yasağıdır (Avrupa Sosyal Şartına Kısa Bir Bakış, 2010).

İnsan hakları, alan yazında hem ulusal hem de uluslararası açılardan birçok yönden ayrılmaktadır. Vatandaşlık hakları, medeni haklar, koruyucu haklar, katılım

hakları vb. birçok farklı sınıflandırma üzerinden ele alınan insan hakları için en yaygın kullanılan sınıflandırma “kuşaklar arası sınıflandırma”dır. Healey’e göre (2008) kuşaklar arası insan hakları; 18. ve 19. yüzyıllar arasında oluşan birinci kuşak haklar (klasik haklar), 19. ve 20. yüzyıllar arasında oluşan ikinci kuşak haklar (sosyal haklar) ve 20. ve 21. yüzyıllar arasında oluşan üçüncü kuşak haklar (dayanışma hakları) ayrımlarına sahiptir. Bunlara ek olarak modern dönemin, bilgi ve iletişim teknolojilerinin katkısıyla olgunlaşan sürdürülebilir yaşam hakları (dördüncü kuşak haklar) da günümüzde kuşaklar arası haklar arasında bahsi geçen ayrımlardan biri haline gelmiştir.

Birinci kuşak haklar, güvence ve koruma ile ilgili olup temel bireysel özgürlüklere yöneliktir. İkinci kuşak haklar, sosyal adalet ve eşitlik ilkeleri üzerinden şekillenmektedir. Bu haklar, aynı zamanda sosyal devlet anlayışının gelişimini de sağlamıştır. Devlet sosyal hakları kullanarak, farklı alanlarda sosyal hakların sosyal hizmetlerle sağlanması gibi aktif ve pozitif bir rol üstlenmektedir. Bu hakların gerçekleşmesi için devletin güçlü olması ve yeterince kaynağa sahip olması gerekmektedir (Tufan vd, 2009:79).

Hak talebi, uzun yüzyıllar boyunca farklı evrelerden geçmiş, dogmatik düşünce sistemine, köleliğe, dini yönden sapmalara karşı yürütülmüş ve bu yürütmeden birinci kuşak haklar ortaya çıkmıştır. Birinci kuşak sosyal, ekonomik, kültürel hakları beraberinde getirmiş, böylece bir etki zinciri meydana gelmiştir. Her yeni kuşak bir önceki kuşak haklardan etkilenecek ve güçlenerek ortaya çıkmıştır.

Tarihsel süreç içinde insan haklarının gelişimi sürerken, Batı’da sosyal hizmet kavramı ortaya çıkmış ve insan haklarına yönelik uygulamaların gerçekleştirilmesine bir zemin hazırlanmıştır. Eşitlik, özgürlük, adalet, kardeşlik gibi kavramları karşılayan kuşaklar arası haklar sosyal hizmetin insan hakları konusunda etkili bir rol üstlenmesini sağlamış ve yararlı olmuştur.

Özgürlük, eşitlik ve kardeşlik gibi Fransız Devrimi'nin üç ideal görüşüne karşılık gelen kuşaklararası haklar, sosyal hizmet uygulamalarının insan hakları konusundaki yerini pekiştirmek için yararlı bir çerçeve sunmaya başlamıştır. Sosyal hizmet uygulaması tabi ki kuşaklararası bütün haklar için geçerli bir bilimsel vizyondur ve son dönemde sıklıkla vurgulanan dördüncü kuşak haklar ile bağlantısı bulunur. Ancak

insanlara hakkı olan hizmetleri sunma noktasında geleneksel sosyal hizmet anlayışının, ikinci kuşak haklarla daha uyumlu olduğu da görülür (Ife, 2008: 39).

Sosyal hizmet ve kuşaklar arası hakların arasındaki bağlantı ve ilişkinin anlaşılabilmesinde, söz konusu hakların incelenmesi ve detaylı analizi önemlidir. Bu sebeple bu aşamada, kuşaklar arası haklara yönelik bilgi verilmektedir.

2.4.1.1. Birinci kuşak haklar ve sosyal hizmet

Klasik haklar olarak isimlendirilen birinci kuşak haklarda en önemli özellik, bireyin korunmasına yönelik hakları içermesidir. Klasik haklar bireylere üçüncü şahısların, toplumun veya devletin müdahale edemeyeceği bir alan sağlamaktadır. Bu alan, bireyin eylemlerini bağımsız olarak yürütmesine olanak tanımaktadır. Bu bakımdan devleti sınırlandıran haklar olarak da nitelendirilen klasik haklar çerçevesinde devlet bireylerin özel alanlarına giremediğinden negatif haklar olarak da değerlendirilmektedir. Burada eylemlerin bağımsız yürütülmesi ile ifade edilmek istenen, bireyin kimseye bir zarar vermeden, diğer bireylerin haklarını çiğnemenin istediği gibi hareket etmesi anlamı taşımaktadır. Özgürlük içeriği ona sahip olan ve onu kullanan bireyin isteklerine bağlı olarak şekillenir ancak devlet bu haklar üzerinde düzenleme yetkisine sahiptir. Düzenlemelerle devlet özgürlük alanlarında hareket edilmesini kolaylaştırmakta ancak özgürlükleri sınırlandıramamaktadır. Bu haklarla asıl amaçlanan, bireyler üzerindeki devlet yetkilerinin ve müdahalelerinin sınırlandırılmasıdır. Hayat ve özgürlük, kişi olarak tanınma, hukuk önünde eşitlik, etkili bir hukuk yoluna başvurma, adil yargılanma, keyfi tutma yasağı, işkence yasağı, mahremiyet, seyahat özgürlüğü, sığınma, vatandaşlık, evlenme ve aile korunması, mülkiyet, kölelik yasağı, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, ifade özgürlüğü, toplanma ve örgütlenme,, katılma hakkı gibi haklar birinci kuşak haklara dahildir (Ife, 2008: 34; İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Madde 3/21).

Klasik haklar, sosyal hizmete yönelik uygulamalarda önemli bir alan olup bu durumun yanı sıra sosyal hizmet alanındaki görevlilerin savunuculukları ile de ilgilidir. Devlet memurları tarafından orantısız güç kullanımı, yargısız infaz, sığınmacı ve mültecilere yönelik muhalefetin bastırılması, politik muhalefet ve sendikalara karşı önlemler gibi konularda sosyal hizmet uzmanları bir taraf rolü üstlenmektedir (IFSW, 1994; Zengin ve Altındağ, 2016).

2.4.1.2. İkinci kuşak haklar ve sosyal hizmet

Temelinde eşitlik ve sosyal adalet ilkesi bulunan ikinci kuşak hakların oluşumu sosyal devlet anlayışının gelişimine sebep olarak devletlere bu hakların sosyal hizmetler eliyle gerçekleştirilmesi ve korunması sorumluluğunu vermiştir (Tufan vd, 2009: 76-86).

Devletlerin tarihsel süreç içerisinde gelişen şartlara ve hareketliliklere göre değişebilir niteliği işte bu sosyal haklar olarak da nitelendirilen ikinci kuşak hakları sosyal, ekonomik ve kültürel haklar olarak ortaya çıkarmıştır. İlk olarak 19. yüzyıla konu olan eşitlik, özgürlük ve adalet istemleri Endüstri Devrimiyle birlikte yaşanan sosyal ve finansal dönüşüm sürecinin sonucudur. Sınıflar arasında çok ciddi oranda çıkan eşitsizlikler ve işçi sınıfının bu eşitsizliklere sessiz kalmaması “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi” nin hazırlanması için bir temel inşa etmiştir. Eğitim, sosyal güvenlik, toplu sözleşme, grev, adil gelir, dinlenme gibi birçok alandaki hakları kapsayan ikinci kuşak haklar, sosyal hizmet felsefesinin de temelini yansıtmaktadır. Sosyal hizmet alanının içinde yer aldığı çalışmalara bakıldığında; ikinci kuşak haklar ile daha yakın ilişki içine olduğu görülebilir. Özellikle yoksulluğun en aza indirgenmesi veya giderilmesinde yoğun çalışmaları bulunan sosyal hizmet; adil yaşam standartlarının ve adil gelir şartlarının korunması, gelirin güvenceye alınması gibi uygulamaların odağında yer almaktadır. Aynı şekilde bakıma ihtiyacı olan, evsiz kişi ve grupların barınma ve temel gereksinimlere ulaşma hakkı sosyal hizmetlerin alanıdır. Buna ek olarak çocuk, kadın, engelli ve yaşlı bireyler ile sığınmacılar için hizmet politikalarının geliştirilmesi ve uygulanmasında sosyal hizmet mesleğinin uygulayıcıları olan sosyal hizmet uzmanları yer almaktadır. Aynı zamanda eğitim ve sağlığa yönelik hizmetlerden yararlanılması ve insancıl bir şekilde müracaatçılara iletilmesinde de önemli görevlere sahiptirler. Eğitim alanında okul sosyal hizmeti uygulamaları ile eğitim sisteminde ortaya çıkan eksiklikler ve yetersizlikler tespit edilmekte, ayrıca istihdam piyasasında ayrımcılıklar sebebiyle iş bulamayan, ayrımcılıklar sebebiyle hizmetlerden yararlanamayan kişiler içinde de mücadele vermektedirler (İfe 2008: 42-43).

Sosyal hizmet, insan hakları ve sosyal adalet kavramları temelinde bir hak olarak insan haklarının ihlal edilmesinin karşısında ve mücadele kısmında yer almaktadır. Bu nedenle, devletlerce sosyal hakların sağlanabilmesi için hem güçlü ve etkin bir sosyal

hizmet teşkilatı ve uygulamalarının olması, hem de insan haklarına dayanan hak temelli yaklaşım ve yöntemleriyle sosyal hizmetlerin sunumu gerçekleştirilmelidir.

Günümüzde ekonomik ve sosyal alanda meydana gelen gelişmelerin etkisiyle sosyal hakların sosyal politikalar yoluyla sağlanması gerekmektedir. Dünya gündeminde de İnsan Hakları Merkezi gibi uluslararası kuruluşların sosyal hakların benimsenmesi ve gerçekleştirilmesi için çalışmaları yadsınamayacak kadar önemlidir. Sosyal haklar ve sosyal politika ilişkisi de bu oranda değişen boyut ve zeminde ele alınmakta ve ilgi görmektedir (Şenkal ve Doğan, 2012: 64).

2.4.1.3. Üçüncü kuşak haklar

Bilgi çağı ve küreselleşme sürecinde, çevre hakkı gibi birey-devlet ilişkilerini aşan nitelikteki dayanışma hakları olarak da ifade edilen üçüncü kuşak haklara ulaşılmıştır. Dayanışma hakları bilimsel ve teknik ilerlemenin ortaya çıkardığı çevre kirliliği, nükleer silahlarla yapılacak savaş tehlikesi, ülkeler ya da bölgeler arasında çok büyük gelişme farkları vs. gibi sorunlar nedeniyle ortaya çıkmıştır. Belli bir topluluk halinde yaşama yaklaşımının bir yansıması olarak görülmüştür. İnsan için gerekli olan dayanışma ortamını sağlama olanağı vermektedir. Diğer hak biçimlerinden farklı olarak üçüncü kuşak haklar birlikteliğin ve hümanist bir yaklaşımın tasvirini oluşturmaktadır. Bu hakların gerçekleşmesi için sadece devletin müdahalesi yeterli değildir. Toplumsal yaşam içinde bulunan hem bütün bireylere hem de toplumun tümüne aitliği olduğundan bu hakların gelişimine toplumda yaşayan herkesin katkı sağlaması ve çabası son derece önemlidir. Dolayısıyla bu hakların oluşum süreci halen devam etmekte olup barış, çevre, toplumların kendi kaderini tayin, gelişme, herkesin insanlığın ortak mal varlığından yararlanma gibi hak biçimlerini içermektedir (Ife, 2008: 44).

Sosyal hizmetlere yönelik uygulamalar birincil, ikincil ve üçüncül hakların tamamını kapsamakta olsa da kimi zaman dördüncü kuşak ve fazlasını da kapsayacak şekilde gelişme göstermektedir.

2.4.1.4. Dördüncü kuşak haklar

Yeni hak konularının ortaya çıktığı, var olanların da yeniden tartışıldığı postmodern dönemde ortaya çıkan dördüncü kuşak haklar; dünyada hızlı bir biçimde gelişme gösteren teknolojik gelişmelerin sonucu toplumsal yapının dönüşüme

uğraması nedeniyle kendini göstermiştir. Bu dönüşüm toplumsal alanda yeni yapılanmayı beraberinde getirdiğinden insan hakları ile doğrudan bir ilişki içindedir. Bilimin, teknolojik gelişmelerin kötüye kullanılması olasılığına karşı insan onurunun korunmasına ilişkin bir hak olarak yeni sorunları önlemek amacıyla Avrupa Konseyi hukuki belgeleri ile Avrupa Birliği Anayasa Antlaşması tarafından genetik mühendisliği aracılığıyla insan kopyalanmasının yasaklanması örneği verilebilir (Güngör, 2016: 39). Temiz suya erişim, çevre, insan, teknoloji gibi farklı alanlarda tartışmaların hala devam etmesine kaynaklık etmektedir (Gürkaynak ve İren, 2016: 346).

Bu kuşakta en önemli vurgu, insan hakları ile gelecek kuşaklar arasındaki ilişkidir. Ekolojik bir denge içinde çevre hakkını da içeren, sürdürülebilir bir yaşam biçimi içinde gelecek kuşaklara olumlu yönde gelişme gösteren, sağlıklı bir dünya bırakılması fikri bu kuşak haklarda ön plandadır. Yine bu haklara göre çevrenin acı çekmesi insanın acı çekmesi anlamına gelir. Deniz seviyesinde yükselme, küresel ısınma, iklim şartlarında değişiklikler dünyada yaşamakta olan bütün insanların yaşamını doğrudan etkileyen gelişmelerdir. OHCHR, 2009 yılında yaptığı açıklamada, iklim değişikliklerinin farklı insan haklarının kullanılması için bir tehdit oluşturduğunu ifade etmiştir. Bu açıklamada aynı zamanda kanunların ve yönetmeliklerin devletlere bu alanda görevler yüklediği de vurgulanmıştır (Sinden, 2005).

Dördüncü kuşak haklar çerçevesinde kişiler arası haklar, nesiller arası haklara dönüşmektedir. Özellikle somut olarak ele alınabilecek olan kentsel alanların ve yaşam alanlarının, soyut bir nitelik de taşıdığı ifade edilmektedir. Gelecek nesillerin yaşamlarını rahatça sürdürebilmesi insan hakları çerçevesinde önem taşımaktadır. Dördüncü kuşak haklar, bütün bu gelişmelere ek olarak temiz suya erişim hakkını da kapsamaktadır. Su hakkı, insan haklarına dahil kabul edilmekte ve bu çerçevede bireyler, toplumlar ve devletler göreve çağrılmaktadır. Bu alanda çaba gösterilmesi ve teşvik sistemleri de büyük bir öneme sahiptir (Marsal-Llacuna, 2016; Scanlon vd., 2006. akt.Yıldırım ve Aslan, 2019: 655).

İnsan hakları, sosyal hizmetler açısından da önemli bir sorunsal ortaya çıkarmaktadır. Çünkü, insanların bir kısmı bu haklarını kullanabilirken ya da yararlanabilirken bir kısmı yoksun kalmaktadır. Genellikle ekonomik kaynaklı haklara

ulaşma daha kolay ve erişilebilir olunurken diğerk haklara ulaşma o kadar kolay olmayabilmekte ve uygulamada yaşanan sorunlar devam etmektedir ki insanların sosyal, psikolojik, kültürel ve manevi ihtiyaçlarının da giderilmesi gerekmektedir. Bu da sosyal ve ekonomik alanda büyük ve ciddi bir eşitsizliğı doğurmaktadır.

IFSW, yukarıda yer alan tanımında görüleceğı gibi güncellediğı tanımında insan haklarını sosyal hizmet mesleğinin dört temel ilkesi arasında belirtmiştir (IFSW, 2014). Benzer niyetle insanın yaşam hakkı, özgürlük hakkı, eşitlik ve ayrımcı olmama, adalet, dayanışma, sosyal sorumluluk, barış ve şiddetin olmayışı, güvenli çevre gibi insan haklarına dair kavramları tüm sosyal hizmet uzmanları için ortak standart ve rehber olarak ortaya koymaktadır (Şahin, 2002: 142-149; <https://www.ifsw.org/sosyal-hizmet-nedir/>).

Sosyal hizmet bir meslek olarak bireylerin sosyal işlevselliğini arttırmak, toplumsal refaha ve sosyal adalete katkı sağlamak, özellikle dezavantajlı/incinebilir/risk veya baskı altındaki birey, grup ve toplumların insan haklarına erişimine yardımcı olmak ve insan haklarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak gibi misyonlara sahiptir (Zastrow, 2014. akt. Örgen, 2017: 41).

Sosyal hizmet, insan hakları ve sosyal adalet ilkelerini temel alan bir meslek olması ve en temel amaçlarından biri olan insan hakları ihlallerine karşı mücadele etmesi, insan haklarını savunması ve uygulaması ile insanların iyilik halini ve devamını sağlayarak güçlendirilmesine hizmet etmesi sorumluluğı nedenleriyle bir insan hakları mesleğı olarak anılmaktadır. İnsan haklarını bireyler, gruplar ve toplumlar için bir hak olarak görmekte ve mesleki etik ve ahlaki değerlerini insan haklarına dayandırarak sınırlarını çizmektedir. Sosyal hizmet mesleğinin insanın değerli olduğı ilkesiyle de insan hakları fikriyatı, hak, adalet, eşitlik ve özgürlük gibi kullandığı kavramlar örtüşmektedir.

Özetleyecek olursak her ikisinde de insana verilen değer temel alınmaktadır. İnsan, insan olduğı için değerli ve onurlu bir varlıktır ve refah içinde yaşama hakkı bulunmaktadır (Sosyal Hizmet Uzmanları Derneğı, 2001: 23. akt. Karataş, 2002: 1) ve bu hakkın gerçekleşmesi için pek çok alt düzey hak ve özgürlüklerin güvenceye alınması gerekmektedir. Her iki olgu da insanı yaşadığı çevresi ile bir bütün olarak değerlendirmektedir. Tarihsel süreç içinde gelişimlerinin de birlikte ve iç içe sürdüğü anlaşılmaktadır (Karataş, 2002, 1).

Sosyal hizmet insan haklarının savunulmasına ve yaşanmasına katkıda bulunmayı amaçlayan bir meslektir. Sosyal hizmet mesleğinin temelinde, kişilerin insan olarak haklarının korunması için gerekli olan kaynakların geliştirilmesi, sosyal adaletin gerçekleşmesine katkı sağlanması ve her kişinin özerkliğini gerçekleştirebilmesi için destek olma ve yol gösterme bulunmaktadır (Türkiye Felsefe Kurumu Derneği, 2017).

2.5. Sosyal Hizmet ve Sığınmacılar

Göç süreci (karar verme, ilk karşılaşma, statü belirleme/belirlememe) ve özellikle zorunlu göçle başka bir ülkede sığınmacı olarak yaşamak bir insanı bedensel, ruhsal, ekonomik ve sosyal açılardan sarsmakta, yaşamında ciddi değişikliklere yol açmaktadır. Çoğu sığınmacı hedef ülkeye ulaşmadan önce çeşitli yaşamsal riskler, işkence, zulüm, cinsel istismar gibi ağır psikolojik etkiler yaratan olaylar yaşayarak hedef ülkeye ulaşmaya çalışmaktadır. Göç sırasında da benzer tehlikelerle birlikte insanlık dışı uygulamalara maruz kalmakta, zorlu şartları aşarak hedef ülkeye gelebilmektedir. Hedef ülkede ise öncelikle temel barınma, beslenme, sağlık hizmetlerine erişim sağlayamama, dil, eğitim, istihdam, ekonomik, sosyo kültürel ve psiko sosyal sorunlara destek, kabul ve uyum, kamp hayatını yaşamanın getirdiği vd. konularda sorunlar yaşanmakta ve sorunlardan çocuk, engelli, kadın, yaşlı ve yoksullar daha yoğun etkilenmekte ve travmatik olaylar yaşayabilmektedir. Sığınmacıların yaşadığı bu sorunlar konusu daha önceki bölümlerde detaylı bir şekilde incelendiği için burada sorunlarla ilgili bilgilere tekrar bilgilere yer verilmeyecektir. Ancak, sığınmacılar açısından bakarak hedef ülkenin diline, ırkına/etnik kökenine, dinine, kültürüne, yaşam ortamına ve tarzına uyum sağlamakta zorlanılması, toplumsal kabul düzeyi ve dışlanma, dil bilgisinden yoksunluk, güvenli barınma ortamı bulamama, eğitime dahil olamama, aile bütünlüğünün bozulması, sosyal destek açısından uzak olunması, yasal statüleri ve gelecekleri konusunda kaygı, korku ve güvensizlik yaşanması, aile içi şiddet, gelir yetersizliği, çalışamama, iş bulamama, kalma sürelerinin belirsizliği, destek sistemlerinden yararlanılamaması, kendi kültürünü ve inançlarını sürdürememe, aile ve akrabalarına ulaşamama vs. stres artırıcı birçok faktörlerle baş etmek durumunda kaldıkları söylenebilir.

Sosyal hizmetlerin mesleki hedef ve müracaatçı kitlesi içinde yer alan ve çalışma alanını oluşturan bu bireyler ve sorunlara yönelik müdahale de sosyal hizmet yapısı

içinde daha önceki başlıklarda açıklanan IFSW tanımına uygun desteklenmeyi gerektirmektedir. Burada sosyal hizmet uzmanının, sığınmacıların statüleri ve yasal hakları konusunda bilgi sahibi olması, dil ve kültürü tanınması ile sığınmacılarla iletişim kurabilmesi ve kültürel yetkinliğinin olması, sığınmacılarla birlikte veya onlar adına savunuculuk yapması ve politikalar geliştirilmesine etki etmesi, farklılığına saygı göstermesi önem arz etmektedir.

Sosyal hizmet uzmanları birey, grup ve toplum düzeyinde çalışmalarla göç eden tüm bireylere, ailelere, gruplara ve topluluklara sosyal hizmet modelleri çizgisinde hizmet sunmaktadır. Bu bağlamda göç ve sığınma alanında önemli işlevler gören ve bulundurulması gereken ana meslek gruplarından biri olan sosyal hizmet uzmanları özellikle bu grubun incinebilir bir grup olması nedeniyle doğrudan bir ilişki kurmaktadır. Sığınmacılar risk altındaki gruplar olarak pek çok hizmete ihtiyaç ve gereksinim duyarlar. Sosyal hizmet mesleği bu aşamada bu gruplara destek olarak hizmetlerin erişilebilir hale gelmesine yardımcı olurlar. Özellikle; sığınmacı ve mültecilerin temel ihtiyaçlarının ve dolayısıyla temel haklarının korunabilmesi için gerekli durumlarda sosyal hizmet uzmanları savunuculuk rollerini kullanarak ve arabuluculuk yaparak politika süreçlerine etki etmektedirler. Sosyal hizmet uzmanının bu rollerini kullanması sosyal hizmetin amaçlarından biri olan işlevsellik ve değişimin sağlanmasında önemli bir kazanım sağlamaktadır.

Zastrow (2013)'a göre sosyal hizmet mesleği müdahalelerini; problem çözme sürecini etkinleştirmek, baş etmek ve insanların gelişimsel kapasitelerini arttırmak, insanları kendilerine kaymak, hizmet ve fırsat sağlayan sistemlerle ilişkilendirmek, insanlara kaynak ve hizmet sağlayan sistemlerin insancıl çalışmaları ve etkinliğini özendirmek, sosyal politikaları geliştirmek ve iyileştirmek, insan ve toplum refahını özendirmek amacıyla eylemleştirmektedir. Sosyal hizmet yöntem ve teknikleri kullanılarak ve sığınmacıların içinde bulunduğu ekonomik, sosyal ve psikolojik durum, koşullar, sağlık hali, sahip olduğu güçler ve kaynaklar, karşı karşıya kaldığı sorunlar ve sorumluluklar çerçevesinde yapılan sosyal inceleme ile en uygun yöntem ve sosyal hizmet modeli sosyal hizmet uzmanı tarafından belirlenmektedir. Sığınmacıların yaşadığı çeşitli eşitsizliklere karşı sosyal adaletin sağlanması gerektiğinden yapılan müdahalelerde sistem yaklaşımı, güçlendirme yaklaşımı, baskı

karşıtı uygulama ve ekolojik yaklaşımdan ön planda yararlanılmaktadır (Zastrow, 2013. akt. Bekarca, 2019: 69-73).

Levienne, sosyal hizmet mesleğinin sığınmacılara ve mültecilere üç farklı düzeyde çalışabileceğini ifade etmiştir. Bu alanları mikro, mezzo ve makro düzeyler olarak tanımlayan Levine, mikro düzeyde sosyal hizmet müdahalesinin sığınmacı ve mültecilerin katılımcı davranışlarının artırılması, müracaatçıların beceri kazanmaları ve kendi kendilerine yeterli olma durumunun yaratılmasına odaklandığına işaret etmiştir. Mezzo düzeyde, grup çalışmalarının kullanılmasıyla, kolektif sorun çözme becerilerinin geliştirilmesi, duygusal tepkilerin normal hale getirilmesi, etkinlik ve denetim mekanizmalarının kazanılması ve örgütsel davranışların gösterilmesi amacıyla, sosyal hizmet müdahalesinin kullanılabileceğine değinilmiştir. Makro düzeyde ise, sosyal hizmet mesleğine sığınmacıların ve mültecilerin ekonomik, psiko-sosyal, eğitim ve sağlık gibi alanlarda karşılanamayan gereksinimlerinin belirlenmesi için araştırma yapmak, söz konusu müracaatçıları ilgilendiren politikaların oluşturulmasına katkıda bulunmak ve bu kişilerin yararına toplum örgütlenmesi yapmak gibi roller düştüğü belirtilmiştir”. Bu alanda sosyal hizmet uygulamalarının neler olabileceğini belirlemek büyük önem taşımaktadır. Sığınmacılık konusuna ilişkin sosyal hizmet müdahalesi genelci bir uygulamaya dayandırılmalıdır. Var olan durumlar, bütün yönleriyle ele alınmalı, bütüncül bir bakış açısı, problem çözme sürecine yansıtılmalıdır; çünkü sığınma konusunda yaşanan bütün süreçlerin birbiriyle bağlantısı bulunmakta, bir aşama diğerini etkilemektedir (Zubaroğlu vd, 2017: 95-98-106).

Sığınmacılar ile yapılan çalışmaları, sosyal hizmet yaklaşımları ve sosyal politikalar evrensel ilke ve hukuk normlarına göre belirlenmekle birlikte göçün yaşanma zamanı, süresi ve seçilen ülkenin koşullarına göre değişiklik göstermektedir. Buna rağmen sosyal hizmet mesleğinin mesleki bilgi ve becerileri, rolleri, etik kuralları ve değerleri ile insan hakları uzantısında müdahale edilmesini gerekli kılmaktadır. Bu alanda giderek artan bir rolü olan sosyal hizmet uzmanlarının sığınmacılarla çalışırken; danışmanlık, savunuculuk, bilgi verme, kaynaklarla buluşturma, güçlendirme ve toplumla bütünleştirme rolleri doğrultusunda etkili iletişime, gizlilik ilkesine riayet edilmesine, kültürlerarası iletişim ve kültürel yetkinlik geliştirmeye, gerektiğinde tercümanla çalışma sağlamaya, bireylerin travma

geçmişinin araştırılmasına, tepkisel davranışlarının yaşanan sürece ilişkin normal davranış olduğuna dair bilgilendirilmesine, dil ve kültürel farklılık nedeniyle zorlukların kabul edilmesine özel önem vermelidir (Bekarca Şen, 2019: 79-80).

2.6. Türkiye’de Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Kurumsal Sosyal Hizmet Uygulamaları

Tunus’ta 2010 yılında başlayan rejim karşıtı ayaklanmalar, kısa bir süre içinde Mısır, Suriye, Libya gibi ülkelere başlayarak Arap ülkelerinde yayılmış, bu ayaklanmalar sonucunda bazı ülkeler rejim değişikliğine giderken bazıları iç savaşa sürüklenmiştir. 2011 yılı Mart ayında Suriye’de iç karışıklıklar başlamıştır. Suriyeliler ilk olarak komşu ülkelere sığınmış, ardından sayısal olarak sığındıkları ülkelerde gittikçe kalabalıklaşmışlardır. 2020 yılı Nisan ayı verilerine göre Türkiye, Irak, Lübnan, Ürdün ve Mısır’da kayıtlı durumda bulunan 5.563.101 sığınmacı bulunmaktadır.

Tablo 2.1 Türkiye’ye Göç Eden Suriyelilerin Yıllara Göre Sayısı

2011	252
2012	14.237
2013	224.655
2014	1519286
2015	2503549
2016	2834441
2017	3426786
2018	3623192
2019	3.576370
2020	3.612.574

Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma>

Tablodaki verilere bakıldığında, 2014 yılının kritik bir yıl olduğu görülmektedir. Bu yıl aynı zamanda Avrupa’da mülteci krizinin başladığı yıl olarak ifade edilmektedir. Bu süreçte Türkiye transit ülke olarak kullanılan ülkelerden olmuş, bu süreç boyunca Balıkesir, İzmir, Edirne, Aydın gibi kentlerde Avrupa’ya geçme çabasında olan sığınmacılar birikmiştir. 2014 yılında 12.884, 2015’in ilk yarısında ise 44.155 mülteci Sahil Güvenliği Komutanlığı tarafından yakalanmıştır.

Suriyeli sığınmacılara yönelik Türkiye’de “açık kapı politikası” uygulanmış, bu uygulama her ne kadar hoşgörülü bir yaklaşım olsa da son beş yılda Suriyeli olmayan beş milyon kişi bu hoşgörüden “yararlanarak” Avrupa’ya geçmiştir. 2014 ve 2015 yılları arası dönemde Avrupa hedefli mülteci göçleri sonrasında verilecek ekonomik destekle göçmenlerin Türkiye’de tutulması politikası ön plana çıkmıştır (Kaya ve Çolakoğlu, 2020: 597).

Genel itibarıyla Türkiye’de Suriyeli sığınmacılar için sosyal hizmetler çerçevesinde işgücü, eğitim, sağlık açısından ve toplumsal açıdan çeşitli uygulamalar yürütülmekte ve kolaylıklar sağlanmaktadır. Bu çerçevede sosyal alanlardaki uygulamalardan kısaca bahsedilmesi yerinde olacaktır.

• *İşgücü ve Ekonomi*

Türkiye’deki toplam nüfus içinde Suriyeli sığınmacıların aktif çalışan Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İznine Dair Yönetmelik oranı (15-64 yaş arası) iki milyondan fazladır. İşgücü piyasasına katılan milyonlarca sığınmacının bu durumu kanunla belirlenmiştir. 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun çerçevesinde sığınmacıların çalışma yaşamına ilişkin şartları netleştirilmiştir. Göç sonrasında bu kanunla ilgili bir düzenleme zorunluluğu ortaya çıkmış, oturma izni bulunan Suriyelilere sürelerini aşmamak şartıyla çalışma izni verilmiştir. Yasal düzenleme ile ilgili detaylar ise 15.01.2016 tarihinde “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İznine Dair Yönetmelik” ile Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Geçici koruma kapsamı içinde bulunan yabancıların, aynı işyerindeki sayısının % 10’u geçmemesi kararı çıkarılmıştır (YUKK, Madde.8).

Fakat bu netleştirme gerçekleşene kadar sığınmacılar, aldıkları yardımlar haricinde geçinmek için kayıt dışı ve ucuz işgücü alanlarında çalışmak zorunda kalmıştır. Nitelikli işgücü potansiyeline sahip olan sığınmacıların çalışma izni ve gerekli evrakının olmaması, bu duruma sebep olmuştur. Yine nitelikli işgücü

potansiyeli bulunan sığınmacılar işgücü bakımından gelişmiş durumda olan ülkelere geçiş yapmış, Türkiye’de çalışma iznine yönelik alınan kararların gecikmesi sebebiyle nitelikli bir işgücü kaybı ortaya çıkmıştır (Aslantürk ve Tunç, 2018: 143).

Ülkede sığınmacıların güvencesiz ve ucuz çalışma şartlarına direnememesi, işverenlerin bu alanda sömürsüne yol açmış olup bu sömürü çocuk sığınmacıları da direkt olarak etkilemiştir. Suriyeli çocuklar da ekonomik gelir elde edebilmek için çalışmak durumunda kalmıştır.

Ülkemizde resmi olmayan koşullarda iş alanına dâhil olan sığınmacı sayısının 800.000 – 1.2 milyon arası bir sayıya ulaştığı tahmin edilmektedir. Suriyeliler, işgücü piyasasında bağımlı konumda çalışmak durumunda kalmaktadır. Özellikle tarım, ticaret, inşaat ve sanayi sektörlerinde bağımlı çalışma şartlarında istihdam edilen sığınmacılar düşük ücretler almakta ve bu da işgücü piyasasında hak edilen ücretlerin aşağı çekilmesine yol açmaktadır (Kaya ve Çolakoğlu, 2020: 601).

•Eğitim

Suriye’den göçün başlangıcında, eğitim faaliyetleri geçici bir bakış açısı ile yapılandırılmış olup, 1 Ağustos 2012 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı görevinde bulunan Ömer Dinçer’in yaptığı açıklamada Arapça dersler verileceği, çocukların eğitim hakkına sahip olacağı ve ailelerin de ülkede kalmasının pekiştirilmesini sağlayacak bir yaklaşımdan uzak olduğu ifade edilmiştir. Çünkü bu dönemde henüz sığınmacı sayısı milyonları bulmamış olup geri döneceklerine yönelik bir yaklaşım hakimdir. Ancak Suriye’de gerginliğin azalmak yerine giderek artması sonucunda eğitim alanında yeni kararlar gündeme gelmiştir.

Suriyeli çocukların eğitimi ile ilgili olarak 26.04.2013 tarihinde “Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler” isimli bir genelge yayımlanmış olup sığınmacılara ait çocukların ülke genelinde tespitine çalışılmıştır. Yine 26.09.2013 tarihinde “Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri” isimli bir genelge yayınlanmış ve bu çerçevede sığınmacı çocukların eğitimine yönelik standardizasyonun sağlanması amaçlanmıştır. Ardından, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 23.09.2016 tarihinde Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü çerçevesinde Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı oluşturulmuştur.

Başkanlıkta, savaş travmasına maruz kalan Suriyeli çocukların okullaştırılması amaçlanmıştır. Bu çocukların eğitim alanında dışlanmadan eğitim alabilmeleri için öğretmen ve okul personeline de eğitim verilmesi planlanmıştır. Suriyeli çocukların eğitime yönelik durumlarının iyileştirilebilmesi için birçok proje geliştirilmiştir. Bunlardan biri Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PIKTES) olup AB ve MEB ortak çalışması olarak yürütülmüştür. Proje AB tarafından finanse edilmekte olup 2018 yılı sonunda ikinci aşamasına geçilmiştir ve 2021 Aralık ayına kadar sürdürülmesi planlanmaktadır.

Bu alanda gerçekleştirilen önemli bir başka proje Şartlı Eğitim Yardımı adıyla hayata geçirilmiş olup bu projenin kapsamı Milli Eğitim Bakanlığı, Türk Kızılay, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve UNICEF işbirliği ile okul dönemindeki çocukları kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Projenin temel amaçları arasında okullaşma oranının artırılması, maddi eğitim desteği sağlanması ve okul yaşamının sürdürülebilirliğinin sağlanması yer almaktadır. AB, ABD ve Norveç tarafından finanse edilen bu proje sığınmacıların eğitim hayatı açısından çok önemli bir yere sahiptir (Kaya ve Çolakoğlu, 2020: 602).

•Sağlık

Geçici koruma kapsamında bulunan sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişiminin kolaylaştırılabilmesi için Göçmen Sağlığı Merkezleri (GSM) kurulmuştur. GSM, koruyucu sağlık hizmetleri sağlanması ve hastanelerdeki yoğunluğun azaltılması amacıyla sığınmacıların yoğun biçimde bulunduğu bölgelerde hizmet vermeye başlamıştır. GSM'lerde yer alan sağlık personeli arasında Suriyeliler de bulunmakta, hem Türkçe hem Arapça diline hâkim olan hasta yönlendirme personelleri de bu kurumlarda görev yapmaktadır (Göçmen Sağlığı Merkezi, 2020). Sağlık hizmetlerinden yararlanmak isteyen sığınmacıların dil engeli ile karşı karşıya kalmaması çok önemlidir. Aksi halde yerel halk ve sığınmacılar arasında yoğunluk ve anlaşmazlık sebebi ile çatışmalar ortaya çıkabilmektedir.

Özellikle sınır bölgelerinde bulunan şehirlerde görevli olan sağlık personeli ağır bir sorumluluk altındadır. Bu sebeple Suriye ile sınır bağlantısı bulunan şehirlerdeki hastanelerde % 30-40 oranında Suriyeliler için hizmet verilmektedir. Bütün bunlara ek olarak Türkiye'de yürütülmekte olan aşı çalışmaları ile bazı hastalıklar kontrol altına alınmış ise de göç sonrasında bu hastalıkların yeniden ortaya çıkması sorunu patlak

vermiştir. Kızamık, çocuk felci gibi aşı aracılığıyla engellenebilen hastalıklar yeniden toplumda görülmüş, bu nedenle 0-5 yaş arası çocuklara aşı uygulaması da yapılmıştır (Oytun ve Şenyücel Gündoğar, 2015: 20).

Suriyeli sığınmacıların Covid-19 sürecindeki durumları da son derece önemlidir. Sığınmacılar bu süreçten oldukça etkilenmiş olup sosyal temas sebebiyle bulaşan bu hastalık, toplu halde barınan sığınmacılar için yüksek risk taşımaktadır. Hijyen sorunları, mesafe ihlalleri, maske kullanımındaki hatalar ve eksiklikler çerçevesinde mülteciler için de salgın son derece önemli bir sorundur. Ülkemizde yaşamını sürdüren sığınmacılar için kendi ana dilleri ile yeni normallerin aktarılması büyük önem taşımaktadır (Mülteci-Der, 2020).

• Sosyal Uyum

Ülkemizde Suriyeli sığınmacıların onuncu yılı içinde iken halen tartışılan en önemli konulardan biri toplumsal/sosyal uyumdur. Yeni bir coğrafyada yeni bir yaşam kuran ve hayatını idame ettirmeye çalışan Suriyeliler için sosyal uyum diğer bütün konular kadar önem arz etmektedir. Sığınmacılara yönelik oluşan ve zamanla daha da artış gösteren yerel tepki, toplumsal uyumun önündeki en büyük engellerden biridir. Yerel halk ve sığınmacılar arasındaki dil, yaşam biçimi ve kültürel farklılıkların sebep olduğu sorunlara ek olarak çocuk ve kadınlara yönelik suiistimallerin gerçekleşmesi, çok eşlilik sorununun artış göstermesi, buna bağlı boşanmalar, etnik kutuplaşmaların meydana gelmesi, çarpık yerleşimler gibi durumların tamamı toplumsal etkiler arasında yer almaktadır (Oytun ve Şenyücel Gündoğar, 2015: 16).

Sığınmacıların gittikçe kalıcı bir hal alması sonucunda uyumla ilgili tartışmalar daha da alevlenmiş, Türklerin sığınmacılara karşı genel itibarıyla hoşgörülü olmasının yanında zamanla bu hoşgörünün azaldığı görülmektedir. Aradaki kültürel sorunlar ve bu sorunların sebep olduğu sosyal mesafeler toplumsal yapıda endişe ve huzursuzluğun artmasına neden olmaktadır.

Bütün bu genel bilgiler çerçevesinde, kalıcı hale gelen Suriyeli sığınmacılara yönelik hem siyasi hem de toplumsal bir şekillenme ortaya çıktığı görülmektedir. Bu doğrultuda sığınmacıların karşı karşıya kaldığı daha başka sorunlar da bulunmaktadır ki bu sorunların çözümü için sosyal hizmet uygulamaları ön plana çıkmaktadır.

Türkiye’de sığınmacılara yönelik olarak gerçekleştirilen sosyal hizmet uygulamaları AÇSHB, Kızılay ile AFAD’ın ortaya koyduğu hizmetler çerçevesinde ele alınmıştır.

Türkiye, tarihsel birikimi ile ulusal ve uluslararası mevzuat çerçevesinde yabancıların göç alanına ilişkin tüm iş ve işlemlerini insan odaklı milli politikalarla yürütmektedir.

2.6.1. ASHB’nın Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Sunduğu Sosyal Hizmetlerde Kurumsal Paydaşlığı

Bugünün ASHB’nın inşası; 1917 yılında ülke genelinde ulusal düzeyde kimsesiz ve yoksul çocukları himaye etmek için İstanbul’da kurulan ve Cumhuriyet Türkiye’sinin ilk sosyal hizmet kurumu olan “Himaye-i Etfal” adlı ulusal dernek ile milli mücadele döneminde modern yeni Türkiye’nin sosyal hizmetlerini düzenleme ve çocuk davasını gerçekleştirmek için, öksüz, yetim ve kimsesiz çocukları koruma görevini üstlenen ve Mustafa Kemal Atatürk başta olmak üzere önemli şahsiyetlerin yönlendirme ve desteğiyle yeniden yapılandırılarak 30 Haziran 1921’de Ankara’da aynı nitelikli bir dernek olarak kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti (Sarıkaya, 2007: 321-335; Tunç, 2013: 2-6) temelinde yükselmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal devlet olarak kamusal yükümlülüğe sahip olduğunun bir göstergesi olan Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti, bütün çağdaş kurumlarıyla yeniden teşkilatlanan ve yapılanan Türkiye Devleti’nin sosyal hizmetler alanındaki hedef ve faaliyetlerini yerine getirerek devletin sosyal hizmet anlayış ve uygulamalarını hayata geçirmesine katkıda bulunmuştur (Çengelci, 1998: 1-111).

Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti, dilde sadeleşme çalışmalarının ardından 1935 yılında “Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu” ismini alarak 1981 yılında dernek statüsünden çıkmış ve "devlet kurumu" haline gelmiştir. Görevleri Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’na devredilen kurum 1963 yılında 225 sayılı Kanun ile Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu ve Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü’nün birleşmesiyle yeniden yapılandırılmıştır. 1983 yılında 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu ile SHÇEK adını alarak faaliyetlerini sürdürmekte iken yerinde ve etkin hizmet üretmek, yeni hizmet modelleri geliştirmek için çeşitli hizmet birimlerinin yeniden tek çatı altında toplanmasıyla 2011 yılında 633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK ile Bakanlık statüsüne dönüştürülmüştür.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, toplumumuzun temel yapı taşı olan aile kurumunun korunması, bireylerin sosyal ve ekonomik açıdan güçlendirilmesi, çalışma hayatına katılması ve sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlere erişiminin sağlanmasına yönelik sistemli çalışmaların hayata geçirilmesi amacıyla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, SHÇEK ile Primsiz Ödemeler Genel Müdürlüğü faaliyetleri birleştirilerek teşkilatlandırılmıştır.

Kurum, 2018 yılında 703 sayılı KHK hükmünce Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile birleştirilip Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olarak hizmetlerini yürütmeye başlamıştır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Kurulması ile Kamu Personel İşlemlerinin Yürütülmesine İlişkin Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair 73 nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi içeriğinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ayrı birer bakanlık olarak hizmetlerine devam etmeleri kararı verilmiştir

Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak çalışan, sosyal hizmetler ve aile işlerinden sorumlu olan bakanlıktır. Toplumumuzun temel yapı taşı olan aile kurumunun ve bireylerin korunması, sosyal ve ekonomik açıdan güçlendirilmesi ve sosyal hizmetlere erişiminin sağlanmasına yönelik sistemli çalışmaların hayata geçirilmesi amacıyla kurulmuştur

ASHB'nın ana sosyal hizmet birimleri ve ilgili kuruluşları şunlardır:

- a. Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü,
Sosyal Hizmet Merkezleri
- b. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü,
Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi (ÇEKOM)
Çocuk Koruma, İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimi (ÇOKİM)
Çocuk Evleri Sitesi (ÇES)
Çocuk Evleri
Çocuk Destek Merkezleri (ÇODEM)
- c. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü,
Kadın Konukevleri

- Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM)
- d. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü,
Engelli Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri
Rehabilitasyon ve Aile Danışma Merkezleri
Umut Evleri (Ev Tipi Bakım)
Yaşlı Yaşam Evleri
Gündüz Yaşam Merkezleri
- e. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü,
Aile Destek Merkezleri (ADEM)
Sosyal Dayanışma Merkezleri (SODAM) (ASHB, 2020 -
<https://www.aile.gov.tr/media/73627/2020-faaliyet-raporu.pdf>).

Oldukça çeşitli sosyal ihtiyaç gruplarına hizmet veren kurum toplumsal değerler çerçevesinde bireyi ve aileyi güçlendiren sosyal hizmetleri belirlemekte, uygulamakta ve izlemektedir. Öncelikli olarak birey, aile ve toplum refahını artırmak amacıyla sosyal riskli ve dezavantajlı kesimlere hizmet etmektedir. Hizmetlerini aile odaklı ve hak temelli benimsediği anlayışla yürütmektedir. Bu anlayışla, sosyal politikaların ve sosyal hizmetlerin merkezine aile, ailenin bütünlüğü ve aile değerlerini almakta ve yönetim ilkeleri gereği ülke faydasına çalışan ulusal ve uluslararası tüm kurum/kuruluşlar, STK'lar ve gönüllüler ile işbirliği yapma sorumluluğunda hareket etmektedir.

Sosyal devlet olmanın temel sorumluluklarını yerine getirme noktasında kurumsal yetkisini ve sosyal ve ekonomik yönden dezavantajlı kimselere yönelik görevini tanımlayan Anayasanın 61 inci maddesinden ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunundan almaktadır (SHÇEK, 2009: 1). Bu Kanuna göre hizmetlerden faydalanabilmek için Türkiye vatandaşı olma koşulu aranmamakta, oturma izni ve geçici T.C. no dahilinde mevcut mevzuata uygun koşullara sahip olunması şartları aranmaktadır. Refakatsiz/korunmaya ihtiyacı olan yabancı uyruklu çocukların bakımı ve rehabilitasyonu, toplumun bilgilendirilmesi ve farkındalığının artırılması çalışmaları ve psikososyal destek hizmetleri görevleri ise doğrudan ASHB'na verilmiştir.

Ayrıntılı olarak aktarılabacak olan birim hizmetlerine burada değinilmeyecek olup ASHB toplumda korunmaya, bakıma, yardıma ve desteğe ihtiyacı olan aile, çocuk, kadın, engelli ve yaşlılar ile sosyal hizmetlere ihtiyacı olan diğer tüm kişileri tespit etmekte ve çocukların ve kişilerin durumunu sosyal inceleme yaparak belirlemektedir (Sosyal Hizmetler Kanunu, 1983: Madde 21).

Korunma ve bakım ihtiyacı olan çocuk ile kişilerin bakımının mümkün olduğunca aile ortamında verilmesini sağlamaya çalışmaktadır. Ailesi yanında korunma ve bakımın sağlanamadığı hallerde kurum bakımı hizmeti ile sosyal riskleri azaltmaya çalışmaktadır.

ASHB kendi görev alanı kapsamında Türkiye’de bulunan ve geçici koruma statüsü sahibi olan Suriyeli sığınmacılara da bakım, rehabilitasyon, psikososyal destek, sosyal yardım, koruyucu ve önleyici hizmetler vermektedir. Suriyeli sığınmacıların yaşadıkları bu travmatik durumla baş edebilmeleri, toplumsal hayata katılım sağlamaları, çocuklar, bireyler, aileler ve toplum arasında iletişimin, uyumun ve sosyal ağların geliştirilmesini sağlamayı hedefine almıştır (ASHB Türkiye’de Geçici Koruma Statüsündeki Suriye Vatandaşlarına Yönelik Sosyal Uyum ve Psikososyal Destek Çalışmaları Koordinasyon ve Planlama Çalıştayı, 2016: 34).

- ASHB’nın sosyal hizmet alanlarına ilişkin sunduğu hizmetler:

Cocuk Alanında;

Toplumların yaşam alanı içinde kendini koruması ve ilerlemesi, toplumların yapısını oluşturan ailenin en küçük üyesi çocuğun sağlıklı bir aile ortamına doğmasına ve orada yetişmesine göre değişiklik göstermektedir. Bu nedenle, çocuğun aile yanında güvenli bir biçimde varlığını sürdürmesi, bilgilenmesi, bedensel, zihinsel, psikolojik ve sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının yaş dönemine uygun olarak karşılanması ve desteklenmesi, davranışlarının topluma uyumlu örgülenmesi ile sosyal bir kişilik geliştirmesi toplumların geleceğine yönünü belirlemede büyük önem taşımaktadır.

Bunun içindir ki tüm çocuklara, toplumda sağlıklı bireyler olarak yer alabilmeleri için özenle yaklaşılması, donatı sağlanması ve güçlendirilmesi gerekmektedir. Maalesef, her çocuk bu şansa sahip olamamakta ve sosyo-ekonomik yoksunluk, anne/babanın çocuğu terk etmesi, anne/babanın vefatı, anne/babanın

hükümlü olması veya boşanması, çocuğun aile içinde ve dışında fiziksel, cinsel, psikolojik, duygusal ihmal ve istismara veya kötü muameleye uğraması, üvey anne/babanın çocuğu istememesi, doğal afetler, terör, göç vb. sebeplerle (SHÇEK Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi Nihai Raporu. Akt. Yazıcı, 2013: 515) bir aileye sahip olamayan, ailesinden ve sosyal çevresinden ayrılmak zorunda kalan, öz ailesi yanında yetişmesi uygun olmayan ve bakıma ihtiyacı olarak korunması ve bakımı gereken çocuklara dönüşmektedir. “Korunmaya muhtaç çocuk” olarak adlandırılan bu çocukların topluma kazandırılmasına hizmet eden devlet koruma ve bakımı, refahı ve iyilik hallerinin sağlanmasına çalışılması gerekmektedir (Şenocak, 2006: 178). Yani, ailenin çocuğun bakım ve koruma görevini yerini getirmedeği/getiremediği durumlarda çocuk koruma politikaları devreye girmelidir.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesinin birinci maddesine göre çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılmaktadır (Sosyal Hizmetler Kanunu, 1983). Ancak, “çocuk” tanımı konuya ve duruma göre farklı olarak ele alınmaktadır. Tezin konusuyla ilgili yapılan tanımlara bakacak olursak 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu korunmaya ihtiyacı olan çocuğu, “beden, ruh ve ahlaki gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup ana veya babasız, ana ve babasız; ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan; ana ve babası veya her ikisi tarafından terkedilen; ana veya babası tarafından ihmal edilip fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen” çocuklar olarak tanımlamakta iken korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin hükümleri belirleyen 2005 tarihli 5395 sayılı ÇKK korunmaya muhtaç çocuğu, korunma ihtiyacı olan çocuk ve suça sürüklenen çocuk olarak iki gruba ayırıp tanımlamıştır. ÇKK’nda korunma ihtiyacı olan çocuk; “Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuk”, suça sürüklenen çocuk; “Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk” olarak ifade edilmiştir.

Yukarıda görülen ulusal ve uluslararası mevzuatlar, sözleşme ve anlaşmalarda;

- Henüz ergin olmayan bireyler olarak çocukların bedensel, zihinsel ve ruhsal olarak iyilik haliyle gelişebilecekleri ortamlarda bakılmaları, yetiştirilmeleri, her türlü ihmal ve istismardan korunmaları, beslenme, sağlık, eğitim hizmetlerinden ve tüm haklardan eşit, adil ve ayırım yapılmaksızın yararlandırılmaları, her türlü afet ve felaket durumunda en önce çocuklara yardım edilmesi gibi bir görüş benimsenmiştir.

- Çocukların “yaşama, gelişme, korunma ve katılım” haklarının sağlanması, korunması ve gözetilmesi ve bunlara yönelik gerekli tedbirlerin alınması, kurumlar kurulması veya kurumların sorumlu kılınmasına hükmedilmiştir.

Aile ortamının veya ana/babasının yokluğu/yoksunluğu bulunan çocukların her türlü bireysel gelişimi ile vücut bütünlüğü risk altında bulunan, suç mağduru ya da herhangi bir suç işleyen bütün çocuklar korunmaya muhtaç olan çocuk olarak (Uğur, 2018: 9) kendi iradeleri dışında gelişen koşulların etkisiyle başkasının/devletin bakımına ve desteğine ihtiyaç duyabilmektedirler.

T.C. Anayasasının 41 inci maddesi ile her çocuğun korunma ve bakım hakkı olduğuna, devletin çocuklar için koruyucu tedbirleri alması, çocukları koruması ve bunun için gerekli teşkilatı kurmasına hükmedilmiştir. Bu görev, 633 Sayılı KHK, 2011 nın ikinci maddesinin birinci fıkrasının (c) bendine göre ASHB’ na verilmiştir. Görev, çocukların her türlü ihmal ve istismardan korunarak sağlıklı gelişimini temin etmek üzere ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, çocuklara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak olarak belirlenmiştir. Aynı çizgide ASHB nın bu görevini yürütecek olan ÇHGM’nün hizmetleri; BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile uyumlu olarak 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu ile 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda tanımlanan korunmaya ihtiyacı olan çocuk ve suça sürüklenen çocuklara yönelik koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici, rehberlik ve rehabilite edici sosyal hizmet faaliyetlerinin yürütülmesi, koordine edilmesi, gerekli önleyici ve telafi edici mekanizmaların oluşturulması, politika ve stratejilerin belirlenerek gerekli çalışmaların yapılması, uygulanması- izlenmesi ve değerlendirilmesi olarak yerini almıştır.

Alanla ilgili hizmetler aile odaklı hizmetler ile kuruluş bakımı hizmetleri olarak iki ayrı yöntemle yürütülse de çocuk koruma politikası aile odaklı olarak çocuğun

öncelikle aile yanında bakımının sağlanması yönünde önceliklendirilerek işletilmektedir (ASHB, 2020: 29-30).

Çocuğun bakımından sorumlu kişilere ve çocuklara yönelik rehberlik tedbirlerini içeren danışmanlık tedbiri; ailesi dışında korunması gereken çocukların resmi veya özel bakım kuruluşuna ya da koruyucu aile yanına yerleştirmeye görevlendiren bakım ve barınma tedbiri bizzat ASHB'nin uygulama alanında yer alan tedbirlerdir. Diğer Bakanlıkların ve kamu kurum/kuruluşların görev alanına giren konularda ASPB'nin çocuklara ilişkin her türlü yardım ve desteğin geciktirilmeksizin yerine getirilmesine de hükmedilmiştir. Tedbirlerin yerine getirilmesinde kurumların koordinasyonu Adalet Bakanlığınca sağlanmaktadır: Merkezi ve İl Koordinasyon Merkezleri koordinesi de ASPB'na verilmiştir (ÇKK'na Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik, 2006).

- Danışmanlık ve eğitim tedbirleri (MEB, ASHB ve yerel yönetimler),
- Eğitim tedbiri (MEB ve ÇSGB),,
- Bakım tedbiri (ASHB),
- Sağlık tedbiri(SB) tarafından yerine getirilmektedir.

Korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında alınacak tedbir kararları çocuk hakimleri tarafından alındıktan sonra uygulanmaktadır. Aciliyet gerektiren durumlarda çocuk ASPB tarafından bakım ve gözetime alınmakta, 15 gün içinde çocuk hakimine müracaat edilmekte, hakim tarafından 3 gün içinde acil korunma kararı alınmakta ve çocuğun bulunduğu yerin gizli tutulmasına ve gerektiğinde kişisel ilişkisinin tesisine karar verilebilmektedir.

Bakım tedbiri alınması halinde çocuğun yaş, cinsiyet ve durumuna-özel ihtiyaç gereksinimine ve ASPB'nin ilgili mevzuat hükümlerine göre çocuğun yüksek yararı düşünülerek öncelikle aile yanında bakımının sağlanması önemsenmekte, bunun mümkün olamadığı durumlarda uygun resmi bakım kuruluşuna yerleştirilmesi sağlanmaktadır (Burada özel kuruluşlara da yerleştirilebileceği belirtilmiştir Ancak,

henüz bu konuda bir mevzuat ve kuruluş bulunmamakta ve açılması uygun görülmemektedir.).

Uygulamada, 0-18 yaş grubundaki çocuklar dan mahkeme tarafından onanan korunma kararı/bakım tedbiri kararı olanlar yaş, cinsiyet, psiko-sosyal durum vd. koşullara bağlı kalarak en uygun kuruluşa yerleştirilmesi, korunmaları, bakılmaları, eğitim ile bir iş ve meslek sahibi yapılarak topluma yararlı bireyler haline gelmelerine ilişkin her türlü mesleki çalışmaların yapılması, diğer kurum/kuruluşlar işbirliğinde yaptırması, sonuçlarının izlenmesi ve tüm bu çalışmaların koordinasyonunun yapılmasıdır.

ASHB'nın çocuk alanına değin sosyal hizmet felsefesinde olduğu üzere ÇKK'nda da koruyucu ve destekleyici tedbirler ile çocuğun yüksek yararına bakılarak öncelikle kendi aile ortamında korunması, kişiliğinin ve toplumsal sorumluluğunun geliştirilmesinin ve yaşına ve gelişimine uygun eğitim almasının sağlanmasına yönelik danışmanlık, eğitim, sağlık, bakım ve barınma tedbirlerinden bahsedilmektedir (ÇKK, 2005: Madde 5).

Çocuğun bakım ve korunmasını kendi öz ailesi içinde sağlanmaya çalışılmasını, bu gerçekleşmiyorsa diğer aile odaklı bakım yöntemlerine ki burada da öncelikle koruyucu aile bakımına başvurulması ve çocuk haklarına dayalı vizyonda çocuğun yüksek yararının gözetilmesi öngörülmektedir (Şenocak, 2006: 179). Kuruluş bakımının zorunluluğu karşısında ise çocukların rehabilitasyon süreci sonrası ailesi yanına döndürülmesi, döndürülemeyenlerin ev ortamını sağlamaya en yakın tip kuruluşlara yerleştirilmeleri önemli ve gerekli görülmektedir (ÇHGM, 2019: 1).

Mahkeme tarafından alınan tedbir kararları sonucunda; çocuğun fayda sağlayacağı sosyal hizmet modeli çocuğun yaşı, cinsiyeti, sağlık durumu ile korunma altına alınma nedeni, ailesinin ve kardeşinin olup olmadığı gibi özelliklere bakılarak ASHB'nın olanakları çerçevesinde ve Sosyal İnceleme Raporu ile belirlenerek farklı hizmetler de uygulanabilmektedir (Yıldırım, 2017: 99).

Korunma ihtiyacı olan çocuklara koruyucu aile hizmeti, evlat edinme ve sosyal ve ekonomik destek hizmeti gibi aile odaklı hizmetler; ÇEKOM, ÇOKİM, ÇE ve ÇES, ÇODEM ile kurum bakımı hizmetleri verilmektedir

Ailelerin ekonomik ve sosyal yönden desteklenerek aile birliği ve bütünlüğünün korunması ve çocukların kendi aileleri ve yakınları yanında desteklenmesi kapsamında yürütülen aile odaklı hizmetlerin temelini oluşturulan SED hizmeti yardıma ihtiyacı olduğu tespit edilen ailelerin çocukları ile gençlere, sosyal ve ekonomik bir sorunun giderilmesi amacıyla ailenin ihtiyacına göre belirlenen oranda süreli ve geçici olarak yapılan aylık ödemeleri içermektedir. Çocukların bakımı, korunması ve eğitime yönelik olarak ekonomik yoksunluk nedeniyle temel ihtiyaçlarını karşılayamayan veya karşılamakta zorlanan ailelerin çocukları için kurum bakımı hizmetine yönelime alternatif olarak sunulmaktadır (ÇHGM, 2019: 4; ASHB, 2016: 26). Bu hizmetten, kuruluştaki bakımı sağlanmakta iken aile yanına verilerek bakımının sağlanabileceği tespit edilen, kuruluşa yerleşme sırası bekleyen ve kuruluş bakımına alınmadan ailesi yanında desteklenerek bakımı sağlanan çocuklar öncelikli olarak yararlandırılmakla birlikte (SHÇEK, 2009: 20) yine aynı amaçla kuruluş bakımında bulunan çocuklardan 18 yaşını tamamlayıp kuruluştan veya koruyucu aile yanından ayrılmış olan, eğitime veya iş ve meslek edinme kursuna devam eden, bir iş ve meslek sahibi olamadığı için ekonomik desteğe ihtiyacı olan gençler ile olağanüstü yaşanan durumlar, doğal afetler, hastalık veya kaza sonucu belirli bir süre kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu aile bireylerinin temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olanlar, hayati tehlike arz eden ve ameliyat gerektiren durumlarla karşılaşan veya vefat eden kişilerin çocukları yararlandırılmaktadır

Ayrıca, Okul Destek Projesi ile SED hizmetinin etkinliğinin artırılması için SED hizmetinden yararlandırılan çocuklara akademik destek verilmesi, sosyal, sanatsal ve kültürel etkinliklere katılımları sağlanmaktadır.

Çocukların düzenli olarak ihtiyaçlarının karşılandığı, korunup bakıldığı ve sevgi ve şevkati yaşayabildikleri aile ortamının yaşadıkları travmatik olaylar ve örselenmenin olumsuz etkileriyle baş edebilmeleri ve istenilen gelişimi gösterebilmelerinin önemi konusundan bahsedilmiştir. Bu bilinçle çocuğun psiko-sosyal gelişiminin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi açısından önemli görülen bir hizmet olan koruyucu aile hizmeti; korunma ve bakım altında bulunan çocuğun sosyal ve ekonomik zorluklar ve psiko sosyal sorunlar gerekçesiyle aile bütünlüğünün bozulması ile ihtiyaçlarının karşılanamaması, bakamaz hale gelmeleri, ailesi tarafından ihmal veya istismara uğramasından dolayı aile yanında kalmasının uygun

olmaması vd. sebeplerden ötürü ailesinin yanında bakılamaması durumunda koruyucu aile denilen ve bu çocukların kendi aile ortamlarında eğitim, bakım ve yetiştirilme sorumluluğunu ücretli veya gönüllü statüde, uzun veya kısa süreli olarak toplumsal sorumluluk gösteren, uygunluğu tespit edilen aile ya da kişilerin yanında ASHB'nin denetiminde bakılması ve yetiştirilmesidir (Karataş, 2007: 11).

Kendi ailesi tarafından çeşitli sebeplerle geçici süre bakımı sağlanamayan, ailesi olduğu için veya rızası olmadığı için evlat edindirilemeyen sağlıklı ya da engelli olup bakım ihtiyacı bulunan çocuklar koruyucu aile yanına yerleştirilebilmektedir. Bu çocuklar için *akraba veya yakın çevre modeli* (Kan bağı bulunan akrabalar, yakın çevrede olan tanıma kişi ve ailelerin sağladığı bakımdır.), *geçici koruyucu aile modeli* (Korunma ve bakım altına alınması aciliyet gerektiren ve henüz işlemleri tamamlanmayan çocukların, temel ana, baba eğitimleri ve Koruyucu Aile Birinci ve İkinci Kademe Eğitimini almış profesyonel kişi ve ailelerin sağladığı kısa süreli bakımdır.), *süreli koruyucu aile modeli* (kendi ailesi yanına dönemeyecek ve başka bir aile yanına kalıcı olarak yerleştirilemeyecek durumda olan çocuklara sağlanana bakımdır) ve *uzmanlaşmış koruyucu aile modeli* (Özel zorlukları ve ihtiyaçları olan çocuklara, lisans eğitimi alan veya eşlerden biri en az ilköğretim düzeyinde olmak üzere temel ana, baba eğitimleri, Koruyucu Aile Birinci ve İkinci Kademe Eğitimlerini almış kişi ve ailelerin sağladığı bakımdır.) olarak dört koruyucu aile modeli bulunmaktadır. TC vatandaşı olup Türkiye’de daimi ikamet eden, 25-65 yaş aralığında bulunan, en az ilkokul mezunu, düzenli geliri bulunan, evli/bekar veya çocuklu/çocuksuz (çocuğun biyolojik anne-babası ya da vasisi dışındaki kişiler), ASHB’nin uyguladığı ilgili eğitimleri alan kişi/aileler koruyucu aile olabilmektedir. (Koruyucu Aile ve Evlat Edinme Yönetmeliği, (2012); Koruyucu Aile, Evlat Edinme Derneği, 2021).

Bu hizmetin önemsenmesindeki esas çocukların kurum bakımına maruz bırakılmaması, geçici olması sayesinde çocuğun ailesine yanına dönmesinin mümkün olabilmesi, ailesine dönüşü uygun olmayan çocukların ise yine kurum bakımı yerine aile yanında bakımın sağlanabilmesidir (Uğur, 2018: 61). Ayrıca, bu çocukların koruyucu aile yanında kalırken kendi ailesi, okulu ve çevresi ile ilişkilerini sürdürmesine izin veren bir hizmet modelidir (Sulu, 2018: 10). Bu manada, koruyucu aile sayısının artması da özel öneme sahip olup hizmetin tanıtımı ve yaygınlaştırılması

alışmalarına yansıtılmıştır (<https://www.aile.gov.tr/media/2500/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu-2017-bulteni.pdf>). Hizmetin etkinliğinin artırılması için çocukların bakım, eğitim, giyim, okul masrafları, eğitimlerini ve gelişimlerini destekleyecek ya da meslek edindirme kapsamındaki kurslara katılabilmesini sağlamaya yönelik ayrıca maddi destekler de yapılmaktadır (HGM, 2019: 5).

ocuk ve ailelerin sosyal, psikolojik, ahlaki ve insana özgü ihtiyaçlara cevap veren, çocuğun yetişmesi bakımından en uygun ortamı oluşturduğu ortak görüşü sahibi olan, aile ortamından yoksun çocuklara aile ortamında yetişme ve bedensel, zihinsel ve duygusal güvenliğinin korumaya hizmet eden (şenocak, 2006: 209); TMK nın 305 inci ve 320 nci maddeleri, ocukların Korunması ve lkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşmenin Onaylanması Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, Küçüklerin Evlat Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük gereğince devletin temel görevi sayılan ve kurum aracılığı ve bir yıllık geçici bakım süreci ve ardından yapılan değerlendirme sonucunda mahkeme kararına istinaden evlat edinilenin, evlat edinenin soyadını almasını ve çocuğun nüfus kaydının yapılarak ailenin çocuğu olarak tüm haklara sahip olmasını gerektiren evlat edinme hizmeti görevi de ASHB na verilmiştir.

Ailesi tarafından bakımı sağlanamayan çocuklara devamlı bir aile, aileye de ocuk sevgisini giderme olanağı sağladığı (Gran Koşar, 1987: 72. akt. şenocak, 2006: 205 206) konu edinilen evlat edinmenin; çocuğu olmayan ailelere soy devamının sağlanması ile miraslarını bırakabilecekleri bir çocuklarının olması, ve kimsesiz çocukların bir yuvaya kavuşturulması amacının ASHB nın tarihine bakıldığında ilk kuruluş amacı olduğu ancak günümüzde evlat edinen ile evlat edinen kişi/ailelerin yukarıda belirtildiği gibi bazı ihtiyaçlarının giderilmesiyle birlikte toplumsal yapının sağlıklı bir şekilde yapılandırılması amacına yöneldiği görülmektedir (şenocak, 2006: 98).

Eşlerin en az beş yıllık evli olmaları veya her ikisinin de otuz yaşını doldurmuş olmaları, evlat edinecek kişi veya eşlerin evlat edinilenden en az 18 (on sekiz) yaş büyük olması, çocuğun, evlat edinen tarafından en az bir yıl süreyle bakılmış ve eğitilmiş olması, evlat edinmenin çocuğun yararına olması, ayırt etme gücüne sahip olan çocuğun rızasının alınması, çocuğun ana ve babasının olması hakinde rızasının alınması, TMK'nın 311 inci ve 312 nci maddelerinde yer alan hükümler hariç),

çocuğun vesayet altında olması halinde vesayet dairelerinin izninin alınması, evlat edinmenin en az ilkokul mezunu olması gibi koşullara bağlı işlemlendirilmektedir (Koruyucu Aile, Evlat Edinme Derneği, 2021).

Çocuklara yönelik hizmetlerde önceliğin kuruluş bakımına alınmaksızın kendi ailesi, akrabası veya aile odaklı bakım hizmetlerden yararlanmaları olsa da aile yanında bakımı mümkün olmayan çocuklara aile yapısına en yakın model olan ev tipi yatılı sosyal hizmet birimlerinde bakım hizmeti verilmektedir Kurum bakımı olarak anılan bu hizmeti tanımlayacak olursak; bir ailenin olmadığı ya da ailenin fonksiyonlarını yerine getiremediği durumlarda, kimsesiz ve korunmaya ihtiyacı olan çocuklara resmi ya da özel kurumlarca geçici ya da sürekli olarak sunulan bakım hizmetidir diyebiliriz (Şenocak, 2006: 180).

Çocuk evleri; çocukların bakımlarının yaş ve gelişimlerine, sosyal ihtiyaçlarına uygun fiziksel koşullara sahip olan, diğer tüm ihtiyaçlarının karşılandığı, ASHİM bünyesinde çocuk evlerinin planlaması, açılış ve işleyişe ilişkin her türlü işlemleri ile harcamalarının yapılması, takibi, denetlenmesi ve koordinasyonun sağlanması amacıyla İllerde oluşturulan ÇEKOM (ASHB, 2016: 85)'a bağlı hizmet veren, her ilin sosyal, kültürel açıdan çocuk yetiştirmeye uygun bölgelerinde tercihen il merkezinde okul ve hastanelere yakın apartman dairesi veya müstakil dairelerde 5 ila 6 çocuğun kaldığı ev tipi sosyal hizmet kuruluşudur. ÇES, korunma ihtiyacı içinde olan çocukların bakımlarının sağlandığı aynı yerleşkede bulunan birden fazla ev tipi sosyal hizmet biriminden, 8-10 çocuğun kalabileceği, site içerisinde müstakil binalardan oluşan kuruluşlardır Ev ortamı şeklinde düzenlenmiş olan bu evlerde, az sayıda personel ile sürekli ve değişmeyen hizmetin sunulması, çocukların aileye benzer bir etkileşim süreci içinde yetişmeleri, temel güven duygusunun kazandırılması ve geliştirilmesi amaçlanmaktadır (SHÇEK Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2008).

ÇODEM ise 11-18 (11-14/15-18) yaşındaki suç mağduru ve suça sürüklenen, sosyal risklerle karşı karşıya kalma sebebiyle haklarında bakım tedbiri veya korunma kararı verilen çocuklardan psikososyal desteğe ihtiyaç duyanlara geçici süreli bakım hizmeti verilen; yaşanan mağduriyet, suça sürüklenme, yaş ve cinsiyet durumuna bakılarak ayrı yapılandırılan ve ihtisaslaştırılan yatılı kuruluşlardır. Çocukların yaşadıkları travmayla baş edebilmesi, olumsuz etkilerinin azaltılması, suç ve madde

bağımlılığı konusunda davranış değişikliğine ve tedavinin sağlanarak ailesi ve çevresi yanına dönmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır (Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği, 2015; ASPB, 2017).

Ayrı olarak kuruluşlarda psikososyal destek ve müdahale programının geliştirilmesi amacıyla oluşturulan “Anka Çocuk Destek Programı” ile ihtiyaç ve riskler baz alınarak çocuğa ve ailesine bireysel danışmanlık ve grup çalışmaları hizmetleri verilmektedir.

Korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında uygulanacak hizmet modellerine hızlı ve etkin bir şekilde karar verilmesi ve çocuğun yüksek yararının korunması ve haklarının güvence altına alınması amacıyla kurulan çocuk koruma ilk müdahale ve değerlendirme birimleri, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocuklar hakkında uygun sosyal hizmet modeli belirleninceye kadar barınma ve temel gereksinimleri karşılanmak üzere çocukların geliş nedenlerine göre ayrıştırılan ve çocukların en fazla 8 gün kaldıkları birimlerdir. Bu birimlerin en az 6-en fazla 20 kapasite ile hizmet vermesi planlanmış olup yatılı hizmet vermekte olan kuruluşların bulunduğu İllerde çocuk destek merkezleri, çocuk evleri koordinasyon merkezine veya çocuk evleri sitesine bağlı olarak hizmete açılmaktadır (ASHB, 2016: 85; Bilgin ve Yetimoğlu, 2018: 26).

ÇKK’nun temel ilkelerinden olan “çocuk ve ailesinin herhangi bir nedenle ayrımcılığa tabi tutulmaması” ilkesi kapsamında sığınmacı ve mülteci çocuklar da hiçbir ayırım gözetmeksizin danışmanlık, bakım, eğitim ve sağlık tedbirlerinden yararlanabilmektedir. Ayrıca Türkiye’de BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin uygulanması ve izlenmesinden sorumlu koordinatör kurum olan ASHB ÇHGM’nce verilen;

- ✓ Aile yanında destek için sosyal ekonomik destek hizmeti,
- ✓ Psiko-sosyal destek ve sosyal rehabilitasyon hizmeti,
- ✓ Bakım hizmetleri (Kurum bakımı/Çocuk Destek Merkezi, Çocuk Evi, Çocuk Yuvası, Yetiştirme Yurdu ve Çocuk Evleri Sitesi-Aile yanında bakım/Koruyucu Aile ve Evlat Edinme)
- ✓ Danışmanlık hizmeti verilmektedir.
- ✓ İş piyasasına erişim ve işe yerleştirme hizmetleri,
- ✓ Sosyal kültürel ve sportif faaliyetler,

- ✓ Yaş ve okul durumlarına göre harçlık uygulaması,
- ✓ Eğitim, sağlık (SGK-Sağlık giderleri 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu) ve özel kreş, kurs (Türkçe dil kurslarına katılımı dahil) gibi hizmet veren diğer kurumlardan da hizmet almaları ve takipleri sağlanmaktadır (ÇHGM, 2019).

Suriye’de yaşanan savaş sonrası Türkiye’ye sığınan ve “geçici koruma” statüsü alan özel ihtiyaç sahibi Suriye uyruklu refakatsiz çocuklara yönelik düzenlenen Refakatsiz Çocuklar Yönergesi kapsamında kendisinden sorumlu bir yetişkinin refakati bulunmaksızın Türkiye’ye gelen veya Türkiye’ye giriş yaptıktan sonra refakatsiz kalan çocuklara” yönelik ASHB’nca bakım ve barınma hizmetleri sunulmaktadır. Ayrıca, uluslararası koruma (mülteci-şartlı mülteci-ikincil koruma) ve geçici koruma kapsamında Türkiye’ye giriş yaptıktan sonra refakatsiz olduğu tespit edilen, terk, buluntu ve benzeri sebeplerle bulunan (GİGM/İGİM-Kabul ve Barınma Merkezleri) ve ASHB’na yönlendirilen çocukların korunmaya muhtaçlık durumlarının incelenmesi, ÇKK’nda yer alan ve gerekli olan tedbir kararlarının (çocuğun görüşü ve çocuğun yüksek yararı dikkate alınarak) ve korunma kararının alınması, uygulanması ve kaldırılmasına ve risk içermeyen aile birleşmelerinin sağlanmasına çalışılmaktadır.

Bu çocuklardan 0-12 yaş aralığında olan çocuklar sosyal hizmet kuruluşlarına; 13-18 yaş aralığında öz bakımını yapabilen, engeli bulunmayan ve istismar mağduru olmayan çocuklar ise birimlere (AFAD işbirliğinde geçici barınma merkezlerinde oluşturulan ASHB ÇHGM bünyesinde hizmet veren kuruluşlara bağlı çocuk koruma birimi) yönlendirilmektedir. Uluslararası koruma başvuru sahibi olan ve/veya mülteci veya şartlı mülteci olup anne babası veya akrabası yanında olan çocuklardan kuruluş bakımına alınması talep edilen çocukların durumları da değerlendirilmekte, yapılan değerlendirme sonucunda korunma ihtiyacı içinde bulunan çocukların hangi bakım veya destek hizmetlerinden yararlanacağı belirlenmektedir. Çocuklara refakat hizmeti de veren danışman personelle sağlanmaktadır. İzin, ziyaret, okul, aktiviteleri içeren bireyselleştirilmiş günlük plan danışmanla birlikte hazırlanmaktadır. Danışmanın görüşü ve raporu da alınacak kararlarda yer almaktadır. Çocuklara ilişkin tüm bilgi ve belgeler sosyal hizmet felsefesi gereğince ve ilgili yasal dayanaklar doğrultusunda gizlilik esasına dayanılarak kayıt altına alınmakta ve saklanmaktadır. Gerektiğinde çocukla ve ilgili kurumlarla paylaşım sağlanmaktadır. Gönüllü geri dönüş, menşe ülke

veya hedef ülkede aile birleşimi, üçüncü bir ülkeye gitme gibi nedenlerle ve 18 yaşın dolmasıyla birlikte tedbir kararları kaldırılmaktadır.

ÇHGM tarafından refakatsiz kalan, uluslararası koruma talebinde bulunan, kolluk kuvvetleri tarafından tespit edilerek ASHB na bağlı kuruluşlara yönlendirilen refakatsiz çocuklar, İGİM'lüklerince işlemleri tamamlandıktan sonra korunma ve bakım altına alınmakta özellikle bu çocuklara özgü ihtisaslaştırılan Çocuk Destek Merkezlerinde bakımları sağlanmakta ve koruyucu ve destekleyici tedbirler çerçevesinde psiko-sosyal destek hizmetlerinden de yararlandırılmaktadır (ASHB, 2019: 11). Ailesi veya akrabasının yanında çadır/konteyner kentte bulunan çocuklara psiko-sosyal destek hizmeti verilmekte, çocuk dostu alanlar ve kreş ve gündüz bakımevleri oluşturulmaktadır (ASHB, 2016: 88).

Kamp dışında yaşayan Suriyeli çocukların toplumsal uyumuna katkıda bulunmak için Çocuk Hakları İl Çocuk Komiteleri aracılığıyla UNICEF işbirliğinde gerçekleşen “Sosyal Uyum Programı” kapsamında Türk çocuklar ile Suriyeli çocuklar sosyal etkinlikler içinde bir araya getirilmektedir.

Koruyucu ve önleyici hizmetler kapsamında 0-66 aylık çocukların gelişim, bakım, korunma ve beslenmelerini sağlayan, kültürel ve insani değer ve alışkanlıkların kazandırıldığı ve gündüzlü hizmet veren kreş ve gündüz bakımevleri ile ilkokul ve ortaokul eğitimine devam eden çocukların fazla zamanlarını uygun program düzenleyerek değerlendirilen, okul zamanları dışında sosyal faaliyetlerle gelişimlerinin desteklendiği ve bu suretle bakım ve korunmalarını sağlayan çocuk kulüpleri bulunmaktadır Kreşlerde 0-24 aylık çocuklara, gündüz bakımevlerinde 25-66 aylık çocuklara hizmet verilmektedir (ASPB, 2017: 75; Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri İle Özel Çocuk Kulüplerinin Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelik, 2015).

Sokakta çalışan/çalıştırılan çocukların sokakta olmasını önlemek ve okul sosyal hizmetinin sağlaması amacıyla İllerde kurulan mobil ekipler ile çocuklar uygun sosyal hizmet modellerine yönlendirilmektedir. İl Çocuk Hakları Komitelerince, çocuk işçiliği ile mücadeleyle ilişkin etkinlik ve farkındalık artırmaya yönelik faaliyetlerle de desteklenmektedir. Çocuğa yönelik ihmal, istismar ve şiddet vakalarında müdahale etmek amacıyla da her İlde Uzman Müdahale Ekipleriyle hizmet verilmekte ve

ihbarlar değerlendirilmektedir (<https://www.aile.gov.tr/ss/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/koruyucu-ve-onleyici-hizmetler/>)

Kuruluştta korunma ve bakım altında iken reşit olarak kuruluştan ayrılan gençlerin barınma ve bakım sorunları ASHİM tarafından değerlendirilmekte ve uygunsa himaye veya misafir onayı alınarak kurumla ilişkileri devam ettirilebilmektedir. Kuruluştan ayrılanlardan bir iş ve meslek sahibi olamayan gençlere ve evlenenlere ise aynı ve nakdi yardım yapılmaktadır, 3413 sayılı Kanun uyarınca kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam edilerek sosyal güvenceye ve düzenli bir gelire sahip olup yaşamlarını idame ettirmekte ve üretim sürecine katılmaktadırlar (ASHB, 2016: 81-82). Bu gençlerin durumu periyodik aralıklarla izlenmekte ve takip edilmektedir. Evlenme durumunda olanlara çeyiz ihtiyacı için yardım yapıldığı gibi bir defaten evlenme yardımı yapılmaktadır.

Ceza infaz kurumunda annesiyle kalan 0-6 yaş çocukların iyilik halinin artırılması, cezaevi ortamından en az düzeyde etkilenmesinin sağlanması amacıyla Adalet Bakanlığı ile birlikte çalışmalar yapılmaktadır. ASHB'nin SED, koruyucu aile, özel kreş ve gündüz bakımevi v.d. hizmetlerden yararlanılabilmektedir. Annelere "Aile Eğitim Programı" kapsamında eğitimler düzenlenmektedir.

Psikososyal destek hizmetleri kapsamında Çocuk Destek Gelişim ve Eğitim Programı (ÇODEP), ANKA Çocuk Destek Programı, bu programın refakatsiz çocuklara uyarlanması gibi programlar hizmete sunulmuştur. ASHB hizmetin kalitesinin artırılması, toplumsal paylaşımın sağlanması ve çocuğun ihtiyaçlarının giderilmesi için diğer resmi ve gönüllü kurum/kuruluş ve kişilerle işbirliği yaparak programları ve hizmetleri sağlamaktadır (ÇHGM, 2019).

Görüldüğü gibi ASHB çocuk alanında hizmetlerini koruyucu önleyici hizmetlere kanalize etmiş ve çeşitlendirme yolunda ilerlemektedir. Çocuk ve gençler, kurum bakımından uzak tutularak öz ailesi, akrabası veya kendi evinde desteklenmektedir.

Aile ve Toplum Alanında;

Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, günümüz aile yapısındaki değişimle beraber artan sorunların bertarafı için ailenin korunması ve güçlendirilmesi önemle üzerinde durulması gereken bir konu haline gelmiştir. Aileyi temel alan kurumsal düzenlemelere gereksinim ailenin sosyal politika ve sosyal refah

hizmetleriyle desteklenmesini gerektirmektedir. Aile dostu politikalar, toplum temelli hizmetler aileyi güçlü kılan unsurlardır (Özmete, 2021: 7).

T.C. Anayasasının “Ailenin korunması ve çocuk hakları” başlıklı 41 inci maddesinde “Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.” denilmiştir. Bu amaçla, ASHB’nın aile ve topluma yönelik koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici, rehberlik ve rehabilite edici sosyal hizmet faaliyetlerini yürüten ve koordine eden ATHGM’ne aile yapısının ve değerlerinin korunması, güçlendirilmesi ve ailenin sosyal refahının artırılması için ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesi amacıyla gerekli çalışmalar yapması ve koordine etmesi, belirlenen politika ve stratejilere yönelik çalışmalar yapması, çalışmaları izlemesi ve değerlendirmesi görevi verilmiştir Aile yapısını ve değerlerini tehdit eden sorunları ve bu sorunlara yol açan faktörleri tespit ederek bu sorunlara karşı toplumsal duyarlılığı geliştirici faaliyet ve projeler yürütülmesi, aile içi şiddet ve istismar, töre cinayetleri, intihar, ailelerin huzur ve mutluluğunu tehdit eden kötü alışkanlık ve bağımlılık v.b sorunların nedenlerini ve sonuçlarını inceleyip araştırarak bunların önlenmesi ve sorunların çözümüne yönelik çalışmalar yapılması beklenmektedir. (<https://www.aile.gov.tr/athgm/kurumsal/kurum-hakkinda/>).

Ailelerin refahına yönelik uygulamalar olan bu çalışmalar ile nüfus yapısındaki değişimlerin aile yapısı üzerindeki etkileri izlenerek sorun alanları tespit edilmektedir. Yurtdışında yaşayan Türk ailelerinin sorunları ve çözüm önerileri de bu alana dahil durumdadır. Konu hakkında ilgili kurum/kuruluşlarla işbirliği bünyesinde eğitim programları düzenlenmekte ve projeler hazırlanıp uygulanmaktadır (ASHB, 2020). Suriyelilere yönelik yerel halkın algıları, Avrupa’da Geçici Koruma Rejimi Örnekleri Etüt Çalışması ve Suriyelilerle Türk Vatandaşlarının Evlilik İlişkileri Etüt Çalışması türünde koruyucu-önleyici sosyal politika yapımına hizmet edecek bilgiler üretilmektedir. Suriyeli temsilciler ve UNICEF tarafından Suriyeli sığınmacılar için “Aile Eğitim Programı” uygulamasında sürdürülebilirliğin sağlanması amacıyla Suriyeli eğitimciler de yetiştirilmektedir.

Ulusal düzeyde ana çözüm ortağı olunan afet ve acil durumlarda afet olan bölgedeki afeti yaşayanlara psikososyal destek hizmetinin Türkiye Afet Müdahale

Planı ve Ulusal Psikososyal Destek Müdahale Planı ile belirlenen plan çerçevesinde koordine edilmesi sağlanmaktadır.

ATHGM'nün geçici koruma statüsünde olan Suriyeli sığınmacılara yönelik geçici barınma merkezlerinde, çadır ve konteyner kentlerde ve bunlardan ayrı yerlerde yaşayanlara psikososyal destek hizmeti ASHİM ile SHM aracılığıyla sunulmaktadır. Aile içi iletişim, boşanma, çocuklarla yaşanan sorunlar konusunda düzenleme ve danışmanlık yapılmaktadır (ASHB, 2019). Mahkemeler yoluyla gönderilen ailelere yönelik öfke kontrolü, boşanma sonrası tek ebeveynlerin yaşadığı sorunlar ve çocuklarla ilişkilerinin düzenlenmesi konusunda uzman personel tarafından danışmanlık yapılmaktadır.

Ayrıyeten, SHM'lerinde aile ve bireylerin sosyal yardım ve sosyal hizmetlere olan ihtiyaçlarının yerinde tespiti, ihtiyaca göre sosyal yardım ve sosyal hizmet modellerin planlanması ve uygulanması, gerektiğinde diğer kamu hizmetlerinden (eğitim, sağlık, istihdam vs.) yararlanılmasının sağlanması amacıyla sürecin tüm aşamalarında rehberlik ve danışmanlık hizmetlerini içeren ASDEP ile yaşam koşullarının iyileştirilmesi amacıyla hizmet edilmektedir. ASDEP sosyal hizmetin birçok alanını kapsayan arz odaklı uygulama biçimi olarak amaç ve hedefleri Türkiye'deki tüm aileleri ve onların sosyal sorunlarının çözümünü kapsamaktadır.

SHM'ler de ASDEP kapsamında hane ziyaretleri gerçekleştirilerek hizmete ihtiyaç duyan birey ve aileleri yerinde tespit ederek ilgili hizmetlere yönlendirme yapılmaktadır. ASDEP görevlileri; Sosyal Hizmet, Psikoloji, Sosyoloji, Çocuk Gelişimi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Aile ve Tüketici Bilimleri bölümlerinden mezun adaylar arasından seçilmektedir. ASDEP görevlileri kendilerine tanımlanan haneleri (ASHB, 2019) kendi sosyal ortamında ziyaret ederek inceleyen ve bireyi kendi ortamında güçlendirmeyi hedefleyen (Genç, 2017: 326-327) mesleki çalışmaları yapmaktadır.

Afet durumunda risklerin azaltılmasına ilişkin faaliyetler kapsamında afet ve acil durumlarda ve sonrasında afetten olumsuz etkilenen birey, aile ve toplumun psikososyal sağlığının korunması ve destek hizmetlerinden yararlanması için gerçekleştirilen psikososyal destek hizmetlerinin standardizasyonu ve etkinliğinin artırılması amacıyla Türk Kızılay Derneği işbirliğiyle mesleki personelin, afet ve acil durumlarda psikososyal müdahale hizmetinde kullanılacak lojistik kapasitenin

güçlendirilmesi için personel eğitimleri düzenlenmektedir. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) ile işbirliği içerisinde, Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Hizmetleri Temel Eğitim Programı Eğitici El Kitabı hazırlanmıştır. Eğitimcilerin ve sahada uygulayıcı personelin kullanacağı “Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Saha Çalışanları El Rehberi” basılarak dağıtımı yapılmıştır. Temel Düzey Müdahale, İleri Düzey Müdahale, Eğitici Eğitimi ve Süpervizyon Eğitimi olmak üzere dört aşamalı, 16 modülden oluşan standart eğitim programı oluşturulmuştur. Uzmanlaşmış psikososyal desteğin sağlanması, uzayan krizler ve acil durumlarda çocuklara, ergenlere/gençlere ve kadınlara yönelik yürütülecek psikososyal destek hizmetlerine ilişkin hızlı değerlendirme araçları, rapor şablonları, rehberler gibi standart belgeler ile etkinlik kitapları oluşturulmuştur.

Koruyucu ve önleyici bir sosyal politika olarak ülke genelinde uygulanmak üzere hazırlanan ve ihtiyaç odaklı “Çocuk Yetiştirmede Temel Beceriler Eğitim Paketi”, “Evlilik Öncesi Eğitim Programı”, “Madde Kullanım Riski ve Madde Bağımlılığından Korunma“ v.d. eğitimlerin içinde yer aldığı bir yetişkin eğitim programı olan Aile Eğitim Programı (AEP) bulunmaktadır. Bu program, aile üyelerinin çağın gerektirdiği temel aile yaşam becerilerini edinmeleri için bilgi, beceri ve tutum geliştirilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Eğitim ve iletişim, hukuk, iktisat, medya ve sağlık konularında ele alınan 28 modül kriterinde uygulanmakta ve ailelerin yaşam kalitesinin arttırılmasına çalışılmaktadır. Programın temel yaklaşımı önleyicilik, bilgilendiricilik ve eğiticilik yönü ön planda olan aile yaşamı eğitimidir (<https://www.aile.gov.tr/media/5001/aile-egitim-programi.pdf>). Program ile ilgili oluşturulan kitaplara internet üzerinden erişim sağlanmaktadır (ASHB, 2019). Alo 183 ve Alo 144 çağrı hatları ile Türkçe ve Arapça dillerinde sosyal, psikolojik, hukuki ve ekonomik alanlarda danışmanlık ve rehberlik desteği verilmektedir.

Ayrıca Suriye vatandaşlarının yoğun olduğu illerde hizmet sunumunda yaşanan dil engeline çözüm olması için BMMYK aracılığıyla tercüman alımı gerçekleştirilmiştir. Psikososyal destek kapsamında yaşadıkları sorunları çözmeye yönelik bireysel ve grup görüşmeleri, hayata uyumu kolaylaştırmak amacıyla sosyal etkinlikler ve farkındalık eğitimleri, gençlerin ve yetişkinlerin meslek edindirme kurslarına katılımlarının sağlanması ve çocukların eğitime erişimlerinin artırılması konusunda rehberlik faaliyetleri yürütülmektedir. Suriyelilerin yoğun olarak

yaşadıkları İllerde çalışma yürüten meslek personeline koruyucu ve önleyici hizmetler ile psikososyal destek hizmetleri alanında eğitimler, süpervizyon ve çalışana destek programları düzenlenmektedir. Suriyeli ihtiyaç sahiplerinin hizmetlere erişimlerini sağlamayı amaçlayan ilk karşılaştığı SHM'ler tarafından yine Suriyeli nüfusun yoğun oldukları bölgelerdeki SHM'lerin personel, bina bakım ve onarım, açısından kapasitelerinin desteklenmesi için BM işbirliği sağlanmaktadır.

Aile bütünlüğünün korunması, güçlendirilmesi ve sosyal refahın artırılması yönünde milli bir aile politikası oluşturmak amacıyla aileye yönelik sunulan hizmetlerin ulusal düzeyde değerlendirildiği ve yeni politikalar oluşmasına kaynaklık eden ve 4 yılda bir düzenlenen Aile Şuraları ile Türkiye Ergen Profili Araştırması, Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması, Türkiye Üniversite Gençliği Profil Araştırması gibi araştırmalar belirli aralıklarla yapılmaktadır. “Uyuşturucu ile Mücadele Ulusal Strateji Belgesi (2018-2023)” ve “Uyuşturucu ile Mücadele Ulusal Eylem Planı (UMEP) (2018-2023)” işler halde devam etmektedir (ASHB, 2019).

Devlet ve Millet kaynaşmasını sağlamak amaçlı, psikososyal, sosyokültürel, mesleki ve kişisel yönden gelişimleri ile toplumsal entegrasyonlarını sağlamaya yönelik faaliyet gösteren ve 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu kapsamında Büyük ölçüde Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde yürütülen sosyal hizmet içerikli bir proje olan ADEM; Roman vatandaşlarımızın yoğun olarak yaşadığı yerlerde toplumsal entegrasyonlarını sağlamak üzere, psiko sosyal, sosyokültürel, mesleki, sanatsal ve kişisel gelişimlerini sağlamaya yönelik olarak faaliyet gösteren ve öncelikli olarak, roman vatandaşlarımızın yoğun olarak yaşadığı yerleşim yerlerinde açılmakta olan SODAM de kendi kuruluş alanlarında hizmet vermektedir

Kadın Alanında;

Türkiye'nin demografik yapısına bakıldığında nüfusun yarısını (%49,9'unu) kadınların oluşturduğu görülmektedir (TÜİK, 2020). Kadınların yaşadıkları eşit ve adil olmayan bir yaşam biçimi, eğitim ve istihdam sorunları, ekonomik sorunlar, cinsiyet ayırımı sebebiyle sorunlar, ihmal ve istismar mağduru olmaya ilişkin sorunlar, şiddete maruz kalma vb. birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Ancak, kadınlara karşı toplumsal algıda giderek olumlu yönde bir gelişme sağlanmasına rağmen bu algının henüz toplum içerisinde kadınların hak ettikleri insan onur ve şahsiyetine yakışır bir

düzeye gelmediği açıktır. Kadının güçlenmesi, bireysel hak ve menfaatlerine erişim sağlaması, aile ve toplumsal yapının güçlenmesi bakımından son derece hayati bir hedeftir (ASHB, 2018: 6).

Bahsedilen sorunların çözümlenmesi aşamasına sosyal hizmetlere gereklilikte öncülük eden ASHB KSGM ile birlikte yerel yönetimler, özel sektör, gönüllü gerçek ve tüzel kişiler, barolar, STK'lar vd. ilgili adli ve sağlık kurum/kuruluşları işbirliğinde kadına yönelik şiddetle mücadele alanında kadınlara yönelik koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici, rehberlik ve rehabilite edici sosyal hizmet faaliyetlerini yürütme ve koordine etme görevleri çerçevesinde faaliyet göstermektedir. Kadına yönelik şiddeti önlemek, soruşturmak, kovuşturmak, ortadan kaldırmak kısaca doğru müdahalenin, ihtiyaca uygun yapılandırılmış kurumsal yapılar ve programlar ile sağlanabileceği bilinci ile faaliyetlerini sürdürmektedir. Alanda ihtisaslaşmayı sağlayarak koordineli şekilde kadına yönelik şiddetle mücadele kapasitesinin geliştirilmesinde önemli rol üstlenmiştir (KSGM, 2021: 94).

Cumhurbaşkanlığının 1 Sayılı Kararnamesi'nin 70 inci maddesi (e) bendi kapsamında kadına yönelik her türlü şiddet, töre ve namus cinayetleri, taciz ve istismarın önlenmesi için çalışmalarda bulunmak KSGM'nin sorumlulukları arasında yer almaktadır. Bunun yanı sıra, aynı maddenin (b) bendinde kadına karşı ayrımcılığın önlenmesi, kadının toplumsal hayatın tüm alanlarında etkin hale getirilmesine yönelik ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesi çalışmalarını koordine etmek, belirlenen politika ve stratejileri uygulamak, uygulanmasını izlemek ve değerlendirmek de KSGM'nin görevleri arasındadır. Bu çerçevede, konuya ilişkin geliştirilecek politika ve oluşturulacak işbirliklerinde KSGM, koordinatör kurum olarak paydaşlar ve diğer kurum kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamaktadır (KSGM, 2021: 68). Ancak, kadına yönelik şiddetle mücadelede işbirliği içerisinde olmaları gereken kurumların ve aktörlerin kadına yönelik şiddet konusuna ilişkin sorun algısı ve sorunla mücadele yaklaşımları arasında önemli farklılıklar söz konusudur (Şen, 2018: 143). Durum göstermektedir ki ASHB'nın koordinasyon görevi ağır ve önemli bir yük getirmekle birlikte zor bir görevi ortaya koymaktadır.

Kadına yönelik şiddetin ve aile içi şiddetin önlenmesi, şiddet mağdurunun akut şiddetten korunması ve desteklenmesi için yatılı ve gündüzlü kurumsal hizmetler (KSGM, 2021: 95) olan KKE, ŞÖNİM ve ilk kabul birimleri kadınlara yönelik sosyo-

ekonomik desteklerin verilmesi ile ilgili sorumluluğu üstelenen KSGM'den temel görev alanı çerçevesinde; Türkiye'de kadın erkek eşitliğinin sağlanması, toplumsal yaşamın tüm alanlarında kadınların konumlarının güçlenmesi ve kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi için politikalar üretilmesi, strateji geliştirilmesi, tüm paydaşlarla işbirliği yapılması ve koordinasyonu sağlaması beklenmektedir.

Kadına yönelik şiddet, ister kamu ister özel yaşamda meydana gelsin, söz konusu eylemlerde bulunma tehdidi, zorlama veya özgürlüğün rastgele bir biçimde kısıtlanması dahil olmak üzere, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar ve acı verilmesi sonucunu doğuracak toplumsal cinsiyete dayalı tüm şiddet eylemleri olarak anlaşılmakta olup her şeyden önce bir insan hakları ihhalidir (Asan, 2019). Kadına yönelik şiddet, kadınların insan haklarından yararlanmalarını ciddi biçimde engellemekte; yaşam, güvenlik, özgürlük, saygınlık, fiziksel ve duygusal sağlık hakkı gibi temel haklarını ihlal etmekte veya pratikte geçersiz kılmaktadır (KSGM, 2016: 2).

Bu manada, Türkiye'nin de onayladığı BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) ve Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi'ne uyumlu olarak çıkarılan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, şiddete uğrayan veya uğrama tehlikesi bulunan kadınlar, çocuklar, aile bireyleri ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin (yabancı uyruklu dahil) korunmasını, kurum bakımı hizmetlerinden (barınma, maddi ve sosyal yardımlar, rehberlik ve danışmanlık) yararlandırılmasını, şiddetin önlenmesi ve tedbirini içermesi bakımında etkili bir uygulamaya işaret etmektedir.

KKE., bu kişilere güvenli barınma yerleri sağlayarak şiddetten uzak bir ortamda desteklenerek güçlenmeleri ve gelecekte şiddete maruz kalmalarını önleyecek bir mekanizma olması açısından toplum temelli hizmetlerde en önemli görülen ve şiddetle mücadelede kurumsal olarak önem taşıyan bir yerde durmaktadır (Grossman ve Lundy, 2011. akt. Gündüz vd., 2021: 352-363). Sosyal hizmetin gizlilik ilkesi ile hareket edilerek fiziksel, duygusal, cinsel, ekonomik ve sözlü istismara veya şiddete maruz kalan kadınların şiddetten korunması, şiddetin oluşturduğu olumsuz etkilerin giderilmesi, kapasitelerinin geliştirilmesi, güçlendirilmesi ve toplumsal uyumlarına destek olunması amacıyla kadınlara ve çocuklarına psiko-sosyal destek verilmesi, kreş

ve çocuk kulübü hizmetleri sağlanması, psiko-sosyal ve ekonomik sorunlarının çözülmesi, tıbbi, ekonomik, eğitim ve istihdam destekleri ile güçlendirilmesi, geçici süreli barınma ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması; yapılan mesleki çalışmalarla kadınlar güçlenerek konukevinden ayrıldıktan sonra bağımsız yaşama geçebilmeleri, kendi talepleri doğrultusunda yaşamlarını sürdürmeleri amaçlanmaktadır (Duyan, 2010. akt. Gündüz vd. 2021: 363). Bu nedenle, kadına yönelik aile içi şiddetle mücadelede mağdurlara sunulan destek hizmetlerinin ve kurumsal yapıların varlığı büyük önem taşımaktadır (KSGM, 2019: 75).

Kadına yönelik şiddet, şiddet mağdurunun temel haklarının varlığını hiçe saymakta; kişinin insan olmaktan kaynaklanan imkanlardan yararlanarak kendini geliştirmesinin önüne geçmekte; insanın değerine ve onuruna yaraşır bir hayat sürme hakkına zarar vermektedir. Bu ihlal biçiminin varlığı yalnızca mağdurları değil, bu bireylerin ailelerini ve nihayetinde toplumu da olumsuz etkilemektedir (KSGM, 2021: 12).

Kadına yönelik şiddeti oluşturan etkenler çok boyutlu ve karmaşık bir yapısal sarmal oluşturmaları, şiddetle mücadelenin de bu denli kapsamlı ve eşgüdümlü politikalar ile yapılmasını gerektirmektedir. Bu doğrultuda; “Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023)” KSGM koordinatörlüğünde eğitim, sağlık, ekonomi, karar alma mekanizmalarına katılım ve medya ekseninde hayata geçirilmektedir.

Bahsedilmiş durumda olan kadın ve çocuklarının güvende olmalarını sağlayan ŞÖNİM’ler (KSGM, 2021: 96) ise şiddet mağduru kadınların ilk karşılaştıkları ve başvurularının alındığı birimler olarak hizmet sağlamaktadır (Altıparmak, 2015: 454). İlk Kabul Birimleri de uygulanacak olan sosyal hizmet modeli belirleninceye kadar ilk gözlemlerinin yapıldığı ve psiko-sosyal ve ekonomik halin incelendiği, geçici kabullerin yapıldığı ve iki hafta bakım ihtiyacının karşılandığı yerlerdir.

İnsan hakları ve özgürlüğü esasına dayanan, şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin bir biçimde uygulanmasına yönelik olarak, şiddete maruz kalan ya da şiddete maruz kalma riski bulunan kişilerin başvurabileceği, danışmanlık, rehberlik ve yönlendirme hizmetleriyle, ihtiyaç duydukları konularda güçlendirici ve destekleyici hizmetleri veren ve izleme çalışmalarını 7/24 saat esası ile yürüten merkezlerde (KSGM, 2016: 24), bu özelliğiyle kadına yönelik şiddetin önlenmesinde

ve izlenmesinde hem uygulayıcı hem de denetleyici olarak tek kapı sistemi ile bu sürecin tüm sorumluluklarını üzerine almıştır (Şen, 2018:143). Merkezlerde şiddetin önlenmesi ve koruyucu ve önleyici tedbirlerin uygulanmasına yönelik destek ve izleme hizmetleri daha etkin şekilde yürütülmekte (Yalçın, 2014: 50) ve şiddet uygulayanın da eğitilmesi, rehabilite edilmesi ve danışmanlık hizmetinden yararlandırılması öngörülmektedir. Bu durumda şiddet görme tehlikesi bulunan kadınlar ve çocuklarının korunması sağlanmış olmaktadır (Reçber, 2018: 370).

Şiddete uğrayan ya da uğrama riski taşıyan, destek ve yardıma ihtiyacı olan kadın ve çocuklar için psikolojik, hukuki ve ekonomik danışma hattı olarak çalışmakta olan “Alo 183 Sosyal Destek Hattı” ile mağdurların acil durumda yardıma ve kurumsal mekanizmalara en hızlı şekilde erişimini sağlamak üzere kurulmuştur. Bu kişilere hakları konusunda ve başvuracakları yerler hakkında bilgi vermektedir. İhmal, istismar ve şiddet vakaları veya töre ve namus cinayetlerinin önlenmesi için tedbir mahiyetindeki ihbarlar alınmakta ve durumun aciliyeti göz önünde tutularak vakanın bulunduğu ilin acil müdahale ekip sorumlusuna ve/veya kolluk kuvvetlerine bildirilerek müdahale edilmesi sağlanmaktadır. Bu hat, haftanın 7 gün 24 saat ücretsiz olarak hizmet vermektedir. Arapça ve Kürtçe dillerinde de hizmet veren hattın, kısa mesaj ile iletişim özelliği ve işitme engelli bireyler için 3G özelliği de bulunmakta, “0” tuşuyla şiddet mağdurlarına yönelik önceliklendirme yapılmış ve hattın WhatsApp ve BİP uygulamaları üzerinden de hizmet vermesi sağlanmıştır. Bunun yanı sıra KADES uygulaması ve 155-156 acil çağrı hatları aktif biçimde hizmet vermeye devam etmektedir (KSGM, 2021: 98).

ASHB Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyete dayalı şiddet konusunda farkındalıklarının artırılmasını önemsemektedir. Suriyeli kadınlara hizmet sunan personelin konu hakkında kapasite gelişiminin ve teknik desteğinin sağlanması amacıyla UNFPA işbirliği ile Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetle Mücadele ve Müdahale İnsani Yardım Programı düzenlenmiştir. Belirtilen program kapsamında, sosyal çalışmacı, psikolog, öğretmen ve sosyoloğa travma, mağdura yaklaşım teknikleri, şiddetten etkilenmiş kişilerin değerlendirilmesi, yönlendirilmesi ve şiddetin önlenmesi, erken yaşta ve zorla evlilikler, Türkiye’deki kanunlar ve kurumsal yapı konularının yer aldığı eğitimler verilmekte, Suriyeli kadınlarla toplantılar yapılmaktadır (TBMM, 2018: 84-85).

Şiddet mağduru ve can güvenliği riski olan, YUKK'da özel ihtiyaç sahibi olarak tanımlanan ve İGİM tarafından yönlendirilen Suriyeli kadınlar kadın konukevi hizmetlerinden Türk vatandaşları ile aynı koşullarda yararlanabilmektedirler. Yine bu merkezlerden hizmet alan kadınlardan şiddet mağduru olduğu tespit edilenler; ASHB ASHİM'lükleri ve ŞÖNİM'lere yönlendirilerek haklarında gerekli koruyucu önleyici tedbirler alınmaktadır. İnsan ticareti, erken yaşta ve zorla evlilikler şiddet vb. konularda bilgilendirme ve gerekli başvurunun yapılmasına ilişkin broşürlerden fayda sağlayabilmektedirler.

Pilot uygulaması 2015-2021 yılları arasında Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve ASHB işbirliğinde hayata geçirilen Elektronik kelepçe ile takip gibi tedbirler ile İçişleri Bakanlığı ile ASHB işbirliğinde şiddet mağdurlarının kolluğa hızlı ve etkin erişiminin sağlanması amacıyla geliştirilen KADES uygulamalarından kesintisiz yararlanabilmektedirler.

ASHB tarafından kadına yönelik şiddet olaylarının risk analizi yapılarak doğru ve etkili bir müdahalenin çizilmesi niyetiyle "Risk Analiz ve Yönetim Modülü" geliştirilmektedir. UNICEF iş birliğiyle sürdürülen proje kapsamında, kadın konukevlerinden hizmet alan şiddet mağduru kadınların beraberindeki çocuklarının psiko-sosyal gelişimlerinin desteklenmesi ve yaşadıkları travmalara etkin müdahale edilebilmesi amacıyla yeni bir psiko-sosyal destek rehberi hazırlık çalışmaları da devam etmektedir.

Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerle Mücadeleye İlişkin Acil İl Eylem Planları, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Koordinasyon Planı, Şiddet İzleme Komitesi, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İl Koordinasyon, İzleme ve Değerlendirme Komisyonları, Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı, Türkiye'de Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Planlamanın Uygulanması Projesi, Kadınların Kooperatifler Yoluyla Güçlendirilmesi Projesi gibi belli başlı çalışmalar sürdürülmektedir.

Sosyal Yardım Alanında;

Gerek dünyada ve gerekse Türkiye’de uygulanan sosyal hizmet uygulamalarından biri de yoksulluğun azaltılmasına yönelik olarak yapılan sosyal yardımlardır. Sosyal yardımlar, her ülkenin yoksullukla mücadelesinde kullandığı bir sosyal politika aracıdır. Türkiye’de de birçok kurum ve kuruluş doğrudan veya dolaylı ve ayni ve nakdi biçimlerinde sosyal yardım hizmeti sunmaktadır. İnsani temel gereksinimlerini karşılayamama durumunda olan kişilere yönelik bir sosyal güvenlik yöntemi ve sosyal hizmet alanı (Beki, 2010: 221) olan sosyal yardım ile yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında bulunan kesimlerin fırsatlara erişiminin kolaylaştırılması yoluyla ekonomik ve sosyal hayata katılımının artırılması ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması temel amaçtır (Kalkınma Bakanlığı, 2018: 159).

Sosyal yardımlar denildiğinde, içinde bulunulan bünyesel ve koşullar dolayısıyla kendini ve bakmakla yükümlü bireyleri asgari düzeyde olsa bile geçindirme olanağı olmayan kişilere, sosyal devlet olma gereği kendi geçimlerini sağlamaları için ayni ve nakdi, kısa ve uzun süreli biçimlerde düzenli olarak yapılan yardımlar akla gelmektedir.

3294 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununun; yoksul ve muhtaç durumda olan kişiler ile Türkiye'ye her ne sebeple olursa olsun gelen veya kabul edilen kişilere SYGM tarafından ailelere yönelik yardımlar, barınma-gıda yardımları, engelli-yaşlı yardımları, sağlık yardımları; eğitim yardımları yapılmaktadır.

İhtiyaç durumu belirlenen ailelere, çocuklarını okula düzenli göndermeleri şartıyla ŞEY desteği sağlanmakta, okula devam etmeyen çocukların okul terkinde ilişkin çalışma yapılarak çocukların eğitime devam etmeleri sağlanarak doğrudan yardım yapılmasıyla yoksulluğun önüne geçilmesi veya hane halkının gelirlerini yükselterek temel ihtiyaçlarını karşılamalarının sağlanması, insana yatırım yapılarak yoksulluğun nesillerarası döngüde sosyo genetik bir faktör olmasının (Rawlings ve Rubio, 2003. akt. SYGM, 2012: 7; Esenyel, 2009: 13-15), yani kuşaklararası geçişinin engellenmesidir. Bu yardımlar, çocukların daha eğitilmiş ve sağlıklı bireyler olarak yetiştirilmesi, kaynakların etkin kullanımı ve giderlerin azaltılması ile gelir

dağılımının artırılması gibi olumlu etkileri bulunmaktadır (Heinrich, 2007. akt. SYGM, 2012: 8).

SYDT Fonundan yapılan düzenli merkezi yardımlara (ŞEY ve Sağlık Yardımları, Eşi Vefat Eden Kadın Yardımı, Muhtaç Asker Ailesi Yardımı, Öksüz, Yetim ve Asker Çocuğu Yardımı) ilişkin usul ve esaslar 633 sayılı KHK'nın 34 üncü maddesine (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/06/20110608M1-1..pdf>) istinaden Fon Kurulu kararlarıyla belirlendiğinden yabancı uyruklu kişiler bu hizmetlerden ŞEY ve SUY'dan ve ASHB'nın genel bütçesinden karşılanan, 2828 sayılı Sosyal Hizmet Kanunu kapsamında yapılan engelli bakımına ilişkin engelli bakımına destek yardımından yararlanabilmektedirler. Bu yardımlardan yararlanmada Türk vatandaşları ile geçici koruma altında bulunan Suriyeliler arasında bir fark bulunmamakta; geçici koruma statüsündekiler bu yardımlardan aynı şekilde yararlanabilmektedir (TBMM, 2018: 85). Ancak 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun kapsamında genel bütçeden yapılan engelli ve engelli yakını yardımlarından yararlanamamaktadırlar.

SYGM Türkiye'de her İl ve İlçede bulunan SYDV aracılığıyla faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Bahsedildiği üzere her ne suretle olursa olsun Türkiye'ye kabul edilmiş veya gelmiş ve kamu kurumlarınca kayıt altına alınmış olan yabancılara yardım ilkesi ile hareket edilmekte, acil ve temel ihtiyaçları kapsamında SYDV'lerinin mali imkanlarınca gıda, giyim, barınma v.b. yardımlar da yapılabilmektedir. Yabancılara yönelik spesifik olarak SYGM'nün ortak olduğu SUY Programı ile ŞEY programlarının yürütüldüğü görülmüştür. SUY, AB Sivil Koruma ve İnsani Yardım Genel Müdürlüğü (ECHO) tarafından finanse edilen ve BM Dünya Gıda Programı (WFP), Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC), Türkiye Kızılay Derneği ve ASHB arasında oluşturulan ortaklıkla uygulanan bir yardım programı olup AB tarafından fonlanan en yüksek bütçeli insani yardım operasyonu olarak faaliyet göstermektedir. Geçici Barınma Merkezleri dışında ikamet eden; muhtaçlık ve demografik kriterlerden en az birine uyma şartlarını sağlayan, 99 ile başlayan kimlik numarasına sahip Geçici Koruma Statüsü, Uluslararası Koruma Statüsü, Uluslararası Koruma başvuru sahipleri ve İnsani İkamet İzni bulunan yabancılara kapsamaktadır. Ağır engelli olan bireylere ise ek ödemeler yapılmaktadır.

Bu destek Türkiye genelinde kamp dışında yaşayan sığınmacıların ve mültecilerin gıda, barınma, giyim gibi temel ihtiyaçlarını onurlu bir biçimde karşılamalarını amaçlamaktadır. Yardım, muhtaçlık durumunun değerlendirmesi yapıldıktan sonra, KIZILAYKART aracılığı ile verilmektedir (Erdoğan, 2019: 13).

Kızılay tarafından, ASHB ve BM WFP işbirliğiyle adı altında sığınmacılara verilen bir kartla çok amaçlı nakit yardım desteği sunulmaktadır. Bu doğrultuda SUY, yardıma ihtiyacı olan Türkiye’de uluslararası koruma ve geçici koruma altında yaşayanlara nakit yardımı sağlamak için kamp dışında yaşayan sığınmacıların ve mültecilerin gıda, barınma, giyim gibi temel ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadır. Kart programı (SUY), ECHO tarafından finanse edilmektedir (Temel ve Tüfekçi, 2013: 97). Bu kartların temini için öncelik; tek başına yaşayan Suriyeli kadınlar, 60 yaş üstü Suriyeliler, dört veya daha fazla çocuğu olan Suriyeli aileler ve engellilere tanınmıştır (Kızılay, 2017. akt. Yılmaz ve Ünal, 2018: 328).

ŞEY, AB tarafından finanse edilen ve BM UNICEF, Türk Kızılay Derneği, MEB, ve ASHB arasında oluşturulan ortaklıkla uygulanan bir yardım programıdır. Geçici barınma merkezleri dışında ikamet eden, ihtiyaç sahibi, okulun açık olduğu dönemlerde 1 ayda 4 günden fazla (% 80) devamsızlık yapmayan, Milli Eğitim Bakanlığı’nda ve geçici eğitim merkezlerinde okuyan Suriyeliler ve diğer tüm yabancı çocukları kapsamaktadır.

Türkiye’deki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Kanunu’na göre, ekonomik gücü ve sağlık sigortası olmayan Suriyeli sığınmacılar, devlet tarafından genel sağlık sigortası kapsamına alınmaktadır (Aydınlı, 2017. akt. Vardarlı vd., 2019: 660).

SYGM yardım hizmetlerini sağlarken kullandığı Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (SOYBİS), Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi ve Alo 144 Sosyal Yardım Hattı ile sosyal yardım talebi olan kişilerin bireysel ve kurumsal verilerine hızlı ve doğru ulaşılmasını sağlamakta, diğer kurum/kuruluşların bilgi paylaşımıyla yapılan mükerrer yardımların önlenmesine, veri tabanı oluşturulmasına ve şartlı eğitim ve sağlık yardımlarından yararlanan kişilerin/çocukların okula devam ve sağlık kontrollerine ilişkin bilgilerin alınmasına (SYGM, 2012: 15) yönelik kurumsal bir sosyal yardım sistemi oluşturmuştur.

Engellilik Alanında;

TÜİK (2014) verilerine göre Türkiye'nin 83 milyon 384 bin 680 olan nüfusunun 9.430.148'i engelli bireylerden oluştuğundan engelli bireylerin sayısı oranlandığında % 12,9 (yaklaşık 8,5 milyon) olarak karşılık bulmaktadır. Engelli ailesi sayısının 34.891.547 olduğu düşünüldüğünde engelli ve engelli ailelerinin Türkiye nüfusunun yarısına yakınına oluşturduğu görülmektedir (Akt. Beki, 2010: 195).

Toplum içinde dezavantajlı gruplar arasında yer alan engelli bireylerin durumu, WHO tarafından bireyin sosyal hayata katılmasını engelleyen, bireyin eylem ve faaliyetlerini kısıtlayan zihinsel veya bedensel kısıtlılık şeklinde tanımlanmakta ve günümüzün devam eden önemli sorunları arasında kabul edilmektedir (Kalaycı, 2020: 83).

BM Engelli Hakları Sözleşmesinde engellilik "Diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri içermektedir." şeklinde tanımlanmaktadır (Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme: Madde 1).

Engelli bireylere yönelik sosyal hizmetlerin uygulanması yönünde temel olan 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu ve 5378 Sayılı Engelliler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunda; doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi engelli olarak tanımlanmıştır. Her engellinin bakıma ihtiyacı olmadığı için bakıma ihtiyacı olan engelliye "Engellilik sınıflandırmasına göre resmi sağlık kurulu raporu ile ağır engelli olduğu belgelendirilenlerden, günlük hayatın alışılmış, tekrar eden gereklerini önemli ölçüde yerine getirememesi nedeniyle hayatını başkasının yardımı ve bakımı olmadan devam ettiremeyecek derecede düşkün olan kişi" dir denilerek, engelli kişilerin yaşamlarını öncelikle bulundukları ortamda sağlık, huzur ve güven içinde sürdürmesi, toplum içinde kendi kendilerini idare edebilecek ve üretken hale gelebilecek şekilde bakım ve rehabilitasyonun yapılması, bunlardan ihtiyacı olanların geçici veya sürekli bakım altına alınması veya bunlara evde bakım hizmeti sunulması esas alınmıştır

(Sosyal Hizmetler Kanunu, 1983: Madde 3/(c); Engelliler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 2005: Madde 6-9).

Bu tanımlara bakarak engelliliğin yalnızca biyolojik yanı bulunmadığı, aynı zamanda psikolojik, sosyal ve toplumsal yönlerinin de olduğu gerçeği öne çıkarken bir insan hakları sorunu olarak ele alınmasının gerekliliği de ortaya çıkmaktadır. Bu gereklilikle uluslararası belgelerde, T.C. Anayasası ve kamusal alanda yapılan mevzuatlarda, engelli bireylerin hakları korunmakta ve genel insan hakları yanında erişebilirlik, eğitim, istihdam, sağlık, bakım, koruma, rehabilitasyon, kamu yerel ve özel kuruluş hizmetlerinden etkin yararlanma ve pozitif ayrımcılık hakkı vb. hakların yer aldığı görülmektedir (Beki, 2010: 200). Türkiye’de yapılan sosyal hizmet uygulamalarını gerçekleştiren ve bu hakların kullanımının sağlanmasında yetkilendirilen sorumlu kurum olan ASHB’nın EYHGM’nün engelli bireylere yönelik politikası, Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme kapsamında; engellilerin tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden ayrımcılığa uğramadan tam ve eşit şekilde yararlanarak toplumsal hayata katılmaları, korunmaları, öncelikle aileleri yanında ve bulundukları ortamda bağımsız yaşayabilmeleri için durumlarına uygun olarak gerekli psikososyal destek ve bakım hizmetlerinin sunulması, engelli ve engelli ailelerine danışmanlık yapılması, alanla ilgili mevzuat ve standartların oluşturulması ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonun sağlanması hedefinde şekillenmektedir (SHÇEK Engellilerin Bakımı Rehabilitasyonu ve Aile Danışmanlığı Hizmetlerine Dair Yönetmelik, 2010).

Bu çerçevede, engelli bireylerin tespitinin yapılması, korunması, evde, yatılı ve gündüzlü biçimlerde geçici veya sürekli bakım ve rehabilitasyonu ile toplum içinde bağımsız olarak yaşamasını sağlayan hizmetlerin planlanması, uygulanması, bu hizmetlere ilişkin ihtisaslaşmış merkezlerin açılması, yeni hizmet modelleri geliştirilmesi ve hizmetin yönlendirilmesi sorumluluğuyla hareket etmekte, bireyselleştirilmiş gelişim ve gereksinimlere önem vermektedir. Engelli bireylerin kendi kendine yeterli, üretken ve bağımsız yaşama geçmiş bireyler olarak toplumsal yaşama uyumlarının ve katılımlarının sağlanması için günlük yaşam aktivitelerine yönelik beceriler ile mesleki beceriler elde etmeleri ve kendi yaşam düzeylerini artırmaları yönündeki çalışmalara ağırlık verilmektedir (Beki, 2010: 200).

Engelli bireylerin yaşı, cinsiyet ve engel durumuna göre günlük yaşam aktivitelerinde güçlüklerle karşılaşması ve evinde veya kuruluştaki sunulan profesyonel destek hizmetlerine ihtiyaç duyması; bu doğrultuda bir başkasının yardımına bağımlı olan engelli bireylerin desteklenmesini amaçlayan bakım hizmetlerinin önemi yadsınamaz konumdadır. EYHGM’nce bakım hizmeti, kurumsal bakım ve evde bakıma destek yardımı olarak iki şekilde sunulmaktadır. Engelli bireylere yönelik belirlenen strateji ve politikaların dönüşümünde olduğu gibi bakım hizmetlerindeki dönüşümün öncelikli hedefi, bakıma ihtiyacı olan engelli bireylerin evinde, ailesinin yanından ve sosyal çevresinden koparılmadan yaşamlarını huzur ve güven içinde sürdürmesi ve ailesinin desteklenmesidir.

Öncelikle kişinin sosyal ve fiziksel çevresinden ayrılmaksızın hizmetin sunulması esastır (Engelliler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 2005: Madde 6-9). Madde 6) hareketle engelli bireylerin hayatlarının idamesini evde sağlayan kişilere ASHB tarafından ASHİM aracılığıyla yapılan değerlendirme neticesinde EBDY ödenmektedir. Bu hizmetten yararlanabilmek için üç koşul gerekli olup her ne ad altında olursa olsun her türlü gelirleri toplamı esas alınmak suretiyle kendilerine ait veya bakmakla yükümlü olduğu birey sayısına göre kendisine düşen ortalama aylık gelir tutarının, bir aylık net asgari ücret tutarının 2/3’ünden daha az olduğunun tespit edilmesi; engelli sağlık kurulu raporu vermeye yetkili hastaneden alınan engelli sağlık kurulu raporlarında “ağır engelli-% 50 ve üzeri oran (18 yaşının altındaki engelli çocuklar için Çok İleri Düzeyde ÖGV(70-79), Belirgin Özel Gereksinimi Vardır (80-89), Özel Koşul Gereksinimi Vardır (90-99)) bulunan, tam bağımlı (Engelli bireyin başkasının yardımı olmadan hayatını devam ettiremeyecek şekilde bakıma ihtiyacı olduğunun bakım heyeti raporu ile tespit edilmesi gereklidir. EBDY alabilmek için engelli bireyin ikametgahının bulunduğu yerdeki ASHİM’ne veya SHM’ ne başvurulması gerekmektedir. İlçelerde ise Kaymakamlıklara başvuru yapılabilir (Bakıma Muhtaç Engellilerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik, 2007).

Engelli birey ve ailelerinin gelirini artırarak tıbbi, psikolojik, biyolojik ve fiziksel ihtiyaçlarını karşılamalarını kolaylaştırmak (Aygüler ve Ayalp, 2018: 5) ve dolayısıyla yaşam koşullarının niteliğini yükseltmek, engellilikten kaynaklanan

etkileri hafifletmek amacı güdülmektedir (Erer ve Çobaner, 2018: 115). Ayrıca, aile bütünlüğünün sağlanmasına ve kurum bakımı hizmetine ihtiyacın ötelenmesine hizmet ettiği öngörülmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2015: 2).

Engelli bireyin evde günlük yaşam aktiviteleri (beslenme, kişisel bakım, banyo, giyinme, hareket etme, sosyal hayata uyum sağlanması), ev içi düzenlemeleri, güvenli çevre oluşturma, hastaneye/hastaneden transferi, eğitim ve danışmanlık hizmetleri gibi konular bu hizmet karşılığında verilen taahhüt ile bakımı sağlayan kişinin sorumluluğundadır (Işık vd., 2016. akt. Erer ve Çobaner, 2018: 157). ASHB tarafından her ne kadar sosyal yardım niteliği kazandırılmış bir hizmet olsa da EYHGM'nce yürütülen bir hizmet olarak devam etmekte ve yardımın alınmasında belirlenen koşullarda değişiklik olması veya koşulların ortadan kalkması halinde kesilmekte, hatta yapılan fazla ödemeler geri alınabilmektedir.

Ailesi olmadığı veya olsa da ailesi yanında bakımı sağlanamayan engelli bireylerin toplum içinde kendi kendilerini idare edebilecek ve üretken hale gelebilecek şekilde bakım ve rehabilitasyonlarının yapılması hedefi ile geçici veya sürekli bakım altına alınarak kurum bakımı modelinde farklı hizmet türleriyle bakım hizmeti verilmektedir (Engelliler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 2005: Madde 6-7; EYHGM, 2011). Bakıma ihtiyacı olan engelli bireylere yönelik, bireysel, sosyal veya psikolojik ihtiyaçların karşılandığı bir bakım türü olan kurum bakımında (Özen, 2012: 11. akt. Taşçı, 2016: 149) birden çok uygulama yöntemi bulunmaktadır. Kurum bakımı tarihinde en eski bilinen bakım hizmeti, ASHB na bağlı yatılı, sürekli ve ücretsiz bakımın sağlandığı resmi EBRM ile gündüz bakım ve aile danışma hizmetlerinin sağlandığı GBRADM tarafından yürütülmektedir.

Söze konu olan engelli bireylerin resmi ve özel bakım merkezlerinde bakımı ve rehabilitasyonu son halde düşünülerek alternatif hizmet modeli olarak sağlanmaktadır. Engelli bireylerin öncelikle insan onuruna yakışır şekilde bakımına, beslenmesine, korunmasına, becerilerinin geliştirilmesine ve sosyal hayata uyumuna ilişkin bakım ve sosyal rehabilitasyon hizmetleri sunulmaktadır. Bakım hizmetleri kapsamında; engelli bireylerin beslenmesi, korunması, temizliği gibi temel yaşam ihtiyaçları karşılanmakta iken sosyal rehabilitasyon hizmetleri kapsamında; engelli bireylerin olan ve geliştirilen yeteneklerinin ve becerilerinin korunması ve geliştirilmesi sosyal, sportif, sanatsal ve

kültürel ve iş uğraşı faaliyetleri ile etkinlikler gerçekleştirilmektedir. Bakım sorumluluğu kapsamında ise engelli bireylerin tedavisine, tıbbi rehabilitasyonuna, özel eğitimine ve mesleki eğitimine, mesleki rehabilitasyonuna ve istihdamına ilişkin hizmetlerin, ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği halinde sunmakla beraber ilgili kurum ve kuruluşlardan alınması sağlanmaktadır (Beki, 2010: 202).

Kişisel bakım hizmetleri kapsamında; her türlü beden temizliği (Banyo, tuvalet, tırnaklar, saçlar, dişler, el, yüz, ayak, sakal tıraşı, burun ve kulak temizliği), yiyecek ve içecek ihtiyacının giderilmesi, elbiselerinin giydirilmesi, yaşadığı yerin temizlenmesi (Yatağın ve odanın temizlenmesi, çamaşırların yıkanması), tehlikelere karşı korunması ve gözetilmesi gibi birtakım hizmetleri kapsamaktadır. Bakım merkezlerinin tamamında tüm engelli gruplara belirlenen birincil bakım hizmetlerinin sağlanması yanında, merkezden merkeze ve merkezde kalanların engel gruplarına göre değişen şekillerde bağımsız yaşama, sosyal hayata ve kurum ortamına uyuma ilişkin sosyal rehabilitasyon hizmetleri de sunulmaktadır. Merkezlerde, müzik, resim, tiyatro, folklor gibi sanatsal ve kültürel faaliyetler; sportif çalışmalar; seramik ve el işi, bahçe çalışmaları gibi iş uğraş çalışmaları ile eğlenceler, kutlamalar, geziler gibi sosyal etkinlikler gerçekleştirilmektedir (Kaya Kılıç ve Yılmaz, 2018: 7-8).

Engelli bireylere hizmet sunan bu kuruluşların çok sayıda engellinin bir arada toplu şekilde yaşamasını gerektiren büyük fiziki yapıların şartlarının iyileştirilerek daha küçük gruplar halinde modern bir yaşam ve kaliteli bakım hizmeti sunulmasını sağlayan “Engelsiz Yaşam Merkezi Projesi” ne göre inşa edilen bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde; engelli bireylerin, üçer kişilik 4 yatak odası, oturma odası, mutfak, yemekhane, banyo, tuvalet ve personel odası bölümlerinden oluşan; toplam on iki kişilik; 280 metre karelik, müstakil, tek katlı ve bahçeli evlerde bakımları sağlanmaktadır. Ayrıca engelsiz yaşam merkezi projesi dahilinde inşa edilen idare binasında, engelli bireylerin rehabilitasyonu için gerekli olan bireysel ve grup çalışması odaları, iş-uğraşı odaları, fizik tedavi salonu, hidroterapi havuzu gibi birimler bulunmaktadır. Bu birimler aracılığı ile engelli bireylerin var olan yeteneklerinin geliştirilmesine ve sosyal hayata uyumuna yönelik çalışmalar yapılmaktadır (EYHGM, 2014: 58).

Engelli bireylerin en fazla 6 kişi kapasiteli bir apartman dairesinde veya müstakil bir evde yaşamasına imkanı sağlayan “Umut Evi Projesi” ev tipi bir bakım modeli

sunmaktadır (EYHGM, 2014: 59). EBRM bağı ek ünite şeklinde konumlandırılan umut evlerinde EBRM’de bakımı sağlanmakta olanlardan bağımsız yaşama geçişi uygun olanların yerleştirilmesi ile toplumsal çevresiyle iletişim kurması ve topluma aktif katılım sağlaması amaçlanmaktadır (Engelli Bireylere Yönelik Umut Evleri Yönergesi, 2010)

Ailesi yanında bakımı sağlanan engelli bireylerin ailelerinin sağlık, vefat, seyahat, tatil vb. sebeplerle il dışı veya yurt dışına çıkması ya da kısa süreli ve geçici olarak engellisine bakamayacak durumda olması veya engellisinin bakım ihtiyacının olması halinde bu engellilerin bir yıl içinde en fazla otuz güne kadar ASHB na bağlı hizmet vermekte olan resmi EBRM’lerinde geçici ve misafir olarak bakımlarının sağlanması da düzenlenen bakım hizmetleri arasında yer almaktadır. Engelli bireylerin tüm ihtiyaçları bu merkezlerde kaldıkları sürece ASHB tarafından karşılanmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2015: 14). Ailesi yanında bakımı sağlanıp gündüz bakıma ve rehabilitasyona ihtiyaç duyan engelli bireylere gündüzlü kurum bakımı hizmeti de verilmektedir. Bu hizmet, GBRADM’lerinde özellikle bireysel ve grup çalışması yöntemlerini kullanarak hafta içi mesai saatleri içerisinde yarım veya tam gün sunulmaktadır (EYHGM, 2014: 82). Engelli bireylerin öz bakım ihtiyaçlarının karşılanması ve öz bakım becerilerinin geliştirilmesinin yanı sıra toplumsal hayata katılımlarını sağlamak üzere eğitim, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler ve etkinlikler gerçekleştirilmektedir (EYHGM, 2021:60). Ayrıca, öğle yemeği verilmektedir. Gündüzlü hizmetler, engelli bireylerin toplumla bağlarını koparmadan sosyal, eğitsel, mesleki ve serbest zaman değerlendirme faaliyetleri aracılığıyla gelişmelerine, dolayısıyla kendilerine olan saygı ve güvenin güçlenmesine ve bağımsız yaşama geçişine yardımcı bulunarak yaşam kalitesinin yükseltilmesini amaçlamaktadır (Devlet Denetleme Kurulu, 2009: 53).

Gündüzlü kurum bakımı hizmetinde, engeli bireyle birlikte ailesinin de önemsendiği bir yaklaşım ile ailelerin rahatlatılmasına hizmet eden bireysel, grup çalışmaları yapılmakta, rehberlik ve aile danışma hizmetleri uygulanmaktadır. Özellikle, çoğunlukla engelli bireylerin bakım sorumluluğunu üstelenen annelerin rahatlatılması, kendilerine zaman ayırmalarının sağlanması ve engelli bireyin kurumsal hizmetlerden yararlandırılması sağlanmaktadır. Yatılı bakım ve

rehabilitasyon merkezleri bünyesinde hizmet yürütülebileceği gibi bağımsız olarak da açılabilmektedir (EYHGM, 2014: 82).

Görme engeli olan on beş yaş ve üstünde engelli bireylerin toplumsal yaşamda bağımsız hareket edebilmeleri ve bir meslek edinmelerine temel oluşturabilmeleri amacıyla dönemler halinde (6 ay süreli-yatılı) eğitsel, sosyal ve mesleki rehabilitasyon programları (kabartma yazı, santral eğitimi, bilgisayar kursu, ütü yapma, çamaşır katlama, mutfak becerileri gibi gündelik hayatı kolaylaştıran eğitim çalışmaları vd.) uygulanmaktadır (SHÇEK Engellilerin Bakımı Rehabilitasyonu ve Aile Danışmanlığı Hizmetlerine Dair Yönetmelik, 2010).

Engelli bakım hizmetleri alanında, evinde bakımı sağlanan fakat EBDY veya gündüz ve yatılı kurum bakımı hizmetlerinden yararlanamayan ve engelli ailelerinin engelli bireyin kişisel bakımına yönelik işlerde desteğe ihtiyacının bulunması halinde bakıma ihtiyacı olan engelli bireylerin kendi evinde bakımının sağlandığı “evde bakıma destek hizmeti” (EYHGM, 2014: 83), resmi veya özel bakım merkezlerince görevli bakıcı personelin engelli bireyin ikametgahına giderek belirlenen gün ve saatlerde uygulanan bakım hizmetini içermektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 11).

Bakıma ihtiyacı olan engelli bireylerin, yaş-cinsiyet ve engel durumlarına göre açılış izni ASHB tarafından verilen ve denetimi yapılan “ÖBM” lerinden gündüzlü ve yatılı biçimlerde kişisel bakım hizmetleri ile psiko-sosyal destek hizmetleri alınabilmektedir. Bu hizmetin koşulsalı da EBDY için sağlanması istenen koşullarla aynı geçerlilikte ve uygunluğu durumunda bakım ücreti ASHB tarafından karşılanmaktadır (Engelli Bireylere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği, 2016).

Yaşlılık Alanında;

Dünyada gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde değişen nüfus yapısına paralel olarak Türkiye’de de doğurganlık hızının düşmesi, sağlık hizmetleri ile beslenmedeki gelişmelerin yansıması olarak ortalama yaşam süresi ve doğumda beklenen yaşam sürelerinin uzaması ülke nüfusu içinde yaşlı nüfusun payını artırmıştır.

Yukarıda belirtilen Türkiye nüfusu içerisinde 65 yaş ve üzeri nüfusun oranı önceki yıllara göre artarak 2020 yıl sonunda % 9,5’e yükselmiş ve 7 milyon 953 bin 555 olmuştur (TÜİK, 2020: 3). Özellikle nüfusun yaş yapısını yeniden şekillendiren

yaşam sürelerinin uzaması konusu yaşlı nüfusun artmasına neden olmaktadır (EYHGM, 2020: 1). Buna bağlı olarak yaşlı bağımlılık oranı (15-64 yaş çalışabilir kesimde her yüz kişiye düşen yaşlı sayısı) da 2019 yılında % 13,4'e yükselmiş olup 2016-2018 hayat tabloları verilerine göre yaşam süresi Türkiye geneli için 78,3 yıl, erkekler için 75,6 yıl ve kadınlar için 81,0 yıl olmuştur (EYHGM, 2020: 9-10).

T.C. Anayasasının, yaşlı bireylerin devlet tarafından korunması, yaşlı bireylere yardım yapılması ve diğer haklar ve kolaylıklar sağlanması (Madde 61) ve yaşlı bireyler için alınacak tedbirlerde pozitif ayrımcılık yapılmasına (Madde 10) ilişkin hükümler; yaşlı haklarına kaynak oluşturan en önemli uluslararası düzenlemeler (BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 25. Maddesi, BM Yaşlılık İlkeleri (Bağımsızlık ilkesi, katılım, bakım, kendini gerçekleştirme, itibar), BM Madrid 2002 Yaşlanma Uluslararası Eylem Planı, Avrupa Konseyi'nin Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'nın 23. Maddesi vd., AB Temel Haklar Şartı'nın 25. Maddesi, Yaşlı Dostu Kentler) yaşlı bireylere yönelik hazırlanan mevzuatlara aktarılmıştır

Bu kapsamda, hızla artmakta olan yaşlı nüfusa ilişkin öncelikle koruyucu önleyici olan evde destek ve bakımına yönelen ASHB, yaşlıların olabildiğince kendi ev ve aile yanında ve sosyal çevrelerinden koparılmadan ihtiyaçlarının karşılanması ve bakımlarının sağlanması görevini yüklenmiştir. Sonra ailelerinin bulunduğu yere en yakın olan ve ev tipi kuruluşlarda bakım hizmeti verilmesi, bu hizmetin alınmasının uygun olmaması halinde ihtisaslaşmış ve az kapasiteli bakım kuruluşlarında hizmet verilmesi yoluna gitmektedir (Karakuş, 2018: 131).

Huzurevlerine; ekonomik ve sosyal yönden yoksunluk içinde olan, günlük yaşam aktivitelerini (kişisel bakım, yeme, içme, banyo ve tuvalet gibi) kendisi gerçekleştirebilen, sürekli tıbbi bakım ve tedavi gerektiren ağır bir hastalık veya engeli bulunmayan, akıl ve ruh sağlığı yerinde olan, alkol ve uyuşturucu madde bağımlısı olmayan, bulaşıcı hastalığı bulunmayan, yüz kızartıcı suçlardan hükümlü bulunmayan 60 yaş ve üzeri yaşta olan yaşlı bireyler kabul edilmektedir. Huzurevlerinde kalan yaşlıların günlük temel ihtiyaçlarının karşılanması, tıbbi bakım ve tedavilerinin yapılması, psiko-sosyal sorunlarının çözümünde yardımcı olunması, sosyal ilişkilerinin geliştirilmesi, zamanlarının değerlendirilmesi, aktivitelerinin devamının sağlanması, gıda rasyonuna göre uygun beslenmelerinin temini önemsenmektedir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2007: 8). Ekonomik durumu iyi olan yaşlı bireyler bu

hizmetlerden ücretli olarak yararlanmakta iken ekonomik yönden yoksunluk içinde bulunan yaşlı bireyler ile 1005 sayılı Kanun gereği İstiklal Madalyası verilen ve aylık bağlanan yaşlı bireyler başka bir gelirlerinin olmadığını ibraz ederek ücret ödemediğini yaralanabilmektedirler. Ekonomik durumu yeterli olmayan yaşlı bireyler ise siz indirimli olarak kalabilmektedir. Her mali yılda ASHB tarafından belirlenen ve aylık olarak alınan ücret miktarları kuruluşun ve odanın özelliklerine göre değişmektedir (YHGM, 2020: 19).

Yaşamlarını huzurevinde devam ettiren yaşlı bireylerden zamanla bedensel/zihinsel yeteneklerinde kayıplar yaşayanlardan fiziksel/zihinsel gerilemeleri olanlar ya da evlerinde yaşayanlardan bu duruma gelen, aile yanında bakımının sağlanması zorlaşan yaşlı bireyler sürekli veya sürekli olarak yatağa bağımlı hale gelebilmekte veya kontrol altında bulundurulmaları gerekebilmektedir. Bu nedenle, özel ilgi, destek ve korumaya gereksinim duyanların bakım ve rehabilitasyonlarının sağlanması amacıyla huzurevleri bünyesinde özel bakım üniteleri bulunmaktadır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2007: 25).

Ayrıca, toplu yaşamı tercih etmeyen ve yine huzurevlerine bağlı ek ünite olarak huzurevlerinde kalma koşullarına sahip olan yaşlı bireylerden 3 ile 6 yaşlı bireyin eşleriyle de beraber yaşama imkanı bulunan, her yaşlı için olduğunca ayrı kalabileceği bir oda, mutfak, banyo ve tuvaletten oluşan, mümkünse müstakil ev veya apartmanda bakım hizmetinin gerçekleştirildiği yaşlı yaşam evleri projesi kapsamında yaşlı bireylerin yaşadıkları toplumun içinde bir birey olarak iletişim kurmaları, güvenli bir ev ortamında yaşamaları, geçmiş yaşam deneyimlerini ve alışkanlıklarını sürdürmeleri sağlanarak yaşam kalitelerinin artırılmasına hizmet edilmektedir.

Yaşlı bireyler için toplumun geleneksel yapısı ve gelişen kişilik özellikler ile hissiyatlar eşliğinde evinden ayrılarak hiç tanımadığı bir ortamda ve farklı kültürlere sahip olan kişilerle yaşamaya başlamanın zorluğu değerlendirildiğinde yaşlı bireylerin huzurevi gibi toplu yaşam gerektiren yapılara uzak durmaları anlaşılır görünmektedir. İşte bu anlayışla yaşlı bireylerin olabildiğince sosyal çevresinden ve ailesinden ayrılmada ihtiyaçlarının karşılanması ve bakımlarının sağlanması gerekliliğinden hareketle ve yatılı kurum bakımına gereksinim duymayan, ev ortamında yaşayan yaşlı bireylerin sosyal ve psikolojik gereksinimlerini karşılamak, toplum içinde olmalarını sağlamak amacıyla yaşlı bireylere yönelik gündüzlü hizmetler yaşlı hizmet merkezleri

aracılığı ile sunulmaktadır (Sosyal Hizmetler Kanunu, 1983: Madde 9/j.). Yaşamını kendi başına idame ettiren veya ailesi ile birlikte yaşayan yaşlı bireylerin zamanlarını değerlendirmelerine, sosyal ilişkilerini artırmalarına, faaliyet ve etkinliklere katılmalarına yardımcı olmak, rehberlik ve mesleki danışmanlık yapmak, psiko sosyal destek sağlamak ve yaşam koşullarını iyileştirmek istenmektedir. Alzheimer ve demans vb hastası yaşlı bireyler ve ailelerin hastalıktan kaynaklanan risklerin ortadan kaldırılması ve yaşlı bireyin güvenliğinin sağlanması, farklı etkinlikler ile yaşlı bireyi aktif hale getirerek yaşlıda oluşabilecek ajitasyonun en aza indirilmesi, yaşlı bireye ve ailesine destek olunması amacıyla huzurevlerine bağlı olarak ihtisaslaşmış gündüzlü merkezlerde, 60 yaş üzeri, bulaşıcı bir hastalığı bulunmayan, yatağa bağımlı ve engelli olmadığı sağlık raporu ile belirlenen yaşlı bireylere hizmet verilmektedir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2007: 25-27).

En Kırılgan Gruptaki Türk Vatandaşları ile Geçici Koruma ve Uluslararası Koruma Altındaki Kişilerin Sosyal Hizmetlere Erişimin Arttırılması Projesi (FRIT II): Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı (FRIT-II) kapsamında Türkiye'de Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı 6 Pilot İlde yaşlılara yönelik gündüz hizmet merkezleri açılmasına çalışılmaktadır. Bu merkezlerde bakım hizmeti sağlayan personelin eğitimi ve merkezlerin kapasitelerinin geliştirilmesi plan dahiline alınmıştır (Ülke Raporu-Türkiye, 2018-2022: 43).

Türkiye'de ikamet eden, bakım ve destek hizmetine ihtiyaç duyan 65 yaş üstü bireylere yaşadıkları mekanlarda ihtiyaçlarına uygun hizmetlerin verilmesi amacıyla yerel yönetimlerin yaşlı bireylere yönelik sunduğu evde bakım ve destek hizmetleri ve gündüz bakım hizmetlerinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi için desteklemek üzere uygulanan “YADES” ile yaşlı bireylere yönelik gündüz bakım hizmetlerinin bütünleşik ve standardize edilmesi hedeflenirken ASHB tarafından Büyükşehir Belediyelerinin projelerinin desteklemesi amaçlanmaktadır (EYHGM, 2020).

2.6.2. Kızılay'ın Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Uyguladığı Sosyal Hizmetler

Türk Kızılay'ı, göç hizmetleri çerçevesinde dil, din, ırk, etnik köken ayrımı yapmaksızın insanı yardım faaliyetlerini, kayıt altında bulunan tüm yabancılara yönelik olarak sürdürmektedir. Kızılay; AFAD, ASHB, Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü, Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri federasyonu (IFRC) ve BM ajansları gibi birçok göç ile ilgili kurumlar koordineli biçimde çalışmalarını

yürütmektedir. Bu çerçevede yardıma muhtaç durumda olan ve kayıt altında bulunan yabancıların tamamına ilişkin acil yardım, uyum, bütünleştirme gibi hizmetler verilmektedir (<https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/goc-ve-multeci-hizmetleri>).

Kızılay 2018 yılında UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) ile bir işbirliği protokolü imzalamış ve 50 milyon Euro bütçeye sahip olan “Suriye Krizine Yanıt Olarak Türkiye’de Dayanıklılık” projesi çerçevesinde 11 ilde yeni iş alanlarının açılması, Türkçe eğitimi verilmesi gibi faaliyetler de planlanmıştır. Avrupa Birliği tarafından desteklenmekte ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından uygulanan söz konusu projenin açılış toplantısı ile ilgili şu ifadeler yer verilmiştir (<https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/4420>):

“Protokol kapsamında, 2019 yılında uygulamaya alınacak olan “Suriyeli Yetişkinler için Türkçe Öğrenme Programı”nın çerçevesi belirlendi. Programla Türkiye’de yaşayan 18 yaşından büyük Suriyelilerin iş piyasasına erişimlerinin kolaylaştırılması ve ev sahibi topluluklarla göçmen halk arasındaki sosyal uyumun geliştirilmesi amaçlanıyor. Bu kapsamda ise Halk Eğitim Merkezlerinde Türkçe dil eğitimleri verilecek. Programa katılacak olan Suriyelilere ise katıldığı saat kadar nakdi destek verilecek olup bu destekler Kızılaykart üzerinden yararlanıcıların hesaplarına aktarılacak. Programın 11 ilde gerçekleştirilmesi planlanırken (Gaziantep, Şanlıurfa, Kilis, Hatay, İzmir, İstanbul, Bursa, Konya, Adana ve Mersin), programdan 52.000 Suriyelinin yararlanması hedefleniyor.”

Gerçekleştirilen çalışmalar kapsamında nakdi ve ayni yardım amacıyla dağıtılan Kızılay Kart, 4-18 yaş grubuna yönelik olarak hazırlanan çocuk koruma/çocuk dostu alanlar, yetişkin ve çocuk nüfus için kurslar ve uyum faaliyetleri, psikososyal destek uygulamaları gibi insani yardımlar da bu çerçevede yürütülmektedir

2.6.3. AFAD’ın Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Uyguladığı Sosyal Hizmetler

AFAD, 2009 yılında İçişleri Bakanlığı’na bağlı Sivil Savunma Genel Müdürlüğü, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı’na bağlı Afet İşleri Genel Müdürlüğü ve Başbakanlık’a bağlı Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü kapatılarak Başkanlığın Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki 5092 sayılı Kanun çerçevesinde afet ve acil durumlar ile sivil savunma konularındaki sorumlulukların ve yetkinin tek elde toplanması amacıyla kurularak 15 Temmuz 2018 tarihinde İçişleri Bakanlığına devredilmiştir. Konusunda gerekli önlemlerin alınması, zararların azaltılması,

müdahale edilmesi ve iyileştirmenin sağlanması için gerekli olan tüm faaliyetleri planlamakta, yönlendirmekte, desteklemekte, diğer kurum/kuruluş ve STK'lar ile işbirliği yapmakta, koordinasyonu sağlamakta ve uygulamaların etkinliğinin artırılmasına çalışmaktadır. İl düzeyinde Valiliğe bağlı İl Afet ve Acil Durum Müdürlükleri ve 11 ilde bulunan Afet ve Acil Durum Arama ve Kurtarma Birlik Müdürlükleri aracılığıyla hizmetlerini sürdürmektedir “Bütünleşik Afet Yönetimi Sistemi” modelini kullanarak kriz yönetiminden ziyade risk yönetimine öncelik vermekte ve öngörü sağlamaktadır (<https://www.afad.gov.tr/afad-hakkinda>).

2011 yılından beri 7 milyona yakın Suriyeli sığınmacı, ülkede çıkan savaş nedeniyle parçalanan ülkelerinden kaçmak durumunda kalmıştır. 6 milyonun üzerinde Suriyeli sığınmacı ülke içinde yer değiştirmiş, büyük bir kısmı ise Lübnan, Türkiye, Ürdün gibi komşu ülkelere sığınmaya mecbur olmuştur. Krizin ortaya çıktığı ve Türkiye'ye ilk girişlerin başladığı 2011 yılından bugüne kadar AFAD, Suriye ve Türkiye'deki kampların ve yapılan insani yardımların koordinesinden sorumlu olan tek kurum iken üzerinden geçen dokuz yıllık süreç sonunda sığınmacıların acil durum kapsamından çıkarılması sebebiyle 2018 yılından itibaren GİGM gelişmelerden ve faaliyetlerden sorumlu kurum haline gelmiştir.

Son GİGM istatistiklerine göre ortalama 64.000 Suriyeliye Hayat, Adana, Kahramanmaraş, Kilis ve Osmaniye şehirlerinde geçici barınma merkezlerinde koruma sağlanmaktadır. Suriye'ye yapılan yardımlar ile birlikte AFAD tarafından yürütülen insani yardım faaliyetleri sığınmasız ve aç bırakmama politikası, ayırım gözetilmeksizin sürdürülmektedir.

2019 yılında Zeytin dalı, Fırat Kalkanı, Barış Pınarı ve İdlib bölgelerinde bulunan ihtiyaç sahipleri için insani yardımlar sağlanmış ve bu bölgelerin kalkınmasında Türkiye önemli bir rol üstlenmiştir. Türkiye tarafından güvenliği sağlanan bölgeler 2019 yılı boyunca gelişme göstermiş ve Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacılar gönüllü bir biçimde geri dönmeye başlamıştır. 5 Mayıs 2020 tarihinde bir açıklama yapılmıştır. Bu açıklama kapsamında ülkesine gönüllü olarak toplamda 402.011 Suriyeli sığınmacının döndüğü bilgisi verilmiştir.

2019 yılı itibarıyla Suriye'ye yapılan AFAD yardımları için harcanan bütçe 47,9 milyon ABD dolarıdır (272.602 Milyon TL). 2009 yılından günümüze kadar

Suriye’deki insani yardımlar için toplamda 1.187.900.000 ABD Doları harcanmıştır (AFAD 2019 Yılı İnsani Yardım Raporu, 2020: 41).

Çalışmanın bu bölümünde, Türkiye’de kurumsal sosyal hizmet uygulamaları, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının kurumsal paydaşlığına değinilmiştir. Bu başlık altında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kızılay ve AFAD’ın Suriyeli sığınmacılara yönelik sosyal hizmet uygulamaları ele alınmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.AİLE VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞININ SURİYELİ SIĞINMACILARA SUNDUĞU SOSYAL HİZMETLERE YÖNELİK KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ

3.1. Karşılaştırmalı Analiz: Almanya Örneği

Federal Alman devleti, toplumunun gelişmiş özümseme ve bütünleşme yeteneğinin yanı sıra ekonomik ve işgücü piyasası çıkarlarını da dikkate alarak insani ve yasal yükümlülüklerini yerine getirme yönünde bilinçli olarak kontrol edilen bir göç politikası yürütmektedir. Sürekli daha iyi koordine edilmesi, hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi ve temel hakların geliştirilmesi konuları üstünde çalışılmakta ve gereken değişiklikler yapılmaktadır. Alman İltica Yasası'nda (AsylG) düzenlenen hükümler ile sığınmacıların tanınma konusu Ortak Avrupa İltica Sistemi (CEAS) hükümlerinde, özellikle Dublin Yönetmeliği , EURODAC Yönetmeliği , İltica Prosedürü Yönergesi, Kabul Yönergesi ve Yeterlilik Yönergesinde görülmeye devam etmektedir. Temel Kanununda ise "Siyasi olarak zulme uğrayan insanlar sığınma hakkına sahiptir" (Madde 16/a) denilerek Almanya'ya sığınanları kabul etme konusundaki tarihi ve insani yükümlülüğünü yerine getirmekle kalmayıp sığınmanın yabancılar için bir hak olduğu ifade bulmakta ve AB üyeliğinin şartını (AB'nin korunmaya muhtaç kişilere yardım etme yükümlülüğü, Temel Haklar Bildirgesi'nde ve Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma'da yer almaktadır) yerine getirmiş olmaktadır (<https://www.bmi.bund.de/DE/themen/migration/migration-node.html>).

Bu nedenle, yasalarla garanti altına aldığı sosyal sigortalar, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler olarak kurduğu üçlü sosyal sistemini taşıyıcı ve sağlayıcı kurumlar aracılığıyla ve herkesi kapsayıcı olarak sağlamaktadır. Taşıyıcı kurumlar; federal bakanlıklar, eyaletler yönetimleri, yerel yönetimler, sosyal güvenlik kurumları, sosyal güvence kurumları (sağlık sigortaları) iken sağlayıcı kurumlar; kamu kurum ve kuruluşlar (Genel sosyal hizmetler-ADS, iş bulma merkezleri, sağlık kurumları, sosyal güvenlik dairesi, gençlik dairesi) ile kamu yararlı bağımsız dernekler (kar amaçsız dernekler, kar amaçlı dernekler, işletmeler) dir. Kar amaçsız dernekler de sosyal

hizmet kurumları (seküler ve dini sosyal hizmet kurumları), vakıflar, kiliseler, gençlik dernekleri, destek grup dernekleri, (geleneksel dernekler, yeni generasyon dernekler) olarak görülmektedir.

Adem-i merkeziyetçi duruşuyla aile ve ev temelli bakım hizmetlerini ön plana alarak koruyucu ve önleyici hizmetlere önem vermekte, kurumsal bakım hizmetlerini son aşama ele almaktadır. Temel anayasaya bağlı olarak ayırım yapmaksızın sosyal güvence/yardım hizmetlerini “taşıyıcı sosyal hizmet kamu kuruluşları” eliyle bizzat kendisi uygularken federal eyaletlerin sorumluluğunda olan sosyal hizmetleri, hem taşıyıcı hem de sağlayıcı kurumlar olan ve devletin sosyal sistemine dahil ettiği diğerleri (Andere)” olarak isimlendirilen, Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu (BAGFW-Bundesarbeitsgemeinschaft der Freien Wohlfahrtspflege) (<https://www.bagfw.de/>) bünyesinde faaliyet gösteren devletin onaylamış olduğu seküler ve dini sosyal hizmet kurumları tarafından standardize edilmiş mevzuat dahilinde uygulamaktadır (İkili-çiftli/Kamusal ve Serbest Sosyal Hizmet) ki bu sosyal sisteminin işlevselliğini oldukça güçlü kılan ve toplumu bütünüyle kapsayan bir yapılanmadır (Gedik, 2019: 20-21).

Almanya’nın aile, çocuk, kadın, engelli, yaşlı, sosyal yardımlar ve sosyal sigortalar sistemi gibi sosyal hizmet alanlarında Suriyeli sığınmacılara yönelik uygulamalarında sosyal uyum/entegrasyon çalışmalarından başlamak uygun olacaktır.

Almanya’nın geleceğine yatırım amacıyla Federal bakanlıklar 2005 yılından itibaren geliştirilen entegrasyon politikası ve Ulusal Entegrasyon Eylem Planına (2020) uygun olarak yeni entegre sisteminde Alman kültürünün yeni gelen göçmenlere benimsetilmesi, Alman vatandaşlık hak ve sorumlulukları, bölgesel unsurlar gibi detaylarla Alman sistemi aktarımını gerçekleştirmektedir (Koçak ve Gündüz, 2016:78-79; <https://www.nationaler-aktionsplan-integration.de/napi-de/ueber-uns>).

Planda entegrasyon beş odak konuda ele alınmıştır. Bunlar; göçten etkilenenlerin güçlendirilmesi ve göçmen örgütlerinin güçlendirilmesi, bir bütün olarak toplumun bilinçlendirilmesi, ayrımcılığa karşı yasal korumanın iyileştirilmesi, danışma yapılarının genişletilmesi ve katılımın ve eşit fırsatların teşvik edilmesidir. Yanı sıra çalışma yaşamına eşit katılımlarının sağlanmasının teşvik edilmesi, yenilikçi çözümler geliştirilmesi, iş piyasasına erişimin kolaylaştırılması ile entegrasyonun sağlanmasına çalışılması ve özellikle kadınlar için eğitim ve ilerleme fırsatlarının teşvik edilmesi,

insanların kötü çalışma koşullarından ve sömürden korunması, göçmenler için bilgi sağlamak için dijital formatlar geliştirilmesi ve ailelerin desteklenmesi konuları ile göçmenlerin hızlı bir şekilde ve kendi evlerinde gibi hissedebilecekleri bir ortamla topluma uyumlarının sağlanması ve entegrasyon motorları olarak küçük kasabaların yaşam alanlarının kullanılması için tüm kurum/kuruluşlar, yerel yönetimler, STK'lar ile birlikte çalışılması esas alınmıştır. Toplumsal uyumu teşvik eden Almanya'yı eşit fırsatlara sahip modern bir göç ülkesi olarak konumlandırmaya çok somut ve pratik bir katkı sağlayan ve herkesin her zaman her yerde göçmenlerin becerilerine katkıda bulunulması ve bunun bir strateji olarak toplumun tüm alanlarında ele alınması gerektiği vurgulanmıştır (<https://www.nationaler-aktionsplan-integration.de/napi-de/ueber-uns/bundesministerium-fuer-arbeit-und-soziales-1723712>)._____Toplum üyelerinin tamamını ve özel önemle aileler, kadınlar, çocuklar, engelli ve yaşlılar ile göçmen kökenli kişileri kapsayıcı (<https://www.bagfw.de/themen/teilhabe-von-menschen-mit-behinderungen>)_bakış açısı ile Federal Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığı ve Federal Ayrımcılıkla Mücadele Dairesi liderliğinde, federal, eyalet, yerel ve sivil toplumdan temsilciler katılımıyla ayrımcılığa karşı etkili önlemler alınması, etkilenenler için destekler verilmesi ve bir ağ oluşturulmasına çalışmaktadır (<https://www.nationaler-aktionsplan-integration.de/napi-de/ueber-uns/bundesministerium-fuer-familie-senioren-frauen-und-jugend-1723724>; <https://www.nationaler-aktionsplan-integration.de/napi-de/ueber-uns/bundesministerium-fuer-arbeit-und-soziales-1723712>.)

Sığınmacıların ülkeye girişlerinden kısa bir süre sonra, kayıt yaptırmaya yetkili bir makamla (Federal polis , eyalet polisi, kabul tesisi, BAMF veya Göçmenlik Dairesi) temas etmekte, kimlik servisi tarafından 14 yaşını dolduranların parmak izleri alındıktan sonra ülke çapında mevcut olan merkezi çekirdek veri sisteminde bilgileri saklanmaktadır (<https://www.bmi.bund.de/DE/themen/migration/asyl-fluechtlingsschutz/asyl-fluechtlingsschutz/asyl-fluechtlingsschutz-node.html>). Ardından ülke çapında bir kotaya göre dağıtım sistemi (EASY sistem) yardımıyla İltica Yasasında belirtilen bir anahtara göre federal eyaletlerde bulunan barınma merkezlerine eşit sayıda yerleştirilmektedirler (<https://www.integrationsbeauftragte.de/ib-de/ich-moechte-mehr-wissen-ueber/flucht-und-asyl>; <https://www.bmi.bund.de/DE/themen/migration/asyl-fluechtlingsschutz/asyl-fluechtlingsschutz>

fluechtlingspolitik/asyl-fluechtlingspolitik-node.html). Barınma merkezine giden sığınmacının verileri çekirdek veri sisteminden kontrol edilerek 3 ay kalma zorunluluğu teyit edilerek kabulü yapılmaktadır. Barınma merkezi tarafından kabul belgesi düzenlenen sığınmacıya danışmanlık hizmeti verilmekte ve ilgili tüm kurumlar/birimler merkezi bir güvenlik karşılaştırması (İkamet Kanunu Madde 73/1 (a), 3 (a)) yaptıktan ve Federal Yönetim Ofisi tarafından bir araya getirilen bilgilerin kullanıcılara sunulmasından sonra gittiği federal eyalet bölgesinde oturma izni ve Almanya'da geçici olarak kalma hakkı verilmektedir. Resmi sığınma için BAMF'nin sorumlu şubesine başvurusu yapılmakta, başvuru önce Dublin Yönetmeliği hükümlerince iltica prosedürünü yönetmekten Almanya'nın sorumlu olup olmadığı kontrol edilmekte, değilse sığınma prosedüründen sorumlu AB üyesi devlete nakledilmektedir. İltica başvurusu reddedilirse, etkilenenler genellikle Almanya'yı terk etmek zorundadır. Ancak, sınır dışı edilmeleri geçici olarak durdurulan (Duldung olarak adlandırılan) ve mesleki eğitim gören veya kazançlı bir işte çalışarak geçimlerini sağlayan ve belirli koşullar altında ve belirli bir süre için iyi bir şekilde bütünleşmiş olan yabancılara 1 Ocak 2020'de yürürlüğe gire Eğitim ve İstihdam için Hoşgörü Yasası kapsamında tolerans sağlanmaktadır. (<https://www.bmi.bund.de/DE/themen/migration/asyl-fluechtlingsschutz/asyl-fluechtlingspolitik/asyl-fluechtlingspolitik-node.html>).

Barınma merkezinde kalmaya başlama ile Federal İç İşleri Bakanlığına bağlı olarak sığınma, göç ve entegrasyon için yetkili merkez olan ve İltica ve Göç Bilgi Merkezi'ni (İZAM) yöneten BAMF (<https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/behoerden/DE/bamf.html>) tarafından onaylanıp yönlendirilen dil ve oryantasyon kurslarına katılmaya da hak kazanılmaktadır. Çok önem verilen entegrasyonun anahtarı ve sosyal katılım yolundaki tüm diğer adımların temeli olarak görülen dil becerisinin kazanılması gerektiğinden (<https://www.nationaler-aktionsplan-integration.de/napi-de/ueber-uns/bundesministerium-des-innern-fuer-bau-und-heimat-1723730>) hareketle ve yükümlü kılınarak sosyal uyum adına ilk adım atılmış olmaktadır. Yol gösterici olarak anılan kurslarda sığınmacılara günlük yaşam hakkında bilgiler ve Almanya'da birlikte yaşama kültürünün başlıca esasları ana dillerinde aktarılmaktadır. BAMF tarafından verilen uyum kurslarının sağladığı genel dil teşvikinin üzerine oryantasyon kursu

akabinde mesleki dil kursları (Alman Federal devletinin kural belirlediği dil kursları BAMF tarafından koordine edilmekte ve Federal İçişleri Bakanlığı, Federal Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile işbirliğiyle halinde sağlanmaktadır.) inşa edilmektedir. Sığınmacılar süreklilik içinde iş piyasasına hazırlanmaktadırlar (https://www.bamf.de/TR/Startseite/startseite_node.html).

Almanya'daki yaşamı daha iyi anlamaya ve düzene sokmaya yardımcı broşürler hazır bulundurulurken anayasa, insanın onur ve haysiyetinin korunması, kişi özgürlüğü, yasa önünde eşitlik, kadın ile erkeğin eşitliği, ayırım yasağı, din ve inanç özgürlüğü, düşünce ve basın özgürlüğü, evlilik ve aile konularında aydınlatıcı bilgiler verilmektedir. Almanya'daki ilk haftalar için bir kılavuz niteliğinde Almanya'da yaşam, iltica süreci ve iş ile meslek eğitimi konularında bilgiler içeren ve entegre edilen Almanca kursuyla Almanca öğrenmeye başlayabilecekleri “Ankommen” (Goethe Enstitüsü, Federal Daire, Bavyera Radyo-Televizyon Kurumu ve Federal Çalışma Ajansı'nın ortak bir projesidir. Arapça, İngilizce, Farsça, Fransızca ve Almanca olarak kullanıma sunulan uygulama, indirildikten sonra internet erişimi olmadan da kullanılabilir) ücretsiz mobil telefon uygulaması pratik bir yol gösterici olarak kullanılmaktadır. Sığınmacı ve mültecilere yönelik tüm bilgilerin ve haberlerin bir araya getirildiği ve bilgilendirme ile topluma adapteye katkı sağlanması amacıyla Alman devletinin Kamu Yayıncılığı Enstitüsü Konsorsiyumu (ARD) tarafından bir internet sayfası (refugees.ard.de) ve Deutsche Welle (www.dw.com) sayfasında 30 dilde haber alabilme imkanı sunulmaktadır. (https://www.bamf.de/TR/Startseite/startseite_node.html) <https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/TR/Integration/das-grundgesetz.pdf>).

Almancadan farklı bir ana dili olan sığınmacı çocuk ve gençler zorunlu okul eğitimi sırasında özel desteğe ihtiyaç duyduğundan özel eğitimli öğretmenleri tarafından okullarda düzenli sınıflara geçmeden önce dil testleri uygulandıktan sonra Almanca dil teşvik programlarından (https://www.bamf.de/TR/Startseite/startseite_node.html) yararlanmaktadır (Flüchtlingsrat BW - Aufenthaltsgestattung, 2014. akt Vardarlı vd., 2019: 664).

Göçmenleri ayrımcılığa karşı korumak devletin yükümlülüğü altında yer aldığından göçmenlerin de birlikte yaşadığı toplumuna karşı saygı göstermesi gerektiği ve bunun birlikteliğin temeli olduğu

(<https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/TR/Integration/das-grundgesetz.pdf>) düşüncesinin yerleştirilmesi için göçmenlere özel oluşturulan ve devlet, yerel yönetimler, kamu yararına çalışan yardım kuruluşlara ait ücretsiz göçmen danışmanlık merkezleriyle göçmenlere ilk andan itibaren danışmanlık hizmeti verilmeye başlanmaktadır. Gençlik Sosyal Yardım İşleri tarafından genç göçmen hizmetleri (Jugendmigrationsdienste = JMD) adı altında 27 yaşa kadar gençlere Almanya'ya uyum sağlamada yaşanabilecek zorlukların üstesinden gelmelerinde danışmanlık ve rehberlik etmektedir. Yerel yönetimlerin ve yardım kuruluşlarının istihdam, gençler ve yetişkinler, kadınlar, aileler ve psikolojik desteğe ihtiyacı olanlar için de ayrı konularda danışma merkezleri bulunmaktadır. Bu merkezlerde düzenli olarak bilgilendirme, rehberlik ve psikoterapi hizmetleri verilmektedir. Ancak, sığınmacılar Almanya'ya geldikten 15 ay sonra almaya hak kazandıkları sağlık kartı ile psikoterapi hizmeti alabilmekte, bu süreçte travma yaşantısı olanlar bu nedenle hizmetten yararlanamamaktadır (Baron ve Flory, 2016. akt Vardarlı vd., 2019: 667). Görüldüğü gibi kapsamlı danışma hizmetleri, bilgilendirme ve destek olma gibi hizmetlerle sığınmacıların kendi kendine yeterli olmasına da yardım edilmektedir (Özmert Koçer, 2014: 27). Bu amaçla ve insan onuruna uygun bir yaşam ortamı oluşturulmasına aracılık eden danışma, etkinleştirme ve sosyal yardımdan bağımsız olmayı sağlayabilecek diğer destekler, hizmetler, para yardımları ya da aynı yardımlar da sağlanmaktadır (BMAS), Özetle Sosyal Güvenlik 2013: 116-117. akt. <https://www.bmas.de/EN/Social-Affairs/Social-insurance/social-insurance.html>).

Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığına bağlı yerel yönetimler çatısı altında bulunan Alman Gençlik Dairesi (Jugendamt), Çocuk ve Gençlere Yardım Kanununa (Kinder- und Jugendhilfegesetz) ve Sosyal Kanun Kitabı (Sozialgesetzbuch VIII) hükümlerince bir şehir veya ilçe belediyesinin, daha küçük yerleşim birimlerinde ise kaymakamlıkların yönetimi dahilinde zorunlu olarak (TBMM İnc. Kom., 2013: 7. akt. <https://sosyalcalismaci.wordpress.com/sosyal-hizmet-politikalari-almanya-ornegi/>) milliyetlerine ve oturum durumlarına bakılmaksızın, Almanya'daki tüm çocuklar, gençler ve ailelerle özel olarak ilgilenmek amacıyla Federal Almanya Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığı ile Eğitim ve Araştırma Bakanlığı ve özel araştırma gelirlerine sahip dernek statüsünde, Gençlik Yardım Kurulu ve Gençlik Dairesi İdaresinden oluşan yapılanmasında çocukların, gençlerin ve ailelerin sorunlarına karşılık vermek, hizmetler geliştirmek ve desteklemek için planlamalar

yapmakla yükümlü bir kuruluştur (<https://handbookgermany.de/tr/rights-laws/youth-welfare-office.html>). Gençlik Yardım Kurulu tarafından oluşturulan kılavuzları, projeleri ve çalışmalar idari birim tarafından uygulanmaktadır. İdari birim bu çalışmaları; Yönetim (Verwaltung), Gündüzlü Çocuk Bakım Merkezi (Kindertagesbetreuung), Genel Teşvik (Allgemeine Förderung), Sosyal Hizmetler (Soziale Dienste) ve Merkezi Bakım Kuruluşları (Zentrale Einrichtungen) alt birimleri ile gerçekleştirmektedir. Bu alt birimlerin yönlendirilmesi, kurum içi denetimlerinin yapılması, birimlerin organizasyonu, mali işleri, personel yönetimi, kurumun basın yayını ve tanıtımından da sorumludur. Bu birimlerden;

- Günlük Bakım Merkezi; çocukların ve gençlerin günlük bakımını üstlenen ve danışma hizmetlerini yürüten birim olarak kreş ve gündüz bakımevi, anaokulu, etüt merkezi ve gençlik merkezlerinin hizmetlerinden,
- Genel Teşvik Birimi; gençlere yönelik sosyal çalışmalar, projeler ve ailelere yönelik destek çalışmalarından,
- Sosyal Hizmetler Birimi; ailelere çocuk yetiştirme konusunda yardım ve danışmanlık hizmeti, Aile ve Gençlik Mahkemeleriyle işbirliği halinde sorumlu bilirkişi birimi ve dolayısıyla çocukların ve gençlerin resmi vesayet/kayyum işlemleri, evlat edinme ve evlatlık verilme, çocukların koruyucu aile himayesine alınması gibi uygulamalardan,
- Merkezi Bakım Kuruluşları; Gençlik Dairesinin himayesine aldığı çocukların ve gençlerin kaldığı yurt ve bakımevlerinin işletilmesi ve düzeni, aileler, çocuklar ve gençlere yönelik danışma merkezleri ile gençlere yönelik eğitim merkezlerinin faaliyetleri ve işleyişleri ile denetimlerinden sorumludur (Eliaçık vd., 2020: 8).

Okulda ve ailede bir sıkıntı olduğunun görülmesi durumunda herkesin doğrudan Gençlik Dairesine başvurabileceği gibi telefonla arayıp yetkili bir çalışanla konuşarak ihbarda bulunabileceği bir telefon hattı (Arapça, Türkçe, Almanca, Rusça dil bilen personel bulunmaktadır.) ve yerel idarelerin internet sitelerinden doldurulan bir form da bulunmaktadır (<https://handbookgermany.de/tr/rights-laws/youth-welfare-office.html>). Yapılan bu yazılı ve sözlü ihbarlar Gençlik Dairesi personelinin (sosyal hizmet uzmanları, sosyal eğitimciler, pedagoglar, psikologlar ve idari memurlar) yasal

yükümlülüğü ve çocukların risk alanından hemen uzaklaştırılmasını hedefleyen düzenleme nedeniyle gerçekliği gözetiilmeden ve ağır ihbar olarak nitelendirilen çocuğa yönelik şiddet, istismar veya taciz gibi suçlar olduğuunda ailesine bile haber vermeden kabul edilmekte ve işleme alınmaktadır (Eliaçık vd., 2020: 23). Bu durumda; ikaz, yasak veya talimatlar (“go-order” denilen uzak durma talimatı, veya temas yasağı), çocuğun ikamet yerini belirleme hakkının veya velayetin ebeveynlerden alınması gibi kapsamlı tedbirler alınabilmektedir. Çocuğun eğitimi, bakımı ve sağlığı ve genel davranış ve tutumlarında bir değışiklik ve eksiklik görölmesi konusunda yapılan hafif ihbarlarda ise aile ile iletişime geçilerek danışmanlık hizmetleri devreye girmektedir. Çocukların ve gençlerin, acil durumlarda talep etmeleri halinde Gençlik Dairesinden ebeveynlerinin haberi olmadan danışma hizmeti alma hakkı da vardır (http://www.bmjv.de/SharedDocs/Downloads/DE/Broschueren/DE/Mehr_Schutz_bei_haeuslicher_Gewalt_TR.pdf?__blob=publicationFile).

Ayrıntılı olarak bakıldığında öncelikle çocukları ve gençleri ve onların haklarını korumaktan ve çocuk refahından sorumlu olan Gençlik Dairesi tarafından gençlik ve hobi merkezleri, kreş, aile merkezleri ve danışmanlık ve destek hizmetleri (Cezai suç işleyen gençler de dahil) verilmekle birlikte ana baba ve vasilere ebeveynlik ve ebeveyn parası (Boşanmış ebeveynler için tavsiyeler, evli olmayan annelere, babalık tespiti ve nafaka sağlanması konusunda destek, bekar anneler veya babalar için mali destek (Nafaka Avansı), çocuk bakımı (Frühe Hilfen“ (Erken Yardım), eğitimi (Hilfen zur Erziehung) (Aile İçi Eğitime Yardım-Türkçe, Almanca, Rusça, Arapça) ve çocuk ve aile sorunları konularında yardım sağlayan sosyal pedogojik hizmetler, aile danışmanlığı hizmetleri yürütölmektedir. Evlatlık edinmede, nafaka davalarında, velayet ve ziyaret hakkı davalarında danışma sağlamak ve çocukların sağlığı ve yaşamında bir tehdit varsa yapılan ev ziyareti sonucunda başkaca bir çözümün olmadığının tespiti halinde koruma amacıyla ailesi ve aile mahkemesiyle işbirliği içinde davalara katılarak aile mahkemelerinin karar vermesinde yardımcı olmak, çocuğu koruma altına almak (Inobhutnahme“ (Himaye Altına Alma) ve genellikle aile yanından alınan çocukları yuva ve yurtlara, küçük yaş çocukları koruyucu aileler yanına yerleştirme işlemlerini de yapmaktadır (Vatandaş,2014:140; <https://handbookgermany.de/tr/rights-laws/youth-welfare-office.html>). Evdeki durumun düzelmesiyle çocuğun evine dönmesi sağlanmaktadır. Uzmanlaşmış bir

avukata (anwaltauskunft.de) ihtiyaç duyulduğunda aileye avukat sağlanması için hizmet sunulmaktadır.

Ebeveynleri olmayan veya ebeveynleri bir süreliğine onlarla ilgilenemeyecek durumda olan çocuklar ve gençler için geçici süreli koruyuculuk/vasilik görevini üstlenmektedir. Süresiz, kısa süreli ve uzman koruyucu aile olmak isteyenlerin başvuru alımları ve değerlendirmeleri de (Yetenek testi uygulanmakta ve bilgilendirme, aileye refakat, süpervizörlük hizmetleri bulunmaktadır) Gençlik Dairesi tarafından yapılmaktadır. Koruyucu ailelere, çocuğun geçiminin garanti altına alınması için bakım parası yanında koruyucu aileye hizmeti için ayrı bir para ve yaşlılık sigortası katkı payı parası ödenmekte, bakıcı kaza sigortası yapılmaktadır (Kaya, 2011: 26). Suç işleyen ve şiddet eylemlerinde bulunan çocuklara yönelik hizmet veren dernek statüsündeki köprü kuruluşlarında çocuk koruma alanında çocuğun fail olmaktan korunması esasıyla suçun engellenmesine ve çocuğun suçlu olmasını engelleyecek çalışmalar yapılmaktadır. Çocuklar ve aileleriyle bir arada gelecek hakkında planlar yapılarak suçtan uzak durulmasına yönelik önlemler alınmaktadır. Mesleki bilgilerine ek olarak özellikle şiddet yönetimi ve aile danışmanlığı konularında da eğitilmiş mesleki personel (Sosyal Hizmet uzmanı, psikolog, pedagoglar görev yapmaktadır.) belirlenen ve mahkeme tarafından ceza olarak verilmiş olan önlem programlarını uygulamaktadır. Çoğunlukla saldırganlık davranışları olan, işsiz ya da uzun süre işsizliği tercih eden ve gözaltına alınan gençlere motivasyon çalışmaları yapılmaktadır (<https://sosyalcalismaci.wordpress.com/sosyal-hizmet-politikalari-almanya-ornegi/>).

Hafif suçları bir defa işlemiş çocuklar ve gençler için bireysel danışmanlık sonucunda kreşte çalışmak, yaşlılara yardım eden kuruluştaki gönüllü görev almak gibi hizmetleri içeren kamu hizmet projesi, 14-21 yaş aralığındaki bir evi olmayan ve suç işlemiş gençlere borçlanma danışmanlığı da dahil diğer danışmanlık hizmeti ile birlikte kendi başına yaşama hazırlama eğitimlerinin verildiği bireysel bakım projesi, öfke ve kontrolü grubu, suça bulaşmış genç anne veya baba grubu, hafif telafisi mümkün bir suç işleyen gençlere dava açılmayarak kendi yaş grubunda bulunan bir grup önünde yüzleşme ve irdeleme yapılan öğrenci mahkemesi grubu çalışmaları yapılmaktadır. Öğrenci mahkemesinin aldığı kararlar mahkemece onanarak

uygulanması zorunlu hale getirilmektedir (Can ve Öncül, 2012: 8-9. akt. <https://sosyalcalismaci.wordpress.com/sosyal-hizmet-politikalari-almanya-ornegi/>).

Madde bağımlısı çocuk ve gençlere yönelik hem ayakta hem 24 saat yatılı bakım ve klinik dışı bir tedavi ve sosyal rehabilitasyon (psikososyal bakım ve psikoterapi) hizmeti sağlayan uzmanlaşmış personeli bulunan merkezler tarafından da çalışma ve grup terapisi sağlanmaktadır (Gökçearslan Çifci ve Polat Uluocak, 2010: 13).

STK'ların hizmetlerinde; genç kızlar ve sorunlarına, özellikle cinsel, fiziksel ve duygusal ihmal ve istismar vakalarına yönelik danışmanlık merkezleri, sığınma evleri (6-9- kişilik planlanan evlerde 13-21 yaş grubunda kızlar kalmaktadır), destekleyici ve önleyici çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Hukuki ve adli yardım sağlanmaktadır. Yaş grubu 16 yaşın üstünde olanlara bağımsız yaşama geçişi sağlamak için ev hizmeti ile istediklerinde iletişim kurabilecekleri kuruluş hizmetleri bulunmaktadır (Can ve Öncül, 2012: 3-4. akt. <https://sosyalcalismaci.wordpress.com/sosyal-hizmet-politikalari-almanya-ornegi/>).

Ayrıca, okul tatilleri veya diğer boş zamanlarda çocuklar ve gençler ücretsiz etkinlikler düzenlemekte, oyun alanları oluşturmaktadır

Almanya'daki bu yapının çocuklara, gençlere ve ailelerine gelişmiş ve güçlü bir biçimde çeşitlendirilmiş hizmetler ile müdahale edilmesinin garantörü toplum olarak aile bütünlüğüne verilen önemle anayasasına konulan bağlayıcı hükümlerdir. Çocukların bakım ve eğitiminin ana ve babanın önde gelen sorumluluğu olduğu, devletin bunu gözettiği ve çocukların ailelerinden ayrılmasının sadece ailenin sorumluluğunu yerine getiremediğinin ilgili görevlilerce tespiti ve bunun yasal olarak gençlik mahkemesi kararınca olabileceği hükümleri ile 1.1.1991 tarihli Çocuk ve Gençlere Yardım Kanununda yer alan önleyici/destekleyici ve müdahaleci/zorlayıcı hizmetler olarak tanımlanan Gençlik Dairelerinin genişletilmiş sosyal hizmet ağıyla çocukların sağlıklı bir aile ortamında iyi bir şekilde yetişebilmesine ve aile kurumunun korunmasına katkı sağlama görevi etkilidir (Eliaçık vd., 2020: 8-23).

Aileye yönelik politikalara ağırlık veren Almanya'da aile yardımları 1975 yılından bu yana kamusal sosyal yardım niteliğinde uygulanmakta ve devlet tarafından finanse edilmektedir. Çocuğu olan ebeveynlere her çocuk için ve aileleri ile bütün bağları kesilmiş olan çocuklara ve anne babası olmayanlara 16 yaşın bitimine kadar

çocuk parası (Kindergeld) verilmektedir. Çocuk, bir istihdam bürosuna kayıtlı işsizse 21, mesleki veya yüksek eğitime devam edenlere 27 yaşına kadar, 25 yaşından önce engelli olanlara yaş sınırlaması getirilmeksizin ödeme yapılmaktadır. Çocuğuna bakamayan ve 25 yaşından küçük çocuğu olanlara, gelir düzeyi belli bir aralıkta olan, çocuk parası dışında başka bir sosyal yardımdan yararlanmayan ailelere gelir tespiti yapılarak azami 36 aya kadar çocuk zammı yapılmaktadır. Çocukları 14 aydan küçük olan, evlat edinen veya doğumdan sonra bir çocuğun bakımını üstlenen ailelere aylık belirlenen miktarda en az 2 ay, en fazla 12 ay olmak üzere doğum öncesi 12 aylık dönemdeki net gelirin en az % 67'si oranında, gelir tespiti yapılarak ebeveyn parası verilmektedir (Sosyal Güvenlik Kurumu, 2012. 50). Gelir seviyesi yüksek olup ikiden fazla çocuğu olan ailelere ise devlet 1983 yılından bu yana kesintili çocuk parası ödemektedir (Witterstaetter, 113. Akt. Seyyar, 2000: 13). Bu ödemenin yanında dünyaya gelmesinden itibaren çocuğun bakımı, yetiştirilmesi ve büyütülmesi amacıyla 2 yıl süreli çocuk bakımı parası da verilmektedir. Maddi yetersizlikleri olmasa dahi ailelere çocuklarının eğitime destek sağlanması amacıyla eğitime teşvik (Ausbildungsförderung) ödemesi yapılmaktadır (BMAS,1997. akt. Seyyar, 2000: 13-16). Ek olarak devlet tarafından maddi zorlukları olan aileler ile çok çocuğa sahip ailelere destek amacıyla sosyal konutlar inşa etmektedir. Sosyal konut sayısının yetersiz olduğu bölgelerde yaşayanlara ve geçici barınma merkezi dışında ikamet eden ve işi olmayan sığınmacılara konut kira yardımı yapmaktadır (<https://fluechtlingsrat-bw.de/>, 2014. akt Vardarlı vd., 2019: 664; Seyyar, 2000: 17). Sığınmacılara ayrıca market alışverişi için aylık kupon verilmekte ve belirlenen miktarda nakit para yardımında bulunmaktadır. Yerel yönetimler kararına göre değişmekle birlikte ücretsiz okula ulaşım imkanı, gündüz bakımevine ve okula giden çocukların ailelerine maddi destek talep etme hakkı bulunmaktadır. Eğitimde başarılı olan çocuklara ve ailelerine altı yılın sonunda oturma izni de verilmektedir (Jobcenter, 2014. akt. Vardarlı, 2019: 664). Sosyal güvenlik sisteminin sağlayamadığı durumlarda hastalık yardımı, tıbbi yardım, analık parası, kreş ve gündüz bakımevi yardımı gibi ihtiyaç dahilinde yardımlar da yapılabilmektedir.

Federal Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığınca aile içi şiddetle mücadeleyle yönelik yapılan çalışmalar; şiddetin toplumun her kesiminde ve etnik gruplarında ve ağırlıklı olarak kadınların eşleri veya eski eşleri tarafından fiziksel, cinsel ve psikolojik içerikli olarak eşlerinden ayrılma dönemlerinde daha sık şiddete

maruz kaldıklarını göstermektedir
(<https://www.frauenhauskoordinierung.de/themenportal/hilfesystem/>)._____Avrupa İstatistik Ofisi (Eurostat) tarafından 2017 yılında yayınlanan Avrupa'daki kadın cinayetleri konulu verilere göre aile bireyi ya da akrabalarından biri veya yakın partneri olan kişilerce işlenen kadın cinayeti sayısının en yüksek olduğu ülke Almanya olarak belirlenmiştir (KSGM, 2021: 22)

Ev veya aile içinde şiddete maruz kalan kadınlara kadın sığınma evleri, kadın danışma merkezlerini, kadın acil çağrı merkezlerini, uzman danışma merkezlerini ve ayrıca kadın sığınma evleri yardım hatları ile bir sistem geliştirilmiştir. (<https://www.frauenhauskoordinierung.de/themenportal/hilfesystem/>).

Kadın sığınma evleri şiddete karşı koruma, barınma, danışmanlık, psikoterapi ve destek hizmetleri sunmakla birlikte kadınların bu durumun üstesinden gelmelerine, şiddetten uzak bir yaşam kurarak günlük hayatın düzenlenmesine yönelik destek ve avukat danışmanlığı hizmeti de verilmektedir. Çocuk, engelli, mülteci deneyimi olan veya göçmen geçmişi olan kadınlara özel destekler de yapılmaktadır.

Gönüllülük esasına dayanarak kalınan kadın sığınma evinde süre sınırlamasına gidilmemiştir. Çocuk bakımı konusunda yardım edilmektedir. Çoğunluğu kentlerde bulunmakla birlikte ilçelerde ve köylerde bile adresi gizli tutularak 7 gün 24 saat bürokratik işlem uygulanmadan bizzat başvuru alınarak da himzet vermektedir. Şiddetli bir tehdit durumunda, polis ve yargı birlikte eşgüdümlü olarak çalışmaktadır. Ülke çapındaki yardım hattı ve diğer telefon ve çevrimiçi danışmanlık (Yurt dışında bulunulan sürede de ulaşılabilir) hizmetleri ile acil yardım ve tavsiyeler her saat ücretsiz olarak sunulmakta, destek sistemine erişimi kolaylaştırmaktadır.

Eğitimli danışmanlar, gerekirse 17 farklı dilde ilk danışmanlık ve kriz müdahalesinde bulunmaktadır. İnternet sitesinde (posterler, el ilanları, çevrimiçi afişler) işaret dili ve diğer dillerde anlatım yapılmaktadır. Daha fazla desteğe ihtiyaç duyulursa, mevcut yardım ağı veya uzman danışma merkezleri ile iletişim sağlanmaktadır
(<https://www.frauenhauskoordinierung.de/hilfe-bei-gewalt/hilfesystem-bei-gewalt/>:
<https://www.frauenhauskoordinierung.de/themenportal/hilfesystem/bundesweites-hilfetelefon/>).

Aile içi şiddet mağduru kadınlar, polisten talep etmeleri halinde olayın aydınlatılmasından sorumlu bir kadın görevli ile görüşebilmektedir. Bu durumda, fazla kişiye ulaşma gereği duymadan ve birden çok kişiye açıklama yapmak zorunda kalmadan kendini anlatma imkanı bulabilmektedirler. Kadınların ve çocuklarının korunması için tehlike anında polis veya Halkla İlişkiler ve Güvenlik Dairesi tarafından erkeğe evi terk etme zorunluluğu (Platzverweis), yaklaşma yasağı (Näherungsverbot) tedbirleri alınabilmektedir. Mahkemeye başvuru yapan kadınlar; mahkemeden koruma talimatı verilmesi, konutun kendine tahsis edilmesi, tazminat, çocukların velayetinin kendine verilmesi, erkeğin çocuğuyla şahsi münasebette bulunma hakkının askıya alınması veya sınırlandırılması istemlerinde bulunabilmektedir

Kadın sığınma evleri, en asgari her bir kadının bir dinlenme odasının, ortak kullanın alanının ve çocuk oyun odasının bulunduğu standarttır (<https://www.frauenhauskoordinierung.de/hilfe-bei-gewalt/hilfesystem-bei-gewalt/>). Aynı biçimde düzenli bir finans kaynağına (Devlet, belediye gelirleri, bağışlar, para cezaları ve kadınların gelirlerinin paylaşımı) ve personel sayısına sahip değillerdir. Oysaki günün her saati, hafta sonları ve resmi tatillerde şiddete maruz kalan kadınlara ve çocuklarına gerekli destek hizmetlerinin sağlanması için kadın sığınma evlerinin bu konuda iyi donatılmış olması gerekmektedir (Frauen in Führungspositionen Barrieren und Brücken Heidelberg, März 2010 Beauftragtes und durchführendes Institut: Sinus Sociovision GmbH, Heidelberg Projektleitung und Autor (Sinus): Dr. Carsten Wippermann/<https://www.bmfsfj.de/resource/blob/93874/7d4e27d960b7f7d5c52340efc139b662/frauen-in-fuehrungspositionen-deutsch-data.pdf>). Yardım uygulamaları sığınma evlerinin bulunduğu bölge ve insan kaynakları ile sınırlı olduğundan kadınlar kaldıkları sığınma evine iâşe sağlamakta ve maddi katkıda bulunmaktadır (<https://www.frauenhauskoordinierung.de/themenportal/hilfesystem/frauenhaeuser/>-<https://www.frauenhauskoordinierung.de/themenportal/hilfesystem/finanzierung-des-hilfesystems/>).

Ayrıca, tek bir yasal dayanağına yaslanmayan ve yerel yönetimlere göre farklı imkanlara sahip olan kadın konukevlerinin ve uzman danışma merkezlerini teknik açıdan ve siyasi çalışmalarda destekleyen, ülke çapında çok sayıda hayır kurumu ve kurumları arasında ağlar kuran ve çalışmaları Federal Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve

Gençlik Bakanlığı tarafından finanse edilen Kadın Sığınma Evi Koordinasyon Derneği (FHK 2001), şiddetten etkilenen kişilerin yasal olarak korunma ve şiddet durumunda yardım alma hakkını savunmaktadır (<https://www.frauenhauskoordinierung.de/ueber-uns/>)

Almanya’da 1974’ten bu yana faaliyet gösteren kadın sığınma evleri, Avrupa Konseyi (2006) "Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele (Combating Violence Against Women)" çalışmasına göre Avrupa'da en fazla sayıdadır. Almanya'yı İspanya ve İsveç izlemektedir (<https://bianet.org/bianet/kadin/100734-almanyada-400-ismpanyada-293-siginma-evi>). Çünkü Almanya, aile içi şiddetin aynı zamanda insan haklarını ihlal ettiği ve toplum üzerinde karmaşık olumsuz etkiler yarattığını düşünmekte ve buna yönelik yürürlüğe koyduğu “Şiddete Karşı Koruma Kanunu (2002)” ile ilgili diğer kanunlardaki maddeler genişletilmekle kalmayıp sertleştirilmiştir (<https://sosyalcalismaci.wordpress.com/sosyal-hizmet-politikalari-almanya-ornegi/>). Yalnızca evli veya ayrılmış çiftleri, yaşam partnerlerini veya evli olmayan çiftleri korumakla kalmamakta, şiddete veya şiddet tehditlerine maruz kalmış olan herkesi korumaktadır (<https://www.bmfsfj.de/resource/blob/121762/bf32ab3619c8423bea2e2e78a58220f7/mehr-schutz-bei-haeuslicher-gewalt-tuerkisch-data.pdf>).

Ayrıca, şiddetten uzak kalma ile ilgili eğitim kursları düzenlenmekte, şiddet eğilimlerine çözüm arayan erkekler için de Aile İçi Şiddet Suçlarıyla Çalışma Federal Çalışma Grubu'nun standartlarına (<https://www.frauenhauskoordinierung.de/themenportal/hilfesystem/taeterarbeit/>) uygun olarak danışma merkezi hizmetleri verilmektedir (https://www.mimi-bestellportal.de/wp-content/uploads/2019/01/RatgeberM%C3%A4nner_TR-web.pdf). Ailede, bir birliktelikte, ilişkilerde, günlük yaşamda, iş yerinde ya da diğer sosyal ortamlarda fiziksel, psikolojik, cinsel veya ekonomik şiddetten etkilenen veya tehdit edilen kadınlara yönelik her federal eyalette bulunan uzman danışma merkezleri ücretsizdir ve telefonla veya çevrimiçi olarak veya isteme bağlı isim vermeden hizmet alınabilecek, nitelikli danışmanların (Sosyal hizmet uzmanı, sosyal pedagoglar, psikologlar ve terapistler) görevli olduğu, bireysel ve grup çalışmalarının yapıldığı, ilişkilerde şiddet, ayrılık/boşanma, krize müdahale ve genel yaşam danışmanlığı ve rehberliği hizmetleri ile psikososyal süreç takibi ve resmi işlemlerde refakat, özel

destek ihtiyaçları için ilgili birimlere havale etme konularında hizmetler sunulmaktadır. Profesyonel destekçiler ve kurumlara yönelik öneri ve danışmanlık da yapılmaktadır (<https://www.frauen-gegen-gewalt.de/de/frauenberatungsstellen.html>).

Kadına yönelik çok yönlü olan şiddet sorununun çözümünde ve kadınları desteklemek için çeşitli kurumsal yapılar ile işbirliği sağlanması ve yasal güvencelerin olması gerekmektedir. Bu amaçla; kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddeti önlemeyi, kovuşturmayı ve ortadan kaldırmayı, kadınlara karşı ayrımcılığı önlemeyi ve kadın haklarını güçlendirmeyi taahhüt ederek 1 Şubat 2018 tarihinde Almanya'da yürürlüğe giren Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi gereğince tüm eyaletler düzeylerinde güçlü bir ivme kazanmış olmasına rağmen bağımsız kontrol grubu/koordinasyon ofislerini hala oluşturamamıştır. Konu odaklı kadın hakları örgütleri, diğer federal dernekler ve FHK uygulamayı desteklemektedir. Oturma ve sığınma hakkının tüm göçmenler için şiddete karşı koruma sağlayacak şekilde değiştirilmesi talebinde aktif durumdadırlar (<https://www.frauenhauskoordinierung.de/themenportal/istanbul-konvention/>).

FHK'nın 2019 yılı raporunda ortaya koyduğu; Almanya'da çok sayıda kadın sığınma evlerinin bünyesinde barındırılan kadınlardan çok çocukların korunduğu ve sığınanların çoğunluğunun göçmen kökenli olduklarının belirtilmesi bunu destekler niteliktedir (<https://perspektif.eu/2020/12/12/almanyada-kadin-siginma-evlerinde-cogunluk-gocmen-kokenlilerden-olusuyor/>).

Günümüz dünyasında kendini gösteren kadın istihdamı göstergelerinde olduğu gibi Almanya'da da kadın istihdamının giderek artması, yaşam süresinin uzaması ile yaşlı nüfusun ve dolayısıyla iş kazaları, trafik kazaları, kronik hastalık ve yaşlılığa bağlı engellilik nedenleriyle günlük yaşam aktivitelerini bağımsız yerine getiremeyen bakıma ihtiyacı olan engelli ve yaşlı nüfusun sayısal ve oransal olarak artışına sebebiyet vermektedir. Kadının çalışma hayatında olması aile yapısında değişimi gerçekleştirirken genelde kadın üzerinde olan engelli ve yaşlı bakımı formel bakımı zorunlu hale getirmiştir. Bu nedenle Almanya, kaza, hastalık, analık, yaşlılık, malullük, ölüm ve işsizlik gibi sosyal riskler yanında bakıma muhtaçlığı da sosyal bir risk olarak kabul ederek sosyal güvenlik sistemi içerisinde yeni bağımsız bir dal olan zorunlu bakım sigortası yoluyla gidermeye çalışmaktadır

(<https://sosyalcalismaci.wordpress.com/sosyal-hizmet-politikalari-almanya-ornegi/>). Bakıma muhtaçlık sorunu, genellikle yaşlılıkla ortaya çıkan sosyal bir risk olarak görülmesine rağmen herkes için bir risk faktörüdür (Kocabaş ve Kol, 2020: 289).

Sosyal Yardım Kanunu (Sozialgesetzbuch)’na göre bakıma muhtaç kişiler “hastalık veya engellilikten dolayı yardım ve bakım görmeksizin hayatını idame ettiremeyen” kişilerdir ve Bakım Sigortası Kanunu’nda (1995) da yer alarak “Bedenen, aklen veya ruhen hasta ya da engelli olmalarından dolayı, hayatlarını kendi başlarını yönetemeyen, günlük basit işleri yerine getiremeyen, dolayısıyla başkalarına muhtaç/bağımlı olanlar olarak tanımlanmıştır (Seyyar, 2006: 204).

Engelliler ise Sosyal Güvenlik Kanunu (SGB IX)’nda, davranışsal ve çevresel engellerle etkileşim halinde, altı aydan fazla bir süre boyunca topluma eşit koşullarda katılmalarını engelleyebilecek fiziksel, duygusal, zihinsel veya duyuşsal bozuklukları olan kişilerdir ve en az 50 engelli (GdB) derecesine sahip kişiler ağır engellidir (<https://www.berlin.de/lageso/behinderung/schwerbehinderung-versorgungsamt/>). Ağır engelliliğin belirlenmesinde engel derecesi birinci belirleyici unsur olmakla birlikte fonksiyon bozuklukları ve sağlık özellikleri de dikkate alınmaktadır (<https://handbookgermany.de>).

Bu kişiler, toplum içerisinde karşılaştığı ayrımcılık ve dışlanma gibi bazı sosyal sorunlar yüzünden sosyal hayata yeterince entegre olamamakta ve eğitim, sağlık, istihdam, sosyal hizmetler, ulaşım ve bilgi edinme gibi hizmetlere erişimde ve ulaşımında çeşitli engellerle karşılaşmaktadırlar. Bu doğrultuda Federal Alman devleti anayasanın 3 üncü maddesi ile ”Hiç kimse engelli olması nedeniyle ayrımcılığa tabi tutulamaz” denilerek engellilerin hakları koruma altına alınmıştır. Engellilere eşit muamele ve fırsat eşitliği tanınarak birey olarak topluma katılımları engelli politikasının temel bir koşulu olmuştur. Almanya’da diğer sosyal hizmet konularında olduğu gibi engellilik alanında politikalar merkezi olarak belirlenip uygulanmamaktadır. Avrupa ülkelerinde olduğu gibi merkezi bir sistemden (sosyal yardım, sağlık hizmetleri ve emeklilik) ziyade bağımsız, bölgesel ve yerel hizmet veren devlet kuruluşları, yarı-özel ve gönüllü kuruluşlarca gerçekleştirilmektedir. Bu hizmetler, çalışma hayatına katılım, toplumsal yaşama katılım ve tıbbi rehabilitasyon şeklinde ayrılmış şekliyle engelli bireylere sunulmaktadır. Engelli bireylerin topluma uyum sağlayabilmesine hizmet eden bütün önlemler rehabilitasyon olarak

adlandırılmaktadır. Ağır engelliler için rehabilitasyon hizmetleri ile birlikte kişisel bütçe, emeklilik, bakım hizmetleri, işsizlik yardımı, sosyal hizmetler, işveren vergi indirimi için destek gibi ayrıca yardımlar bulunmaktadır (<https://sosyalcalismaci.wordpress.com/sosyal-hizmet-politikalari-almanya-ornegi/>).

Engelli sığınmacı ve mültecilerin AB'nce belirlenen özel koruma hakları Almanya'da daha geniş yer bularak bir yetişkin olmadan Almanya'ya gelen ve reşit olmayanlar için de geçerlidir (<https://www.familienratgeber.de/beratung-hilfe/weitere-hilfen/fluechtlinge-behinderung.php>). Almanya, engelli haklarının geniş olduğu ve engelli bireylere yönelik sosyal politikaların yoğun olduğu bir ülke olarak engellilere ayrımcılıkla mücadele etmenin yanında ekonomik ve sosyal yaşama engellilerin tam katılımını sağlamaya yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Engelli bireyleri, diğer insanlarla eşit haklara sahip olan ve toplumla bütünleşmesi gereken bir topluluk olarak görülmekte ve fırsat eşitliği ilkesi temelinde engellilerin haklarını tanımaya ve korumaya yönelik sosyal politikalar gerçekleştirilmektedir (Çizel vd., 2012: 16. akt. Tellioglu, 2019: 168).

Engelli hakları ile ilgili önemli bir gelişme kaydeden ve Almanya için de bağlayıcı olan BM Engelli Hakları Sözleşmesi (2006) engelli bireylerin kamu ve özel yaşama "kapsayıcılık" ilkesiyle dahil edilmesini öngörmektedir (<https://www.dw.com/tr/almanyada-engelli-haklari-karnesi/a-48069226>). Bu kapsamda Alman devleti, tüm engelli bireylere ve dolayısıyla sığınmacı olanlara her türlü bilgilendirme, danışmanlık, yardım, bakım ve destek sağlanmaktadır. Engelli bireylerin engelleri nedeniyle hayatta karşılaştıkları dezavantajların üstesinden gelebilmeleri için (Dezavantajları dengeleme) sağladığı desteklerden özel tıbbi bakım, iş arayışı ve çalışma sırasında yardım, evde yardım, çocuk bakım masraflarına yardım, ücretsiz otobüs ve tren kullanımı, erken emeklilik hakkı, daha az vergi ödemedir (<https://handbookgermany.de>).

Ancak, bu desteklerden yararlanabilmek için önce engelli kimlik kartına sahip olunması (çocuklar da hak sahibidir.) gerekmektedir. Oturum durumu ne olursa olsun engelli kimlik kartı Sağlık ve Sosyal İşler Eyalet Dairesi Engelliler ve Düşkünler Bakım İdaresi tarafından (engel derecesi 50 veya daha yüksek olan kişilere ağır engelli kimlik kartı) verilmektedir. İki farklı kimlik (Yeşil/Yeşil-Turuncu) ile ağır engelli ve hafif engelli olan kişilerin kartları ve yüklenen haklarda ayrılmıştır. Yurt dışı

seyahatler için farklı dillerdeki bulunan kimlikler de mevcuttur Bu kart ile engelliliğin ibrazı yapılmakta ve tüm kurumlara başvuru yapılabilmekte, diğer haklar yanında Kanunun öngördüğü tercihli istihdam hakkı, işten çıkarmaya karşı koruma, profesyonel ilerleme, ek izin, çalışma hayatında eşlik eden yardım, dezavantaj tazminatı haklarından da yararlanılabilmektedir (<https://www.schleswig-holstein.de/DE/Landesregierung/LASD/Aufgaben/MenschenMitBehinderung/MenschenMitBehinderungFAQ.html#doc21f1e14d-3d55-48c9-9237-8832bbfceeecbodyText1>).

Engelli kimlik kartının yanısıra özel kategoriler belirlenerek engellilere sosyal yaşamın getirdiği kısıtlamaların ve engellerin ortadan kaldırılması ya da yaşamlarının kolaylaştırılması için imkanlar sağlanmaktadır (<https://www.my-recht.com/sosyal-hukuk/>). Engellilik ve katılım alanında pek çok konuda tavsiyeler sunan, engelli bireylerin olabildiğince bağımsız yaşamlarını amaç edinerek engelli danışmanlarında bulunduğu ve Federal Katılım Yasası ile 2018 yılında oluşturulan Tamamlayıcı Bağımsız Yaşama Katılım Danışmanlığı (EUTB) (<https://www.familienratgeber.de/beratung-hilfe/weitere-hilfen/migration-behinderung.php>) almaları için yönlendirilen engelli bireylere engellilik nedeniyle ihtiyaç duyulan çalışma hayatına, eğitim veya sosyal hayata (barınma, hareketlilik vb.) katılım gibi konularda danışmanlık desteği almaları sağlanmaktadır (<https://handbookgermany.de>). Engelli bireyler göçmenlere ve engelli bireylere yönelik farklı konularda hizmet veren diğer tüm danışmanlık merkezlerinden de hizmet alabilmekte iken telefonla veya elektronik posta yoluyla da engelli bireylere dair, günlük hayat, hukuk, iş, sağlık sigortası ve diğer konularda ayrıntılı bilgilere kendi dillerinde verilen hizmetle ulaşabilmektedirler (<https://handbookgermany.de/tr/rights-laws/special-needs.html>). Bazı şehirlerde engelli göçmenler ve akrabaları için kendi kendine yardım dernekleri de bilgi, irtibat ve tanışma sağlamaktadır (<https://www.familienratgeber.de/beratung-hilfe/weitere-hilfen/migration-behinderung.php>).

Bağımsız Hasta Danışma Servisi (UPD) ve Ulusal Sağlık Sigortası Hekimleri uygulaması ile telefon ve e-posta yoluyla ücretsiz olarak danışmanlık hizmeti alınabilmekte, sağlıkla ilgili sorulara yanıt bulunabilmekte ve doktor ziyareti hizmetinden yararlanılabilmektedir. Bu hizmet için geliştirilen çeşitli hastalıklar

hakkında resimli ve çevirili bilgi kitapçıkları, doktor ziyareti için resim sözlüğü, çeşitli dillere çevrilmiş anketlerden faydaniılmaktadır (<https://www.familienratgeber.de/beratung-hilfe/weitere-hilfen/fluechtlinge-behinderung.php>).

Engelli sığınmacı ve mülteciler, danışmanlık sonrası; ihtiyaç duydukları yardımcı araçları ve terapileri (örneğin fizik tedavi) alma hakkına sahip olmakta (<https://handbookgermany.de>), mali destekle birlikte kişisel ve destekli yaşam yardımları (Sürüş hizmetleri, kitap okuyucu, yürüme-yemek-resmi hizmetlere katılımda refakat, şoför, kişisel asistan, ev ekonomisi ve bütçe yardımı, kapsayıcı mahalle merkezi hizmetleri, mobil engelli hizmetleri, engellilere özel gezi/tur ve tatil/tatil köyleri hizmetleri, serbest zaman etkinlikleri ve çeşitli sosyal çalışmalara katılım vs) sağlanmakta, (<https://www.familienratgeber.de/beratung-hilfe/beratung/behindertenhilfe.php>), özel temel eğitim ve mesleki eğitim kurs programlarına katılma imkanlarına kavuşmakta, işe yerleştirilemedikleri takdirde ulusal korumalı işyerlerine yerleştirilmeleri sağlanmakta ya da kendi el işlerinin üretildiği ve pazarlandığı işyerlerinde çalışma olanağı bulmakta, sosyal hayatta karşılaşılan engellerin ve kısıtlamaların hafifletilmesine yönelik kamu ulaşım araçlarından, tren ve otobüslerden ücretsiz olarak yararlanmakta, refakatçinin de ulaşım ve diğer giderleri karşılanmakta, % 60 olanlar telefon ücretlerinden de muaf olmaktadır (Köseler, <http://www.altinokta.org.tr/yazardetay.asp?idnourun=45>). Ev veya iş yerlerinde fiziksel dönüşüm önlemleri (kullanılan alanın engelli erişimine uygun dönüşümü) (<https://www.familienratgeber.de/beratung-hilfe/beratung/behindertenhilfe.php>) alınmaktadır. Travma yaşayan ve işkence mağduru olanlar Federal Mülteciler ve İşkence Mağdurları Psikososyal Merkezler Birliğine bağlı hizmet veren psikososyal merkezlerde profesyonel yardım alabilmektedir. Engel durumu nedeniyle, "özel koruma ihtiyacı olan" olarak kabul edilen engelli bireylere ise özel haklar tanınmaktadır. Talep üzerine özel bir konaklama yerine yerleştirilme ve tıbbi bakım alma veya para yardımı alma hakları vardır (<https://handbookgermany.de/tr/rights-laws/special-needs.html>).

Kanun ve diğer uygulayıcı prosedürler çerçevesinde Almanya’da yaşayan herkes olası oluşabilecek risklere karşı kalkan oluşturan sosyal sigorta kapsamında olmak zorundadır. Her sigortalı çalışanın, kendinden önceki neslin ve toplumun muhtaç olan

kesimlerinin ihtiyaçlarını karşılaması ile finanse edilen bir yöntem (Kuşaklararası Dağıtım Modeli-Pay-as-you-go) ve dağıtım sistemiyle gerçekleştirilmektedir. Bu zorunlu sosyal sigorta programı devlet tarafından yrtlmektedir. Zorunlu devlet sigortasını tamamlayıcı nitelikte, gönüllülük esasına dayanan ve şirket temelli ikinci sütün emeklilik sistemleri ve nc sütün bireysel emeklilik sistemler bulunmaktadır (Sosyal Güvenlik Kurumu, 2012: 45). Engelli hakları da bu geniş kapsamlı sosyal sigortalar sisteminin içerisinde yer almaktadır. Engellilerin tıbbi tedavi ve rehabilitasyon hizmeti için öncelikli olarak bireyler sağlık sigortası veya emeklilik sigortasından yararlanmakta, bakım ihtiyacı olduğunda bakım sigortasından faydalanmaktadırlar. İş kazası veya meslek hastalığı sebebiyle engelli olma durumunda kaza sigortası devreye girmektedir (<https://sosyalcalismaci.wordpress.com/sosyal-hizmet-politikalari-almanya-orneği/>).

Bahsedildiği üzere nüfusun yaşlanmasıyla yaşlılık nedeniyle bu dönemde kendi fiziksel, psikolojik, ekonomik ve sosyal durumundan veya çevresel ve toplumsal koşullardan kaynaklanarak (şeker ve Kurt, 2018: 7-24) ortaya çıkan sosyal sorunlar ve bu sorunlara ilişkin bt giderlerindeki artış 21. yüzyılın önemli konu alanlarından biri haline gelmiştir. Çünkü bu dönem genellikle kişilerin 65 yaşında emekli olmasının ardından sosyal güvenlik ve sağlık hizmetlerine özel olarak ihtiyaç duymasına işaret eden bir dönemin başlangıcı olarak kabul edilmekte (Altan ve şişman, 2003: 5. akt. Taşçı, 2010: 189-191) sosyal yardım ve yaşlılık sigortasından daha çok yararlanma ihtiyacı doğacağı düşünülmektedir. Gerçekten de yaşlılığa bağlı bedensel zayıflık, hastalıklara daha açık durumda olma, yaşlılık psikolojisiyle yaşanan ruhsal sıkıntılar yaşayabilmekte ve yaşlıların kendi kendilerine yeterli olabilmelerine engel olmaktadır (Taşçı, 2010: 189-191). Almanya’da ortalama yaşam süresinin 80 yıl olduğu dikkate alındığında ise yüksek yaşlarda birçok yaşlının günlük yaşam gereksinimlerini karşılamada bir başkasını yardımına ihtiyaç duyacağı (<https://learngerman.dw.com/tr/almanyada-yaşlılık/l-55413479/rs-55414278>) kesin gözüyle bakılmalıdır.

Bu sorunlara muhafazakar refah devletlerinin öncüsü olarak bilinen Almanya’da, engelli ve yaşlı bireylere dönük sosyal politikalar, bakıma muhtaçlık ve sosyal güvenlik sistemi etrafında yaklaşmaktadır (Taşçı, 2010: 189-191). Hastalık Sigortası (1883), İş Kazaları Sigortası (1884) ve Yaşlılık ve Maluliyet

Sigortası (1889) (Şenocak, 2009: 419. akt Duman, 2014: 50) üstüne sosyal güvenlik alanında dünyada türünün tek örneği olarak halen ülke uygulamalarına çıkarım sağlayan Bakım Sigortasının (Pflegeversicherung) yürürlüğe girmesi (1995) çok önemli bir reform olarak görülmektedir. Yasal çerçevesi 2016 tarihli son değişiklik ile “Sosyal Güvenlik 11. Kitap Sosyal Bakım Sigortası (Sozialgesetzbuch (SGB) Elftes Buch Soziale Pflegeversicherung)” adıyla sosyal bakım sigortası kanunu olarak anılmaktadır. Kanunu destekleyen Bakım Süreleri Kanunu (Pflegezeitgesetz) ve Aile Bakım Süreleri Kanunları (Familienpflegezeitgesetz) ile de bakıma muhtaç olan kişinin evde ve aile bireyleri tarafından bakımının sağlanması halinde bakım yardımı alanla bakımı gerçekleştiren kişinin arasında sosyal güvence hakkına bağlı işçi işveren ilişkisi düzenlenmektedir (Hekimler, 2017: 235-237).

Sosyal yardımla birlikte bakım hizmetinin ve sektörünün yenilenmesine, yapılanmasına ve şekillendirilmesine önemli nitelikler getiren kanun (Strumpfen, 2009: 90. akt. <https://sosyalcalismaci.wordpress.com/sosyal-hizmet-politikalari-almanya-ornegi/>) sosyal devlet olma gerekliliğinden toplumun değişen ve dönüşen ihtiyaçlarına cevap vermeye yönelen Almanya’da uygulanan ve tüm toplumu kapsar özelliğindedir. Kanuni sağlık sigortasına sahip olan (% 90 kamu bakım sigortası-% 10 özel bakım sigortası) her bireyi aynı zamanda bakım sigortası kapsamına almakta ve bakım hizmetlerini güvence altına almaktadır. Tüm sigortalılar yaş, gelir ve mal varlığına bakılmaksızın hizmetlerden (Sosyal Bakım Sigortası Kanunu/11. Kitap Madde 20) yararlanabilmektedir. Sigortalı kişilerin çalışmayan eşi ve çocukları ayrıca bir prim ödemeden bakım sigortasından yararlanmakta iken emekli maaşı alan kişiler de sigorta kapsamındadır. Ancak, bakıma muhtaç olup Almanya’da ikamet eden ve kanuni veya özel sağlık sigortası kapsamında olmayan kişiler bakım sigortasından yararlanamaktadırlar (Hekimler, 2015: 52) karşın bakım sigortası, temel bakım ihtiyaçları dışında bakımla ilgili tüm giderleri karşılamamakta, belirlenen bir tavan sınır ödemesi koymaktadır (Ayhan, 2014: 85. akt. Kocabaş ve Kol, 2020: 292).

Engelli ve yaşlıları yoksullaşmadan korumak ve hayat standartlarını yükseltmek amacıyla ihtiyaçlar doğrultusunda revizyona tabi olan (Bode, 2007: 706; Akt: Taşçı, 2010: 190) bakım sigortasından yararlanabilmenin en önemli koşullarından biri bakıma muhtaç olmak olarak belirlenmiştir. Bakıma muhtaçlığın değerlendirilmesinde sadece yaşlı olmak yeterli olmamakta, aynı zamanda hasta veya engelli olunması da

gerekmektedir. Bakıma muhtaçlık, kendiliğinden oluşabileceği gibi herhangi bir hastalık veya kaza sonucunda da oluşabilmektedir. Bakım sigortasından yararlanabilmenin diğer koşulları ise son 10 yılda en az 5 yıl sigortalı olarak prim ödemiş olmak, sağlık sigorta olanın bakım sigortasına da kayıtlı olması gerekmektedir. İşsiz, geliri olmayan, yoksul olan kişilerin bakım sigortası primleri ise devlet tarafından karşılanmaktadır. Bakım sigortası tarafından işçi ve işverenden sağlanan primlerin fonu bakım sigortası kasası aracılığıyla sağlanmakta, bakım ihtiyacı olan engelli ve yaşlıların engel ve hastalık duruma göre bir kademelenme/sınıflandırma çerçevesinde bakıma muhtaçlık derecesi (Sosyal Kanun 11. Kitap/15. Bölüm) kişilerin bağımsızlığını kısıtlaması ve becerilerin etki düzeyine göre belirlenmektedir Kocabaş ve Kol, 2020: 290-291; https://www.muenchen.info/soz/pdf/LHM_Pflege_angehoeriger_tuerkisch.pdf).

Bakım ihtiyacı olduğunda, kişinin kendisi ya da yakınları tarafından sağlık personeli, sağlık veya bakım sigortası şirketleri, bakım destek noktaları olan Almanya Bağımsız Hasta Danışmanlığı (UPD), acil durum bakımı hizmeti sunan merkezler ile sağlık ve bakım kasalarından bilgi ve danışmanlık alarak (<https://www.berlin.de/willkommenszentrum/tr/adim-5-guenluek-yasam/yaslanma/>), duruma göre sağlık raporu ve varsa ilgili diğer belgeler ile birlikte bakım sigortasına, bakım ödeneği veya bakım yardımı başvurusunda bulunabilmektedir. Bakım Sigortası Kasasına yapılan başvuru Hastalık Kasası (Krankenkasse) bakım uzmanları tarafından, bakım ihtiyacı olan kişi ve yakınları ile evde, hastanede veya bakım kuruluşunda yapılan görüşme sonucunda bakım sigortasından yararlanmak için kullanılacak bakım ihtiyacı derecesini gerekçelendirilen bir ekspertiz enstrümanı yardımıyla tespit etmektedir. Bilirkişi olarak değerlendirme yapan bakım uzmanları, bakım derecesinin belirlenmesine ilave olarak evin fiziki koşullarında gereken donanım ve mimari düzenleme, bakım ihtiyacını destekleyen tüketim ürünleri ve teknik tıbbi bakım malzemeleri, ev dışı aktiviteleri ve evin idare edilmesi konularını da değerlendirmektedirler (https://www.bundesgesundheitsministerium.de/fileadmin/Dateien/5_Publikationen/Pflege/Broschueren/200320_BMG_Ratgeber-Pflege_DINA5_TUR_bf.pdf). Yapılan değerlendirmeyi aktaran bir bilirkişi raporu hazırlanarak Bakım Kasasına gönderilmektedir. Bakım kasası bakım sigortasını değerlendirme standardını oluşturan beş bakım seviyesi üzerinden kişinin durumunu değerlendirmektedir. Bunlar;

- Bakım düzeyi I: Bağımsızlık veya becerilerde düşük düzeyde bozulma (12,5'tan 27'nin altına toplam puan),
- Bakım düzeyi II: Bağımsızlık veya becerilerin önemli ölçüde bozulması (27'den 47,5'in altına toplam puan),
- Bakım seviyesi III: Bağımsızlık veya becerilerin ciddi şekilde bozulması (47,5'ten 70 toplam puana kadar),
- Bakım seviyesi IV: Bağımsızlık veya becerilerin en ciddi bozukluğu (70'ten 90'ın altına toplam puan),
- Bakım düzeyi V: En ciddi bağımsızlık bozuklukları veya hemşirelik bakımı için özel talepler içeren becerilerdir (90'dan 100'e toplam puan) (Kocabaş ve Kol, 2020: 290-291).

Bakım kasası bu rapora göre bakım ihtiyacı olan kişinin talebinin karşılanıp karşılanmayacağı ya da hangi bakım sınıfından nasıl karşılanacağı konusunda bir karar vermekte ve bu kararı kişilere bildirmektedir. Bakım sigortası denetimini yapan Sağlık sigortasının Tıbbi Hizmet Birimi (MDK-Medizinischen Dienst der Krankenversicherung) ve Özel Sağlık Sigortaları Birliğinde (Verband der Privaten Krankenversicherung e. V.) görevli uzmanlar tarafından bakım ödeneğinin miktarı belirlenerek bakım kasasına bildirildikten sonra (Özmete ve Hussein, 2017: 19; European Commission, 2017: 6. akt. Kocabaş ve Kol, 2020: 292) bakım kasası kişilerin özel gereksinim, istek ve becerilerine göre değişik miktarlarda belirlenen finans kaynağını kişiye aktarmaktadır (Çağlar, 2015, s. 98). Kişilerin bakım kasasınca yaptığı bildiriminin ardından 30 gün içinde itiraz ve daha sonrasında da mahkeme yoluna gitme hakları bulunmaktadır.

Bakım hizmetleri “evde bakım” ve “kurumsal bakım” olmak üzere iki şekilde sunulmaktadır. Bakıma muhtaç durumda olan kişilerin kendi evlerinde, çevre ve ortamında alışkın oldukları yakınları tarafından bakım önceliklendirilmektedir. Bunun için gereken tüm iyileştirmeler, tedbirler, destekler ve yardımların finansmanı sağlanmaktadır. Yukarıda belirtildiği üzere bakım sigortası ya bakım hizmeti olarak ya da bakım yardımı ödeneği olarak karşılık bulmaktadır. Kişinin durumuna göre her

iki edinim kombine edilerek de sunulabilmektedir. Eğer bu bakım hizmeti, yakınları tarafından gerçekleştiriliyorsa bakım yardımı kişinin kendisine, bir profesyonel tarafından gerçekleştiriliyorsa bu kişiye doğrudan ödenmektedir. Bakım sigortası yardım ödemeleri, bakım türü tercihlerine, bakımın kim tarafından nerede yapılacağına, destek ihtiyacının ağırlığına, buna göre belirlenen personel sayısına, tercih edilen hizmete, bakımı üstlenen kişilerin yaşam şartlarına bağlı olarak değişiklik gösterse de bakımı sağlayan kişinin sosyal güvence altına alınması ve çalışan haklarına sahip olması bu sistemin farklı yanlarından birini ortaya koymaktadır (Hekimler, 2017: 239;

https://www.bundesgesundheitsministerium.de/fileadmin/Dateien/5_Publikationen/Pflege/Broschueren/200320_BMG_Ratgeber-Pflege_DINA5_TUR_bf.pdf).

Evde bakım yardımı, evde temel bakım ve ev idaresi için dışardan profesyonel bakıcı (bakım sandıkları ile sözleşmeli çalışan özel sektör. Bakım şirketleri ve STK temsilcileri-Hemşire/profesyonel bakıcı) tarafından bakım; evde aile bireylerince sağlanan bakım; evde bakımı sağlayan kişinin izin alması veya mazereti nedeniyle geçici süre bakımını sağlayamadığı durumlarda dışardan profesyonel bakıcı tarafından sağlanan bakım türlerine göre ayrılmaktadır. Evde bakımda kişilerin kendi kendine yetebilmesi, bağımsız hareketinin sağlanması, bakımının kolaylaştırılması için tıbbi malzeme ve sürekli ya da geçici kullanılan teknik malzeme/araç-gereç ve ev içi mimari düzenlemeler için de yapılmaktadır (Seyyar ve Oğlak, 2011: 739-740; <https://sosyalcalismaci.wordpress.com/sosyal-hizmet-politikalari-almanya-ornegi/>).

Bu bakım sürecine günlük bakımevleri, rehabilitasyon merkezleri, ayakta tedavi merkezleri, yaşlılar merkezleri, bilgilendirme ve engelli ve yaşlı programları temalı merkezler eşlik etmektedir (<http://www.yasliolmak.net/almanyada-huzurevleri/>).

Kurumda bakım hizmetleri; eğitim, tatil, dinlenme, ziyaret gibi sebepler etrafında yılda en fazla 4 hafta geçici ve kısa süreli tam gün kurumsal hizmetlerini, evdeki bakımda tam gün bakım sağlanamadığında kısmi kurumsal bakım hizmetlerini, ağır bakım gerektiren kişilerin bakımını evde sağlayacak birinin olmaması veya olsa da bakım sorumluluğunu yerine getirebilecek bedensel, zihinsel ve psikososyal durumda olmaması halinde sürekli tam gün bakım hizmetlerini (huzur evi, bakım evi, yaşlılar yurdu) içermektedir (<http://www.saglikturizmi.org.tr/media/Pdf/3.pdf>; <https://sosyalcalismaci.wordpress.com/sosyal-hizmet-politikalari-almanya-ornegi/>).

Sosyal bakım sigortası kanunu dayanağından hareketle kişilerin ihtiyaçlarına ve tercihlerine göre (yarım gün-tam gün, gündüz-gece, evde-kurumda, aynı anda evde-kurumda) şekillendirilebilen kurumsallaştırılmış bakım hizmetleri kişiye alternatifli bakım hizmetini ortaya koyarken aile bireylerinin rahatlatılması ve bakılanı ve bakımı sağlayan sosyal güvenceye kavuşturma imkanını sunmaktadır. Bakımın kalitesinin artırılmasına yönelik bakım yardımı, profesyonel bakıcı, bakım eşyaları-malzeme-araç gereçlerin temini, yaşanılan mekanda ve iş yerlerinde fiziksel düzenlemeler yapılması, bakımı sağlayan aile bireyleri veya yakınına bakım kursu desteği sağlanmaktadır. Üstelik tam olarak uygulanamasa da bakım yerine önlemlerin ön safhaya alınması, bakıcıların ve toplumun bilinçlendirilmesinin sağlanması ile bakım maliyetinin yükselmesinin ve bakıma muhtaçlığın önüne geçilmeye çalışılması, bakımın eğitiminin yaygınlaştırılmasıyla bakım hizmetinin bilimselleştirilmesi insan haklarına ve insana uygun bakımı sağlamlaştırmaktadır.

ASHB'nin uygulamaları ile Almanya örneğinde görülen uygulamaların bir mukayesesinin yapılması konusunda ASHB'nin uygulamalarından farklı olan veya benzer bir uygulaması henüz olmayan uygulamaların belirlenmesi hizmet planlaması açısından yararlı olacaktır. O halde bunların aşağıdaki tespitlerden oluştuğu söylenebilir:

➤ Almanya'da ülke sınırından girişi kabul edilen Suriyeli sığınmacılar kayıt işlemi yapıldıktan sonra eşit sayıda yerleştirildikleri barınma merkezlerinde 3 ay süre zorunlu olarak kalmaktadırlar. Dil ve uyum kurslarından faydalanmaktadırlar. Bu sürenin sonunda da eyaletlere eşit sayıda yerleştirilmektedirler.

▪ Türkiye'de barınma merkezlerinde kalma gibi bir zorunluluk ilk başlarda getirilse de daha sonra bu uygulamadan vazgeçilmiştir. Bunun olumlu yanı, bu süreçte sığınmacıların uyum, dil ve mesleki eğitim kurslarına katılarak yeni geldikleri ülkenin yaşam ve kültürü hakkında bilgi edinmeleri ve sosyal uyuma ilk adımı atmalarıdır; olumsuz yanı ise ev ortamından ve eğitimden uzak, sosyal hizmetlere erişilemeyen, daha az sağlıklı bir yaşamdır. Bu uygulamaya her taraftan bakarak Türkiye için uygunluğunun değerlendirilmesi, olumlu değerlendirilmesinin görülmemesi halinde yine de Suriyeli sığınmacıların sınırdan geçtikten sonra bir uyum ve kontrol mekanizmasına konulması, ASHB ile iletişiminin sağlanması, koruyucu ve önleyici

hizmetlerin öncelikli olarak uygulanması ile birçok sorunun önüne geçilebileceği öngörülmektedir.

▪ Dil ve uyum kursu zorunluluğu da bulunmamaktadır. Suriyeli sığınmacılar MEB, özel kuruluşlar ve STK'ların düzenlediği dil eğitimden yararlanmaktadır. Hizmetlere erişimin önündeki en büyük engel olarak görülen dil eğitimi konusunda daha aktif çalışmalar yapılması elzem görülmektedir.

➤ Tercümanlık hizmetleri yanında hizmet aldıkları kuruluşlarda dil bilen personel bulunmaktadır.

▪ ASHB yeterli sayıda olamasa da ASİM de tercüman bulundurmakta ancak henüz tüm hizmet kuruluşlarında bulunmamaktadır. Personelin kültürel niteliğinin ve niceliğinin bu konuda artırılması gerekmektedir.

➤ Gençler, yetişkinler, engelli ve yaşlı bireyler ve kadınlar için ve göçmenlere özel her dilde bilgilendirilme, rehberlik ve danışmanlık hizmeti veren ve koruyucu ve önleyici hizmetler kapsamında faydalı olan merkezler ile göçmen danışma merkezleri bulunmaktadır. Çeşitli konularda refakat hizmeti vermektedir. Ayrıca diğer konularda da uzmanlaşmış danışmanlık hizmetleri bulunmaktadır.

▪ ASHB'nın bilgilendirilme, rehberlik ve danışmanlık konularında daha sınırlı olan hizmetlerinin ihtiyaçlar listesi belirlenerek genişletilmesi ve yaygınlaştırması, alana özel uzmanlaşmış personel temini veya yetiştirilmesi işine yönelmesi gerekli görülmektedir.

➤ Barınma merkezlerinden ayrılan sığınmacılara barınma yeri bulunmakta, bulunamazsa barınma (kira) yardımı yapılmaktadır.

▪ ASHB bu konuda yeterli olmasa da bir miktar maddi destek sağlamakta ancak konut temini sağlama konusunda bir hizmeti bulunmamaktadır.

➤ Aileye, her yeni doğan çocuğa, çocuğun bakımına, anne babanın ebeveynliğine, annenin analığına ve diğer ihtiyaç duyulan konularda sosyal yardım parası sağlanmaktadır.

▪ Tabi bir çok konuda ASHB'nın yaptığı yardımlar azımsanamayacak kadar çeşitlidir ancak bütçesi imkanları dahilinde en azından kısa vadede bu kadar başlıkta gerçekleştirilmesi zor görünen bir sosyal yardım ağı bulunmamaktadır. Gelişmeye açık olan bu alan için gerekli olacak kaynak teminine bakılmalıdır.

➤ Ailenin bütünlüğüne ve korunmasına önem verildiğinden her konuda danışmanlık, destek ve yardım sağlanmaktadır. Aile çocuk bakımı konusunda

ebeveynlik kursuna gidebilmektedir. Terapi ve aile danışmanlığı hizmetleri sunulmaktadır. Ailedeki her bir birey bakım sigortası kapsamına alınmıştır. Terapi için sağlık kart uygulaması kapsamında faydalanılabildiğinden ve kartın 15 ay sonra alınması hakkı verildiğinden ihtiyaç olsa da hizmetten bu süreç geçene kadar fayda sağlanamamaktadır.

- Ailelere ücretsiz ve ihtiyacı olduğu konularda destek, danışmanlık, yardım ve terapi hizmetlerinden yararlandırılması ASHB için de açığı kapatılması gereken bir konudur.

- Merkezden belirlenen standart hizmet prosedürlerine eyaletler, yerel yönetimler ve STK'lar ağında kurumsallaşmış hizmetlere ilişkin aykırı olmamak kaydıyla yeni prosedürler eklenebilmekte ve hizmetin belirlenmesi ve uygulanmasında önemli ve aktif rol almaktadırlar.

- ASHB'nın politika belirleme, hizmet üretme ve uygulama talimatları ülke genelinde uygulanmaktadır. Yerel yönetimler de bu prosedüre uymakta ve hizmet sunmaktadır.

- ASHB her ne kadar resmi ve gönüllü paydaşları ile hizmetlere katlı olsa da asıl hizmet belirleyici ve yürütücü konumda ciddi bir yükü taşımaktadır. Hizmet ağını ve kollarının her noktaya ve kişiye ulaşabilmesi için paydaşlarını koordine ederek işin içine dahil etmesi gerekmektedir. Hem bu sayede farklı ve tekrar eden hizmet ve kaynak kullanımı önlenmiş olacaktır.

- Evde bakım hizmetinde bakıma ihtiyaç duyan kişi ile bakımı üstlenen kişiye pirim ödemedi sosyal güvence sağlanmaktadır. Her saat ve günde, kısa ve uzun, gündüz ve gece bakım hizmetleri bulunmaktadır. Evde bakım hizmetinden faydalanan kişi aynı zamanda ihtiyaç dahilinde ve gelir tespitine göre başka yardımlarda alabilmektedir.

- ASHB evde bakıma destek yardımı sosyal yardım niteliğinde bir yardım olup maddi destek dışında aileye rehberlik ve danışmanlık edilmesini ve ailenin rahatlatılmasını sağlayan bir uygulama içerinde değildir. Bakıma ihtiyacı olan bireyin evde bakıma destek yardımı alırken diğer hizmetlerden yararlanma durumu çok kısıtlıdır. Evde bakıma destek hizmeti ile gündüz ve saatlik bakım, yılda bir kez geçici 30 gün bakım ve görme engelliler eğitim ve rehabilitasyon programından 6 ay süreli dönemlik yararlanma haricinde her halikarda bakımın gerçekleştirilmesi için ailesi ya da akrabası dışında bakım imkanı pek mümkün değildir. Genellikle ya evde ya da

kuruluşta bakım sağlanmakta, her ikisinden aynı anda yararlanılamamaktadır. Ayrıca, bakıma ihtiyacı olan kişi ile bakımı sağlayan kişi sosyal güvence altına alınmamaktadır. Bakıcının ve bakıma ihtiyacı olan kişinin sosyal günlük ihtiyaç ve aktiviteler için bile olsa hiç ayrılmamaları gerekmektedir. Aksi halde bakım ücreti sonlandırılmaktadır.

➤ Ev ve iş yeri ortamında ihtiyaca göre fiziki değişiklikler yapılmaktadır. İhtiyacı olanlara tıbbi teknik malzeme, araç ve gereç, tüketim ürünleri ya satın alınmakta ya da ödünç verilmektedir.

▪ Bu tür bir uygulama bulunmamakla birlikte yerel yönetimler aracılığıyla bazı yardımlar yapılması sağlanmaktadır. Kişiler kendi ihtiyaçlarını ya kendi ya da sosyal sigorta kapsamında karşılananları buradan temin etmektedir. Bakıma ihtiyacı olan kişinin sosyal bir varlık olarak nakit yardımından ayrı gereksinimlerinin karşılanmasına ihtiyaç duyduğu görülerek hareket edilmesi gerekmektedir.

➤ Engellinin evde ailesi veya yakını tarafından bakımı sağlandığında bakım yardımı bakıma ihtiyacı ola kişiye verilmektedir. Ayrıca, evde psikososyal destek ve ihtiyaç olan konularda refakat hizmetleri de sağlanmaktadır.

▪ Bakım ücreti bakımı sağlayan kişiye verilmektedir. Refakat bakımı sağlayan kişi tarafından kendi imkanları ile yapılmaktadır. Evde psikososyal destek talebi karşılanamamakta ancak ilgili kuruluştan talep edilerek kuruluşa gidilmesi gerekmektedir.

➤ Uyum/entegrasyon için her dilde ve her yolla bilgilendirme, tanıtım, basılı ve görsel yayınlar bulunmaktadır.

▪ ASHB da bu konuda çalışmalar yapmaktadır. Her kesimin ulaşabilmesi için geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması önemlidir.

➤ Koruyucu ailelere, çocuğun geçiminin garanti altına alınması için bakım parası yanında koruyucu aileye hizmeti için ayrı bir para ve yaşlılık sigortası katkı payı parası ödenmekte, bakıcıya kaza sigortası yapılmaktadır. Çocuk ailenin sigortasından yararlandırılmaktadır.

▪ ASHB tarafından koruyucu aileye çocuğun bakımı için tek ödeme yapılmaktadır. Aileye çocuğun eğitim, sosyal kültürel faaliyetleri ve öngörülemeyen ihtiyaçları için ek ödemeler yapılması destekleyici olacaktır. Çocuk korunma bakım altında olduğu için genel sağlık sigortasından yararlanmaktadır.

➤ Hafif telafisi mümkün bir suç işleyen gençlere dava açılmayarak kendi yaş grubunda bulunan bir grup önünde yüzleşme ve irdeleme yapılan öğrenci mahkemesi grubu çalışmaları yapılmaktadır. Bu gençler kreş veya yaşlı bakım evlerinde görevlendirilme yöntemiyle rehabilite edilmektedirler.

▪ Aile mahkemelerinin kararına göre ASHB kararının uygulanmasını ve takibini yapmaktadır. ASHB mevzuatı dışında Adalet Bakanlığı ile yapılacak işbirliği ile sağlanabilecek bu veya benzer uygulamaların caydırıcı etkisinden faydalanılmalıdır.

➤ Madde bağımlısı çocuk ve gençlere yönelik hem ayakta hem 24 saat yatılı bakım ve klinik dışı bir tedavi ve sosyal rehabilitasyon (psikososyal bakım ve psikoterapi) hizmeti sağlayan uzmanlaşmış personeli bulunan merkezler tarafından da çalışma ve grup terapisi sağlanmaktadır.

▪ ASHB Çocuk Destek Merkezleri ile madde bağımlısı olan çocuk ve gençlere sosyal rehabilitasyon hizmeti verilmektedir. Tedavi hizmetleri ilgili sağlık kuruluşlarından sınırlı imkanlarla sağlanabilmektedir.

➤ Kadın sığınma evleri 6 ile 9 kişilik küçük gruplar halinde organize edilmiş ve yapısal bir standart belirlenmiştir. Ayrıca, 13 ile 21 yaş grubunda kızların kaldığı evler ayrı olarak hizmet vermektedir. Bu evler çok sayıda ve kadınlar her saatte ve doğrudan gidebildiği evler olarak kurgulanmıştır. Kadının burada kalma süresi kişinin kendine bırakılmış durumdadır. Devlet bütçesi sınırlı olduğundan kadınlar ev idaresine katkıda bulunmaktadır. Çalışan veya çocuğuna bakamayacak süre için çocuklara bakıcı sağlama veya gündüz bakım kuruluş hizmetlerinden yararlanma imkanı tanınmaktadır.

▪ ASHB'na bağlı kadın sığınma evlerinin standardı genelde kurum binalarının kullanılması sebebiyle belirlenen bir standarda oturtulmasını zorlaştırmaktadır. Kadınlar bir prosedürden geçtikten sonra kadın sığınma evine alınmaktadır. Burada kalan kadınların ev idaresine katkı sağlaması gerekmemektedir. Çünkü, ASHB tüm ihtiyaçların karşılanmasını sağlamaktadır. Çocuğun gündüzlü bakım kuruluşlarından ve kurum dışı hizmetlerden faydalanması mümkün iken kadın sığınma içinde ayrıca bir bakıcı hizmeti sunulmamaktadır.

➤ Evde bakım ve kurum bakımı hizmetlerinde ülke genelinde uygulanan zorunlu bakım sigortası kapsamında çok çeşitli ve herkesi kapsayan bakım hizmetleri sunulmaktadır.

▪ ASHB evde bakım hizmeti ve kurum bakımı hizmetini kendi geliştirdiği mevzuatı ve bünyesinde açılışını onayladığı sosyal hizmet kuruluşları ile sağlamaktadır. Bu hizmetler için belirlenen koşullar nedeniyle her müracaatçısına hizmet vermesi mümkün olamamaktadır. Bakım sigortası için çalışmalar yapılmakta ancak uygulanabilirliğinin bütçe imkanlarında çözüm bulması noktasında henüz geçiş yapılamamıştır.

➤ Bakıma muhtaçlık beş aşamalı standardize edilmiş bir değerlendirme ölçeğinde sağlık raporu ve ilgili belgeler eşliğinde bir kurul tarafından belirlenmektedir. Bakım düzeylerine göre bakım hizmetleri bakım yardımı değişmekle birlikte her bir bakıma ihtiyacı olan kişiye yönelik çeşitte hizmet bulunmaktadır.

▪ Evde bakıma destek yardımı ve özel bakım merkezinde bakım hizmetleri için bakıma muhtaçlık, sağlık kuruluşundan alınan sağlık kurulu raporu ve ASHB ASİM bünyesinde oluşturulan bakım heyeti tarafından kısıtlılık durumuna göre belirlenmektedir. Bakım düzeyi % 50 ve üzerinde ağır engelli olup bir başkasının bakımına ihtiyacı olması gereklidir. Ödenen yardım herkese aynı miktardadır.

▪ Kurum bakımı hizmetleri için bakıma ihtiyacı olanların durumu Sosyal Hizmet Uzmanı/Sosyal Çalışmacı tarafından hazırlanan Sosyal İnceleme Raporu ile belirlenmektedir.

▪ Her bir bireyin bakıma muhtaçlık durumu ve ihtiyaçları farklı olduğundan bireyselleştirilmiş hizmet modellerinin geliştirilmesi ve bakıma muhtaçlık düzeylerinin belirlenerek hizmetlerin çeşitlendirilmesi gerekli görülmektedir.

➤ Çocukların ailesinden ayrılması gereken durumlarda sayıca ve niteliksel olarak geliştirilen koruyucu aile yanında bakım ön plana çıkmıştır. Suriyeli sığınmacı çocukların kendi kültüründe olmayan bir aileye verilmesi halinde sıkıntılar yaşanabilmektedir.

▪ ASHB koruyucu aile hizmetlerine ve koruyucu aile bulma konusunda yoğun çalışmalar yürütülmektedir. Ancak ülke genelinde daha çok büyük şehirlerde tanınıp bilinerek hizmete katılan aile bulunabilmektedir. Geliştirilmesi, tanıtılıp yaygınlaştırılması gereken bir durumdur. Suriyeli sığınmacı çocukların ve koruyucu ailelerin birbirlerinin dillerini konuşamamaları ve farklı kültürel yapılarla olmaları nedenleriyle yeni oluşacak sorunlar arasında görülmektedir. Çözümlemesi de önlem alınırsa zamanla gerçekleştirilecek uygulamalarla giderilebilir.

➤ Hizmetlerin hemen hepsinde sosyal hizmet uzmanı, psikolog, pedagog, sosyolog, psikoterapist gibi uzman personel ile çalışılmaktadır.

▪ ASHB da bünyesinde bulundurduğu uzman personeli ile hizmetlerini uygulamakta fakat pedagog, psikoterapist kadrosunda çalışan personel bulunmamaktadır. Personel çerçevesinin genişletilmesi, alanına göre eksik olan personel kadrosunun tamamlanmasıyla hizmetin kalitesinin artırılması sağlanabilir.

ASHB'nın 2020 Yılı Faaliyet Raporunda kayda aldığı bütüncül yaklaşım, kapsayıcılık ve erişilebilirlik, paydaş odaklılık, rehberlik, sosyal adalet, sosyal diyalog, sürekli gelişim, tarafsızlık, uluslararası normlarla uyumluluk ve yenilikçilik temel değerleri doğrultusunda yeni müracaatçıları olan Suriyeli sığınmacılara yönelik kurumsal kabiliyet ve kapasitesinin güçlü yanlarının desteklenmesi ve gelişmeye açık yanlarının güçlendirilmesi (ASHB 2020 Yılı Faaliyet Raporu; 250) gereklidir.

3.2. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının Suriyeli Sığınmacılara Sunduğu Sosyal Hizmetlere Yönelik Değerlendirme ve Öneriler

Türkiye'de küreselleşme ve dünyadaki toplumsal yapının değişerek demokratikleşmeye yönelimi, insan ihtiyaçlarının ve dolayısıyla sosyal sorunların ve sosyal hizmet müracaatçı kesiminin de çeşitlenmesine ve farklılaşmasına etki etmiştir. ASHB da insana yaklaşımını ve sosyal hizmet modellerini bu doğrultuda yenileme ve iyileştirme hedefi ve çabası içerisine girmiştir. Elbette ki bu çabaların temel amacı bireylerin, ailelerin ve toplumun haklarının ve eşitliğinin savunulması, topluma katılımın ve uyumun sağlanması ve refahının artırılmasıdır.

Sosyal adalet, toplumsal duyarlılık ve kapsayıcılık yaklaşımı ile 2019-2023 Stratejik Planında belirlenen temel değerlerinden birey ve aile odaklı ve hak temelli hizmetlere yöneldiği görülmektedir. Bireyin, ailenin ve toplumsal yapının korunması ve güçlendirilmesi, koruyucu ve önleyici hizmetlerin niteliğinin geliştirilmesi, niceliğinin artırılması ve fırsat eşitliğinin sağlanması, barınma, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinin güçlendirilmesi, kurumsal kapasite ve hizmet kalitesinin artırılması amacıyla hedefler belirlemiştir. Belirlenen bu hedefler arasında Geçici Koruma Yönetmeliğince geçici koruma altına alınan Suriyeli sığınmacılara sağlanacak psikososyal destek hizmetlerinin ASHB ve destek çözüm ortaklarıyla birlikte yürütülmesi görevine yönelik psikososyal destek hizmetlerini koordineli ve etkin bir

şekilde sunulması ve hizmet sunum kapasitesinin geliştirilmesi konusuna da yer vermiştir (ASHB, 2019-2023 Stratejik Planı:17-19-149).

Suriyeli sığınmacılarla birlikte değişen toplumsal yapısıyla birlikte çeşitlenen müracaatçılarına götürdüğü mevcut hizmetlerin kalitesinin geliştirilmesine ihtiyaç olduğunun farkındalığıyla iç mevzuatında ayrı bir düzenleme olmamasına ve bazılarında herhangi bir hüküm bulunmamasına rağmen ASBH, yabancı uyruklu birey ve aileleri kapsayıcı olarak sunduğu tüm hizmetlerden (T.C. vatandaşı olma şartı olanlar hariç) Suriyeli sığınmacıların da İGİM tarafından kaydı sağlanan geçici T.C. no olması ve Türkiye’de yasal olarak oturma izinleri bulunması halinde ikamet izni süresince ASHB’nın sunduğu tüm sosyal hizmetlerden ilgili mevzuat hükümlerince belirlenen durumlara sahip olmaları, bu koşulları taşımaları ve belgeleri temin etmeleri şartıyla yararlandırmaktadır. Bu nedenle, göçle gelen müracaatçılarının tümünü kapsayıcı ve uluslararası anlaşmalar ve ikincil mevzuat düzenlemelerinden kaynaklanan yükümlülükleri de içerecek şekilde konu özelinde yeni bir mevzuat oluşturulması/yürürlükte olan mevzuatların revize edilmesi ve yasal zemini sağlamlaştırması gereken bir mecburiyet olarak görmelidir.

Suriyeli sığınmacıların sayıca fazlalığı, bir kısmının barınma merkezlerinde ve büyük çoğunluğunun Türkiye geneline özellikle de büyük şehirlere yayılmış olması ve ihtiyaçlarının çeşitliliği ve bunların büyük kısmının devlet eliyle karşılanmasının gerekmesi, dil bilen personelin olmaması, az sayıda tercüman ile hizmetlerin sağlanmaya çalışılması gibi sebeplerle hizmetlerin ulaştırılmasında ve uygulanmasında hızlı, etkin ve kaliteli sunumunda ve en önemlisi erişilebilir olmasında sorunlar yaşanabilmektedir. Bazı konularda kurumsal paydaşları ile ortaklık ve işbirliği sağlansa da koordinasyon eksikliğinin olması, mevzuat ve diğer nedenlerle kurumsal kapalılığın gelişmesi, asıl ağır yükü ASHB’na taşıtmaktadır. Tüm paydaşların bilgi, farkındalık ve duyarlılıklarının artırılması ve yükümlülüklerini yerine getirmeleri amacıyla yeni çalışmalar planlanmalı ve bağlayıcı prosedürlerin düzenlenmesi konusuna önem verilmelidir. Bu konuda diğer önem verilmesi gereken bir konuda paydaşların kurumsal bilgilerinin paylaşımına açılması, güçlü bir işbirliği ve koordinasyonun sağlanması ve doğru bilgiye erişim ile mükerrer hizmetlerin verilmesinin önüne geçilmesi ve kaynakların etkili kullanımının sağlanması gerekli görülmektedir.

Ayrıca, ASHB her ne kadar sosyal hizmetlerin bir çatı altında toplanması amacıyla konumlandırılrsa da yerel yönetimler, STK'lar, üniversiteler, gönüllü kişi veya ulusal ve uluslararası kurum/kuruluşlar aracılığıyla da büyük oranda proje bazlı, geçici ve dağınık sosyal hizmetler yürütülmektedir. Bu nedenle, hizmetin uygulanmasında sorumluluğu bulunan paydaşları tarafından verilen hizmetlerin de organize ve takibinin yapılarak etkinliklerinin ve kapasitelerinin kontrol dahilinde artırılmasının, standartlarının belirlenmesinin bu büyük yükü hafifleteceği gibi hizmetin verimliliğine de olumlu etki edeceği düşünülmektedir. Gerçi, ülke bazında verilen Almaya örneğinde görüldüğü üzere Avrupa ve OECD ülkelerinde de aynı organizasyon biçiminde hizmetler yerel yönetimlere yüklenmiş durumdadır.

Ancak, ülke politikası ve yasaları üst düzey merkezi yönetim tarafından belirlenmekte, takip ve denetimi sağlanmakta, yerel yönetimler kendi ek prosedürler uygulayarak hizmetleri çeşitlendirebilmektedir. Türkiye'de bu konu alan yazında da tartışılmakta, bir kısım yerel yönetimlerin ve özel sektörün bir kısım da devletin bu hizmetin yürütülmesinde aktif ve merkez konumda olması gerektiğini savunmaktadır. Hizmetlerin paylaşımı veya devredilmesi ülkenin ve yerel yönetimlerin hazır olma durumuna bağlı farklılık gösterecektir ki bu nedenle Türkiye'de henüz yerel yönetimlerin bu hizmetleri sunmada yeterli bilgi, beceri ve deneyiminin, insan ve mali kaynağının olmaması gerekçeli kısa vadede devletin yani ASHB'nın koordinasyonu ve kontrolünde devamının sağlanması ve hizmetlerin standardizasyon çalışmalarının yapılması, orta ve uzun vadeli ve planlı bir sürece yayarak hazır hale getirilmeleri gerektiği değerlendirilmiştir. İlaveten, sosyal hizmetlerin ağırlıklı olarak merkezden yönetimi beraberinde insan ihtiyaçlarının yasal kurallar ve bürokrasi ile karşılanmasına ve hizmetlerin hızlı ve etkin bir biçimde sunulmasının önünde engel oluşturmasına neden olduğuna ilişkin eleştirilerin (Doğan, 2016: 17) özüne inilerek yeniden yapılanmada ele almak, beraberinde de risklerin görülerek önlenmesi noktasında yapılacakların belirlenmesi gerekmektedir.

Bakım ihtiyacı olan birey ve ailelere sosyal devlet anlayışıyla gündüzlü, yatılı ve geçici, sürekli bakım hizmetlerini köklü gelenek, tecrübe birikimi ve uzmanlaşmış personel, yaygın teşkilat yapısı ve hizmet kuruluşları ile eski dönemlerinden bu yana sunuyor ve sürdürüyor olması ASHB'nın konuda hakim ve söz sahibi olmasına önemli bir gösterge oluşturmaktadır. Aynı birikimi ne yazık ki tanıtım, bilgilendirme, arşiv ve

istatistiki alt yapısında ve bilişim teknolojisini kullanmada görmek mümkün olamamaktadır. Bu durum, ASHB'nın bilgi yönetiminde zayıf yönünü ortaya koymuştur ki geleceğe dair artan bilgi ve tecrübe aktarımı kurum kültürünün sürdürülmesi ve kurumsallaşmada önemsenmesi gereken bir birikimdir.

Göç konusunda Türkiye gibi hedef ülke konumunda olan Almanya'nın mülteciler ve sığınmacılar ile daha önce karşılaşmış olması ve bunlara yönelik sorunların çözümünde kurum ve kuruluşlarında sistematik yapıya ulaşmış oldukları ifade edilebilir. Bu ülkelerin tecrübe ve yapılarından yararlanarak Türkiye'de ASHB tarafından koordine edilecek bir sosyal hizmet ağı ve mesleki danışma birimleri oluşturulabilir.

Her Suriyeli sığınmacı ülkeye giriş yaptığında resmi kayıtlarının hemen yapılması, katılım odaklı yöntemlerle ihtiyaçlarının belirlenmesi ve bu hizmetlerin sunulması aşamasında ayrı ayrı yapılan hizmetlerin önlenmesi ve talep odaklı hizmet yürütmek yerine arz odaklı ve hak temelli hizmetler yürüterek özel, ayrı ve somut hizmetlerin hızlı, etkin, ulaşılabilir ve erişilebilir olmasının sağlanması örnek oluşturabilir. Bu doğrultuda, ASDEP personeli tarafından yapılan arz talepli hizmetlerin kapasitesinin artırılması için İl ve İlçe birimleri yönetiminde bahsedilen işbirliğinin yerelden ve aktif olarak sağlanması amacıyla yabancı uyruklulara ilişkin ayrı bir birim oluşturulması önerilmektedir.

ASHB, kendi hizmetlerinin tümünü Suriyeli sığınmacılara açmakta iken kurumsal yapısı içerisinde aile ve topluma götürülen sosyal hizmet birimi altında konumlandığı bir alt birim ile göç ile ilgili iş ve işlemlerini yürütmeye çalışmaktadır. Oysaki ASHB'nın hizmet kapasitesinin ve görev tanımının genişliği, mevzuata dayanmayan yetkisiz sorumluluklarının olması, bu konuda ya her bir hizmet alana yönelik ayrı birimler ya da göç alanına ayrı bir yönetim birimi kurulmasını gerekli kılmaktadır. Suriyeli sığınmacılara yönelik hizmetlerin ihtisaslaşması, geliştirilmesi, tanıtımı ve yaygınlaştırılması, erişilebilirliğinin sağlanması yanında sığınmacıların sorunlarının en kısa sürede belirlenmesi ve giderilmesinde, çözüm yollarının ve müdahale yöntemlerinin o alanın profesyonel bilgisi dahilinde belirlenmesine yarar sağlayacaktır.

ASHB bünyesinde Suriyeli sığınmacıların bozulan aile yapısını, psikososyal çözümlüğü ve diğer hizmet gruplarında yer alanlara ilişkin pek çok kırılganlığı

onarmaya yönelik rehabilitasyon programları geliştirilmeli ve gönüllü kuruluşların desteğiyle uygulanmalıdır. Ayrımcılıkla mücadele konusunda yerel ve gönüllü kuruluşlar teşvik edilerek çalışmalarda koordinasyon sağlanmalıdır.

Göç ile bu kadar hızlı debide ve yoğun danışan/müracaatçı kitlesiyle yeni karşılaşan ASHB ve çalışanları, kurumsal kapasitenin ve kalifiye insan kaynağının güçlendirilmesi kapsamında hizmet içi eğitimlere ve dil eğitimine yönelmelidir. Bu sayede insan kaynaklarının mesleki yetkinliğini geliştirmek, çalışan memnuniyetini ve motivasyonunu artırmak ve uzmanlaşmış profesyonel personel ile diğer personelin niteliğinin artırılması yolu gereklilik arz etmektedir. Sığınmacıların, sosyal hizmet teori ve pratiği arasında bütünlük sağlanarak hak kayıplarının önüne geçilmesi, sosyal uyumun daha hızlı ve daha etkin bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için ASHB merkez ve taşra teşkilatı çalışan personelin, sığınmacılara yönelik mevzuat ve bu kişilerin hakları konusunda bilgilendirilmeleri ve kültürel yetkinliklerinin artırılması da yerinde olacaktır.

ASHB'nın Suriyeli sığınmacıların yapacağı başvuru sonucunda durumlarının ve ihtiyaçlarının tespit edildiği, bu duruma istinaden sosyal hizmet modellerinin belirlendiği, hizmetin ulaştırıldığı ve takip edildiği yürütme birimleri olan ve 81 İlde bulunan ASHİM/SHM hizmet tanımına göre; iş yoğunluğu ve bürokratik iş ve işlemlerin de aynı anda gerçekleştirilmesi ve profesyonel insan kaynağının sayıca eksikliği, olanların da Suriyeli sığınmacılara yönelik dil ve kültürel yetkinliğinin bulunmamasına dayanan halde olunması nedeniyle koruyucu ve önleyici (eğitim, danışmanlık vs.) hizmetleri sağlamakta geri planda kaldığı ya da zorlandığı düşünülmektedir.

Suriyeli sığınmacıların travma deneyimleri de sosyal uyum süreçlerini ve toplumla bütünleşmelerini geciktirici bir etkide bulunabileceğinden psikososyal destek ve travma konusunda özellikle barınma merkezleri dışında yaşayanlar için sosyal hizmetin bilgilendirme, danışmanlık ve savunuculuk ilkelerine öncelikli olarak ihtiyaçları bulunmaktadır. Yerel yönetimlerin de hazırlıklı olmaması sebebiyle ASHB hizmetlerine ve sosyal hizmet uzmanları, psikologlar ve diğer uzman meslek personeline hızlı ve yerinde erişimi kolaylaştıracağı, kalite ve memnuniyeti artıracığı, ortam ve destek sağlayacağı öngörülerek önceden ASHB hizmet kuruluşlarından olan

İlçe Sosyal Hizmet Merkezleri ile Toplum Merkezlerinin kurulması konusunu değerlendirmeye almaya değerdir.

Sosyal uyumu ya da bütünleşmeyi sağlamak üzere göç edenlerin öncelikle uygun barınma, istihdam, sağlık ve eğitim başta olmak üzere temel hizmetlere erişimlerinin sağlanması gerekmektedir. Bunlar için ise dil temel bir önkoşuldur ve dil eğitimi öncelikli olarak odaklanması gereken bir alandır. Yeni yaşayacakları ülke ve yaşam konusunda bilgilendirilmeleri de büyük önem taşımaktadır. Sığınmacılar topluma katılım, yasal hak ve sorumluluklar, Türkiye'nin toplumsal yapısı ve kendileri için gerekli olan kurumsal hizmetler konusunda; Türkiye toplumunu da sığınmacıların sosyal, ekonomik, psikolojik ve hukuki durumları hakkında bilgilendirme eğitimleri verilmesi sosyal faaliyetler yapılması, destek hizmetleri sunulması ile toplumsal uyumun sağlanması, uyum çalışmalarının izlenip, değerlendirilmesi ve bu değerlendirme sonuçlarına göre sonraki çalışmaların daha iyi planlanması gerekmektedir.

ASHB'nca kaydedilen hedeflere ulaşmak için hizmetleri geliştirebilmek ve hizmet faydalanıcılarını daha iyi anlayabilmek ve profilini ve ihtiyaçlarını belirlemek için periyodik araştırmalar yapılması; ülkeye göçün halen sürmekte olması, gelen Suriyeli sığınmacıların da durumu ve geleceğine ilişkin strateji, politika ve sosyal hizmetlerin ülkede kalıcılık yönünde evrilerek planlanması ve programlanması gerekmektedir. ASHB ileriye dönük Suriyeli sığınmacılarla ilgili sosyal hizmetlere ilişkin uzun vadede uygulanacak olan politikaları üretmeli ve bu politikaların analizlerini yapmakla birlikte uygulanmakta olan ve uygulanacak hizmet ve politikaların olumlu ve olumsuz etkilerinin de değerlendirilmesi, hizmetlere destek ve katkı sağlayacak risk esaslı/önleyici plan ve projelerin hazırlanması ve uygulanması elzem görülmektedir.

ASHB'nın sunduğu sosyal hizmetlerin gelişme durumu ve yeterliliği ne taraftan baktığımıza göre değişmektedir. Almanya, Kanada, İsveç, İsrail, Hollanda gibi gelişmiş tabir edilen ülkelerde daha kontrollü, sistematik ve kurumsallaşmış bir göç politikası uygulanmakta, mali kaynak ayırmakta ve Türkiye'ye göre daha gelişmiş ve herkese ulaşabilen sosyal hizmet uygulamaları ve yardımları görülmektedir. Ürdün, Lübnan, Mısır, Irak gibi ülkelere bakıldığında Türkiye'de ASHB tarafından sunulan sosyal hizmetlerin daha iyi konumda ve gelişmiş olduğu görülecektir.

Bu nedenle ASHB yönünü elbette ki daha iyi uygulama örneği olan Almanya ve diğer ülkelere çevirmeli ve kendi uygulamalarına uyumlu hale gelecek yeni ve sığınmacılarına özel sosyal hizmet modelleri üretmelidir. Sosyal koruma sistemi hizmetlerinin geliştirilmesi ve uygulanmasıyla daha fazla kişiye, daha fazla hizmet çeşidi ve sunum kanalı ile ulaşılmalıdır. Risk grubunda yer alan çocuk, engelli ve yaşlı, kadın, sosyal yardıma ihtiyaç duyan her kesimin sosyal yönden desteklenmesi ve risk alanlarının daraltılarak müdahale alanlarının genişletilmesi gerekmektedir.

Almanya’da olduğu gibi nüfusun yaşlanmasıyla bakım hizmeti maliyetlerinin de yükseleceği öngörülerek mali kaynak artırımına gidilmesini zorunlu kılacağından tartışmalara konu olan bakım sigortası uygulamasına geçilmesinin, dünyada ve Türkiye’de yaşanan ekonomik sıkıntıların kısa vadede izin vermeyeceği düşünülmele birlikte kaynak israfını önlemede ve ekonomik yükü azaltma bakımından orta ve uzun vadede buna ne kadar izin vereceğinin tespiti ile yeni planlamaların yapılması programlara alınmalıdır.

SONUÇ

Suriye kriziyle eşleşen ve 2011 yılından bu yana süren savaş nedeniyle zorunlu ve kitlesel göç akınına maruz kalarak göçün en kalabalık halini yaşayan Türkiye, kendini göç çalışmaları içinde bulmuştur. Gerekçesel olarak göç yönetişiminin sağlanmasına yönelerek yasal ve kurumsal düzenlemelere gitmiştir. Bu kapsamda, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ülkesine geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacılara geçici koruma statüsü verilmiştir (Ekşi, 2016: 20). Kamusal ve toplumsal düzenin ve sosyal uyumun sağlanabilmesi konusunda politikalar geliştirilmesi gerekliliği bir yana bu kişilere sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler ile tercümanlık ve benzeri hizmetler hak olarak tanınmıştır.

Suriyeli geçici koruma statüsündeki sığınmacılar, misafir olarak ülkeye kabul edilseler de kalıcılıkları yıllar içinde görülmüştür. Bu nedenle, insani yardım niteliğinde olan ilk müdahalelerin kısa vadeli çözümler olduğu, uzun vadeli çözümlere ilişkin ulusal stratejik planlar yapılması gerektiği bilinmektedir. Kurumsal paydaşların bir organizasyon içinde bu konuya eğilerek bir harmonizasyon çıkarması öngörülebilir gelecekte yaşanacak çok yönlü sosyal sorunların önünü kesmesi bakımından önemlidir. Zira Suriyeli sığınmacılar büyük gruplar halinde Türkiye'ye geldikleri o günden beri kayıt, barınma, eğitim, sağlık, dil, ekonomik, psiko-sosyal, sosyal destek, istihdam, resmi belgeler ve işlemler, sosyal uyum gibi sorunlar yaşamaktadırlar.

Sorunların önlenmesi veya giderilmesinde, toplumsal uyumun sağlanmasında ve insanların kendi kendine yetebilmeleri için güçlendirilmelerinde insan haklarını, sosyal adalet ve eşitliği temel değerlerine alan sosyal hizmetler önemli bir roldedir. Türkiye'de sosyal hizmetlerin belirlenmesi, uygulanması, izlenmesi ve sosyal hizmet alanlarına yönelik politika üretme sorumluluğu verilen Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın kurumsal paydaşlığının konumlandırılması ve aile, çocuk, kadın, engelli, yaşlı ve ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan dezavantajlı ve sosyal risk altında olan kişilere sağladığı sosyal hizmetlere yeni bir yön bulması noktasında ele alınma gerekliliği oluşmuştur.

Görülmüştür ki Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı azımsanamayacak modelde ve faydada sunduğu sosyal hizmetlerde Suriyeli sığınmacıları da kapsayıcı yaklaşmaktadır. Ortaklık yaptığı paydaşları arasında psiko-sosyal destek ve refakatsiz

çocukların korunma ve bakım hizmetlerinin yürütülmesi görevini üstlenmiştir. Buna rağmen Suriyeli sığınmacılara belirlenen koşullara bağlı olarak tüm hizmetlerini açmıştır. Ancak, hizmetlere erişimi etkileyen başlıca nedenin dil sorunu olduğu ortaya çıkmıştır.

Türkiye'yi dünyanın en çok Suriyeli sığınmacı barındıran ülkesi olarak anılmasına vesile olan nüfus sayısı hizmetlerin hızlı ve etkin ulaştırılmasının önünde bir başka engel olarak durmaktadır. Sosyal hizmet uygulayıcılarının ve sosyal hizmet kuruluşlarının, Suriyeli sığınmacılara yönelik kültürel yetkinliğinin ve niceliksel kapasitesinin sınırlı olması da bir diğer etki olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine de gelişime dönük yanıyla yönünü göç yönetiminde ve sosyal hizmetlerin sunumunda edinimli ve iyi uygulamaları olan Avrupa Birliği ve OECD ülkelerine çevirmiş durumdadır.

Bu nedenle, Türkiye'deki sayıda olmasa bile karşılaştırmalı analizi yapılan sosyal refah devletinin ana yurdu olarak kabul edilen, güçlü sosyal güvenlik sistemine sahip olup Avrupa'da en çok Suriyeli sığınmacı bulunan Almanya örneğinde, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının Suriyeli sığınmacılara sunduğu sosyal hizmetlerin güçlü yanlarının olmasına rağmen iyileştirilmeye ve imar edilmeye açık yanlarının daha fazla olduğu belirlenmiştir.

Çağımızda benimsenen sosyal devlet anlayışının yöneliminde, insana özgü ve sosyal ihtiyaçların karşılanması toplumsal risklerin önüne geçeceği gerçeği bilindiğinden göç eden insanı malzeme edinmiş olan göç yönetiminin daha iyi hale getirilebilmesi için atılan adımların öncelikli olarak sosyal hizmetlerin ve sosyal politikaların oluşturulması, geliştirilmesi ve eriştirilmesiyle yol almasının sağlanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Abadan Unat, N. (2006). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa*. Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul, ss 380.
- Acar, H. (2005). Cumhuriyet'in Çocuk Refahı Politikasını Yapılandıran Bir Sivil Toplum Örgütü: *Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu (1921-1981)*. Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı, Yayın No: 2.1 Kasım, Ankara, ss 84.
- Acar, Ü. (2019). Şartlı Mülteciler ve Ulusal Güvenlik. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23 (3) , ss 1211-1225.
- Adıgüzel, Y. (2010-2016). *Küreselleşme Çağında Göç*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Sosyoloji Lisans Programı, ss 262.
- Adıgüzel, Y. (2016). Göç Sosyolojisi. Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. Yayın No: 1614, *Beşeri Bilimler No: 108*, 1. Basım, Ekim, ISBN: 978-605-320-521-0, ss 166-174.
- AFAD, (2017). Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Görünümü. Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması. Ankara, ss 126.
- AFAD, (2020). 2019 Yılı İnsani Yardım Raporu, ss 61.
- Ailenin Korunması ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (6284), (2012). <https://www.aile.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/mevzuat/4-6284-sayili-ailenin-Korunmasi-ve-kadina-karsi-siddetin-onlenmesine-dair-kanuna-iliskin-uygulama-yonetmeligi.pdf> (Erişim tarihi: 18.06.2020)
- Akgül, A., Kaptı, A. ve Demir, O. Ö. (2015). Göç ve Kamu Politikaları: Suriye Krizi Üzerine Bir Analiz. *The GLOBAL*, 1 (2), ss 22.
- Akıncı, B., Nergiz, A. ve Gedik, E., (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2, 58-83.
- Akkayan, T. (1981). *Göç ve Değişme*. Yayın No: 2573, İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları, Nisan, ss 311.
- Akkoyunlu Ertan, K. ve Ertan, B. (2017). Türkiye'nin Göç Politikası. *Contemporary Research In Economics And Social Sciences*. TODAİE, 1 (2), ss 7-39. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/conress/issue/35835/401581> (Erişim tarihi: 07.06.2020)
- Akpınar, T. (2017). Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Çocukların ve Kadınların Sosyal Politika Bağlamında Yaşadıkları Sorunlar. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (3), ss 16-29.
- Akşit, B.T. (1998), "Göç Araştırmalarında Hızlı Değerlendirme Metodolojisi", Konferans: Türkiye'de Göç, 8 Haziran 1997, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, Ocak 1998, ss 77.
- Aktaş, M. (2018). Türkiye'deki Suriyeliler: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 42, ss 129-154.
- Akyıldız, İ.E. (2019), T. C. Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat Bilim Dalı Göç Hareketliliğinin E. Lee Kuramı Perspektifinden Yorumlanması: Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Bursa, ss 151.
- Arslan, A. (2019). Entegrasyon, Çokkültürlülük ve Katılım: Almanya Türklerinin Yaklaşımı. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. 3 (3), ISSN: 2564-7946, Eylül. ss 78. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/farabi> (Erişim tarihi: 18.06.2021)

- Alican, Ş. (2018). Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Kurumlar Arası İşbirliği Süreci ve 6284 Sayılı Yasanın Uygulanabilirliği. *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, 11 (22), ss 141-161.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/490220> (Erişim tarihi: 14.06.2021)
- Altıparmak, İ.B. (2015). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadelede Şönim'lerin Rolü: Ankara Örneği. *The Journal of Academic Social Science Studies. International Journal of Social Science*. Summer II, (36), Ağustos, ss 449-464. Anadolu Ajansı.
<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyedeki-suriyelilerin-demografik-yapisi-cikarildi/1033253> (Erişim tarihi: 12.10.2020)
- Aoife, D. (2008). Expulsion to Face Torture? Non-Refoulement in International Law. *International Journal of Refugee Law*, 20, ss 373-390.
- Apak, H. (2016). Suriyeli Göçmenlerin Gelecek Beklentileri: Mardin Örneği. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), ss 125-142.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/birtop/issue/29486/316348> (Erişim tarihi: 09.08.2020)
- Asan, A. (2019). Kadına Yönelik Şiddet İle Mücadele ve İstanbul Sözleşmesi. İstanbul Ticaret Üniversitesi. Kadın ve Aile Araştırma ve Uygulama Merkezi.
<https://ww4.ticaret.edu.tr/kadinveaile/2019/12/18/kadina-yonelik-siddet-ile-mucadele-ve-istanbul-sozlesmesi/> (Erişim tarihi: 15.05.2021)
- ASHB, (2016). Faaliyet Raporu.
<https://www.aile.gov.tr/media/36157/2016-yili-faaliyet-raporu.pdf> (09.07.2021)
- ASHB, (2018). Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023). Ankara, s 6.
<https://www.aile.gov.tr/media/6315/kadının-gueçlenmesi-strajesi-belgesi-ve-eylem-planı-2018-2023.pdf> (Erişim tarihi: 10.06.2021)
- ASHB, (2019). Faaliyet Raporu.
https://www.aile.gov.tr/media/49934/acshb_2019_yili_faaliyet_raporu.pdf (Erişim tarihi: 16.06.2021)
- ASHB, (2020). Faaliyet Raporu.
<https://www.aile.gov.tr/media/73627/2020-faaliyet-raporu.pdf> (Erişim tarihi: 16.06.2021)
- ASHB, (2019-2023). Stratejik Plan.
https://www.aile.gov.tr/media/33674/acshb_2019-2023-stratejik-plan.pdf (Erişim tarihi: 19.07.2021)
- ASPB, (2017). Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü. "Türkiye'de Çocuklara Yönelik Koruyucu ve Önleyici Politikaları Değerlendirme Çalıştayı Raporu". Yayın No: 10, Yayın No: 05. Ankara, ss 17-72.
<https://www.aile.gov.tr/media/13308/turkiye-de-cocuklara-yonelik-koruyucu-ve-onleyici-politikaları-degerlendirme-calistayi-raporu.pdf>
- ASHB, (2016). Türkiye'de Geçici Koruma Statüsündeki Suriye Vatandaşlarına Yönelik Sosyal Uyum ve Psikososyal Destek Çalışmaları Koordinasyon ve Planlama Çalıştayı. Editör: Özden S., Ankara, ss 145.
- Aslantürk, O.E. ve Tunç, Y. (2018). "Türkiye'de Yabancıların Çalışma İzinleri: Suriyeliler Örneği, Kamu Denetçileri Kurumu". *Ombudsman Akademik Dergisi*, 9, ss. 141-180.

- Avrupa Konseyi (2014). *Sığınma, Sınırlar ve Göç İle İlgili Avrupa Hukuku El Kitabı*. 2014 Baskısı, Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı, Lüksemburg: Avrupa Birliği Resmi Yayınlar Ofisi, 2015, ISBN 978-92-871-9920-1 (Avrupa Konseyi), ss 269.
- Avrupa Sosyal Şartına Kısa Bir Bakış. (2010).
<https://rm.coe.int/168047e198> (Erişim tarihi: 29.07.2020)
- Aygüler, E, Ayalp, M. (2018). Türkiye'deki Evde Bakım Aylığı Düzenlemesine Eleştirel Bir Yaklaşım. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (3) , ss 22.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/cbayarsos/issue/39491/465702> (Erişim tarihi: 09.06.2021)
- Bakıma Muhtaç Engellilerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik, (2007). R.G.: 26679.
<https://www.aile.gov.tr/eyhgm/mevzuat/ulusal-mevzuat/yonetmelikler/bakima-muhtac-engellilerin-tespiti-ve-bakim-hizmeti-esaslarinin-belirlenmesine-iliskin-yonetmelik/> (Erişim tarihi: 25.05.2020)
- Barın, H. (2015). Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), Temmuz-Aralık, ss 223.
- Bartram, D., Poros, M. ve Monforte, P. (2017). *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*. Çeviren: İtir A. T., Hece Yayınları, Ankara, ss 3602.
- Bayraklı, C. (2007). Dış Göçün Sosyo-Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutlarında İzmirde Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, ss 161.
- Bekarca, Ş. (2019). T.C. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Sosyal Hizmet Politikaları Ve Uygulamaları Programı. Suriyelilerin Türkiye'ye Sığınma Deneyimi ve Sosyal Hizmet Müdahalesine Yönelik Fenomenolojik Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Ankara, ss 226
- Beki, A. (2010). İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Türkiye'de Sosyal Hizmet Uygulamaları Sosyal Hizmetler Ön Lisans Programı, ss 396.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, Acculturation and Adaptation. *Applied psychology: An International Review*. 46 (1), ss 5-68.
- Berry, J. W. (2011). Integration and Multiculturalism: Ways towards Social Solidarity. *Papers on Social Representations*, ISSN 1021-5573, ss 21.
- Biçer, N. ve Alan, Y. (2017). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Suriyelilerin İhtiyaçlarına Yönelik Bir Eylem Araştırması. *International Online Journal of Educational Sciences*, 9 (3), ss 17.
- Bilgin, Ö. ve Yetimoğlu, E. N. (2018). Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimleri: Birime Teslim Edilen Çocuklara İlişkin Bir Araştırma. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), ss 25-50.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tushad/issue/38443/405655> (Erişim tarihi: 12.06.2021)
- Birleşmiş Milletler, (2005). Ülke İçinde Yerinden Olma Konusunda Yol Gösterici İlkeler. *Brookings Enstitüsü Yerinden Olma Projesi*, Washington, D.C.. İmaj Yayınevi, Çeviren: Kerem ALTIPARMAK, Temmuz, Ankara, ss 16.
- Birleşmiş Milletler, (2013). Küresel Göç İstatistikleri.
<http://esa.un.org/unmigration/wallchart2013.htm> (Erişim tarihi: 23.06.2020)

- Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Merkezi, Cenevre (2004). “*İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet. Sosyal Hizmet Mesleği ve Sosyal Hizmet Okulları İçin Bir Klavuz*. Çeviri: SHU Derneği Genel Merkezi Yayın No: 4, Mesleki Eğitim Dizisi 1, 2004.
- Bingöl, O. (2015). Gümüşhane Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü. *Genel Bağlarıyla Sosyal Hizmet ve Toplum*. Mavi Atlas, (5), ss 69-77.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/84226> (Erişim tarihi: 06.07.2021)
- Bostan, H. (2018). Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Uyum, Vatandaşlık ve İskan Sorunu. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4 (2), ss. 38-88.
- Bölükbaş, F. (2016). Suriyeli Mültecilerin Dil İhtiyaçlarının Analizi: İstanbul Örneği. *Journal of International Social Research*, 9 (46), ISBN: 1307-9581, ss 21-31.
- Buz, S. (2004). Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul: Mültecilik. Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, ISBN: 9759435713, Ankara, ss 183.
- Canatan, K. (2013). Avrupa Toplamlarının Göç Algıları ve Tutumları: Sosyolojik Bir Yaklaşım, *Sosyoloji Dergisi 3. Dizi*, 27 (2), ss 317-332.
- Canbey Özgüler, V. (2018). Göç ve Uyum Politikaları. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics*, 1 (1), ss 10.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/abe/issue/40292/481087> (Erişim tarihi: 18.10.2020)
- Castles, S. ve Miller, M. J. (1998). *The Age of Migration*, Mcmillan, London, ss 401.
- Castles S. ve J. Miller M. (2003-2008). *Göçler Çağı-Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. Çevirenler. Bal, B.U. ve Akbulut, İ. Bilgi Yayınları, İstanbul, ss 420.
- Ceylan, V., Algan, C., Yalçın, M., Yalçın, E., Akın, E., ve Köse, S. (2017). An Investigation of Syrian Refugees and Asylum Seekers in Terms of Various Psychological Factors: Batman Sample. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3 (2), ss 595-606.
- Cılga, İ. (2004). Bilim ve Meslek Olarak Türkiye’de Sosyal Hizmet. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu. Yayın No:16, ISBN: 9754911762, 9789754911763, ss 189.
- Çağlar, A. ve Onay, A. (2015). *Göç ve Uyum. Entegrasyon/Uyum: Kavramsal ve Yapısal Bir Analiz*. Derleyenler. B. Dilara Şeker, İbrahim Sirkeci, M.Murat Yüceşahin. Londra: Transnational Press, ss 314.
- Çağlar, T. (2015). Türkiye ve Almanya’da Karşılaştırmalı Yaşlı Bakım Model ve Uygulamaları (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Refah Devleti Bağlamında Almanya’da Yaşlılara İlişkin Temel Haklar, 39 (2), Ankara, ss 225-243.
- Çağlar, T. (2018). Göç Çalışmaları İçin Kavramsal Bir Çerçeve. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (8), ISSN: 2147-8414, Haziran, ss 49.
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), ss 67-91.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/musbed/issue/23522/250638> (Erişim tarihi: 11.06.2021)
- Çağlayan, S. ve Kemik, A. (2018), Kırdan Kente İç Göç Süreciyle Kadınların İş Yaşamına Katılımları ve Sonuçları. *DÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Nisan, (43), ss. 143-157.

- Çakır, S. (2011). "Türkiye'de Göç, Kentleşme/Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar". *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (23), ss. 209-222.
- Çalık, T. (2015). Sığınma Hakkının Korunması. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 23 (1), ss 117-146.
- Çelik, N. B. (2015). Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Özel Sayı*, 1, ss 67-148.
- Çengelci, E. (1998). *Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu*. Aydınlar Matbaacılık, No: 620, ISBN: 975-94824-1-X, Ankara, ss111.
- Çiçekli, B. (2013). *Yabancılar Hukuku*. Seçkin Yayıncılık. Ankara, ss 3940.
- Çiçeksöğüt, A. (2017). Uluslararası Göç Hukuku Perspektifinde Yerinden Edilmiş Suriyeliler'in Türkiye'deki Statüsü. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6 (2), ss 20.
- CHGM, (2019). Faaliyet Raporu, ss 1-5.
<https://www.aile.gov.tr/media/46052/c-ocuk-hizmetleri-genel-mu-du-rlu-g-u-2019-yili-faaliyetleri.pdf> (Erişim tarihi. 27.05.2020)
- Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, (2008). R.G.: 27015.
<https://www.aile.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/yonetmelikler/cocuk-evleri-calisma-usul-ve-esaslari-hakkinda-yonetmelik.pdf>
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, (1990).
<https://www.unicef.org/turkey/çocuk-haklarına-dair-sözleşme> (Erişim tarihi. 27.05.2020)
- Çocuk Koruma Kanunu, (2005).
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf> (Erişim tarihi. 27.05.2020)
- Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik, (2006).
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/12/20061224-1.htm> (Erişim tarihi. 27.05.2020)
- Danış, A.D. (2004). Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye. *Birikim*, No: 184185, Ağustos--Eylül, ss. 216224.
- Danış, M. Z. (2007). Sosyal Hizmet Mesleği ve Disiplininde Sosyal Politikanın Yeri ve Önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18 (2), ss 51-64.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/48442/613653> (Erişim tarihi: 18.06.2021)
- Dedeoğlu, N. (2016). Savaş, Göç ve Sağlık. Ankara: Türk Tabipler Birliği Yayınları, ISBN 978-605-9665-01-8, Şubat, ss 103.
- Delice, M. ve Yaşar, M. (2014). Göç ve Şiddet Suçları İlişkisinin İncelenmesi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (44), 0-0, ss 18.
- Demirci, M. (2015). B1 seviyesinde Türkçe öğrenen Suriyeli öğrencilerin sesli okuma becerisiyle ilgili tespitler, 10 (7), ss 333-358.
- Demirhan Y. ve Aslan, S. (2015). Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi. *Birey ve Toplum-Bahar*, 5 (9), ss 23- 62.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (2007). Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı. Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Yayın No Dpt: 2741, ISBN 978-975-19-4115-5, ss 113.
- Doğan, R. (2016). *Avrupa'da Yerelleşme ve Sosyal Hizmetler Avusturya Örneği*. 8. Ulusal Sosyal Hizmetler Kongresi. Türkiye'de Sosyal Politikanın Dönüşümü:

- Yerelleşme ve Sosyal Hizmetler. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayın No: 28, ISBN: 978-9944-705-42-4, 15-16 Nisan, Ankara, ss 591.
- Duman, Y. (2014). Dünyanın En Yaşlı İkinci Ülkesi Almanya’da Riester Emeklilik Sistemi İle Zorunlu Emeklilik Sigortası Arasındaki İlişkinin Analizi. (5), *Dergipark*, ss 50.
- Duyan, V. (2003). Sosyal Hizmetin İşlev ve Roller. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 14 (2), Ekim, ss 22.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/48438/613598> (Erişim tarihi: 17.07.2021)
- Dünya Göç Raporu, (2020). Göç ve Göçmenler: Küresel Bakış, ss 47.
<https://publications.iom.int/es/system/files/pdf/wmr-2020-tu-ch-2.pdf>
- Eker, K. (2008). Türkiye’de Yasa Dışı Göç Sorunu. Dokuz Eylül Üniversitesi Doktora Tezi. İzmir, ss 8-187.
- Ekici, S. ve Tuncel, G. (2015). Göç ve İnsan. *Birey ve Toplum Dergisi*, 5 (9), ss. 9-22.
- Ekşi, N. (2016). ASHB Türkiye’de Geçici Koruma Statüsündeki Suriye Vatandaşlarına Yönelik Sosyal Uyum ve Psikososyal Destek Çalışmaları Koordinasyon ve Planlama Çalıştayı. “Suriyelilerin Hukuki Statüsü ve Suriyelilere Sağlanan Hizmetler”. Editör: Özden SEZGİN, Ankara, ss 145.
- Eliaçık, Z., Sariatın, T. ve Yaman, F. (2020). *Alman Gençlik Dairesi Tarafından Koruma Altına Alınan Türk Kökenli Çocuklar*. Seta (Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları 170 , Genişletilmiş 2. Baskı Seta Rapor, ss 71.
<https://setav.org/assets/uploads/2019/12/R148.pdf> (Erişim tarihi: 09.07.2021)
- Engelli Bireylere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği, (2016). R.G.: 29878.
<https://www.aile.gov.tr/eyhgm/mevzuat/ulusal-mevzuat/yonetmelikler/engelli-bireylere-yonelik-ozel-bakim-merkezleri-yonetmeligi/> (27.06.2021)
- Engelli Bireylere Yönelik Umut Evleri Yönergesi, 2010.
<https://www.aile.gov.tr/eyhgm/mevzuat/ulusal-mevzuat/yonergeler/engelli-bireylere-yonelik-umut-evleri-yonergesi/> (Erişim tarihi: 28.05.2021)
- Engelliler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunda, (2005). Sayı: 5378, R.G.: 25868
<https://kms.kaysis.gov.tr/Home/kurum/24301121> (Erişim tarihi: 20.04.2020)
- Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, (2008).
[https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/132-engellilerin-haklarna-iliskin-sozlesme/Madde 1](https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/132-engellilerin-haklarna-iliskin-sozlesme/Madde%201) (Erişim tarihi: 20.04.2020)
- Erdem, B. (2017). “Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Sosyal, Siyasi ve Vatandaşlık Hukuku Bakımından Türkiye’deki Durumları”, *Public and Private International Law Bulletin*, 37 (2), ss 449-470.
- Erer, M.T.I. ve Çobaner, A.A. (2018). Y Kuşağındaki Hemşirelik Öğrencilerinin Sosyal Ağları Kullanım Amaçları ve Yaşanan Etik Sorunlar. Sağlık Bilimlerinde Akademik Araştırmalar. Gece Kitaplığı, Sertifika No: 26649115, ISBN:978-605-288-391-4. Editör: Murat A. KUŞ, ss 290.
<file:///C:/Users/Demet.Hendek.AILEVECALISMA/Downloads/YKUAINDAKHEMRELKRENCLENNNSOSYAL115.pdf> (Erişim tarihi: 15.05.2021)
- Erder, S. (2000). “Uluslararası Göçte Yeni Eğilimler: Türkiye Göç Alan Ülke Mi?” Mübeccel Kıray için Yazılar”. Derleyenler: F. Atacan, F. Ercan, H.Kurtuluş ve M. Türkay. Bağlam Yayınları Armağan Dizisi, İstanbul, ss 235-260.

- Erdoğan, M.M. (2019). Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler. TAGU-Türk Alman Üniversitesi. *Konrad Adanauer Stiftung*. Eylül, ss 24.
- Erdoğan, M. ve Ünver, C. (2015). Türk İş Dünyasının Türkiye’deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri. *TİSK Raporu*, Yayın No: 353, ISBN: 978-605-9994-18-7, Kasım, ss 92.
- Ergüven, S., Özturanlı, B. (2013). Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye. *AÜHFD*, 62 (4), ss 1007-1061.
- Erol, M. ve Ersever, O. G. (2014). Göç Krizi ve Göç Krizine Müdahale. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 24 (1) , ss 47-68.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/khobilim/issue/34212/378196> (Erişim tarihi: 27.06.2021)
- Ertaş, H. ve Çiftçi Kırar, F. (2017). Küreselleşmenin Ülkelerin Sağlık Sistemleri ve Politikaları Üzerine Etkileri. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17 (3) , 28-34.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iibfdkast> (Erişim tarihi: 21.07.2020)
- Esen, A. ve Duman, M. (2019). Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler: “*Göçmenlerin Kültürel Entegrasyonu*”. ss 322.
- Esenyel, C. (2009). *Türkiye’de ve Dünyada Şarhı Nakit Transferi Uygulamaları*. (Mülga) T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Haziran, Ankara, sa 150.
- EYHGM, (2011). Bakım Hizmetleri Stratejisi ve Eylem Planı (2011-2013).
<https://www.aile.gov.tr/eyhgm/yayin-kaynak/> (Erişim tarihi: 18.06.2021)
- EYHGM, (2014). Aile Eğitim Rehberi. Ruhsal Duygusal Bozukluğu Olan Çocuklar. Hiperaktivite Kaygı Bozuklukları Özgül Öğrenme Güçlüğü. Ankara, ss 58.
- EYHGM, (2014). Aile Eğitim Rehberi İşitme Engelli Çocuklar. Ankara, ISBN: 978 - 605-4628-71-1, ss 103.
- EYHGM, (2020). Yaşlı Nüfusun Demografik Değişimi. s 1-26.
<https://www.aile.gov.tr/media/45354/yasli-nufus-demografik-degisimi-2020.pdf> (Erişim tarihi: 20.07.2021)
- EYHGM, (2020). Yaşlılar İçin Bilgilendirme Rehberi III.
<https://www.aile.gov.tr/media/45960/yasli-lar-icin-bilgilendirme-rehberi-3.pdf> (Erişim tarihi: 20.07.2021)
- Gazi, M. ve Çakı, C. (2019). Şili Ulusal İnsan Hakları Örgütü’nün Göçmen Ayrımcılığına Karşı Hazırlanan Kamu Spotu Reklamları Üzerine İnceleme. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 5(1), ss 293.
- Geçici Koruma Yönetmeliği, (2014).
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-1.pdf> (Erişim tarihi: 15.04.2021)
- Gedik, M. (2019). Federal Almanya’da Sosyal Hizmet Kapsamında Müslümanlara Yönelik Palyatif Destek/Bakım Uygulamaları. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (18), Nisan, ISSN 2146-1406, ss 17-40.
- Gemici, E. ve Çatal, S. (2019). Göç ve Çokkültürlülük. *Anadolu Strateji Dergisi*, 1 (1), ss 51-60.
<http://dergipark.org.tr/tr/pub/anasamasd/issue/50429/654207> (Erişim tarihi: 17.06.2021)
- Genç, Y. (2017). “*Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP) Uygulamalarında Sosyal Hizmetin Yeri ve İşlevselliği*”. Uluslararası Sosyal Hizmet Kongresi 2017 (USHK17). Sosyal Sorunlar ve Sosyal Hizmetin Geleceği, 29-31 Mayıs, Hacettepe Üniversitesi Kongre Merkezi, Ankara, ss 326-327.

- GİGM, (2013). Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı. “*Türkiye Göç Raporu*”. Yayın No: 32, Ağustos, ss 87.
- GİGM, (2021).
<https://www.goc.gov.tr/> (Erişim tarihi: 09.08.2021)
- Gündüz, O. , Yalçın, M. ve Arslan, S. (2021). Covid-19 Salgın Sürecinde Kadın Konukevi Hizmetleri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21 (51), Mart-Haziran, ss 349-369.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/spcd/issue/63337/948103> (Erişim tarihi: 02.07.2021)
- Göçmen Sağlığı Merkezi (2020).
<https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/göçmensağlığı-merkezleri.html> (Erişim tarihi: 16.07.2021)
- Gökbayrak, Ş. (2008). Uluslararası Göç ve Kalkınma Tartışmaları: Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 3, ss 65-82.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbf/issue/3079/42658> (Erişim tarihi: 12.05.2021)
- Gökçearslan Çifçi, E. ve Gönen, E. (2011). Sosyal Hizmet Uygulamalarında Etik Karar Verme Süreci. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 22 (2), Ekim, Ankara, ss 150-151.
- Gökçearslan Çifçi, E. ve Polat Uluocak, G. (2010). Almanya’da Madde Bağımlısı Çocuk ve Gençlere Yönelik Bir Rehabilitasyon Modeli: PARCEVAL. *Kriz Dergisi*, 18 (2) , ss 11-18.
- Görgün, M. (2017). Küreselleşme Sürecinde Göçmen İlişkileri Ağının Önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22/Göç özel Sayısı, ss 1317-1327.
- Güler, A. (2018). BMMYK’nın Nezaret Etme Yetkisi ve İkna Yönteminin Etkinliği. GÜSBEED. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 9 (22), ss 665.
https://www.academia.edu/35976158/BMMYKNIN_NEZARET_ETME_YET_KISI_VE_IKNA_YONTEMININ_ETKINLIGI (Erişim tarihi: 16.07.2021)
- Gültaş, A. S. ve Balçık, P. (2018). Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Sağlık Politikaları. *Sakarya Tıp Dergisi*, 8 (2), ss 193-204.
- Günay, E. , Atılgan, D. ve Serin, E. (2017). Dünya’da ve Türkiye’de Göç Yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı 7 (2), ss 37-60.
<http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/pub/issue/33603/372918> (Erişim tarihi: 12.06.2021)
- Güngör, F. (2016). İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi. SHAO2027 İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet. Sosyal Hizmetler Ön Lisans Programı, ss. 298.
- Gür, N. (2017). Ülke Deneyimleri Işığında Uluslararası Göç Ekonomisi. *SETA Analiz*, 224, ss 7-22.
- Gürkaynak, M. ve İren, A. A. (2016).” Modernizm Öncesi ve Sonrası Batı Topluluklarında İnsan Haklarının Kavramsallaştırılması”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23 (1), ss. 330-355.
- Heinrich Böll Stiftung Derneği, (2012). s 5.
<https://tr.boell.org/sites/default/files/2019-12/ASYLUM%20TR-S.pdf> (Erişim tarihi: 08.07.2021)

- Hekimler, A. (2015). Federal Almanya’da Sosyal Bakım Sigortasının Temel Esasları. *Çalışma ve Toplum*, 44 (1), ss 45-53.
<https://www.calismatoplum.org/makale/federal-almanyada-sosyal-bakimsigortasinin-temel-esaslari--turkiye-icin-gozlemler> (Erişim tarihi: 10.07.2021)
- Hekimler, A. (2017). Yaşlılara Yönelik Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Bakım Sigortası: Federal Almanya Örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (2), ss 235-243.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/aeusbed/issue/33268/321912> (Erişim tarihi: 10.07.2021)
- Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği, (2001). R.G.: 24325
<https://www.aile.gov.tr/eyhgm/mevzuat/ulusal-mevzuat/yonetmelikler/huzurevleri-ile-huzurevi-yasli-bakim-ve-rehabilitasyon-merkezleri-yonetmeliği/> (Erişim tarihi: 20.04.2020)
- Ife, J. (2008). *Human rights and social work: Towards rights-based practice* (Revised edition). UK: Cambridge University Press.
- IFSW. (1994). *The ethics of social work: Principles and standards*. Geneva: IFSW.
<http://ethics.iit.edu/ecodes/node/3935>
- İhlamur Öner, S.G. (2011). Türkiye’nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikası. *Ortadoğu Analiz*. Mart-Nisan Cilt: 6 Sayı: 61. S 44.
https://www.orsam.org.tr/d_hbanaliz/11sunagulferihlamuroner_61.pdf (Erişim Tarihi: 08.07.2021)
- IOM, (2009). Uluslararası Göç Hukuku. No 31. *Göç Terimleri Sözlüğü*, ss 119.
- İçduygu, A. ve Sirkeci, İ. (1999). *Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Göç Hareketleri*. O. Baydar, "75 Yılda Köylerden Kentlere. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, ss. 249-268.
- İçduygu, A., Ayaşlı, E. (2019). Geri Dönüş Siyaseti: Suriyeli Mültecilerin Dönüş Göçü İhtimali ve Gelecek Senaryoları. *Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi (Mirekoc)*, 4, ss 1-17.
- İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö.F. (2014). *Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere*. Mirekoç Proje Raporları 1/2014. TUBİTAK 1001_106k291, Eylül 2009. İstanbul, Ocak, ss 406.
- İlhan, M.M. ve Albayrak, O. (2019). *Göç ve Kültürel Etkileşim*. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları No: 28, ss 453.
- İnan, C.E. (2016), Türkiye’de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2 (3), Ocak-Haziran, ss. 10-33.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/648047> (Erişim tarihi: 28.07..2021)
- Kabul ve Barınma Merkezleri İle Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşletirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik.
<https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=19614&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeliği&mevzuatTertip=5> (Erişim tarihi: 04.05.2020)
- Kalaycı, S. (2020). Engelli Bireylerin Kamusal Hizmetlere Erişebilmesinde Belediyelerin Yeri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, Erişilebilirlik Özel Sayısı*, Cilt 1, ss 83-104.
- Kane, H. (1995). Leaving Home. *Society*, 12(4), s 16-26.

- Karaca, S. ve Doğan, U. (2014). Mersin Üniversitesi Bölgesel İzleme Uygulama Araştırma Merkezi. Suriyeli Göçmenlerin Sorunları Çalıştayı Sonuç Raporu Mersin, ss 65.
- Karakuş, B. (2018). Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Hizmetler, Kurumsal Yaşlı Bakımı ve Kurumsal Yaşlı Bakımında İllerin Durumu. ASPB Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayını. Ankara, ISBN: 9786052024102, ss 1-400. <https://www.aile.gov.tr/media/9323/kitaptuerkiyede-yasli-lara-yonelik-hizmetler-kurumsal-yaşlı-bakımı-ve -illerin-durumu2018.pdf> (Erişim tarihi: 03.07.2021)
- Karataş, K. (2002). İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet: Değişen Türkiye’de İnsan Hakları Açısından Sosyal Hizmetler, Edt. Kasım Karataş, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkez Yayını No: 6, Ankara, s 1-3.
- Karataş, K. (2007). Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18 (2), ss 19.
- Karpat, K. H. (2003) Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm, Kırsal Göç, Gecekondu ve Kentleşme. Çeviren: Abdülkerim Sönmez, İstanbul: İmge Kitabevi, ISBN-10: 6050823480/ISBN: 978-6050823486, ss 320.
- Kaya, A. (2014). Türkiye’de Göç ve Uyum Tartışmaları: Geçmişe Dönük Bir Bakış. *İdealkent*. Sayı 14, Ekim, ss. 11-28. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/463675> (Erişim tarihi: 16.09.2021)
- Kaya, A. ve Erdoğan, M.M. (2015). “Türkiye’nin Göç Tarihi: 14.Yüzyıldan 21.Yüzyıla Türkiye’ye Göçler”. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları. ss 153- 170.
- Kaya, İ. ve Eren Yılmaz, E. (2014). Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri. SETA Yayınları 55, ISBN: 978-605-4023-60-8, İstanbul, ss 75.
- Kaya, G. ve Çolakoğlu, K. (2020). “Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’deki Onuncu Yılına İlişkin Sosyolojik Bir Analiz”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13 (73), ss. 594-609.
- Kaya, H. (2011). “Almanya’da Uygulanan Koruyucu Aile ve Çocuk Koruma Hizmetleri” I.Ulusal Koruyucu Aile Çalıştayı. Mayıs, Denizli, s 26.
- Kaya Kılıç, A. ve Yılmaz, S. (2018). Türkiye’de Ruhsal Hastalığı Olan Bireylere Yönelik Kurum Bakım Hizmetleri ve Bu Hizmetlerde Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Pamukkale Journal of Eurasian Socioeconomic Studies*, 5 (1) , ss 14. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/500163> (Erişim tarihi: 29.08.2020)
- Kaypak, Ş., Bimay, M. ve Yılmaz, V. (2017). Fırat Üniversitesi. İİBF. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü. Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildiri Kitabı. “Uluslararası Göç ve Mülteci Sorunlarının Çözümünde Yerel Yönetimlerin Rolü: Batman Örneği”, Editör: Prof. Dr. Ahmet Yatkın, Eylül, ISBN: 978-605-67575-8-7, ss 1185.
- Keser, İ. (2011). *Göç ve Zor: Diyarbakır Örneğinde Göç ve Zorunlu Göç*. Ütopya Yayınevi, ISBN: 6055580101, ss 168.
- Kızılay. <https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/goc-ve-multeci-hizmetleri> <https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/4420> (Erişim tarihi: 27.09.2020)

- Kocabaş, F. ve Kol, E. (2020). Almanya ve Türkiye’de Karşılaştırmalı Olarak Bakım Hizmetleri: Türkiye’de Bakım Sigortası Kurulmasına Yönelik Bir Öneri. *Anadolu Üniv. Sos. Bil. Dergisi*, ss 289.
https://www.muenchen.info/soz/pdf/LHM_Pflege_angehoeriger_tuerkisch.pdf (Erişim tarihi: 17.07.2021)
- Koç, M., Görücü, İ. ve Akbıyık, N. (2015). “Suriyeli Sığınmacılar ve İstihdam Problemleri”. *Birey ve Toplum*, 5 (9), ss. 63-93.
- Koçak, O. ve Gündüz, R. (2016). Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (12) , ss 66-91.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/yalovasosbil/issue/27392/288377> (Erişim tarihi: 12.05.2021)
- Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri. *KAÜ-İİBF Dergisi*, 3 (3), ss 184.
- Koçan, A. ve Kırloğlu, M. (2020). Suriyeliler ve Sosyal Uyum: Scudder’in Çerçevesinden Bir Değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31 (4), ss 1855-1885.
- Kongar, E. (1978). *İnsanı Yönlendirme ve Sosyal Hizmetler: Sosyal Çalışmaya Giriş*. Hacettepe Üniversitesi Yayınları. 2. Baskı. Ankara, ss 272.
<http://www.mku.edu.tr/files/5464-3982a174-c507-4799-ab71-67d457c57b80.pdf> (Erişim tarihi: 20.07.2021)
- Kongar, E. (2021). Küreselleşme, Mikro Milliyetçilik, Çok Kültürlülük, Anayasal Vatandaşlık.
https://www.kongar.org/makaleler/mak_kum.php (Erişim tarihi: 07.06.2021)
- Korkmaz, A. (2016). Suriyeli Sığınmacılardan Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Akademik Hassasiyetler*, 3 (6), ss 85.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademik-hassasiyetler/issue/27316/287586> (Erişim tarihi: 04.07.2021)
- Koruyucu Aile, Evlat Edinme Derneği, (2021).
<https://www.korev.org.tr/> (Erişim tarihi: 18.06.2021)
- Koruyucu Aile ve Evlat Edinme Yönetmeliği, (2012). R.G.: 28497.
<https://www.aile.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/yonetmelikler/koruyucu-aile-yonetmeli.pdf> (Erişim tarihi: 11.12.2020)
- Kovancı, O. (2003). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelede Tarihsel Bir Deneyim: İngiliz Yoksul Yasaları*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Mülkiyeliler Birliği, Vakfı Yayınları: 30, Tezler Dizi 14, ISBN 975-7400-15-7. Ankara, Temmuz, ss 163.
- Köseler, H. Almanya’da Görme Özürlüler.
<http://www.altinokta.org.tr/yazardetay.asp?idnourun=45> (Erişim tarihi: 30.07.2021)
- KSGM, (2016). Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele (2016-2020) Ulusal Eylem Planı. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. Ankara, s 2-24.
<https://www.aile.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/dagitimda-olan-yayinlar/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planı-2016-2020-icin-tiklayiniz.pdf> (Erişim tarihi: 16.05.2021)
- KSGM, (2018-2023). Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023). Ankara. ss 246.

- <https://www.aile.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/kadinin-guculenmesi-strateji-belgesi-ve-eylem-planlari-2018-2023> (Erişim tarihi: 16.05.2021)
- KSGM, (2019). *Türkiye’de Kadın*. AÇSHB Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. Ankara, Eylül, ss 79.
- KSGM, (2021). Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı (2021-2025). Ankara, s 22-68-94-96.
<https://www.aile.gov.tr/media/82082/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-iv-ulusal-eylem-planlari-2021-2025.pdf> (Erişim tarihi: 21.07.2021)
- Kurtuluş, B. (1999), *Amerika Birleşik Devletleri’ne Türk Göçü: Göç Süreci ve Özellikleri*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, ISBN: 9789754981360, İstanbul, ss 82.
- Lecaj, F. (2019). Küreselleşme Göç ve Kadın. *Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi (IHSSR)*. 3 (1), Sakarya, s 52.
- Mutluer, M. (2003). *Uluslararası Göçler ve Türkiye*. Çantay Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul, ss 177.
- Mülteci-Der (2020). Basın Açıklaması: Sağlık Hakkı, Koronavirüs ve Mülteciler.
<http://www.multeci.org.tr/haberler/basin-aciklamasi-saglik-hakki-koronavirus-ve-multeciler/> (Erişim tarihi: 09.12.2020)
- Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme.
<https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf> (Erişim tarihi: 20.04.2020)
- Oral, B. ve Çetinkaya, F. (2017). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Göç, Tanımı, Nedenleri ve Göç Kuramları. *Türkiye Klinikleri J Public Health-Special Topics*. 3 (1), ss 8.
- Oytun, O. ve Şenyücel Gündoğar, S. (2015). *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri*. ORSAM. Rapor No: 195, ISBN: 978-605-4615-95-7, Ankara, Ocak, ss 44.
- Öner, N.A.Ş. (2012). *Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar, Küreselleşme Çağında Göç; Kavramlar, Tartışmalar*. Derleyenler: Gülfer İhlamur Öner, N. Aslı Şirin Öner, İletişim Yayınları, İstanbul, ss 279.
- Örgen, A. (2017). İnsan Hakları, Sosyal Hizmet ve Mültecilik Üzerine Bir Derleme. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 17 (1), 38-52.
- Özcan, E. D. E. (2017). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İş ve Hayat*, 2 (4), ss 183-215.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/isvehayat/issue/29036/310477> (Erişim tarihi: 23.05.2021)
- Özcan, M. (2007). *Azınlık Terimi: Almanya ve Türkiye’de Azınlığın ve Çoğunluğun Birlikte Yaşamaları*. Göç ve Entegrasyon -Almanya ve Türkiye’de Azınlık Çoğunluk İlişkileri. Konrad Adenauer Vakfı Yayını. Ankara, s 75-91.
- Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri İle Özel Çocuk Kulüplerinin Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelik, (2015).
<https://www.aile.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/yonetmelikler/ozel-kres-ve-gunduz-bakimevleri-ile-ozel-cocuk-kuluplerinin-kurulus-ve-isleyis-esaslari-hakkinda-yonetmelik.pdf> (Erişim tarihi: 18.05.2020)
- Özer, İ. (2004). “Kentleşme Kentlileşme ve Kentsel Değişme”, Ekin Kitabevi, Bursa, s11.

- Özer, İ. (2006). "Türkiye’de Kent, Kentleşme ve Kentsel Değişme", "Dünden Bugüne Türkiye’nin Toplumsal Yapısı", Editör: Memet Zincirkıran, Nova Yayınları, Ankara. ss 335.
- Özensel, E. (2012). Çokkültürlülük Uygulaması Olarak Kanada Çokkültürlülüğü. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7 (1) , ss 55-70.
- Özkan Deliduman, M. (2018). *Nitelikli İş Gücü Göçü Nedir?*. TMMOB EMO Ankara Şubesi. Basın-Yayın, s 18-19.
https://www.emo.org.tr/ekler/cb50d473c4aa858_ek.pdf?dergi=1172 (Erişim tarihi:27.06.2021)
- Özkan. R.,(2019). Göç Olgusu ve Toplumsal Yapıya Etkisi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* XLVII, 2019 (2), s 127-145.
- Özkaptan, B.B. (2018). *Samsun Valiliği Zorunlu Göçler ve Doğurduğu Sosyal Travmalar: Göç Sürecinin Göç Edenler ve Göç Edilen Yerlerde Yaşayan Bireylerin Sağlık Durumları Üzerindeki Etkisi*. Yayın Sorumlusu: Adem Solak Akademik Editör: Vahap Özpolat,. Hegem Yayınları, Ankara, Aralık, ss 356.
- Özmert Koçer, (2014). Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. *Almanya Federal Cumhuriyeti Sosyal Güvenlik Sistemi ve Sistem İçerisinde Sosyal Sigorta Uygulamaları*. Uzmanlık Tezi. Nisan, Ankara, ss 89.
- Özmete, E. (2021). *Pandemi Döneminde Aile Dayanıklılığı*. Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Aile Haftası Paneli Raporu, 15-21 Mayıs, ss 25.
- Özmete, E. ve Arslan, E. (2018). Göç: Transnasyonalizm ve Transnasyonal Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29 (1), ss 173-207.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/38635/448695> (Erişim tarihi: 11.05.2021)
- Özmete, E. ve Hussein, S. (2017). *Türkiye’de Yaşlı Bakım Hizmetleri Raporu: Avrupa’dan En İyi Uygulama Örnekleri ve Türkiye İçin Bir Model Tasarımı*. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal İçerme Politikaları Alanında Kurumsal Kapasitenin Artırılması Projesi. Ankara: TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
<https://www.aile.gov.tr/media/9334/tuerkiye-de-yaşlı-bakım-hizmetleri-avrupa-dan-en-iyi-uygulama-ornekleri-ve-tuerkiye-için-bir-model-tasarımı-proje-kitabı.pdf> (Erişim tarihi: 22.06.2021)
- Özyiğit Ökten, A., Ökten, S. ve Gül, H. (2018). *Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Göçmenlerin Türkiye’de Kentlere Sosyoekonomik Etkisi*. "Türkiye’de Toplum, Yerleşim ve Yönetim Tartışmaları". Edt: Hasan Yaylı. 12. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu 25-25 Ekim 2018, Aralık, Kırıkkale, s 753-767.
- Reçber, B. (2018). Türkiye’de Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Etkin Mi? . *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16 (4) , Aralık, ss 367-376.
- Refakatsiz Çocuklar Yönergesi.
<https://www.aile.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/yonergeler/refakatsiz-cocuklar-yonergesi.pdf> (Erişim tarihi: 18.04.2020)
- Rittersberger Tılıç, H. ve Bal, S. (2019). "Türkiye Emek Piyasasında Mülteciler/Göçmenler: Görünmeyen Emek ve Görünen Politika Üzerine Bir Değerlendirme". *Nüfusbilim Dergisi*, 41, ss. 26-51.
- Sallan Gül, S. (2006). *Sosyal Devlet Bitti, Yaşasın Piyasa! Yeni Liberalizm ve Muhafazakarlık Kısacasında Refah Devleti*. Ankara, Türkiye: Ebabil Yayınları, ss 341.

- Samur, H. ve Cihangir, M. (2019). *Suriye Krizi Hakkında Suriyelilerin Düşünceleri: Aktörler, Sorumlular ve Çözüm Yollar*. 5 (2), ss 216-240.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/915218> (Erişim tarihi: 23.06.2021)
- Sarıkaya, M. (2007). Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Bir Sosyal Hizmet Kurumu: Türkiye Himaye-İ Etfal Cemiyeti. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 14 (34), ss 321-338.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunitaed/issue/2873/39343> (Erişim tarihi: 29.05.2021)
- Saygın S. ve Hasta D. (2018). Göç ve Uyum. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 10 (3), s 312-333.
- Sayın, Y., Usanmaz, A., Aslangiri, F.(2016). Uluslararası göç olgusu ve yol açtığı etkiler: Suriye göçü örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18 (31), ISSN: 2147-7833, ss 13.
- Selçuk, O. ve Güzel, B. (2016). Sosyal Hizmet Mesleğinin Çalışma Alanı ve Sosyal Hizmet Uygulamasının Türkiye Ölçeğinde Değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 9 (46), ISSN: 1307-9581, Ekim, ss 462.
- Semran, C., (2010), Göç, Kimlik ve Edebiyat. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken*, 2 (3), s 185-193.
- Seyyar, A. (2000). Federal Almanya'da Ailenin Sosyal Güvenliği. *Çimento İşveren Dergisi*. 4 (1), Ocak, s 13-16.
- Seyyar, A. (2006). *Değişen Dünya ve Türkiye'de Sosyal Politikalar*. 1. Baskı, Değişim, ISBN: 975-6267-72-0, Ekim, İstanbul, ss 373.
- Seyyar, A. ve Genç, Y. (2010). *Sosyal Hizmet Terimleri Sözlüğü*. Sakarya Yayıncılık. ISBN: 9786054229116, ss 872.
- Seyyar, A. ve Oğlak, S. (2011). Almanya ve Japonya'da Bakım Sigortası Uygulamaları. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 55 (1), ss 735-757.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuifm/issue/812/8840> (Erişim tarihi: 09.05.2021)
- SHÇEK, (2009). *Faaliyet Raporu Kitapçığı*. Ankara 2010, ss 130.
- Sinden, A. (2005). "In defense of absolutes: Combating the politics of power in enviornmental law", *Lowa Law Review*, 90, ss. 1405-1511.
- Sosyal Ekonomik Destek Hizmetleri Yönetmeliği (2015). R.G.: 29284
<https://www.aile.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/yonetmelikler/sosyal-ve-ekonomik-destek-hizmetleri-hakkinda-yonetmelik.pdf> (Erişim tarihi: 26.04.2020)
- Sosyal Entegrasyon Rehberi, (2017). Mesleki Eğitim Yoluyla Mültecilerin Sosyal Entegrasyonu Projesi. HAK-İŞ Konfederasyonu Yayını, No: 65, ISBN: 978-975-7820-39-0, Kasım, s 21.
<https://www.hakis.org.tr/uploads/yayinlar/yayin-pdf-28.pdf> (Erişim tarihi: 22.07.2021)
- Sosyal Hizmetler Kanunu (2828). (1983). R.G.: 18059.
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18059.pdf> (Erişim tarihi: 13.06.2020)
- SHÇEK Genel Müdürlüğü Engellilerin Bakımı, Rehabilitasyonu ve Aile Danışmanlığı Hizmetlerine Dair Yönetmelik, (2010). R.G.: 27691
<https://www.aile.gov.tr/eyhgm/mevzuat/ulusal-mevzuat/yonetmelikler/sosyal-hizmetler-ve-cocuk-esirgeme-kurumu-genel-mudurlugu-ozurlulerin-bakimi-rehabilitasyonu-ve-aile-danismanligi-hizmetlerine-dair-yonetmelik/> (Erişim tarihi: 14.09.2020)

- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu (3294). (1986). R.G.: 19134
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3294.pdf> (Erişim tarihi: 13.06.2020)
- Sözer, M.A. (2019). Göç, Toplumsal Uyum ve Aidiyet. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (28), s 418-431.
- Sulu, C. (2018). T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. *Korunma ve Bakım Altında Bulunan Refakatsiz Sığınmacı Çocukların Sunulan Hizmetlere İlişkin Değerlendirmeleri, Beklentileri ve Sorunları*. Uzmanlık Tezi. Ankara, ss 115.
- SYGM, (2012). Türkiye’de Uygulanan Şartlı Nakit Transferi Programının Fayda Sahipleri Üzerindeki Etkisinin Nitel ve Nicel Olarak Ölçülmesi Projesi Final Raporu. Ankara, Aralık, s 7.
<https://www.aile.gov.tr/uploads/sygm/uploads/pages/arastirma-raporlari/turkiye-de-uygulanan-sartli-nakit-transferi-programinin-fayda-sahipleri-uzerindeki-etkisinin-nitel-ve-nicel-olarak-olculmesi-projesi-final-raporu.pdf> (Erişim tarihi: 15.06.2021)
- Şahin, F. (2002). *İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet İlişkisi, Değişen Türkiye’de İnsan Hakları Açısından Sosyal Hizmetler*, Editör: Kasım Karataş, SHU Derneği Yayınları, Ankara, ss 142-149.
- Şahin, M.C. ve Aydemir, S. (2018). Zorunlu-Kitlesel Göç Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar Örneği. *Dini Araştırmalar*, Cilt 21, Sayı 53, Haziran, ss 121-148.
<https://doi.org/10.15745/da.421604> (Erişim tarihi: 10.07.2021)
- Şanlı, Z., Yaşar, B., Sakar, Ş. ve Ömerca, G. (2017). “İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet İlişkisi”. Karabük Üniversitesi. Ulusal Safranbolu Ekonomi Öğrencileri Kongresi. 22-24 Mart. Karabük, ss 20.
- Şeker, A. ve Kurt, G. (2018). Bir Sosyal Politika Alanı Olarak Yaşlılık ve Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Nüfusbilim Dergisi*, 40, ss 7-30.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/nufusbilim/issue/49380/625898> (Erişim tarihi: 01.08.2021)
- Şemşit, S. (2018). Avrupa Birliği Politikaları Bağlamında Uluslararası Göç Olgusu ve Türleri: Kavramsal Bakış. *Yönetim ve Ekonomi*. 25 (1), s 268-289.
- Şenkal, A ve Doğan, M. (2012). Sosyal Politika ve Sosyal Haklar; Vatandaşlık Haklarının Yeniden Kavramsallaştırılması Arayışı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 9, Sayı 17, s 63-80.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/mkusbed/issue/19553/208279> (Erişim tarihi: 27.05.2021)
- Şenocak, H. (2006). Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım Yöntemleri. *Sosyal Siyaset Konferansları*. 0 (51), s.177-228.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/9187> (Erişim tarihi: 17.06.2021)
- Şimşek, D. (2019). Türkiye’de Suriyeli Mülteci Entegrasyonu: Zorlukları ve Olanakları. *Ekonomi, Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 4(2), s 172-187.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/796650> (Erişim tarihi: 17.06.2021)
- Şimşek, R. (2020). T.C. Necmettin Erbakan Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sosyoloji Anabilim Dalı. *Toplumsal Uyum ve Din: Erzincan Üzümlü’de Yaşayan Ahıskahılar Örneği*. Yüksek Lisans Tezi., Konya, ss 86.

- Şimşek Z., Yentür Doni N., Doğan F., Hilali N. G. Ve Yıldırım G., (2015). “Bir İl Merkezinde Üreme Çağındaki Suriyeli Mülteci Kadınlarda Demir, B12 ve Folat Eksikliği”, 18. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi Bildiri Kitabı, Konya.
[http://uhsk.org/uhsk18/ocs/index.php /uhsk18/uhsk/ paper/view/347](http://uhsk.org/uhsk18/ocs/index.php/uhsk18/uhsk/paper/view/347) (Erişim tarihi: 19.08.2021)
- Taşçı, F. (2009). "Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç". *Kamu-İş*, 10 (4), s 177-204.
- Taşçı, F. (2010). Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri. *Çalışma ve Toplum (Ekonomi ve Hukuk) Dergisi* 2010/1 (24), ss 189-191.
- Taşçı, F. (2016). *Engelliler ve Sosyal Hizmet*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi. Sosyal Hizmet Lisans Tamamlama Programı, ss 294.
- Taşçı, Ö. ve Kara, A. (2019). Türkiye’de Oluşturulan Yeni Uyum Politikası. *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, s 260-313.
- TBMM, (2018). Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu. “*Göç ve Uyum Raporu: Uluslararası Koruma, Geçici Koruma, Suriyeli Sığınmacılar*”, 26. Dönem 3. Yasama Yılı Mart 2018, ss 300.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, (2009). *Denetleme Raporu: T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Faaliyetlerinin Denetimi ile Özürlü Bireyler, Yakınları ve Toplumun Bütün Kesimlerinde Özürlülük Konusunda Toplumsal Bilinç ve Duyarlılık Oluşturulması Amacıyla Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi ve Bu Tür Çalışmaların Düzenli ve Verimli Şekilde Yürütülmesi ve Geliştirilmesi İçin Alınması Gereken Tedbirler*. Sayı 2009/5, s 53.
- T.C. İçişleri Bakanlığı AFAD Durum Yönetimi Başkanlığı (2020). *2019 İnsani Yardım Raporu*.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Basın Açıklaması 18.04.2013/ No: 2013/55,
<https://www.icisleri.gov.tr/basin-toplantisi-18-04-2013> (Erişim tarihi: 18.03.2020)
- T.C. İçişleri Bakanlığı GİGM, (2017). *Türkiye Göç Raporu*. Yayın No 40. Ankara, Nisan, s 6.
<https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Onuncu-Kalkınma-Planı-2014-2018.pdf> (Erişim tarihi: 24.08.2021)
- T. C. Kalkınma Bakanlığı, (2014). Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018). Özürlülere Sunulan Hizmetlerin Etkinleştirilmesi Çalışma Grubu Raporu. ISBN 978-605-9041-44-7 Yayın No: KB: 2928 - ÖİK: 755. Ankara. ss 62.
https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/10_OzurlulereSunulanHizmetlerinEtkinlestirilmesiCalismaGurubuRaporu-1.pdf (Erişim tarihi: 24.08.2021)
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, (2015). Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018). *Göç Özel İhtisas Raporu*. ISBN 978-605-4667-57-4 Yayın No: KB: 2858 - ÖİK: 712. Ankara, s 1-189.
https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/10_Goc-1.pdf (Erişim tarihi: 24.08.2021)
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, (2018). Onbirinci Kalkınma Planı (2019-2023). *Dış Göç Politikası Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Yayın No: KB: 3019 - ÖİK: 800. Ankara, s 59.

- <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/DisGocPolitikasıOzellhtisasKomisyonuRaporu.pdf> (Erişim tarihi: 24.08.2021)
- T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, (2012). *Avrupa Birliği'nde Sosyal Güvenlik*. Yayın No: 46 ISBN: 978-975-455-175-4 Ankara, Eylül, s 45-50.
- Tekin, F. (2015). Kültürel Travma Olarak Zorunlu Göç. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 25, ss 91-100.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/gad/issue/51717/669242> (Erişim tarihi: 18.07.2021)
- Tellioğlu, S. (2019). Avrupa Birliği (AB)'nin ve Bazı Gelişmiş Ülkelerin Engellilere Yönelik Sosyal Politikaları ve Sosyal Hizmetleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, ISSN: 2149-0821 Yıl: 6, Sayı: 34, Şubat 2019, s. 166-182.
- Temel, K. ve Tüfekçi, U. (2013). "Türkiye'de Göçmen ve Mültecilere Yönelik Sosyal Yardım Politikasında Yapısal Dönüşüm", Düzce Üniversitesi I. Uluslararası Göç ve Mülteci Kongresi. Edt. Doç. Dr. Ali ERTUĞRUL ve Doç. Dr. Mehmet Emin ULUDAĞ. Düzce Üniversitesi Yayınları, No: 5, Kongreler 1, ISBN: 978-605-81933-6-9, Eylül, s 85-97.
http://ugmk.duzce.edu.tr/Dokumanlar/ugmk/I.uluslararası%C4%B1_goc_multeci_kongresi.pdf (Erişim tarihi: 27.07.2021)
- Toksöz, G. (2006), "*Uluslar Arası Emek Göçü*". İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s 32-40.
- Tomanbay, İ. (1999), *Sosyal Çalışma Sözlüğü: Toplumbilim, Ruhbilim, Eğitbilim, Yöntembilim, Nüfusbilim, Hukuk ve Ekonomi Boyutlarıyla*. Yayın No: 28, Selvi Yayınevi, s 103-284.
- Toros, A. (2008). *Sorunlu Bölgelerde Göç*. Global Strateji Enstitüsü, Yayın No: 9, ISBN: 978-975-8975-08-02, Çeviren: Nihal Tezel Yağcıbaşı. Birinci Baskı. Oacak, Ankara., ss 49.
- TÜİK, (2020). *İstatistiklerle Kadın, 2019*. Haber Bülteni, Sayı 37221, Mart. Ankara.
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2020-37221> (Erişim tarihi: 03.08.2021)
- TÜİK, (2020). *TÜİK 2020 Yıl Sonu Yaşlılık Verileri*.
https://www.aile.gov.tr/media/67227/eyhgm_tuik_2020_yilsonu_yaslilik_verileri.pdf (Erişim tarihi: 17.03.2020)
- Tunç, İ. (2013). "*Türkiye'deki Çocuk Koruma Hizmetlerinin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Uygulamaları Üzerinden Değerlendirilmesi*". Yalova Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri Ders Sunumu, s 2-6.
https://www.academia.edu/5875561/T%C3%BCrkiyedeki_%C3%87ocuk_Koruma_Hizmetleri (Erişim tarihi: 28.07.2021)
- Tümtaş, M.S. ve Ergun, C. (2016). Göçün Toplumsal ve Mekansal Yapı Üzerindeki Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt 21, Sayı 4, ss 1347-1359.
- Tufan, B., Sayar, Ö. Ö. Koçyıldırım, G. (2009). "*Sosyal Bir Hak Olarak Sosyal Hizmet*". Antalya Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu Bildiri Kitabı. Edt. N. Mütevellioğlu vd. Belediye-İş Sendikası Yayını, Ekim, Ankara, ss. 76-86.
- Türker, D. ve Yıldız, A. (2015). *Göç ve Uyum. Entegrasyon/Uyum: Göçmenlerde Sosyo-Psikolojik Entegrasyon Analizi*. Derleyen B. Dilara Şeker, İbrahim Sirkeci, M. Murat Yüceşahin. Londra: Transnational Press, ss 389.

- Türkiye Felsefe Kurumu Derneği, (2017). Sosyal Hizmet Uzmanları İçin Etik Klavuz. Ankara Nisan, ss 27.
- Uğur, Ç.S. (2018). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. Türkiye’ de Çocuk Koruma Politikaları: Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetinin Rolü Uzmanlık Tezi. Ankara, ss 103.
- Ulusal Entegrasyon Eylem Planı, (2020).
<https://www.integrationsbeauftragte.de/ib-de/staatsministerin/nationaler-aktionsplan-integration> (Erişim tarihi: 25.06.2021)
- UNHCR, (2017). BMMYK Kıbrıs Ofisi.
https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/05/UNHCR_Brochure_TR.pdf (Erişim tarihi: 18.12.2020).
- UNCHR, <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri> (Erişim tarihi: 20.03.2020)
- UNFPA, (2021). www.unhcr.org.tr (Erişim tarihi: 20.03.2020)
- Unutulmaz, K.O. (2016). “Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar ve Tartışmalar Gündemdeki Kavram/Göçmen Entegrasyonu-Avrupa’daki Gelişimi ve Britanya Örneği”, Edt. İhlamur Öner S.G. ve Şirin Öner N.A., İletişim Yayınları, İstanbul, ss 613.
- Ülke Raporu-Türkiye, (2018 – 2022). “Madrid Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı ve Bölgesel Uygulama Stratejisinin (MIPAA/RIS) Uygulanmasının Dördüncü Döngüsü”, ss 58.
- Ünal, K., Taşkaya, S.M. ve Ersoy, G. (2018). Suriyeli Göçmenlerin Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenirken Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)* 2018, Cilt 4, Sayı 2, Sayfa 134-149.
- Ünalan, T. (1998), “Türkiye’de İç Göçe İlişkin Veri Kaynaklarının Değerlendirilmesi”, Türkiye’de İç Göç Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı, Ahmet İçduygu- İbrahim Sirkeci- İsmail Aydıngün (Ed.), Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, ss 91-103.
- Ünlü, S., Kızılhan, T. ve Elciyar, K. (2018). “Uyum Sağlama Sürecinde Yaşadıkları Çatışmalar ve Sayısal Topluluklar”. *Selçuk İletişim*, 11 (1), ss 5-18.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/josc/issue/34866/339953> (Erişim tarihi: 29.06.2020)
- Ünsal, A. (2019). Uluslararası Göç Kavramı ve Uluslararası Göçün Ülke Ekonomileri Üzerinde Muhtemel Etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, Sayı 18, ss 50-61.
- Vardarlı, B, Khatib, A. Uygur, S. ve Gönültaş, M. (2019). “Türkiye ve Almanya’daki Suriyeli Sığınmacılara Sunulan Haklar ve Yaşanan Sorunlar”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (70), ss 654-673.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/43078/431273> (Erişim tarihi: 10.06.2021)
- Vatandaş, S. (2014). Alman Gençlik Dairesi (Jugendamt) ve Koruma Altına Alınan Türk Kökenli Çocuklar. *Bilge Strateji*, Cilt 6, Sayı 10, Bahar 2014, ss 135-154.
- Vatansız Kişilerin Korunmasına İlişkin El Kitabı* (2014), Cenevre. ss 8-112.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013)
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf> (Erişim tarihi: 08.06.2020)

- Yalçın, C. (2002). Çokkültürcülük Bağlamında Türkiye’den Batı Avrupa Ülkelerine Göç. C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 26, No 1, Mayıs, ss 45- 60.
<http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/59.pdf> (Erişim tarihi: 10.07.2021)
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Anı Yayıncılık, Ankara, ss 213.
- Yalçın, M. (2014). *Aile İçi Şiddet Nedeniyle Kadın Konukevinden Hizmet Alan Şiddet Mağduru Kadınlar İle Kurulmuşta Görev Yapan Meslek Elemanlarının Kadın Konukevi Hizmetlerine İlişkin Değerlendirmeleri: Ankara Örneği*. T.C. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı. Ankara, ss 190.
- Yaman, F. (2017). Uyum ve Ötekileşme Ayrımında Suriyeli Sığınmacılar. KADEM, *Kadın Araştırmaları Dergisi*. s. 94.
<http://kadinrastirmalari.kadem.org.tr/uyum-ve-otekilesme-ayriminda-suriyeli-siginmacilar/> (Erişim tarihi: 07.06.2021)
- Yazıcı, E. (2013). Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Çocuk Evleri. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9 (18) , 499-525.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/mkusbed/issue/19552/208348> (Erişim tarihi: 04.06.2021)
- Yazıcı, E. ve Düzkaya, H. (2017). Misafirlikten Vatandaşlığa Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü: Türkiye ve Avrupa Birliği Mevzuatı Ekseninde Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *Emek ve Toplum Dergisi*, 6/16, 2017, ss. 419-456.
- Yeler, A. (2019). Türkiye’de Sosyal Politikaların Sosyal Hizmet Eğitimi Üzerindeki Belirleyiciliği. *İMGELEM*. Cilt: 3, Sayı: 5, Aralık. ISSN: 2602- 4446 2019 273, s. 15.
- YHGM, (2020). Yaşlılar İçin Bilgilendirme Rehberi III 2020
<https://www.aile.gov.tr/media/45960/yasli-lar-icin-bilgilendirme-rehberi-3.pdf> (Erişim tarihi: 03.06.2021)
- Yıldırım, B., Aslan, H. (2019). “İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet: Ortak Bir Kader Mümkün Mü? Nasıl Bir İlişki, Ne Çeşit Bir Etkileşim?”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30 (2), ss 643-664.
- Yıldırım, S. (2016). Cumhuriyet Dönemi Nüfus Politikaları Çerçevesinde Göç ve Göç Politikaları (1921-1960). *HÜTAD Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (24), s 273.
- Yıldırım, Ş. (2017). 2000’li Yıllarda Çocuk Koruma Sistemi İçinde Bakım Hizmetlerinin Genel Görünümü. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (1), ss 87-110.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/283411> (Erişim tarihi: 08.07.2021)
- Yıldırım, S., İslamoğlu, E. ve İyem, C. (2017). “Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma”, *Bilgi*, 35, 2017, ss. 107-126.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *Turkish Studies*, 9 (2), ss 1685-1704.
- Yılmaz, E.A. ve Ünal, S. (2018). “Türkiye’deki Kamu Politikalarının Suriyeli Sığınmacıların Uyum Süreçlerine Yansımaları”. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* , *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*. Cilt 6, Sayı 14, Ekim, ss 318-330.
- Yolcu, T., Alodalı, F.B. ve Coşkun, M.B. (2016). “Suriyeli Göçmenlere Yönelik Entegrasyon Politikaları ve Sosyal Uyum. II. Uluslararası Ortadoğu

- Konferansları: Ortadoğu'daki Çatışmalar Bağlamında Göç Sorunu*". Kilis, Nisan, ss 193.
- Yolcuoğlu, İ.G. ve Artan, T. (2017). "Modern Devlet Kurgusunda, Sosyal Hizmet Mesleğinin Yaşamsal Değeri". *Uluslararası Sosyal Hizmet Kongresi (USHK17) Sosyal Sorunlar ve Sosyal Hizmetin Geleceği (ISWC 2017) Kongre Programı ve Bildiri Özetleri Kitabı*. 29-31 Mayıs 2017, Ankara. ss 259.
- Yüksel, K. ve Aydemir, C. (2020). Misafirlikten Kalıcılığa: Düzce İlinde Bulunan Suriyelilerin Sosyal Uyumu. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2, ss 284-299.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/dusbed/issue/58588/775732> (Erişim tarihi: 31.05.2021)
- Yüksek, Ş. (2020). T.C. Necmettin Erbakan Üniversitesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sosyoloji Anabilim Dalı. Toplumsal Uyum ve Din: Erzincan Üzümlü'de Yaşayan Ahıskalılar Örneği*. Yüksek Lisans Tezi., Konya, ss 83.
- Zengin, O. ve Altındağ, Ö. (2016). "Bir İnsan Hakları Mesleği Olarak Sosyal Hizmet", *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27 (1), ss. 179-190.
- Zenginkuzucu, D.M. (2018). Türkiye'de Geçici Koruma Rejiminin Uluslararası Ölçütler Çerçevesinde Bir Değerlendirmesi. *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu*, (1), ss 37-62.
- Zubaroğlu, M., Akbaş, E. ve Yanardağ, U. (2017). Göç ve Sosyal Hizmet. Sosyal Hizmet Lisans Tamamlama Programı. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi
http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/sosyalhizmetlt_ao/gocvesoshiz.pdf
(Erişim tarihi: 31.05.2021)

İnternet Kaynakları:

- Açıköğretim Sistemi, Anadolu Üniversitesi. (2021). İnsan ve Toplum. Ünite: 8 (Konu Anlatımı 1-<https://ly.vlipa.lv> > video) (Erişim tarihi: 10.07.2021)
- Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/8549> (Erişim tarihi: 12.06.2020)
- Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyedeki-suriyelilerin-demografik-yapisi-cikarildi/1033253> (Erişim tarihi: 03.05.2020)
- BAGFW-Bundesarbeitsgemeinschaft der Freien Wohlfahrtspflege
Frauen in Führungspositionen Barrieren und Brücken Heidelberg, März 2010
Beauftragtes und durchführendes Institut: Sinus Sociovision GmbH, Heidelberg
Projektleitung und Autor (Sinus): Dr. Carsten Wippermann
<https://www.bmfsfj.de/resource/blob/93874/7d4e27d960b7f7d5c52340efc139b662/frauen-in-fuehrungspositionen-deutsch-data.pdf> (Erişim tarihi: 17.07.2021)
- <https://www.aile.gov.tr/athgm/kurumsal/kurum-hakkinda/> (Erişim tarihi: 06.08.2021)
- <https://www.afad.gov.tr/afad-hakkinda> (Erişim tarihi: 06.08.2021)
- <http://cenevreofisi.dt.mfa.gov.tr/> (Erişim tarihi: 16.06.2020)
- http://www.bmjv.de/SharedDocs/Downloads/DE/Broschueren/DE/Mehr_Schutz_bei_haeuslicher_Gewalt_TR.pdf?__blob=publicationFile (Erişim tarihi: 18.06.2021)
- <http://www.saglikturizmi.org.tr/media/Pdf/3.pdf> (Erişim tarihi: 04.07.2021)
- <http://www.yasliolmak.net/almanyada-huzurevleri/> (Erişim tarihi: 17.07.2021)
- <https://bianet.org/bianet/kadin/100734-almanyada-400-ispanyada-293-siginma-evi>
(Erişim tarihi: 17.07.2021)

<https://fluechtlingsrat-bw.de/> (Erişim tarihi: 18.07.2021)
<https://handbookgermany.de> (Erişim tarihi: 20.07.2021)
<https://handbookgermany.de/tr/rights-laws/special-needs.html> (Erişim tarihi: 17.07.2021)
<https://handbookgermany.de/tr/rights-laws/youth-welfare-office.html> (Erişim tarihi: 17.07.2021)
<https://idealsosyalhizmet.com/category/sosyal-hizmet-alanlari/> (Erişim tarihi: 09.06.2021)
<https://perspektif.eu/2020/12/12/almanyada-kadin-siginma-evlerinde-cogunluk-gocmen-kokenlilerden-olusuyor/> (Erişim tarihi: 20.07.2021)
<https://sosyalcalismaci.wordpress.com/sosyal-hizmet-politikalari-almanya-ornegi/> (Erişim tarihi: 15.06.2021)
<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 11.05.2021)
<https://www.aile.gov.tr/athgm/> (Erişim tarihi: 24.07.2021)
<https://www.aile.gov.tr/media/2500/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu-2017-bulteni.pdf> (Erişim tarihi: 22.07.2021)
<https://www.aile.gov.tr/media/5001/aile-eğiyim-programı.pdf> (Erişim tarihi: 22.07.2021)
<https://www.aile.gov.tr/sss/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/koruyucu-ve-onleyici-hizmetler/> (Erişim tarihi: 22.07.2021)
<https://www.bagfw.de/> (Erişim tarihi: 18.07.2021)
<https://www.bagfw.de/themen/teilhabe-von-menschen-mit-behinderungen> (Erişim tarihi: 18.07.2021)
<https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/TR/Integration/das-grundgesetz.pdf> (Erişim tarihi: 18.07.2021)
https://www.bamf.de/TR/Startseite/startseite_node.html (Erişim tarihi: 18.07.2021)
<https://www.berlin.de/lageso/behinderung/schwerbehinderung-versorgungsamt/> (Erişim tarihi: 19.07.2021)
<https://www.berlin.de/willkommenszentrum/tr/adim-5-guenluek-yasam/yaslanma/> (Erişim tarihi: 19.07.2021)
<https://www.bmas.de/EN/Social-Affairs/Social-insurance/social-insurance.html> – (Erişim tarihi: 18.07.2021)
<https://www.bmfsfj.de/resource/blob/121762/bf32ab3619c8423bea2e2e78a58220f7/mehr-schutz-bei-haeuslicher-gewalt-tuerkisch-data.pdf> (Erişim tarihi: 18.07.2021)
<https://www.bmfsfj.de/resource/blob/93874/7d4e27d960b7f7d5c52340efc139b662/frauen-in-fuehrungspositionen-deutsch-data.pdf> (Erişim tarihi: 18.07.2021)
<https://www.bmi.bund.de/DE/themen/migration/asyl-fluechtlingsschutz/asyl-fluechtlingsschutzpolitik/asyl-fluechtlingsschutzpolitik-node.html> (Erişim tarihi: 26.07.2021)
<https://www.bmi.bund.de/DE/themen/migration/migration-node.html> (Erişim tarihi: 26.07.2021)
<https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/behoerden/DE/bamf.html> (Erişim tarihi: 26.07.2021)
https://www.bundesgesundheitsministerium.de/fileadmin/Dateien/5_Publikationen/Pflege/Broschueren/200320_BMG_Ratgeber-Pflege_DINA5_TUR_bf.pdf (Erişim tarihi: 22.07.2021)
<https://www.darulaceze.gov.tr/> (Erişim tarihi: 12.05.2021)

<https://www.dw.com/tr/almanyada-engelli-haklari-karnesi/a-48069226> (Erişim tarihi: 20.07.2021)
https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf (Erişim tarihi: 28.07.2021)
<https://www.familienratgeber.de/beratung-hilfe/beratung/behindertenhilfe.php> (Erişim tarihi: 05.06.2021)
<https://www.familienratgeber.de/beratung-hilfe/weitere-hilfen/fluechtlinge-behinderung.php> (Erişim tarihi: 05.06.2021)
<https://www.familienratgeber.de/beratung-hilfe/weitere-hilfen/migration-behinderung.php> (Erişim tarihi: 05.06.2021)
<https://www.frauen-gegen-gewalt.de/de/frauenberatungsstellen.html>
<https://www.frauenhauskoordinierung.de/hilfe-bei-gewalt/hilfesystem-bei-gewalt/> (Erişim tarihi: 18.06.2021)
<https://www.frauenhauskoordinierung.de/themenportal/hilfesystem/> (Erişim tarihi: 18.06.2021)
<https://www.frauenhauskoordinierung.de/themenportal/hilfesystem/bundesweites-hilfetelefon/> (Erişim tarihi: 18.06.2021)
<https://www.frauenhauskoordinierung.de/themenportal/hilfesystem/> (Erişim tarihi: 18.06.2021)
<https://www.frauenhauskoordinierung.de/themenportal/hilfesystem/frauenhaeuser/> (Erişim tarihi: 18.06.2021)
<https://www.frauenhauskoordinierung.de/themenportal/hilfesystem/finanzierung-des-hilfesystems/> (Erişim tarihi: 18.06.2021)
<https://www.frauenhauskoordinierung.de/themenportal/hilfesystem/taeterarbeit/> (Erişim tarihi: 18.06.2021)
<https://www.frauenhauskoordinierung.de/themenportal/istanbul-konvention/> (Erişim tarihi: 19.06.2021)
<https://www.frauenhauskoordinierung.de/ueber-uns/> (Erişim tarihi: 19.06.2021)
<https://www.goc.gov.tr/> (Erişim tarihi: 14.05.2020)
<https://www.ifsw.org/sosyal-hizmet-nedir/> (Erişim tarihi: 19.06.2021)
<https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/> (Erişim tarihi: 07.06.2020)
<https://www.integrationsbeauftragte.de/ib-de/ich-moechte-mehr-wissen-ueber/flucht-und-asyl> (Erişim tarihi: 16.06.2021)
<https://help.unhcr.org/turkey/tr/> (Erişim tarihi: 20.07.2021)
<https://www.kizilay.org.tr> (Erişim tarihi: 15.06.2020)
https://www.mimi-bestellportal.de/wp-content/uploads/2019/01/RatgeberM%C3%A4nner_TR-web.pdf (Erişim tarihi: 28.07.2021)
https://www.muenchen.info/soz/pdf/LHM_Pflege_angehoeriger_tuerkisch.pdf (Erişim tarihi: 28.06.2021)
<https://www.my-recht.com/sosyal-hukuk/> (Erişim tarihi: 27.07.2021)
<https://www.nationaler-aktionsplan-integration.de/napi-de/ueber-uns> (Erişim tarihi: 18.06.2021)
<https://www.nationaler-aktionsplan-integration.de/napi-de/ueber-uns/bundesministerium-fuer-familie-senioren-frauen-und-jugend-1723724> (Erişim tarihi: 19.08.2021)
<https://www.nationaler-aktionsplan-integration.de/napi-de/ueber-uns/bundesministerium-fuer-arbeit-und-soziales-1723712> (Erişim tarihi: 19.08.2021)

<https://www.nationaler-aktionsplan-integration.de/napi-de/ueber-uns/bundesministerium-des-innern-fuer-bau-und-heimat-1723730> (Erişim tarihi: 19.08.2021)

<https://www.qudra-programme.org/tr/qudra-1/hangi-uelkelerdeyiz/uerduen/> (Erişim tarihi: 20.08.2021)

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/06/20110608M1-1..pdf> (Erişim tarihi: 23.05.2020)

<https://www.schleswig-holstein.de/DE/Landesregierung/LASD/Aufgaben/MenschenMitBehinderung/MenschenMitBehinderungFAQ.html#doc21f1e14d-3d55-48c9-9237-8832bbfceeecbodyText1> (Erişim tarihi: 20.08.2021)

<https://www.socialworkers.org/> (Erişim tarihi: 17.06.2021)

<https://www.unhcr.org> (Erişim tarihi: 14.05.2020)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : HENDEK ERDOĞAN, Demet

E-mail : .

Eğitim	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Lisans	H.Ü İİBF/Sosyal Hizmetler Bölümü	1998
Lisans	Anadolu Üniversitesi/Sosyoloji Bölümü	2016
Yüksek Lisans	TODAİE (Mülga)	2017
	AHBVÜ-Lisansüstü Eğitim Enstitüsü	2021

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
1998	SHÇEK Karabük İl Sosyal Hizmetler Müd.	Sosyal Hizmet Uzm.
1999	SHÇEK Karabük Yücel Huzurevi Müd.	Sosyal Hizmet Uzm.
2000	SHÇEK Ankara Gazi Kız Yetiştirme Yurdu Müd.	Sosyal Hizmet Uzm.
2003	SHÇEK Ankara Yenimahalle Aile Danış. Reh. Merk.	Sosyal Hizmet Uzm.
2004	SHÇEK Ankara Seyran Kız Yetiştirme Yurdu Müd.	Sosyal Hizmet Uzm.
2005	SHÇEK Ankara SHÇEK Gn. Md. Öz. Bak. Hiz. DB.	Sosyal Hizmet Uzm.
2011	ASHB Ankara EYHGM/Engelli Bak. Hiz. DB.	Sosyal Hizmet Uzm.

Proje/Çalışma

- AB Projesi (LDV) Risk Altındaki Gençler ve Gençlik Liderliğinde Avrupa Örneklerinin İncelenmesi (EUMOYOU-2009) Londra/İngiltere
- AB Projesi (LDV) Özürlülere Yönelik Sosyal Güvenlik Sistemi ve Sunulan Hizmetlerin İncelenmesi (SOSESDİS) Londra/İngiltere

Yabancı Dil

İngilizce

